

**Sotkamon kaksivuotisen
esiopetuksen
opetussuunnitelma 2022**

Nimi	Sotkamon kaksivuotisen esiopetuksen opetussuunnitelma 2022
Kunta	Sotkamo
Hyväksymispäivämäärä	11.8.2022
Pdf luotu	14.6.2023

SISÄLTÖ

1. Kokeilun opetussuunnitelman perusteet ja paikallinen kokeiluopetussuunnitelma.	1
1.1. Kaksivuotisen esiopetuksen kokeilun opetussuunnitelman perusteet.	1
1.2. Paikallinen kokeiluopetussuunnitelma.	2
1.3. Kokeiluopetussuunnitelmaa koskevat paikalliset päätökset.	4
2. Esiopetuksen tehtävä, järjestäminen ja yleiset tavoitteet kaksivuotisen esiopetuksen kokeilussa.	6
2.1. Kaksivuotisen esiopetuksen tehtävä osana oppimisen polkua.	6
2.2. Kaksivuotisen esiopetuksen kokeilun järjestäminen.	7
2.3. Kaksivuotista esiopetusta ohjaavat yleiset velvoitteet.	9
2.4. Arvoperusta.	10
2.5. Oppimiskäsitys.	14
2.6. Laaja-alainen osaaminen.	15
2.7. Kaksivuotisen esiopetuksen tehtävä, järjestäminen ja yleiset tavoitteet paikallisessa kokeiluopetussuunnitelmassa.	19
3. Kasvua ja oppimista tukeva toimintakulttuuri.	21
3.1. Toimintakulttuurin kehittäminen ja sitä ohjaavat periaatteet.	22
3.2. Oppimisympäristöt.	26
3.3. Yhteistyö kaksivuotisen esiopetuksen aikana ja siirtymävaiheissa.	28
3.4. Toimintakulttuuri, oppimisympäristöt ja yhteistyö paikallisessa kokeiluopetussuunnitelmassa.	35
4. Opetuksen tavoitteet ja pedagoginen toteuttaminen kaksivuotisessa esiopetuksessa.	36
4.1. Monipuoliset työtavat.	36
4.2. Pedagoginen dokumentointi.	37
4.3. Arviointi opetuksen ja oppimisen tukena.	39
4.4. Oppimisenalueet kaksivuotisessa esiopetuksessa.	42
4.4.1. Kielten rikas maailma.	43
4.4.2. Ilmaisun monet muodot.	46
4.4.3. Minä ja meidän yhteisömme.	48
4.4.4. Tutkin ja toimin ympäristössäni.	51
4.4.5. Kasvan, liikun ja kehityn.	54
4.5. Kielelliseen ja kulttuuriseen moninaisuuteen liittyviä tarkentavia näkökulmia.	57
4.6. Opetuksen tavoitteet ja toteuttaminen paikallisessa kokeiluopetussuunnitelmassa.	59

5. Lapsen kasvun ja oppimisen tuki.	61
5.1. Tuen järjestämistä ohjaavat periaatteet.	61
5.2. Yhteistyö huoltajan kanssa tuen aikana.	62
5.3. Yleinen tuki.	62
5.4. Tehostettu tuki.	62
5.5. Erityinen tuki.	64
5.6. Perusopetuslaissa säädetyt tukimuodot.	68
5.7. Kasvun ja oppimisen tuki paikallisessa kokeiluopetussuunnitelmassa.	69
5.7.1. Kasvun ja oppimisen tukeen liittyvät toimivaltuudet.	70
5.7.2. Yhteistyö nivelvaiheissa.	74
5.7.3. Yhteistyö huoltajan kanssa tuen aikana.	80
5.7.4. Yleisen tuen järjestelyt.	84
5.7.5. Tehostetun tuen järjestelyt.	85
5.7.6. Erityisen tuen järjestelyt.	86
5.7.7. Perusopetuslaissa säädetyt tukimuodot.	90
6. Opiskeluhoolto.	92
6.1. Opiskeluhoolto paikallisessa kokeiluopetussuunnitelmassa ja opetuksen järjestäjän opiskeluhooltosuunnitelma.	92
6.2. Esiopetuksen opiskeluhoolto Sotkamossa ja yksikkökohtaisen opiskeluhooltosuunnitelman laadinta.	93
6.2.1. Kuvaus opiskeluhoollosta ja käytettävissä olevat opiskeluhooltopalvelut.	94
6.2.2. Opiskeluhoollon ohjausryhmä.	97
6.2.3. Yksikkökohtainen opiskeluhooltoryhmä.	97
6.2.4. Yhteisöllinen opiskeluhoolto ja sen toimintatavat.	98
6.2.5. Yksilökohtainen opiskeluhoolto.	100
6.2.6. Opiskeluhooltosuunnitelman toteuttaminen ja sen toteutumisen seuranta.	101
7. Perusteiden käyttäjälle.	103

1. Kokeilun opetussuunnitelman perusteet ja paikallinen kokeiluopetussuunnitelma

1.1. Kaksivuotisen esiopetuksen kokeilun opetussuunnitelman perusteet

Nämä opetussuunnitelman perusteet on kaksivuotisen esiopetuksen kokeilusta annetun lain mukainen Opetushallituksen antama valtakunnallinen määräys[1], jonka mukaan paikallinen opetussuunnitelma laaditaan ja kaksivuotinen esiopetus toteutetaan. Opetussuunnitelman perusteiden laatimista ohjaavat kaksivuotisen esiopetuksen kokeilua koskevan lain ohella erityisesti perusopetuslaki ja -asetus sekä esiopetuksen tavoitteita määrittävä valtioneuvoston asetus[2].

Kokeiluperusteiden tehtävänä on tukea kaksivuotisen esiopetuksen kokeilun toteutusta. Erityisenä tehtävänä on edistää sujuvia siirymiä varhaiskasvatuksesta esiopetukseen ja esiopetuksesta alkuopetukseen kasvun ja oppimisen polun jatkuvuus ja eheys turvaten[3]. Perusteet on valmisteltu sidosryhmäyhteistyössä hyödyntäen uusimpien tutkimus-, arviointi- ja kehittämistyön tuloksia.

Kokeilun opetussuunnitelman perusteissa määrätään kaksivuotisen esiopetuksen kokeilun opetuksen tavoitteista, oppimisen alueista ja niiden keskeisistä sisällöistä sekä kodin ja esiopetuksen yhteistyön sekä kasvun ja oppimisen tuen ja oppilashuollon toteuttamisesta.[4] Esiopetus on opetuksen ja kasvatuksen kokonaisuus, jossa eri osa-alueiden tavoitteet liittyvät yhteen ja muodostavat toimintakulttuurin perustan. Tämän vuoksi perusteasiakirja sisältää esiopetuksen tavoitteita koskevien määräysten lisäksi niiden ymmärtämistä avaavaa tekstiä.

Näissä perusteissa jokaisen luvun päätteeksi on koottu ohjeet paikallisen kokeiluopetussuunnitelman laatimista ja kehittämistä varten. Opetussuunnitelman perusteissa on myös viittauksia lainsäädäntöön. Viittausten tarkoituksena on selventää perustetekstin yhteyttä lainsäädännölliseen perustaan.

Esiopetusta ohjaavista säädöksistä poiketen tässä perusteasiakirjassa käytetään oppilaasta esiopetukseen paremmin soveltuvana sanaa lapsi ja oppimisen ja koulunkäynnin tuesta nimitystä kasvun ja oppimisen tuki. Oppilas- ja opiskelijalain muutoksen[5] myötä tässä perusteasiakirjassa siirrytään käyttämään oppilashuollosta lain mukaista käsitettä opiskeluhuolto. Käsitettä huoltaja käytetään tarkoittaessa lapsen vanhempaa tai muuta huoltajaa. Kokeiluun osallistuvista opetuksen järjestäjistä käytetään kokeilulain mukaista käsitettä kokeilukunta ja esiopetuksen yksiköistä käytetään kokeilulain mukaista käsitettä kokeilutoimipaikka. Kokeilulain mukaisesta kaksivuotisesta esiopetuksesta käytetään myös lyhyempää käsitettä esiopetus.

Kaksivuotisen esiopetuksen kokeilun opetussuunnitelmakokonaisuus on nelitasoinen. Se koostuu valtakunnallisesta perusteasiakirjasta, paikallisista opetussuunnitelmista, vuosittaisista suunnitelmista[5a] sekä lasten oppimissuunnitelmista.

[1] Laki kaksivuotisen esiopetuksen kokeilusta (1046/2020) 3 § 2 mom.

[2] Perusopetuslaki (628/1998) 14 § 2 mom. ja Valtioneuvoston asetus perusopetuslaissa tarkoitettun opetuksen valtakunnallisista tavoitteista ja perusopetuksen tuntijaosta (422/2012) 5 §

[3] Laki kaksivuotisen esiopetuksen kokeilusta (1046/2020) 7 § 2 mom.

[4] Laki kaksivuotisen esiopetuksen kokeilusta (1046/2020) 7 § 2 mom.

[5] Oppilas- ja opiskelijahuoltolaki (377/2022)

[5a] Perusopetusasetus 9 § (852/1998)

1.2. Paikallinen kokeiluopetussuunnitelma

Kaksivuotisen esiopetuksen kokeilussa mukana olevan kokeilukunnan tulee laatia paikallinen kokeiluopetussuunnitelma ja tehdä päätös sen käyttöön ottamisesta ennen kokeilun alkamista 1.8.2021[6]. Kokeilukunta voi tehdä yhteistyötä muiden kokeiluun osallistuvien kuntien kanssa myös paikallisen opetussuunnitelman laadinnassa.

Opetuksen järjestäjän on laadittava opiskeluhuollon kokonaisuuden toteuttamiseksi opetuksen järjestäjän opiskeluhoitosuunnitelma[7]. Opetuksen järjestäjän opiskeluhoitosuunnitelma korvaa opiskeluhuollon osalta paikallisen opetussuunnitelman.

Paikallinen kokeiluopetussuunnitelma laaditaan siten, että se määrittelee, ohjaa ja tukee esiopetuksen järjestämistä kaikissa kokeilutoimipaikoissa. Kokeilukunta ottaa huomioon paikalliset erityispiirteet, lasten tarpeet sekä esiopetusta koskevan arviointitiedon ja kehittämistyön tulokset opetussuunnitelmaa laatiessaan. Paikalliset suunnitelmat voivat tarkentaa valtakunnallisia perusteita, mutta ne eivät voi sulkea pois mitään lain, asetuksen tai perusteiden edellyttämää tavoitetta tai sisältöä.

Kukin kokeilukunta hyväksyy kokeiluopetussuunnitelman erikseen suomenkielistä, ruotsinkielistä, saamenkielistä sekä tarvittaessa muulla kielellä annettavaa esiopetusta varten[7a].

Lisäksi kokeilukunnan tulee laatia kokeiluopetussuunnitelmaan perustuva vuosittainen suunnitelma ja tiedottaa huoltajille ennalta siinä päätetyistä keskeisistä asioista[8]. Suunnitelmassa tarkennetaan, miten paikallista opetussuunnitelmaa kussakin kokeilutoimipaikassa kyseisen vuoden aikana toteutetaan. Myös lasten oppimissuunnitelmat sekä kasvun ja oppimisen tukeen kuuluvat lasten yksilölliset suunnitelmat[9] laaditaan yhteisen opetussuunnitelman pohjalta.

Kaksivuotisessa esiopetuksessa olevalle, tehostettua tukea saavalle lapselle tulee laatia oppimissuunnitelma. Erityisen tuen piirissä olevalle lapselle laaditaan henkilökohtaisen opetuksen järjestämistä koskeva suunnitelma (HOJKS)[10]. Näiden suunnitelmien laadinnasta ja sisällöstä määrätään tarkemmin näiden perusteiden luvussa 5 (Kasvun ja oppimisen tuki). Tavoitteellisuuden vahvistamiseksi opettaja voi laatia esiopetusryhmän kaikille lapsille oppimissuunnitelman yhteistyössä lapsen ja huoltajan kanssa. Kokeiluun osallistuvista lapsista suurin osa osallistuu esiopetuksen lisäksi annettavaan varhaiskasvatukseen, jossa varhaiskasvatustilain mukaisesti on laadittava lapsikohtainen suunnitelma[11]. Lasten yhtenäisen päivän ja oppimisen polun näkökulmasta yhden lapsikohtaisen suunnitelman käyttö esiopetuksessa ja sen lisäksi annettavassa varhaiskasvatuksessa olisi perusteltua. Lapsikohtainen suunnitelma tukee myös huoltajien kanssa tehtävää yhteistyötä. Kokeilukunta voi päättää kokeilla yhtenäistä oppimissuunnitelmaa kokeilutoimipaikoissa. Tehostetun ja erityisen tuen oppilaiden osalta noudatetaan luvun 5 määräyksiä.

Kokeiluopetussuunnitelman laadinnassa otetaan huomioon muut paikalliset suunnitelmat, kuten:

- varhaiskasvatussuunnitelma
- esiopetuksen opetussuunnitelma
- perusopetuksen opetussuunnitelma
- lastensuojelulain mukainen lasten ja nuorten hyvinvointisuunnitelma[12]
- yhdenvertaisuuslain mukainen yhdenvertaisuussuunnitelma[13]
- tasa-arvolain mukainen tasa-arvosuunnitelma[14]

Paikallista kokeiluopetussuunnitelmaa laadittaessa on tärkeää järjestää kaksivuotisen esiopetuksen kokeiluun osallistuvalla henkilöstöllä mahdollisuuksia tutustua kaksivuotisen esiopetuksen perusteisiin ja niihin tehtyihin muutoksiin, keskustella ja pohtia omien yksiköiden nykyisiä pedagogisia vahvuuksia sekä kehittämisen kohteita uudistuvan esiopetuksen näkökulmasta. Nämä keskustelut ovat perusta laadukkaaseen paikalliseen kokeiluopetussuunnitelman laatimiseen ja käyttöönotolle. Keskustelulle työyhteisöissä sekä kokeilun yhteistyölle on hyvä varata mahdollisuuksia koko kokeilun aikana.

Kokeilukunnan tehtävänä on arvioida antamaansa esiopetusta ja sen vaikuttavuutta sekä osallistua ulkopuoliseen toimintansa arviointiin[15]. Kokeilukunnalla on myös velvoite osallistua kaksivuotisen esiopetuksen kokeiluun liittyvään ulkoiseen arviointiin ja tutkimukseen[16].

Mahdolliset muutokset näihin kokeilun opetussuunnitelman perusteisiin edellyttävät vastaavien muutosten tekemistä paikalliseen opetussuunnitelmaan ja viemistä käytäntöön. Kokeilukunta voi tarkistaa opetussuunnitelmaansa ja parantaa sen laatua ja toimivuutta myös paikallisista tarpeista lähtien ja kehittämistyön tuloksia hyödyntäen.

[6] Laki kaksivuotisen esiopetuksen kokeilusta (1046/2020) 7 § 3 mom.

[7] Oppilas- ja opiskelijahuoltolaki 13 § 1 mom. (377/2022)

[7a] Perusopetuslaki 15 § 1 mom. (628/1998)

[8] Perusopetusasetus 9 § (852/1998)

[9] Perusopetuslaki 16 a § ja 17 a § (642/2010)

[10] Perusopetuslaki 16 a § 1 mom. (628/1998)

[11] Varhaiskasvatustalaki (540/2018) 23 § ja Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet (2018), luku 1.3 Kokeiluopetussuunnitelmaa koskevat paikalliset päätökset

[12] Lastensuojelulaki (417/2007) 12 §; Oppilas- ja opiskelijahuoltolaki (1287/2013) 12 §

[13] Yhdenvertaisuuslaki (1325/2014) 6 §

[14] Laki naisten ja miesten välisestä tasa-arvosta (609/1986) ja sen muutos (1329/2014)

[15] Perusopetuslaki 21 § 1 ja 2 mom. (1296/2013)

[16] Laki kaksivuotisen esiopetuksen kokeilusta (1046/2020) 10 §

Sotkamon kaksivuotisen esiopetuksen kokeilun opetussuunnitelma on laadittu ja hyväksytty suomen kielellä. [17] Se otetaan käyttöön kokeilutoimipaikoissa 1.8.2021 alkaen ja kokeilu kestää 31.5.2024 asti. Kokeiluun on valittu Sotkamosta Tiilikankaan ja Käpymetsän päiväkodit ja kokeilun piiriin kuuluvat seuraavat ikäryhmät: vuonna 2016 syntyneet toimintakausina 2021 - 2023 ja vuonna 2017 syntyneet toimintakausina 2022 – 2024. Kokeiluun osallistuu suurin osa Tiilikankaan päiväkodissa varhaiskasvatuksessa olevista sekä Salmelan koulun kouluunottoalueen kotihoidossa olevista 2016 ja 2017 syntyneistä lapsista. Käpymetsän osalta kokeilussa ovat mukana 2016 ja 2017 syntyneet vuoroa tarvitsevat lapset.

Kokeiluopetussuunnitelma on laadittu siten, että perusteiden tekstiä syventää tarvittaessa kuntakohtaiset tarkennukset ja sen laadinnassa on hyödynnetty kunnan varhaiskasvatus- ja esiopetussuunnitelmaa sekä perusopetuksen opetussuunnitelmaa.

Kokeiluopetussuunnitelman kuntakohtaista osiota päivitetään vuosittain. Päivitys perustuu arviointiin, joka tehdään huhtikuussa vuosina 2022 ja 2023. Opetussuunnitelmaa arvioi Tiilikankaan ja Käpymetsän päiväkotien esiopettajat omien tiimien kanssa. Lisäksi arviointityöhön osallistuvat varhaiskasvatuksen erityisopettajat (veot), koulupsykologi ja koulukuraattori sekä lasten huoltajat. Kokeiluopetussuunnitelman kuntakohtaisia osioita voidaan muokata kokeilun aikana tarvittavilta osin ja oleelliset muutokset viedään sivistystoimen lautakunnan hyväksyttäväksi. Itsearviointiin lisäksi kunta sitoutuu osallistumaan ulkopuolisiin arviointeihin. (Arviointi luku 4.3)

Esiopetussuunnitelmatyötä varten perustettiin työryhmä, jossa on edustus kaikista kunnallisten päiväkotien esiopettajista ja esihenkilöistä sekä edustajat varhaiskasvatuksen opettajista, erityisvarhaiskasvatuksesta, perusopetuksesta ja sosiaali- ja terveydenhuollosta. Työryhmän puheenjohtajana on toiminut päiväkotitiimin johtaja. Kokeiluopetussuunnitelma on laadittu päiväkotien esihenkilöiden sekä esiopetus- ja varhaiskasvatusryhmien henkilöstön kesken ja sidosryhmien työntekijät ovat osallistuneet suunnitelmatyöhön kommentoimalla omaa

toimialaansa koskevaa tekstiä. Esiopetuskokeiluun osallistuvien lasten huoltajien mielipiteitä esiopetuksesta on selvitetty heille suunnatulla kyselyllä.

Esiopetuksen yhteiset sekä kokeilutoimipaikan yksikkö- ja ryhmäkohtaiset kehittämissuunnitelmat sekä esiopetusryhmien toimintaan laadittavat ryhmän varhaiskasvatussuunnitelmat täydentävät esiopetuksen opetussuunnitelmaa. Esiopetusryhmissä työskentelevät varhaiskasvatuksen opettajat laativat syksyllä jokaiselle lapselle oppimissuunnitelman yhdessä lapsen huoltajan kanssa.

Kokeiluopetussuunnitelmassa on huomioitu paikalliset painotukset sekä erityispiirteet ja tarkennukset tehdään vuosittain kokeilutoimipaikan työsuunnitelmiin.

Tasa-arvolain ja yhdenvertaisuuslain mukaiset suunnitelmat laaditaan kokeiluopetussuunnitelmasta erillisinä (kunnan yhteinen Tasa-arvo- ja yhdenvertaisuussuunnitelma) ja kokeilutoimipaikan tasa-arvosuunnitelma liitetään osaksi esiopetuksen lukuvuosisuunnitelmaa. [18][19]

Kokeiluopetussuunnitelmasta tiedotetaan huoltajia ja sidosryhmiä aina esiopetusvuoden alussa ja tarvittaessa sen aikana. Opetussuunnitelma on nähtävillä myös kunnan www-sivulla.

[17] Perusopetusasetus (852/1998) 9 §

[18] Laki naisten ja miesten välisestä tasa-arvosta (609/1986) ja sen muutos (1329/2014)

[19] Yhdenvertaisuuslaki (1325/2014) 6 §

1.3. Kokeiluopetussuunnitelmaa koskevat paikalliset päätökset

Paikallinen kokeiluopetussuunnitelma ja sitä tarkentava vuosittainen suunnitelma[17] laaditaan kokeilukunnan päättämällä tavalla tässä luvussa kuvattuja tavoitteita ja periaatteita noudattaen.

Kaksivuotisen esiopetuksen kokeilun opetussuunnitelman perusteissa määritellään kunkin pääluvun lopussa, mitä paikallisessa kokeiluopetussuunnitelmassa tulee kyseisen luvun osalta päättää ja kuvata. Perusteissa määrätään, mitä osia kokeiluperusteista liitetään paikalliseen kokeiluopetussuunnitelmaan, ja missä osissa on mahdollista tai välttämätöntä määritellä kaksivuotisen esiopetuksen toteuttamista ja tavoitteita paikallisesta näkökulmasta. Myös paikallisesti tarkennettavissa osissa voi hyödyntää soveltuvin osin perustetekstiä. Paikallisesti määriteltyjen osuuksien tulee olla perusteiden määräysten mukaisia.

Paikallisessa kokeiluopetussuunnitelmassa noudatetaan näiden perusteiden rakennetta. Opetushallitus suosittelee kaikkia kokeiluun osallistuvia käyttämään ePerusteet -palvelua paikallisen kokeiluopetussuunnitelman laadinnassa ja julkaisemaan opetussuunnitelmansa kyseisessä palvelussa. Yhteisen alustan käyttö tukee kokeilun yhteistyötä ja esiopetuksen kehittämistä.

Paikallista kokeiluopetussuunnitelmaa valmisteltaessa kokeilukunta päättää,

- millä kielillä annettavaa opetusta varten kokeiluopetussuunnitelma laaditaan ja hyväksytään*
- miten kokeiluopetussuunnitelma laaditaan, miten sen toteutumista arvioidaan kokeilun aikana ja miten sitä kehitetään*
- miten kokeiluopetussuunnitelman laatimiseen liittyvä yhteistyö varhaiskasvatuksen, perusopetuksen ja hyvinvointialueen sosiaali- ja terveyspalvelujen tehtäviä hoitavien viranomaisten sekä muiden tarvittavien yhteistyökumppaneiden kanssa toteutetaan*
- miten paikalliset erityispiirteet, kehittämisen tavoitteet sekä lapsia koskevat suunnitelmat otetaan kokeiluopetussuunnitelmaa valmisteltaessa huomioon*
- lapsikohtaisten oppimissuunnitelmien käytöstä ja laatimisen prosessista*
- sisällytetäänkö tasa-arvolain ja yhdenvertaisuuslain edellyttämät suunnitelmat osaksi kokeiluopetussuunnitelmaa[18][19]*

- *miten kokeiluopetussuunnitelmasta ja sitä tarkentavasta vuosittaisesta suunnitelmasta tiedotetaan huoltajia, perusopetusta, sosiaali- ja terveystointia sekä muita sidosryhmiä*

[17] *Perusopetusasetus (852/1998) 9 §*

[18] *Laki naisten ja miesten välisestä tasa-arvosta (609/1986) ja sen muutos (1329/2014)*

[19] *Yhdenvertaisuuslaki (1325/2014) 6 §*

2. Esiopetuksen tehtävä, järjestäminen ja yleiset tavoitteet kaksivuotisen esiopetuksen kokeilussa

2.1. Kaksivuotisen esiopetuksen tehtävä osana oppimisen polkua

Kaksivuotisen esiopetuksen kokeilun tarkoituksena on vahvistaa koulutuksellista tasa-arvoa, kehittää esiopetuksen laatua ja vaikuttavuutta, selvittää varhaiskasvatuksen sekä esi- ja alkuopetuksen välisiä jatkumia, perheiden palveluvalintoja sekä saada tietoa kaksivuotisen esiopetuksen vaikutuksista lasten kehitys- ja oppimisedellytyksiin, sosiaalisiin taitoihin ja terveen itsetunnon muodostumiseen[20].

Esiopetuksen tehtävänä on edistää yhteistyössä kotien ja huoltajien kanssa lapsen kehitys- ja oppimisedellytyksiä sekä vahvistaa lapsen sosiaalisia taitoja ja tervettä itsetuntoa leikin ja myönteisten oppimiskokemusten avulla[21]. Varhaiskasvatus ja siihen kuuluva esiopetus sekä perusopetus muodostavat lapsen kasvun ja oppimisen kannalta johdonmukaisesti etenevän kokonaisuuden ja perustan elinikäiselle oppimiselle. Toimintaa suunnitellaan lapsilähtöisesti ja sen tehtävä on vahvistaa lapsen myönteistä minäkuvaa ja käsitystä itsestään oppijana.

Laadukkaan kokonaisuuden lähtökohtana on, että opettajat sekä muu henkilöstö tuntevat oppimisen polun eri vaiheet, niiden keskeiset tavoitteet, ominaispiirteet ja käytännöt. Lasten kasvun tukemisen ja oppimisen sujuvuuden vuoksi siirtymävaiheet suunnitellaan ja niitä arvioidaan yhdessä luvussa 3.3 (Yhteistyö kaksivuotisen esiopetuksen aikana ja siirtymävaiheissa) kuvatulla tavalla. Opetus- ja muu henkilöstö tekevät huoltajien kanssa yhteistyötä lasten oppimisen polun kaikissa vaiheissa. Tavoitteena on, että kunkin lapsen oppimisen polku varhaiskasvatuksesta esiopetukseen ja edelleen perusopetukseen jatkuu joustavasti lapsen tarpeista lähtevänä. Tämän varmistamisessa henkilöstön yhteistyön ja osaamisen suunnitelmallisella johtamisella kokeilutoimipaikoissa ja kokeilukunnan tasolla on tärkeä merkitys.

Esiopetussuunnitelman perusteissa (2014) kuvattu esiopetuksen tehtävä ja yleiset tavoitteet koskevat myös kaksivuotisen esiopetuksen kokeilua. Kokeilussa painottuu kuitenkin entistä vahvemmin kasvun ja oppimisen polun jatkuvuus ja eheys. Kokeilussa korostetaan myös lapsen päivän eheyttä.

Tavoitteena on, että kaksivuotisesta esiopetuksesta muodostuu pedagogisesti eheä kokonaisuus. Esiopetuksessa käytetään varhaiskasvatukseen soveltuvaa pedagogiikkaa ja otetaan huomioon lasten mielenkiinnon kohteet opetuksen järjestämisessä. Esiopetuksen kaksivuotisuus tarjoaa uusia mahdollisuuksia keskittyä ja syventyä oppimisen alueiden toteuttamiseen ja toimintakulttuurin kehittämiseen. Kahden vuoden kesto antaa lapsille aikaa kasvaa ja oppia omassa tahdissa.

Myös lasten yksilölliset tuen tarpeet on mahdollista huomioida kaksivuotisessa esiopetuksessa entistä aiemmin ja paremmin. Kokeilu vahvistaa esiopetuksen merkitystä lasten kasvun ja oppimisen tuen tarpeiden varhaisessa havaitsemisessa, tuen antamisessa ja samalla vaikeuksien ehkäisemisessä.

Kaksivuotinen esiopetus on tavoitteellista toimintaa. Opetuksen tavoitteet määrittyvät kokeiluperusteiden ja niiden pohjalta laaditun paikallisen kokeiluopetussuunnitelman mukaan. Lasten osaamistasolle ei opetussuunnitelmassa aseteta yhteisiä tavoitteita. Yksilöllisesti pohditut pedagogisen toiminnan tavoitteet hyödyttävät lasten kasvua ja oppimista, joten opettaja keskustelee kunkin lapsen yksilöllisistä tarpeista, toiveista ja oppimisen tavoitteista lapsen ja hänen huoltajansa kanssa. Esiopetuksen henkilöstö ottaa nämä tarpeet ja toiveet huomioon opetusta suunniteltaessa ja oppimisympäristöjä kehitettäessä.

Kokeilun myötä esiopetuksen piiriin tulee aiempaa nuorempia lapsia, joiden tarpeisiin kiinnitetään erityistä huomiota. Kaksivuotinen esiopetus suunnitellaan ja toteutetaan siten, että kaikilla lapsilla on mahdollisuus innostua, kokeilla ja oppia uutta. Esiopetuksessa tulee ottaa huomioon myös lasten tarvitsema hoito ja huolenpito.

Leikki eri muodoissaan on keskeistä esiopetuksen toiminnassa. Leikkiessään ja toimiessaan erilaisissa oppimisympäristöissä lapset laajentavat osaamistaan eri tiedon- ja taidonaloilla. Tavoitteena on, että esiopetuksessa lapsille avautuu mahdollisuuksia ystäväyteen, oppimisen iloon ja uusiin kiinnostuksen kohteisiin.

Esiopetuksessa lapsilla on tilaisuuksia monipuoliseen vuorovaikutukseen ja sosiaalisten taitojensa vahvistamiseen. Tavoitteena on, että lapset oppivat arvostamaan ihmisten yhdenvertaisuutta ja omaa ainutlaatuisuuttaan.

Kaksivuotista esiopetusta kehitetään inklusion periaatteiden mukaisesti. Kaikki lapset voivat osallistua yhdessä esiopetukseen esimerkiksi tuen tarpeista, vammaisuudesta tai kulttuurisesta taustasta riippumatta.

[20] Laki kaksivuotisen esiopetuksen kokeilusta (1046/2020) 1 § 2 mom.

[21] Hallituksen esitys eduskunnalle laeiksi kaksivuotisen esiopetuksen kokeilusta ja varhaiskasvatuslain muuttamisesta, sivu 34./ Valtioneuvoston asetus perusopetuslaissa tarkoitettua opetuksen valtakunnallisista tavoitteista ja perusopetuksen tuntijaosta (422/2012) 5 § 1 mom.

2.2. Kaksivuotisen esiopetuksen kokeilun järjestäminen

Kaksivuotisen esiopetuksen järjestäminen perustuu lakiin kaksivuotisen esiopetuksen kokeilusta[22]. Tässä luvussa käsitellään keskeisiä järjestämistä koskevia velvoitteita. Tarkemmat järjestämistä koskevat säännökset on määritelty kokeilulaissa.

Kokeilukunta, jonka koeryhmään kuuluu sekä suomen- että ruotsinkielisiä lapsia, on velvollinen järjestämään kaksivuotista esiopetusta erikseen molempia kieliryhmiä varten[23].

Kaksivuotisen esiopetuksen opetuskieli on joko suomi tai ruotsi. Opetuskielenä voi olla myös saame, romani tai viittomakieli. Lisäksi osa opetusta voidaan antaa muulla kuin edellä mainituilla perusopetuslain mukaisilla opetuskielillä, jos se ei vaaranna lasten mahdollisuuksia seurata opetusta.[24] Tästä määrätään tarkemmin luvussa 4.5 Kielelliseen ja kulttuuriseen moninaisuuteen liittyviä tarkentavia näkökulmia.

Kaksivuotisen esiopetuksen järjestämisessä otetaan huomioon opetusalaa koskevat kelpoisuussäädökset[25]. Kokeilua ei saa järjestää sellaisessa esiopetuksen toimipaikassa, missä lapsella ei ole mahdollisuutta esiopetuksen lisäksi annettavaan varhaiskasvatukseen[26]. Tarjoamalla esiopetus ja sen lisäksi annettava varhaiskasvatus samassa paikassa pyritään varmistamaan lapsen eheä päivä ja pysyvät vuorovaikutussuhteet.

Kokeilukunnan vastuulla on huolehtia kohdejoukkoon kuuluvien lasten ja näiden huoltajien riittävästä tiedottamisesta[27]. Kokeilukunnalla on velvollisuus ilmoittaa koeryhmään kuuluvan lapsen huoltajalle mahdollisuudesta hakea kaksivuotiseen esiopetukseen ja hyväksyä koeryhmään kuuluvan lapsen hakemus. Huoltajan vastuulla on huolehtia siitä, että koeryhmään kuuluva lapsi osallistuu kokeilutoimipaikassa järjestettyyn kaksi vuotta kestäväseen esiopetukseen tai muuhun kaksivuotisen esiopetuksen tavoitteet saavuttavaan toimintaan.[28]

Lähtökohtana on, että kaksivuotiseen esiopetukseen hyväksytty lapsi osallistuu kaikkeen toimintaan[29]. Huoltaja, opettaja sekä esiopetuksen järjestämiseen osallistuva henkilöstö huolehtivat yhteistyössä lasten säännöllisestä osallistumisesta esiopetukseen. Kokeilukunta päättää ja tiedottaa huoltajille lapsen sairaudesta tai muusta syystä johtuvan vapautuksen hakemiseen liittyvistä käytännöistä. Kokeilukunta tekee huoltajan ilmoituksen

perusteella päätöksen kaksivuotisen esiopetuksen kokeiluun osallistumisen päättymisestä kokeilutoimipaikassa[30].

Kaksivuotista esiopetusta annetaan kahtena vuotena yhteensä vähintään 1 400 tuntia, vähintään 700 tuntia kumpanakin vuotena[31]. Kaksivuotiseen esiopetukseen osallistuvilla lapsilla on myös oikeus esiopetuksen lisäksi annettavaan varhaiskasvatukseen[32]. Lapsen päivään voi kuulua enintään viisi tuntia esiopetusta[33]. Mikäli kokeiluun kuuluu lapsia, joille on tehty pidennetyn oppivelvollisuuden päätös, voidaan heidän esiopetuksensa toteuttaa kaksivuotisena kokeilulain mukaisesti[34]. Kaksivuotisen esiopetuksen aikana lapsi ei voi osallistua perusopetukseen valmistavaan opetukseen[35].

Kaksivuotinen esiopetus voidaan toteuttaa kokeiluun osallistuvien kahden ikäluokan yhteisenä opetuksena. Lasten näkökulmasta asetelma tukisi oppimisen polun eheyttä ja mahdollistaisi joustavan oppimisen etenemisen taitojen ja tarpeiden mukaan ikäryhmästä riippumatta. Kahden ikäluokan ryhmässä opettaja voi myös hyödyntää kokeneempien lasten osaamista esiopetuksen käytäntöihin ohjaamisessa. Kokeilukunta kuitenkin päättää paikallisesti sopivasta tavasta muodostaa esiopetusryhmät kokeilun aikana.[36]

Kokeilukunta voi hankkia esiopetuspalvelut julkiselta tai yksityiseltä palveluiden tuottajalta[37]. Kokeilukunta vastaa siitä, että sen hankkimat palvelut järjestetään kokeilulainsäädännön sekä näiden opetussuunnitelman perusteiden mukaisesti[38].

[22] Laki kaksivuotisen esiopetuksen kokeilusta (1046/2020)

[23] Laki kaksivuotisen esiopetuksen kokeilusta (1046/2020) 8 § 1 mom.

[24] Perusopetuslaki 10 § 1 mom. (1288/1999)

[25] Opetustoimen kelpoisuusasetus (986/1998) 7 § (ks. myös HE s. 34).

[26] Laki kaksivuotisen esiopetuksen kokeilusta (1046/2020) 8 § 3 mom.

[27] Laki kaksivuotisen esiopetuksen kokeilusta (1046/2020) 3 § 3 mom.

[28] Laki kaksivuotisen esiopetuksen kokeilusta (1046/2020) 6 §

[29] Perusopetuslaki 35 § (1040/2014), Laki kaksivuotisen esiopetuksen kokeilusta (1046/2020) 6 § 2 mom.

[30] Laki kaksivuotisen esiopetuksen kokeilusta (1046/2020) 6 § 3 mom.

[31] Laki kaksivuotisen esiopetuksen kokeilusta (1046/2020) 7 § 1 mom.

[32] Laki kaksivuotisen esiopetuksen kokeilusta (1046/2020) 2 § 4 mom.

[33] Perusopetusasetus (852/1998) 4 §

[34] Hallituksen esitys eduskunnalle laeiksi kaksivuotisen esiopetuksen kokeilusta ja varhaiskasvatustilain muuttamisesta, sivu 42 ja Laki kaksivuotisen esiopetuksen kokeilusta (1046/2020) 2 § 3 mom.

[35] Laki kaksivuotisen esiopetuksen kokeilusta (1046/2020) 2 § 4 mom.

[36] Hallituksen esitys eduskunnalle laeiksi kaksivuotisen esiopetuksen kokeilusta ja varhaiskasvatustilain muuttamisesta, s. 41-42.

[37] Perusopetuslaki 4 § 1 mom. ja 7 § 5 mom. (628/1998)

[38] Laki kaksivuotisen esiopetuksen kokeilusta (1046/2020) 8 § (ks. myös HE s. 42)

2.3. Kaksivuotista esiopetusta ohjaavat yleiset velvoitteet

Esiopetusta ohjaavat velvoitteet perustuvat Suomen perustuslakiin sekä perusopetuslakiin ja -asetukseen ja niiden nojalla annettuihin säännöksiin ja määräyksiin sekä oppilas- ja opiskelijahuoltolakiin[39].

Esiopetusta suunniteltaessa, järjestettäessä ja siitä päätettäessä on otettava huomioon lapsen etu [40]. Opetuksen järjestämisessä on otettava huomioon myös velvoitteet, jotka tulevat muusta lainsäädännöstä sekä kansainvälisistä sopimuksista, joihin Suomi on sitoutunut. Tällaisia ovat muun muassa yhdenvertaisuuslaki[41], tasa-arvolaki[42], Euroopan ihmisoikeuksien sopimus[43] ja YK:n lapsen oikeuksien sopimus[44].

Perusopetuslain mukaan esiopetuksen tavoitteena on osaltaan tukea lasten kasvua ihmisyyteen ja eettisesti vastuukykyiseen yhteiskunnan jäsenyyteen sekä antaa heille elämässä tarpeellisia tietoja ja taitoja[45]. Esiopetuksella on myös sivistystehtävä ja tasa-arvoisuuden edistämisen tehtävä. Opetuksen ja kasvatuksen tarkemmista tavoitteista säädetään esiopetuksen tavoitteita käsittelevässä valtioneuvoston asetuksessa[46].

Esiopetuksessa otetaan myönteisellä tavalla huomioon lasten moninaiset kielelliset, kulttuuriset, katsomukselliset ja uskonnolliset taustat. Lasten mielipiteitä kuunnellaan ja heidän identiteettiensä kehittymistä tuetaan.

Esiopetusta koskeva lainsäädäntö korostaa huoltajien osallisuutta[47]. Huoltajilla on oikeus saada tietoa esiopetuksen tavoitteista ja toiminnasta jo ennen esiopetukseen ilmoittautumista sekä lapsensa esiopetuspäivästä esiopetuksen aikana. Huoltajien mielipiteitä ja tietoja kuullaan sekä heidän antamaansa palautetta hyödynnetään esiopetuksen kehittämisessä.

Esiopetuksessa olevalla lapsella on oikeus saada opetussuunnitelman mukaista opetusta sekä suotuisan kasvun ja oppimisen edellyttämää tukea jokaisena esiopetuksen työpäivänä[48]. Tämän oikeuden turvaamiseksi jokainen esiopetuksessa olevan lapsen kanssa työskentelevä noudattaa kokeilukunnan vahvistamaa opetussuunnitelmaa ja muita toimintaa ohjaavia normeja.

Esiopetus, opetuksessa käytettävät oppimateriaalit ja välineet sekä tarvittava opiskeluhoito ovat maksuttomia[49]. Lapsille on tarjottava jokaisena esiopetuspäivänä tarkoituksenmukaisesti järjestetty, täysipainoinen, maksuton ateria, ja ruokailutilanteen on oltava ohjattu[50].

Esiopetukseen osallistuvalla lapsella on oikeus turvalliseen oppimisympäristöön[51]. Turvallisuus otetaan huomioon oppimisympäristöissä ja kaikessa esiopetuksen toiminnassa. Lasten kokeman turvallisuuden perustana ovat keskinäiseen kunnioitukseen ja huolenpitoon perustuva toimintakulttuuri ja esiopetukseen soveltuvat oppimisympäristöt. Lapsia ohjataan yksilöinä ja ryhmänä ottamaan vastuuta omasta käyttäytymisestään ja siitä, että ryhmässä ei kiusata, syrjitä tai aiheuteta vaaraa muille[52]. Turvallisuuteen liittyviä tehtäviä käsitellään tarkemmin luvuissa 3 ja 6. Opetuksen järjestämisessä otetaan lisäksi huomioon työsuojeluun liittyvät säännökset, henkilötietoja koskevat säännökset sekä lasten kanssa työskentelevien rikostaustan selvittämistä ohjaavat määräykset. Kaksivuotisessa esiopetuksessa voidaan tarvittaessa harkintaa käyttäen ja lasten ikäkausi huomioiden hyödyntää myös perusopetuslain mukaisia kurinpidollisia keinoja ja kasvatustarkasteluja esiopetukseen soveltuvalla tavalla[53]. Kokeilukunta laatii opetussuunnitelman yhteydessä suunnitelman kaksivuotiseen esiopetukseen soveltuvien kurinpitokeinojen ja kasvatustarkastelun käytöstä ja niihin liittyvistä menettelytavoista[54].

[39] Oppilas- ja opiskelijahuoltolaki (1287/2013)

[40] Perusopetuslaki 3 a § (163/2022)

[41] Yhdenvertaisuuslaki (21/2004)

[42] Laki miesten ja naisten välisestä tasa-arvosta (609/1986)

[43] Euroopan ihmisoikeuksien sopimus, Valtiosopimukset (63/1999)

[44] YK:n yleissopimus lapsen oikeuksista 1989

[45] Perusopetuslaki (628/1998) 2 §

[46] Valtioneuvoston asetus (422/2012) 2–4 §

[47] Perusopetuslaki 3 § 3 mom. (628/1998)

[48] Perusopetuslaki 30 § 1 mom. (642/2010)

[49] Perusopetuslaki 31 § 1 mom. (477/2003) ja Oppilas- ja opiskelijahuoltolaki (1287/2013) 9 § 4 mom.

[50] Perusopetuslaki (628/1998) 31 § 2 mom.

[51] Perusopetuslaki 29 § 1 mom. (1267/2013)

[52] Perusopetuslaki 35 § (163/2022)

[53] Perusopetuslaki 35 a § (1267/2013) sekä 36 ja 36 a § (477/2003 ja 1267/2013)

[54] Perusopetuslaki 29 § 3 mom. (1267/2013)

Sotkamossa esiopetusta järjestetään jokaisessa kunnallisessa päiväkodissa osana sivistyspalveluiden toimintaa. Kaksivuotisen esiopetuksen kokeilun toimipaikoiksi on valikoitunut Tiilikankaan ja Käpymetsän päiväkodit. Muut päiväkodit toimivat kokeilussa verrokitoimipaikkoina ja niissä järjestetään edelleen yksivuotinen esiopetus sekä noudatetaan yksivuotisen esiopetuksen opetussuunnitelmaa. Sivistystoimen lautakunta määrittelee esiopetuksen lukuvuoden alkamis- ja päättymisajankohdat sekä loma-ajat. Päivittäinen toiminta-aika määritellään yksiköiden esiopetuksen lukuvuosisuunnitelmissa. Esiopetusta järjestetään kuitenkin vähintään 700 tuntia lukuvuodessa. Tämä esiopetuksen kokeiluopetussuunnitelma toimii velvoittavana asiakirjana kokeilutoimipaikkojen esiopetustoiminnan suunnittelussa ja toteutuksessa.

Suunnitelma esiopetukseen soveltuvien kurinpitokeinojen ja kasvat keskustelun käytöstä ja niihin liittyvistä menettelytavoista avataan **yksikkökohtaiseen** opiskeluhuoltosuunnitelmaan (**Opiskeluhuolto luku 6**). Kurinpitokeinoissa painopiste on nopeassa ja varhaisessa puuttumisessa, mikä tehdään yhteistyössä huoltajien kanssa.

2.4. Arvoperusta

Kaksivuotinen esiopetus perustuu käsitykseen lapsuuden itseisarvoisesta merkityksestä. Jokainen lapsi on ainutlaatuinen ja arvokas juuri sellaisena kuin hän on. Jokaisella lapsella on oikeus tulla kuulluksi, nähdyksi, huomioon otetuksi ja ymmärretyksi yksilönä ja yhteisönä jäsenenä. Lapsilla on oikeus oppia sekä rakentaa käsitystään itsestään ja maailmasta omien lähtökohtiensa mukaisesti.

Lapsilla on oikeus oppia leikkien ja iloita oppimastaan. Lasten aikaisemmat kokemukset ja taidot ovat osa heidän oppimisen polkuaan. Lasten yksilöllisyyttä sekä monenlaisia tapoja toimia ja oppia arvostetaan. Lasten käsityksiä ja mielipiteitä pidetään tärkeinä, ja he osallistuvat oppimisympäristöjen rakentamiseen sekä edellytystensä mukaan toiminnan suunnitteluun ja arviointiin. Lapsia rohkaistaan yhdessä tekemiseen ja yhteisöllisyyteen.

Jokaisella lapsella on oikeus hyvään opetukseen ja huolenpitoon. Kannustava palaute ja oikeudenmukainen kohtelu kuuluvat hyvään esiopetukseen. Lapsilla on oikeus ilmaista itseään ja ajatuksiaan, käsitellä tunteita ja ristiriitoja sekä kokeilla ja opetella uusia asioita. Esiopetus tukee lasten kykyä ymmärtää arvoja, noudattaa terveellisiä elämäntapoja sekä kehittää tunteita ja kauneudentajujaan.

Esiopetus toimintaympäristönä tukee lasten yhdenvertaisuutta ja tasa-arvoisuutta. Esiopetus edistää lasten mahdollisuuksia kehittää kykyjään ja tehdä valintoja ilman sukupuolesta,

syntyperästä, kulttuuritaustasta tai muusta henkilöön liittyvästä ominaisuudesta johtuvia ennako-
odotuksia ja rajoituksia[53].

Esiopetuksen henkilöstön ja huoltajien yhteistyö auttaa turvaamaan lasten hyvinvointia. Esiopetuksen henkilöstön avoin ja kunnioittava suhtautuminen monimuotoisiin perheisiin ja perheiden monenlaisiin kieliin, kulttuureihin, katsomuksiin, uskontoihin, perinteisiin ja kasvatustavoihin on rakentavan vuorovaikutuksen ja opetuksen perusta[54].

Esiopetuksessa noudatetaan kestävän elämäntavan periaatteita ja otetaan huomioon sen eri ulottuvuudet: sosiaalinen, kulttuurinen, taloudellinen ja ekologinen. Esiopetuksessa arvostetaan sivistystä, mikä ilmenee tavassa suhtautua itseen, muihin ihmisiin, ympäristöön ja tietoon sekä tavassa ja tahdossa toimia oikein. Kiusaamista, rasismia tai väkivaltaa ei hyväksytä missään muodossa.

Opetus on lapsia puoluepoliittisesti, uskonnollisesti ja katsomuksellisesti sitouttamatonta. Esiopetusta ei saa käyttää kaupallisen vaikuttamisen kanavana.

[53] Yhdenvertaisuuslaki 6 § 1 mom. (21/2004)

[54] Valtioneuvoston asetus (422/2012) 2 §

Sensitiivinen kasvatusta ja opetus sekä hyvä itsetunto ja vuorovaikutustaidot ohjaavat lasta toimimaan toisten huomioon ottaen. Työntekijän aito läsnäolo ja lapsen ohjaaminen osallisuuteen mahdollistavat lapsen kuulluksi tulemisen omana itsenään. Lapsella on yhdenvertainen oikeus tehdä valintoja esimerkiksi sukupuolesta riippumatta. Monikulttuurisuus nähdään rikkautena ja moninaisuutta kunnioittavassa ilmapiirissä lapset oppivat arvostamaan sekä itseään että muita. Jokaiselle lapselle annetaan tilaa kasvaa omaksi ainutlaatuisiksi yksilökseen.

Kulttuuriperinteet vahvistavat kotiseututuntemusta ja kunnan ominaispiirteet otetaan toiminnassa huomioon. Esiopetuksessa hyödynnetään kunnassa järjestettäviä tapahtumia ja yhteistyötahoja, jolloin syntyy vuorovaikutusta ympäröivän yhteiskunnan kanssa. Kainuun murre, musiikki ja kirjallisuus tuovat oman lisänsä sotkamolaiseen esiopetukseen ja lasten kanssa tutustutaan erilaisiin murre- ja sanontoihin, lauluihin ja kirjallisuuteen. Kulttuuriperinteet luovat pohjaa myös kansainvälisyyteen kasvamiselle.

Luonto on tärkeä ja läheinen osa sotkamolaisuutta. Esiopetuksessa lapsille luodaan arvot luonnonsuojelusta, luonnon arvostuksesta, kunnioituksesta ja huomioimisesta. Luonto on yksi esiopetuksen oppimisympäristöistä, jossa toimitaan kaikkina vuodenaikoina kestävän kehityksen periaatteiden mukaisesti ja jota hyödynnetään eri oppimiskokonaisuuksissa. Lapsia ohjataan myös terveisiin elämäntapoihin ja liikkumisen riemuun, mielenhyvinvointia unohtamatta.

Sotkamon kunnan arvoja ovat **kaukoviisaus, vastuullisuus ja lapsiystävällisyys**. Alla olevissa taulukoissa on esitetty, mitä kyseiset arvot tarkoittavat varhaiskasvatuksessa ja esiopetuksessa, mitä niillä tavoitellaan ja miten tavoitteisiin päästään.

<p>KAUKOVIISAUS</p>	<p>Mitä tarkoittaa?</p> <ul style="list-style-type: none"> • varautumista tulevaan • otetaan huomioon tiedossa olevat riskit (mm. turvallisuus- ja pelastussuunnitelma) • ennakointia tarkastelemalla eri tulevaisuusvaihtoehtoja • visioimista • pyritään havaitsemaan toimintaympäristön muutoksia ja varautumaan niihin • uusien mahdollisuuksien havaitsemista • uusiutumiskykyä • kehityksessä mukana pysymistä <p>Mitä tavoitellaan?</p> <ul style="list-style-type: none"> • perheiden, lasten ja työntekijöiden hyvinvoinnin lisäämistä • turvallista ja hyvinvoivaa yhteisöä • laadukkaita ja toimivia varhaiskasvatuspalveluja • eteenpäin menemistä ja kehittymistä, olemista kehityksen kärjessä <p>Millä keinoin tavoitteisiin päästään?</p> <ul style="list-style-type: none"> • varautumalla hyvissä ajoin henkilöstön eläköitymiseen ja henkilöstömitoituksen muutokseen • suunnitelmallisella resurssien käytöllä • kouluttamalla henkilökuntaa • huomioimalla kestävä kehitys kaikessa toiminnassa (mm. sähköiset asiointit, hankinnat, kierrätys) • havaitsemalla tukea tarvitsevat lapset mahdollisimman varhaisessa vaiheessa • esimiehellä vastuu visioimisen alullepanemisesta • johdolla ja työntekijöillä laaja tietopohja kehityksen suunnasta • olemalla ajan hermolla (valtakunnan trendit ja määräykset, uuden teknologian hyödyntäminen) • ennakoimalla tulevaisuutta - ikäluokkien rakenne ja lasten määrä (syntyvyys) • rekrytoimalla riittävä määrä ammattitaitoisia työntekijöitä
<p>VASTUULLISUUS</p>	<p>Mitä tarkoittaa?</p> <ul style="list-style-type: none"> • Valinnoissa ja toiminnassa huomioidaan kestävä kehitys • periaatteet • Opetellaan kantamaan vastuuta omista tekemisistä • Elinkaaren huomioimista • Toisten huomioonottamista

	<p>Mitä tavoitellaan?</p> <ul style="list-style-type: none"> • Lapsi oppii kantamaan vastuuta omasta itsestään, tekemisistään ja valinnoistaan kykyjensä mukaan • Lapsen kriittisen ajattelun vahvistumista • Taitoa ottaa toiset huomioon <p>Millä keinoin tavoitteisiin päästään?</p> <ul style="list-style-type: none"> • Sosiaalinen vastuullisuus: ympäristön rakentaminen moninaisuutta ja kaikkia lapsia huomioivaksi • Myötätuntotaitojen harjoittelu • Jätteiden lajittelu, kasvien viljely, luonnon kunnioittaminen • Lasten kanssa keskustelu ja yhteinen pohdinta valintojen merkityksestä • Toivon ylläpitäminen: asioihin voi vaikuttaa
<p>LAPSIYSTÄVÄLLISYYS</p>	<p>Mitä tarkoittaa?</p> <ul style="list-style-type: none"> • lasten vaikuttamismahdollisuutta itseä koskeviin asioihin • kuulluksi ja nähdyksi tulemista • mielipiteiden huomioon ottamista ja aloitteisiin vastaamista • jokaisella lapsella on mahdollisuus osallistua toiminnan suunnitteluun, toteutukseen ja arviointiin • tavoitteet ja toiminta nousevat lapsen tarpeista, mikä muokkaa lapsiryhmän tavoitteita ja toimintaa • lapsen havainnointi on tärkeää osallisuuden mahdollistamiseksi • aikuisen tehtävänä on kannustaa, tukea ja rohkaista lasta toimimaan haastavissakin tilanteissa <p>Mitä tavoitellaan?</p> <ul style="list-style-type: none"> • lapsi kokee tulleen kuulluksi ja ymmärretyksi • sensitiivistä vuorovaikutusta • lapsen käsitys itsestä kehittyy, itseluottamus kasvaa • sosiaalisten taitojen kehittymistä • yksilöllisyyden huomioimista • lapsesta kasvaa hyvinvoiva ihminen, joka pärjää elämässä ja jolla on hyvä, terve itsetunto • mahdollisuutta vaikuttaa oman elämänsä sisältöön • itsensä ja toisten kunnioittamista • luovuuden löytämistä itsestään (mm. taiteellisuus ja musikaalisuus)

	<ul style="list-style-type: none"> • uskallusta ilmaista itseään <p>Millä keinoin tavoitteisiin päästään?</p> <ul style="list-style-type: none"> • työntekijöillä on tuntemus lasta ja lapsen maailmaa kohtaan • aidosti kuuntelemme lapsia päivittäin • aikuinen on aidosti läsnä lapsen arjessa • vuorovaikutus on lämmintä • havainnoidaan lasta ja lapsiryhmää • osallistetaan haavoittuvimmassa asemassa olevat lapset toiminnan suunnitteluun • kuunnellaan lapsen mielipiteitä ja otetaan ne huomioon toiminnan suunnittelussa • toiminta ja oppimisympäristö joustavat • annetaan lasten suunnitella toimintaa (mm. lasten toive- ja pienryhmäpäivät) • toimitaan ”miksi ei” –periaatteella • toimitaan lapsiystävällisen kunta -mallin mukaisesti
--	--

Taulukko 1. Sotkamon kunnan arvoperusta.

2.5. Oppimiskäsitys

Kaksivuotinen esiopetus perustuu oppimiskäsitykseen, jonka mukaan lapset omaksuvat uusia tietoja ja taitoja vuorovaikutuksessa muiden ihmisten ja lähiympäristön kanssa. Oppiminen on kokonaisvaltaista ja sitä tapahtuu kaikkialla. Siinä yhdistyvät tiedot, taidot, toiminta, tunteet, aistihavainnot, keholliset kokemukset, kieli ja ajattelu. Oppimiskäsitys pohjautuu näkemykseen lapsesta aktiivisena toimijana. Olennaista oppimisessa on lasten oma toiminta ja luottamus omiin mahdollisuuksiinsa oppijana. Lisäksi lasten tahdolla ja kehittyvällä taidolla toimia yhdessä on merkitystä oppimiselle. Lapset oppivat esiopetuksessa leikkien, liikkuen, tutkien, erilaisia työtehtäviä tehden, itseään ilmaisten sekä taiteisiin perustuvassa toiminnassa. Myönteiset tunnekokemukset, ilo ja uutta luova toiminta edistävät oppimista ja innostavat kehittämään omaa osaamista.

Oppimisen lähtökohtana ovat kunkin lapsen aiemmat kokemukset ja hänen osaamisensa. On tärkeää, että uusilla opittavilla tiedoilla ja taidoilla on yhteys lasten arkeen ja kokemusmaailmaan. Lapset opettelevat esiopetuksessa toimimaan yhteistyössä muiden kanssa ja asettamaan tavoitteita omalle ja yhteiselle toiminnalle. Lapsia kuunnellaan, kuullaan ja heidän kanssaan keskustellaan sekä ohjataan heitä ottamaan huomioon toiset. Näin lapsille syntyy kokemus ryhmän ja yhteisön jäsenyydestä. Vertaisryhmä ja kokemus yhteisöön kuulumisesta ovat lapsen oppimisen ja osallisuuden kannalta keskeisiä. Tavoitteena on, että sopivasti haastava toiminta sekä uusien tietojen ja taitojen oppiminen herättää lapsissa halun oppia lisää.

Leikki on lasten oppimiselle merkityksellistä. Se on lasta motivoivaa ja iloa tuottavaa toimintaa, jossa lapset samalla oppivat monia taitoja ja omaksuvat tietoa. Esiopetuksessa tulee ymmärtää leikin itseisarvo lapselle sekä sen pedagoginen merkitys oppimisessa ja lasten kokonaisvaltaisessa kehityksessä ja hyvinvoinnissa.

Sotkamossa painotetaan kokopäiväpedagogista toimintatapaa. Lapsi oppii, omaksuu ja harjoittelee uusia asioita ja taitoja kaikissa arjen tilanteissa. Kannustamalla lasta ja huomaamalla hyvä lapsessa vahvistetaan lapsen luottamusta omiin taitoihin. Pienryhmissä toimiessa vuorovaikutus lisääntyy ja toimijuus vahvistuu. Pienryhmät mahdollistavat myös työntekijöitä

havainnoimaan lasta paremmin yksilöinä sekä ryhmän jäsenenä, ja näin heille syventyy käsitys lapsen mielenkiinnonkohteista, taidoista ja tarpeista.

2.6. Laaja-alainen osaaminen

Laaja-alaisella osaamisella tarkoitetaan tietojen, taitojen, arvojen, asenteiden ja tahdon muodostamaa kokonaisuutta. Osaaminen tarkoittaa myös kykyä käyttää tietoja ja taitoja tilanteen edellyttämällä tavalla. Laaja-alaisen osaamisen kehittyminen alkaa varhaislapsuudessa ja jatkuu läpi elämän. Se vahvistuu vähitellen oppimisen polun aikana eri tiedon- ja taidonaloihin liittyvässä opiskelussa sekä arjen toiminnassa ja vuorovaikutuksessa. Laaja-alaisen osaamisen tarve korostuu ympäröivän maailman muuttuessa. Ihmisenä kasvaminen, opiskelu ja työn teko sekä kansalaisena toimiminen edellyttävät nyt ja tulevaisuudessa laaja-alaista, tiedonalarajat ylittävää ja yhdistävää osaamista.

Laaja-alaisen osaamisen kehittäminen otetaan huomioon kaikessa kaksivuotisen esiopetuksen toiminnassa: toimintakulttuuria ja oppimisympäristöjä kehitettäessä sekä kasvatus- ja opetustyössä.

Laaja-alaisen osaamisen kehittämisen tehtävä kulkee jatkumona varhaiskasvatussuunnitelman perusteista esi- ja perusopetuksen opetussuunnitelmien perusteisiin. Tehtävän toteutuminen edellyttää suunnitelmallista työskentelyä ja tavoitteiden toteutumisen arviointia sekä varhaiskasvatuksen, esi- ja perusopetuksen yhteistyötä.

Laaja-alaisen osaamisen kehittyminen edistää lasten kasvua yksilöinä ja yhteisönsä jäseninä. Se tukee heidän valmiuttaan suuntautua elinikäisen oppimisen polulle ja luo pohjaa kestävän elämäntavan omaksumiselle.

Lasten laaja-alaisen osaamisen kehittämiseen vaikuttaa opeteltavia tietosisältöjä enemmän se, miten esiopetuksessa työskennellään, millaisiksi oppimisympäristöt rakennetaan sekä miten lasten oppimista ja hyvinvointia tuetaan.

Näissä perusteissa kuvataan kuusi toisiinsa liittyvää laaja-alaisen osaamisen osa-aluetta:

- ajattelu ja oppiminen
- kulttuurinen osaaminen, vuorovaikutus ja ilmaisu
- itsestä huolehtiminen ja arjen taidot
- monilukutaito
- tieto- ja viestintäteknologinen osaaminen
- osallistuminen, vaikuttaminen ja kestävä elämäntapa.

Alla kuvataan lyhyesti laaja-alaisen osaamisen osa-alueet ja kaksivuotisen esiopetuksen tehtävä kullakin osa-alueella. Lisäksi mainitaan esimerkkejä siitä, miten laaja-alaisen osaamisen kehittämistä voidaan esiopetuksessa tukea. Esiopetuksen pedagogista toteuttamista kuvataan tarkemmin luvussa neljä (Opetuksen tavoitteet ja pedagoginen toteuttaminen kaksivuotisessa esiopetuksessa). Laaja-alaisen osaamisen tavoitteet on otettu huomioon myös oppimisen alueiden määrittelyssä (luku 4.4 Oppimisenalueet kaksivuotisessa esiopetuksessa).

Ajattelu ja oppiminen

Ajattelun ja oppimisen taidot kehittyvät vuorovaikutuksessa ja muodostavat perustan muun osaamisen kehittymiselle ja elinikäiselle oppimiselle. Tiedon määrä ja sen nopea uudistuminen edellyttävät taitoja uuden omaksumiseen sekä oman oppimisen ohjaamiseen. Tiedon jäsentäminen ja uuden luominen edellyttävät luovaa ja kriittistä ajattelua. Esiopetuksen tehtävä on rohkaista ja auttaa lapsia kehittämään ajattelun ja oppimisen taitojaan sekä vahvistaa heidän luottamustaan omaan osaamiseensa.

Lasten muistin ja mielikuvituksen kehittämistä tuetaan esimerkiksi lorujen, musisoinnin ja draamatoiminnan avulla. Leikin, pelien ja erilaisten ongelmanratkaisu- ja tutkimustehtävien käyttö

tarjoaa lapsille elämyksiä sekä oivaltamisen ja uuden löytämisen iloa. Monipuolinen liikkuminen ja havaintomotoriset harjoitukset tukevat lasten oppimista. Lapsia kannustetaan kokeilemaan ja opettelemaan myös heille vaativia asioita. Heitä ohjataan katsomaan asioita monesta näkökulmasta, kysymään ja kyseenalaistamaan. Heitä rohkaistaan iloitsemaan onnistumisista ja kannustamaan toisia sekä samalla olemaan lannistumatta epäonnistumisista. Toimintaa dokumentoidaan, siitä keskustellaan, ja sen onnistumista pohditaan yhdessä lasten kanssa. Samalla autetaan lapsia havaitsemaan edistymistään ja oppimistaan.

Kulttuurinen osaaminen, vuorovaikutus ja ilmaisu

Vuorovaikutustaidoilla sekä kyvyllä ilmaista itseään ja ymmärtää muita on tärkeä merkitys yksilön toimintakyvyille ja hyvinvoinnille kulttuurisesti, kielellisesti ja katsomuksellisesti moninaisessa maailmassa. Taito kuunnella, tunnistaa ja ymmärtää eri näkemyksiä sekä kyky reflektoida omia arvoja ja asenteita kuuluu hyvään vuorovaikutukseen ja kulttuuriseen osaamiseen. Myönteisten ihmissuhteiden luominen ja ongelmatilanteiden rakentava ratkaiseminen edellyttävät yhteistyötaitoja. Vuorovaikutustaidoilla sekä kyvyllä ilmaista itseään ja ymmärtää muita on tärkeä merkitys identiteetille, toimintakyvyille ja hyvinvoinnille. Toimiva vuorovaikutus erilaisista kulttuuri- ja katsomustaustoista tulevien ihmisten kanssa edellyttää oman ja muiden kulttuurin ja katsomuksellisen taustan ymmärtämistä ja kunnioittamista. Esiopetuksen tehtävä on tarjota lapsille mahdollisuuksia harjoitella vuorovaikutus- ja ilmaisutaitoja turvallisesti vertaisryhmän ja lähiyhteisön aikuisten kanssa.

Lapsia rohkaistaan tutustumaan toisiin ihmisiin ja toimimaan heidän kanssaan. Juhlat, leikit ja yhteistyöhön perustuva toiminta luovat mahdollisuuksia harjoitella käyttäytymistä eri tilanteissa ja erilaisten ihmisten kanssa. Lapsia kohdellaan arvostavasti ja heitä ohjataan ystävällisyyteen ja hyviin tapoihin. Lasten kanssa tutustutaan lähiympäristöön ja sen kulttuuriseen moninaisuuteen. Lapsia ohjataan arvostamaan oman ja toisten perheiden perinteitä ja tapoja. Lasten kielitietoisuuden kehittymistä tuetaan ja heitä rohkaistaan ilmaisemaan itseään eri keinoin.

Itsestä huolehtiminen ja arjen taidot

Itsestä huolehtiminen, terveyteen ja turvallisuuteen sekä arjen teknologian hallintaan liittyvät taidot ovat tärkeitä kaikille. Kyse on yksilön hyvinvoinnista sekä kestävään elämäntapaan sitoutumisesta. Esiopetuksen tehtävä on vahvistaa lasten hyvinvointiin liittyviä taitoja sekä ohjata heitä tekemään kestävä elämäntavan mukaisia valintoja. Esiopetuksessa tuetaan lasten myönteistä suhtautumista tulevaisuuteen.

Esiopetuksessa lapsia ohjataan edellytyksensä mukaan huolehtimaan itsestään, toisista, omista tavaroista ja yhteisestä ympäristöstä. Opetuksessa ja yhteistyössä huoltajien kanssa käsitellään lasten arkielämän rytmiä sekä ruokailun, levon ja mielen hyvinvoinnin merkitystä. Erityisesti kiinnitetään huomiota monipuoliseen ja riittävään liikuntaan lasten hyvinvoinnin ja oppimisen edellytyksenä. Lasten kanssa pohditaan heidän hyvää oloaan edistäviä ja haittaavia tekijöitä.

Lapsia autetaan tunteiden ilmaisussa ja itsesäätelyssä. Lasten tunnetaidot vahvistuvat, kun heidän kanssaan opetellaan havaitsemaan, tiedostamaan ja nimeämään tunteita. Lapsia ohjataan kunnioittamaan ja suojelemaan omaa ja toisten kehoa. Heitä ohjataan myös pyytämään ja hakemaan apua tarvittaessa. Lapsia ohjataan toimimaan vastuullisesti ja turvallisesti esiopetuksen oppimisympäristöissä, kuten luonnossa ja lähiliikenteessä. Lasten kanssa kokeillaan teknologisia ratkaisuja ja harjoitellaan laitteiden ja välineiden turvallista käyttöä.

Monilukutaito

Monilukutaidolla tarkoitetaan erilaisten viestien tulkinnan ja tuottamisen taitoja. Se liittyy kiinteästi ajattelun ja viestinnän taitoihin ja kykyyn hankkia, muokata, tuottaa, esittää, arvioida ja arvottaa tietoa erilaisissa ympäristöissä ja tilanteissa. Tietoa voidaan tuottaa ja esittää sanallisten, kuvallisten, numeeristen tai muiden symbolijärjestelmien tai näiden yhdistelmien avulla. Monilukutaidon perustana on laaja tekstikäsitelmä, jonka mukaan erilaiset tekstit voivat olla muun muassa kirjoitetussa, puhutussa, audiovisuaalisessa tai digitaalisessa muodossa. Siihen sisältyy erilaisia lukutaitoja kuten kuvanlukutaito, numeerinen lukutaito, medialukutaito ja peruslukutaito. Monilukutaidon eri osa-alueet ovat yksilön, ihmisten keskinäisen vuorovaikutuksen, yhteiskunnan, kansalaisuuden ja työelämän näkökulmasta keskeisiä perustaitoja. Monilukutaidon kehittyminen

luo perustaa muulle oppimiselle ja opiskelulle. Monilukutaidon kehittyminen alkaa jo varhaislapsuudessa ja jatkuu koko elämän ajan. Esiopetuksen tehtävä on tukea lasten monilukutaidon kehittymistä yhteistyössä huoltajien kanssa.

Lapsia kannustetaan tutkimaan, käyttämään ja tuottamaan erilaisia viestejä erilaisissa ympäristöissä. Niiden avulla opetellaan ilmaisua ja vuorovaikutusta ja niiden herättämiin ajatuksiin ja tunteisiin eläydytään yhdessä. Lasten kuvalukutaidon, kirjoittamisen, lukemisen ja numeerisen lukutaidon sekä medialukutaidon kehittymistä tuetaan. Monilukutaitoisiksi kehittyäkseen lapset tarvitsevat aikuisen mallia sekä rikasta tekstiympäristöä, lasten tuottamaa kulttuuria sekä lapsille soveltuvia kulttuuripalveluja, kuten elokuvia, leikkiloruja ja musiikkia. Lasten osallisuus vahvistuu monilukutaidon kehittymisen myötä. Samalla lasten maailma avautuu, jäsentyy ja saa uusia merkityksiä.

Tieto- ja viestintäteknologinen osaaminen

Tieto- ja viestintäteknologinen osaaminen on tärkeä kansalaistaito. Sitä tarvitaan lasten ja perheiden arjessa, ihmisten välisessä vuorovaikutuksessa ja yhteiskunnallisessa osallistumisessa. Se on osa monilukutaitoa sekä media- ja opiskelutaitoja, joita tarvitaan opiskelussa ja työelämässä. Esiopetuksen tehtävä on kotien rinnalla edistää lasten tieto- ja viestintäteknologista osaamista.

Lasten kanssa tutkitaan ja havainnoidaan tieto- ja viestintäteknologian roolia arkielämässä sekä tutustutaan erilaisiin digitaalisiin välineisiin, sovelluksiin ja peleihin. Tieto- ja viestintäteknologian avulla tuetaan lasten vuorovaikutustaitoja, oppimisen taitoja sekä vähitellen kehittyvää kirjoitus- ja lukutaitoa. Mahdollisuudet kokeilla ja tuottaa sisältöjä itse ja yhdessä muiden lasten kanssa käyttäen apuna tieto- ja viestintäteknologiaa edistävät lasten luovan ajattelun ja yhteistoiminnan taitoja. Ohjelmoinnin periaatteisiin tutustuminen luo ymmärrystä digitaalisten sovellusten kehittämisestä ja vahvistaa lasten loogista ajattelua. Lapsia ohjataan tieto- ja viestintäteknologian turvalliseen ja ergonomiseen käyttöön.

Osallistuminen, vaikuttaminen ja kestävä elämäntapa

Aktiivinen ja vastuullinen osallistuminen ja vaikuttaminen luovat perustaa demokraattiselle ja kestäväälle tulevaisuudelle. Tämä edellyttää yksilöltä taitoa ja halua osallistua yhteisön toimintaan sekä luottamusta omiin vaikutusmahdollisuuksiinsa. Lasten oikeuksiin kuuluvat kuulluksi tuleminen ja osallisuus omaan elämäänsä vaikuttavissa asioissa[55]. Esiopetuksessa kunnioitetaan näitä demokratian toteutumisen keskeisiä periaatteita. Esiopetuksen tehtävä on tukea lasten vähitellen kehittyviä osallistumisen ja vaikuttamisen taitoja ja kestävä elämäntavan omaksumista.

Esiopetuksen toimintaa suunnitellaan, toteutetaan ja arvioidaan yhdessä lasten, esiopetuksen henkilöstön ja huoltajien kanssa. Kun lapset ovat mukana vaikuttamassa, he oppivat samalla hahmottamaan yhteisten sääntöjen, sopimusten ja luottamuksen merkitystä. Lasten arvostava kohtaaminen, heidän ajatustensa kuunteleminen ja yhdessä toisten lasten ja aikuisten kanssa toimiminen vahvistavat lasten osallistumisen ja vaikuttamisen taitoja. Lapsia kannustetaan auttamaan toisia ja pyytämään tarvittaessa apua. Lasten on tärkeä saada kokea ja tietää, että he lapsina ovat oikeutettuja aikuisten apuun ja suojeluun.

Esiopetuksessa lasten kanssa tutustutaan luontoon. Myönteiset kokemukset ja elämykset lähiympäristöstä ja siihen kohdistuvasta huolenpidosta vahvistavat luontosuhdetta. Samalla lapset oppivat hahmottamaan ympäristövastuullista toimintaa. Arjessa yhdessä tehdyt vastuulliset valinnat ja ratkaisut vahvistavat lasten osallisuutta ja opettavat kestävä elämäntapaa.

[55] YK:n yleissopimus lastenoikeuksista 1989

Ajattelu ja oppiminen

Esiopetuksen perusta on yhdessä tekeminen vuorovaikutuksessa toisten lasten kanssa. Lapsi harjoittelee oppimaan oppimisen taitoja. Lapsen omaa minää vahvistetaan ja lasta rohkaistaan omaan ajatteluun positiivisella palautteella. Lasta kannustetaan ideoimaan, toteuttamaan ja arvioimaan omaa tekemistä kuvin, sadutuksin, tieto- ja viestintäteknisten (TVT) taitojen ja omien

taidekokeilujen kautta. Luovan ja kriittisen ajattelun perustaa vahvistetaan yhdessä lapsen kanssa. Leikki on luova tapa tuoda lapsen omaa ajattelua näkyväksi ja samalla lapsi saa harjoitella tulevaisuuden taitojaan, kuten arjen-, tunne- ja ratkaisutaitoja. Säännöllinen ja tietoinen havainnointi ja dokumentointi auttavat lasta huomaamaan, missä oppimisen vaiheessa hän on menossa.

Kulttuurinen osaaminen, vuorovaikutus ja ilmaisu

Jokainen lapsi on arvokas osa yhteisöä. Sotkamossa lasta kannustetaan vuorovaikutukseen ja ohjataan rakentamaan myönteisiä ihmissuhteita. Arjen hyvän vuorovaikutuksen tunnusmerkkejä ovat kuuntelemisen taito, rohkea omien mielipiteiden esille tuonti, erilaisuuden ja eriävien mielipiteiden hyväksyminen sekä ratkaisukeskeinen positiivinen ajattelu. Vuorovaikutus-, tunne- ja ilmaisutaitoja lapsi saa harjoitella turvallisessa ympäristössä; arjen käytänteissä, leikeissä ja harjoitusmateriaalien kautta.

Lapsen kulttuuri-identiteettiä tuetaan innostamalla häntä tutustumaan Sotkamon kunnan luontoon, kulttuuriperintöön, perinteisiin ja kulttuuritarjontaan sekä esiopetuksessa että yhdessä vanhempien kanssa.

Itsestä huolehtiminen ja arjen taidot

Lapsi on aktiivinen ryhmän jäsen, joka oppii arjen toiminnan kautta havainnoimaan terveyteen ja hyvinvointiin vaikuttavia asioita. Arjessa opetellaan kunnioittamaan omaa ja toisen kehoa sekä huolehditaan päivittäisen liikunnan, ravinnon ja levon tasapainosta. Lasten kanssa opetellaan pitämään huolta omista ja yhteisistä tavaroista, kiinnitetään huomiota kestävän elämäntavan vaihtoehtoihin sekä harjoitellaan tunne- ja itsesäätelytaitoja. Lapsen omatoimisuutta ja asteittain etenevää itsenäisyyttä tuetaan turvallisessa ympäristössä. Esiopetuksen arjen taitoihin kuuluu myös teknologian hallinta ja sen hyödyntäminen.

Monilukutaito

Monilukutaito on läsnä kaikissa oppimisen osa-alueissa. Sotkamossa vahva ja monipuolinen monilukutaidon tarjonta edistää lapsen sekä kasvatuksellista että koulutuksellista tasa-arvoa. Rikas tekstiympäristö avartaa lapsen ajattelua ja luovuutta, laajentaa sanavarastoa, antaa taitoja tulkita kuvia, tekstejä ja ilmaisua. Yhdessä vanhempien kanssa tuetaan lapsen monilukutaidon kehittymistä. Lapsen kanssa tutustutaan erilaisiin kuviin, symboleihin, teksteihin sekä digitaaliseen viestinnän välineisiin ja keinoihin.

Aikuisen antama malli on ensisijaisen tärkeää. Lapsella on turvallinen oppimisympäristö, jossa voi oppia uusia asioita, ihmetellä ja kasvattaa omia kokemuksiaan. Lisäksi monipuoliset tekstin ja kuvan käsittelytaidot auttavat lasta ymmärtämään, aina vain syvemmin, kulttuurisia viestejä ja laajenevaa ympäröivää maailmaa.

Tieto- ja viestintäteknologinen osaaminen

Sotkamossa on ollut käytössä Tieto- ja viestintäteknologian ohjelma 2018-2021. Ohjelma tullaan päivittämään vuoden 2022 aikana ja sitä hyödynnetään eri oppimisen alueissa, kuten akateemisten taitojen herättelyssä, taiteellisessa kokemisessa, tarinoinnissa, liikunnassa, tutkimisessa ja ilmaisussa. Samalla edistetään kasvatuksellista ja koulutuksellista tasa-arvoa. Lapsia opetetaan ajattelemaan näkemäänsä ja kuulemaansa kriittisesti. Jokaiselle lapselle luodaan digitaalinen kasvunkansio, jonka avulla tehdään yhdessä lapsen/ lasten kanssa arkea näkyväksi.

TVT-välineillä pystytään rikastuttamaan lapsen oppimisen kokemuksia (mm. oppimispelit, animaatiot ja tiedon hankinta) ja monipuolistamaan erilaisia oppimisen tapoja. Lapsi saa oivaltaa, kokeilla, tutkia ja hyödyntää kasvavia TVT-taitojaan arjessa yhdessä aikuisten kanssa.

Osallistuminen, vaikuttaminen ja kestävä elämäntapa

Osallistuminen ja omiin arjen asioihin vaikuttaminen ovat tärkeitä taitoja esiopetuksessa. Lapset ja huoltajat otetaan mukaan arjen suunnitteluun, toiminnan toteuttamiseen ja myös arviointiin. Ryhmälle luodaan, yhdessä lasten kanssa, sopimukset ja säännöt ja kannetaan vastuu omista/ryhmän tekemisistä. Pienryhmätoiminta mahdollistaa osallisuuden rikkauksien esille tulon.

Osallisuus ja vaikuttaminen antavat lapselle hyvät valmiudet toimia oman yhteisön vaikuttavana jäsenenä nyt ja myös tulevaisuuden oppimisen poluilla. Osallisuuteen kuuluu mm. lapsen aloitteiden kuuntelu ja mielenkiinnon kohteiden huomiointi, arjen yhteinen suunnittelu ja samalla mielekkään oppimisen mahdollistaminen. Vaikuttamisessa lapselle on tärkeintä demokratia (oma ääni) ja halu/tahto ilmaista oma mielipide asioista. Oma motivaatio, asenne ja sinnikkyys auttavat lasta osallisuuden polulla.

Sotkamossa korostuu lähiluonnon merkitys. Lasten kanssa opetellaan kunnioittamaan luontoa ja nauttimaan sen moninaisuudesta mm. leikeissä, retkillä ja vuodenaikojen havainnoimisessa.

Kestävän kehityksen lähtökohtana on lapsen oman henkilökohtaisen ja myös yhteisöllisen luontosuhteen vahvistaminen. Lähiluontoa hyödynnetään oppimisympäristönä oppimisen eri osa-alueilla; tutkimisessa, matemaattisessa ajattelussa, ilmaisussa, liikunnassa, taiteellisessa kokemisessa ja yhteisöllisyyden vahvistamisessa.

Lasten kanssa pidetään yllä kestävän kehityksen puhetta. Arjessa tehdään käytännön tekoja ja vastuullisia kestävän kehityksen valintoja; mm. kertakäyttöisten astioiden käyttöä minimoidaan, ruokahävikkiin kiinnitetään huomiota, kierrätetään ja lajitellaan yhdessä lasten kanssa sekä huomioidaan sää- ja ilmastonmuutokset lapsen tasoisesti. Aikuinen toimii mallina lapsille kaikissa arjen teoissa.

2.7. Kaksivuotisen esiopetuksen tehtävä, järjestäminen ja yleiset tavoitteet paikallisessa kokeiluopetussuunnitelmassa

Paikallista kokeiluopetussuunnitelmaa laadittaessa on tärkeää järjestää kaksivuotisen esiopetuksen kokeiluun osallistuvalla henkilöstöllä mahdollisuuksia keskustella, mitä tässä luvussa määrätyt esiopetuksen tehtävät ja yleiset tavoitteet merkitsevät ja miten kaksivuotiselle esiopetukselle asetettujen tavoitteiden toteutumisesta voidaan huolehtia.

Paikallisessa kokeiluopetussuunnitelmassa tulee olla perusteiden luvun 2 (Esiopetuksen tehtävä, järjestäminen ja yleiset tavoitteet kaksivuotisen esiopetuksen kokeilussa) mukainen luku.

Paikallisessa kokeiluopetussuunnitelmassa kuvataan:

- 1. kaksivuotisen esiopetuksen kokeilun järjestämistä koskevat keskeiset periaatteet kokeilukunnassa. Tekstiä laadittaessa voi hyödyntää perusteiden tekstiä.*
- 2. kaksivuotisen esiopetuksen tehtävä osana oppimisen polkua paikallisesta näkökulmasta. Tekstiä laadittaessa voi hyödyntää perusteiden tekstiä. Mikäli kunnan kokeilutoimipaikoissa on ns. joustavan esi- ja alkuopetuksen paikkoja, kuvataan tämä yhteistyö luvussa 3 (Kasvua ja oppimista tukeva toimintakulttuuri).*

Paikalliseen kokeiluopetussuunnitelmaan liitetään:

- 3. perusteissa kuvattu esiopetuksen arvoperusta. Arvoperustaa voi täydentää kokeilukunnan virallisissa asiakirjoissa määritellyn arvoperustan pohjalta.*
- 4. perusteissa kuvattu oppimiskäsitys.*
- 5. perusteissa kuvattu laaja-alaisen osaamisen luku. Lukuun voi tehdä lisäyksiä paikallisesta näkökulmasta.*

Arvoperusta ja oppimiskäsitys sekä laaja-alaisen osaamisen tavoitteet otetaan huomioon esiopetuksen toimintakulttuuria käsittelevässä kokeiluopetussuunnitelman luvussa.

3. Kasvua ja oppimista tukeva toimintakulttuuri

Toimintakulttuuri on historiallisesti ja kulttuurisesti muotoutunut tapa toimia, joka muovautuu yhteisön vuorovaikutuksessa. Kaksivuotista esiopetusta johtavien henkilöiden tehtävänä on luoda edellytykset toimintakulttuurin kehittämiseksi ja arvioinnille. Hyvä toimintakulttuuri edistää oppimista ja hyvinvointia esiopetusyhteisössä. Toimintakulttuurin kehittämisen lähtökohtana on kaksivuotinen esiopetus, jossa kukin lapsi voi toimia, kehittyä ja oppia omana ainutlaatuisena yksilönään sekä yhteisön jäsenenä.

Esiopetuksen toimintakulttuuri on kokonaisuus, joka rakentuu muun muassa

- arvoista ja periaatteista
- työtä ohjaavien normien ja tavoitteiden tulkinnasta
- oppimisympäristöistä ja työtavoista
- yhteistyöstä ja sen eri muodoista
- vuorovaikutuksesta ja ilmapiiristä
- henkilöstön osaamisesta, ammatillisuudesta ja kehittämisotteesta
- johtamisrakenteista ja -käytännöistä
- toiminnan organisoinnista, suunnittelusta, toteuttamisesta ja arvioinnista.

Toimintakulttuuria muovaavat tiedostetut, tiedostamattomat ja joskus myös tahattomat tekijät. Yhteisön kaikki jäsenet vaikuttavat toimintakulttuuriin, ja se puolestaan vaikuttaa kaikkiin jäseniin riippumatta siitä, tunnustetaanko sen merkitys vai ei. Henkilöstön on tärkeä tiedostaa, että heidän tapansa toimia ja olla vuorovaikutuksessa välittyy mallina lapsille, jotka omaksuvat yhteisön arvoja, asenteita ja tapoja.

Kaksivuotisen esiopetuksen kokeilu antaa hyviä mahdollisuuksia rohkeasti kokeilla uusia toimintatapoja ja kehittää toimintakulttuuria. Kokeilulaki korostaa esiopetuksen vaikuttavuuden, lapsen eheän päivän ja yhtenäisen oppimisen polun merkitystä ja samalla haastaa kehittämään näitä. Kokeilussa etsitään uusia tapoja kahden ikäluokan yhteiselle laadukkaalle työskentelylle ja oppimiselle. Tämän lisäksi yhteistyötä tehdään aiemman varhaiskasvatuksessa ja alkuopetuksessa olevien lasten kanssa. Samalla kehitetään entistä sujuvampia siirtymäkäytäntöjä. Kokeiluun osallistuminen edellyttää myös muuta kehittämistä kaksivuotisen esiopetuksen onnistumiseksi. Tällaisia ovat muun muassa palveluohjauksen kehittäminen, lasten kuljetusten sujuva järjestäminen, henkilöstön osaamisen vahvistaminen sekä kasvun ja oppimisen tuen ja opiskeluhuoltopalvelujen ulottuminen viisivuotiaille.

Toimintakulttuuri vaikuttaa esiopetuksen laatuun. Sillä on keskeinen merkitys esiopetuksen toteuttamisessa ja tavoitteiden saavuttamisessa. Hyvä toimintakulttuuri luo suotuisat olosuhteet lasten kehitykselle, oppimiselle, osallisuudelle, turvallisuudelle, hyvinvoinnille sekä kestäväälle elämäntavalle. Esiopetuksessa kaikkien työtapojen tulee tukea lapsen kehitystä ja oppimista. Ne tulee myös pystyä pedagogisesti perustelevaan.

Johtaminen vaikuttaa keskeisesti esiopetuksen toimintakulttuuriin, sen kehittämiseen ja laatuun. Esiopetuksen johtamisen lähtökohtana on jokaisen lapsen hyvinvoinnin ja oppimisen edistäminen. Toimintakulttuurin kehittäminen edellyttää pedagogista johtamista, joka on esiopetuksen kokonaisuuden tavoitteellista ja suunnitelmallista johtamista, arviointia ja kehittämistä. Se sisältää kaikki ne toimenpiteet, joilla luodaan edellytykset henkilöstön hyvälle työolosuhteille, ammatillisen osaamisen ja koulutuksen hyödyntämiselle ja kehittämiselle sekä pedagogiselle toiminnalle.

3.1. Toimintakulttuurin kehittäminen ja sitä ohjaavat periaatteet

Yhteisön toimintakulttuuri muuttuu jatkuvasti ja sitä arvioidaan ja kehitetään siten, että se tukee kaksivuotisen esiopetuksen tavoitteiden toteutumista. Yhteisiin tavoitteisiin sitoutuminen edistää arvoperustan ja oppimiskäsityksen toteutumista. Toimintakulttuurin vaikutusten pohdinta ja sen ei-toivottujen piirteiden tunnistaminen ja korjaaminen ovat tärkeä osa toimintakulttuurin kehittämistä. Jatkuvan kehittämisen perusedellytys on, että henkilöstö ymmärtää oman toimintansa taustalla vaikuttavien arvojen, tietojen ja uskomusten merkityksen sekä osaa arvioida niitä. Kehittämisessä on tärkeää toisia arvostava, koko yhteisöä osallistava ja luottamusta rakentava dialogi. Esiopetusta suunniteltaessa, järjestettäessä ja kehitettäessä on ensisijaisesti huomioitava lapsen etu. Lapsen etua on harkittava yksittäisen lapsen, lapsiryhmän ja yleensä lasten kannalta tapaus- ja tilannekohtaisesti.

Johtaja edistää osallistavaa toimintakulttuuria luomalla rakenteita ammatilliseen keskusteluun. Lisäksi johtaja rohkaisee työyhteisöä säännöllisesti kehittämään ja innovoimaan yhteistä toimintakulttuuria. Johtaja tukee yhteisön kehittymistä oppivaksi yhteisöksi, jossa osaamista kehitetään ja jaetaan. Päämääränä on, että yhteinen toiminta-ajatus ja toiminnan tavoitteet näkyvät käytännössä. Johtaja vastaa siitä, että yhteisiä työkäytäntöjä tehdään näkyväksi ja että niitä havainnoidaan ja arvioidaan säännöllisesti.

Kaksivuotisessa esiopetuksessa yksi keskeinen työmenetelmä on pedagoginen dokumentointi. Pedagogista dokumentointia käytetään pedagogisen toiminnan suunnittelussa, toteuttamisessa, arvioimisessa ja kehittämisessä. Dokumentoinnin avulla saatujen tietojen perusteella esiopetuksen toimintakulttuuria, oppimisympäristöjä ja työtapoja muokataan ja kehitetään esiopetuksen tavoitteiden mukaisesti. Esiopetuksen pedagogista dokumentointia kuvataan tarkemmin luvussa neljä (Opetuksen tavoitteet ja pedagoginen toteuttaminen kaksivuotisessa esiopetuksessa).

Kehittämistyössä on tärkeää hyödyntää sekä lasten että huoltajien kokemuksia ja mielipiteitä. Yhteistyö varhaiskasvatuksen, perusopetuksen sekä tuen ja oppilashuollon ammattilaisten kanssa on välttämätöntä lasten sujuvan oppimisen polun ja hyvinvoinnin turvaamiseksi.

Esiopetuksen toimintakulttuuria kehitetään seuraavien periaatteiden mukaisesti:

Oppiva yhteisö toimintakulttuurin ytimenä

Esiopetuksessa toimitaan yhteisönä, jossa lapset ja henkilöstö oppivat yhdessä ja toisiltaan. Oppivassa yhteisössä on tilaa erilaisille mielipiteille ja tunteille. Lapsia ja henkilöstöä kannustetaan rohkeasti jakamaan ajatuksiaan ja kokeilemaan uudenlaisia ja erilaisia toimintatapoja. Kaksivuotisen esiopetuksen kokeilussa kehitetään erityisesti uusia toimintatapoja kahden ikäluokan yhteiselle oppimiselle. Jatkuvasti toimintaansa arvioiva ja kehittävä yhteisö haastaa itseään sekä tunnistaa ja hyödyntää vahvuuksiaan. Oppivassa yhteisössä arvostetaan kunnioittavaa ja huomaavaista käytöstä. Yhteisö rohkaisee kokeiluun, yrittämiseen ja sinnikkyyteen sekä sallii myös erehtymisen. Yhdessä tekeminen ja osallisuuden kokemukset vahvistavat yhteisöä.

Jokaiselle lapselle suunnitellaan sopivia oppimisen haasteita sekä turvataan tarvittava kasvun ja oppimisen tuki. On tärkeää, että lapset saavat kokemuksia siitä, että heistä ollaan kiinnostuneita, heitä arvostetaan ja heidän mielipiteillään ja toiminnallaan on merkitystä. Terveen itsetunnon ja oppimismotivaation varhaista tukemista korostetaan.

Henkilöstöä kannustetaan itsearviointiin, tiedon ja osaamisen jakamiseen ja samalla ammatilliseen kehittymiseen. Yhdessä sovittujen tavoitteiden ja tehtävien pohdinta, oman työn säännöllinen arviointi sekä huoltajilta ja muilta yhteistyökumppaneilta saatu palaute edistävät yhteisön oppimista. Oppimista edistää myös kehittämistyöstä, arvioinneista ja tutkimuksesta saadun tiedon hyödyntäminen.

Oppimisen, oivalluksen ja leikin ilo

Esiopetuksen toimintakulttuuri edistää kaikkien esiopetusyhteisössä toimivien oppimista. Esiopetusyhteisö kannustaa kokeilemaan, yrittämään ja erehtymään sekä havaitsemaan asioiden positiivisia puolia. Onnistumisista ja oivalluksista iloitaan yhdessä. Esiopetus toteutetaan siten, että lasten leikille, aloitteille ja kokeiluille on sijaa. Lapsia rohkaistaan ilmaisemaan itseään, harjoittelemaan ja opettelemaan erilaisia taitoja, tietoja ja työtapoja omaan tahtiinsa.

Leikkiin kannustavassa toimintakulttuurissa tunnustetaan leikin merkitys lapsen hyvinvoinnille ja oppimiselle. Henkilöstö tunnistaa leikkiä rajoittavia tekijöitä ja kehittää leikkiä edistäviä toimintatapoja ja oppimisympäristöjä. Lapsilla ja henkilöstöllä on mahdollisuus kokea yhdessä tekemisen ja leikin iloa. Yhteisössä kannustetaan kaikkia kekseliäisyyteen, mielikuvituksen käyttöön, omaan ilmaisuun ja luovuuteen. Leikki saa näkyä ja kuulua. Lasten leikkialoiteille, kokeiluille ja elämyksille annetaan tilaa, aikaa ja leikkirauhaa. Leikkiville lapsille ja aikuisille mahdollistetaan keskittyminen leikkiin.

Osallisuus, yhdenvertaisuus ja tasa-arvo

Inklusiivisessa toimintakulttuurissa edistetään osallisuutta, yhdenvertaisuutta ja tasa-arvoa kaikessa toiminnassa. Lasten, henkilöstön ja huoltajien aloitteita, näkemyksiä ja mielipiteitä arvostetaan. Tämä edellyttää osallisuutta edistävien toimintatapojen sekä rakenteiden tietoista kehittämistä. Lasten ja huoltajien osallistuminen toiminnan suunnitteluun, toteuttamiseen ja arviointiin edistää osallisuutta. Jokainen henkilöstön jäsen on tärkeä osa kasvatusyhteisöä.

Toimintakulttuuri tukee yhteistyötä, yhteistä vastuunottoa ja osallisuutta. Lasten ymmärrys yhteisöstä, oikeuksista, vastuusta ja valintojen seurauksista kehittyy osallisuuden kautta. Henkilöstön tehtävä on varmistaa, että kaikki lapset saavat ilmaista näkemyksiään ja tarpeitaan ja että lasten ideoita ja aloitteita otetaan huomioon toiminnassa. Myös lasten nonverbaaliseen viestintään tulee kiinnittää huomiota. Lapset saavat kokemuksia esiopetusryhmää koskevasta päätöksenteosta ja erilaisista tehtävistä. Lasten tekemiä päätöksiä ja toimintaa arvioidaan yhdessä ja samalla lapsia ohjataan vähitellen kantamaan yhdessä vastuuta. Näin lapsille syntyy kokemuksia osallisuudesta ja toimijuudesta.

Yhteisön jäsenet tulevat kohdatuiksi ja kohdelluiksi yhdenvertaisina riippumatta henkilöön liittyvistä tekijöistä. Yhdenvertaisuus ei merkitse samanlaisuutta. Toimintakulttuurin kehittämisen kannalta on tärkeää, että yhdenvertaisuutta ja tasa-arvoa koskevista asenteista keskustellaan työyhteisössä. Lisäksi tulee pohtia, miten esimerkiksi kieleen, etnisyyteen, katsomukseen, uskontoon, vammaisuuteen, sukupuoleen ja sen moninaisuuteen liittyvät asenteet näkyvät puheissa, eleissä, teoissa ja toimintatavoissa. Vuorovaikutuksen ja kielenkäytön mallit sekä tavat toimia stereotyyppisten oletusten mukaisesti välittyvät lapsille. Esiopetus on sukupuolisensitiivistä. Henkilöstö tiedostaa omia ennako-odotuksiaan ja rohkaisee lapsia tekemään valintoja ilman sukupuoleen tai muihin henkilöön liittyviin seikkoihin sidottuja stereotyyppisiä rooleja ja ennako-odotuksia. Henkilöstö tunnistaa lasten keskinäisten kohtaamisten eriarvoistavia piirteitä sekä puuttuu niihin hienotunteisesti ja johdonmukaisesti. Myönteisellä ja kannustavalla vuorovaikutuksella tuetaan lapsen oman identiteetin ja itsetunnon kehitystä.

Kulttuurinen moninaisuus ja kielitietoisuus

Esiopetus on osa kulttuurisesti muuntuvaa ja monimuotoista yhteiskuntaa. Kulttuurinen moninaisuus nähdään voimavarana. Yhteisössä tunnustetaan, että oikeus omaan kieleen, kulttuuriin, uskontoon ja katsomukseen on perusoikeus. Esiopetuksessa arvostetaan ja hyödynnetään suomalaista kulttuuriperintöä ja kansalliskieliä sekä yhteisön ja ympäristön kulttuurista, kielellistä ja katsomuksellista moninaisuutta. Erilaisista ajattelu- ja toimintatavoista keskustellaan rakentavasti ja luodaan myös uusia tapoja toimia yhdessä. Samalla edistetään kulttuurisesti kestävästä kehitystä. Tähän liittyvää esiopetuksen laaja-alaista osaamista kuvataan tarkemmin luvussa kaksi (Esiopetuksen tehtävä, järjestäminen ja yleiset tavoitteet kaksivuotisen esiopetuksen kokeilussa).

Kielitietoisessa esiopetuksessa tiedostetaan, että kielet ovat läsnä jatkuvasti ja kaikkialla. Henkilöstö ymmärtää kielen keskeisen merkityksen lasten kehityksessä ja oppimisessa, vuorovaikutuksessa ja yhteistyössä sekä identiteettien rakentumisessa ja yhteiskuntaan kuulumisessa. Monikielisyuden näkyväksi tekeminen tukee lasten kehitystä kulttuurisesti

moninaisessa maailmassa. Henkilöstön tulee tiedostaa, että he ovat lapsille kielellisiä malleja, ja kiinnittää huomiota omaan kielenkäyttöön. Henkilöstö rohkaisee lapsia käyttämään kieltä monipuolisesti. Lasten kielelliset lähtökohdat huomioidaan, ja heille annetaan aikaa ja mahdollisuuksia vaihteleviin kielenkäytön tilanteisiin.

Hyvinvointi, turvallisuus ja kestävä elämäntapa

Esiopetuksessa arvostetaan terveellisiä, turvallisia ja liikunnallisia elämäntapoja. Esiopetuksen yhteisössä liikutaan monipuolisesti sisällä ja ulkona sekä vältetään pitkäkestoista istumista. Lapsia ja perheitä ohjataan mahdollisuuksien mukaan suosimaan kävelyä ja pyöräilyä oman auton käyttämisen sijaan esiopetuksen matkoilla. Lasten hyvinvointia edistetään antamalla mahdollisuus päivän aikana rauhoittumiseen ja lepoon sekä tarjoamalla monipuolista, terveellistä ja riittävää ravintoa. Toimintakulttuurin kehittämisessä huomioidaan yhteisön mahdollisuus toimia kiireettömässä ja keskittymistä edistävässä ympäristössä. Selkeä ja suunnitelmallinen, mutta joustava päivän rakenne edistää hyvinvointia.

Esiopetuksessa pidetään huolta koko yhteisön fyysisestä, psyykkisestä ja sosiaalisesta turvallisuudesta. Lasta tulee suojata väkivallalta, kiusaamiselta ja muulta häirinnältä. Lapsella on oikeus saada lohdutusta sitä tarvitessaan. Esiopetuksessa ei sallita kiusaamista, väkivaltaa eikä häirintää. Kiusaaminen tunnistetaan, siihen puututaan ja sitä ehkäistään tietoisesti ja suunnitelmallisesti osana toimintakulttuurin kehittämistä. Olennaista kiusaamisen ennaltaehkäisyssä on tukea lasten vertaissuhteita ja yhteisön hyvinvointia. Henkilöstöllä on keskeinen rooli lasten sosiaalisten ja emotionaalisten taitojen harjoittelun ja kehittymisen tukemisessa. Lasten kanssa opetellaan tunnistamaan ja ratkaisemaan ristiriitoja rakentavasti. Aikuisen läsnäolo ja antama ohjaus vuorovaikutustilanteissa on tärkeää. Häirintä-, kiusaamistai väkivaltatilanteista keskustellaan lasten huoltajien kanssa ja etsitään yhdessä ratkaisuja. Turvallisuuden edistämiseen kuuluu myös tapaturmien suunnitelmallinen ehkäisy ja seuranta, turvallisuuskasvatus sekä tiloista ja välineistä huolehtiminen. Esiopetus edellyttää toimivaa ja sitoutunutta turvallisuuden johtamista sekä turvallisuusasiat hallitsevaa henkilöstöä.

Kaikessa toiminnassa huomioidaan ekologisesti, sosiaalisesti, kulttuurisesti ja taloudellisesti kestävä elämäntavan välttämättömyys. Arjen valinnoilla ja toimilla ilmentetään vastuullista suhtautumista luontoon ja ympäristöön. Esiopetuksessa edistetään välineiden ja tilojen yhteiskäyttöä, kohtuullisuutta, säästäväisyyttä, korjaamista ja uusiokäyttöä. Samalla lapset saavat positiivisia kokemuksia kestävästä elämäntavasta. Lasten hyvinvointia edistää, että heidän turvallisuuden tunnettaan ja uskoa tulevaisuuteen vaalitaan osana kestävä elämäntapaan liittyvää kasvatusta.

Oppiva yhteisö toimintakulttuurin ytimenä

Esiopetuksen toimintakulttuurin kehittämisen lähtökohdaksi ovat lapset. Lapset ovat arvokkaita toimijoita yhteisössä, jonka tavoitteena on yhdessä tekemisen ilo, luovuus ja onnistumisen kokemukset. Oppivassa yhteisössä kaikki sen jäsenet ovat tasavertaisia toimijoita, ja jokainen voi kasvaa ja kehittyä omalla yksilöllisellä tavallaan. Sotkamossa kartoitetaan lasten ja huoltajien kokemuksia ja näkemyksiä esiopetuksesta ja ne otetaan toiminnassa huomioon.

Oppimisen, oivalluksen ja leikin ilo

Esiopetuksessa leikki on lapselle merkityksellisin ja omin tapa toimia ja oppia. Leikin avulla lapsi käy läpi omia näkemyksiään ja kokemuksiaan arjen asioista. Aikuisen aito läsnäolo auttaa lasta keskittymään leikkiin ja laajentamaan kokemuksia arjen ympäröivästä maailmasta. Leikissä aikuisten ja lasten välinen lämminhenkinen ja läsnä oleva vuorovaikutus sekä lasten keskinäinen vuorovaikutus luovat perustan ajattelun ja kielen kehitykselle sekä kehittyville leikkitaidoille. Ryhmässä leikkiessään lapset oppivat säätelemään tunteitaan sekä huomioimaan toisten ihmisten näkökulmia. Yhteisöllisyys ja myönteinen tunneilmasto vahvistuvat leikissä.

Leikki voi löytää tilansa kaikkialta sisällä ja ulkona, rajana lienee vain mielikuvitus. Työntekijöiden tehtävänä on varmistaa, että leikin välineistö on monipuolista ja helposti saatavilla olevaa. Leikkimateriaalia voi valmistaa myös yhdessä lasten kanssa. Lasten leikin aloitteille ja elämyksille tulee antaa tilaa ja aikaa. Kaikilla lapsilla tulee olla yhtäläiset oikeudet leikkiin leikkitaidoista

ja leikkialoitteiden määrästä riippumatta. Tämän mahdollistavat erilaiset leikin pienryhmät lapsiryhmän tarpeiden mukaan.

Leikkivää lasta ja leikkivää työntekijää ei tulisi keskeyttää, sillä aikuisen tehtävänä on olla leikin ohjaajana, mallittajana ja rikastajana leikin eri vaiheissa. Havainnoimalla lasta ja leikkiä sekä arvioimalla omaa toimintaansa työntekijän on mahdollista päästä mukaan leikinmaailmaan. Samalla työntekijällä on aikaa havainnoida lasten leikkiä, kiinnostuksen kohteita, leikin kehittymistä sekä yksilöllisiä taitoja ja lasten välistä vuorovaikutusta. Havainnoinnin ja läsnäolon tärkeys korostuu entisestään silloin, kun ryhmässä on lapsia, joilla leikki ei kehity tavanomaiseen tapaan.

Esimerkkejä lapsen leikin aikana esittämistä kysymyksistä, joihin työntekijän tulee reagoida: Mitä leikittäis? Miten pääsen mukaan leikkiin? Miksi minun kans ei leiki kukaan? Kuka sä olisit tässä leikissä? Mistä me tehtäis maja? Aikuinen, tuo lelu oli mulla ensin!? Saako vielä leikkiä? Onko pakko siivota? Voiko tätä leikkiä jatkaa?

Työntekijän oman toiminnan arviointia: Tunnenko lapsiryhmäni? Huomioinko kaikki lapset? Innostunko lasten ideoista? Osallistunko leikkiin? Olenko leikissä saatavilla? Tuenko lasten luovuutta? Olenko esimerkkinä positiivisessa vuorovaikutuksessa? Tuenko lasten ratkaisukeskeisiä taitoja? Sallinko leikin jatkuvuuden? Leikinkö?

Leikeissä tulee näkyä ilo, aktiivisuus ja osallisuus. Tämä mahdollistuu, kun leikki- ja oppimisympäristöt ovat tarpeeksi joustavia, virikkeellisiä ja mahdollistavat sekä lyhyt- että pitkäkestoisien leikin. Leikin jatkuvuuden salliminen tuo esille leikin kehittymisen vaiheet.

Osallisuus, yhdenvertaisuus ja tasa-arvo

Työntekijöiden tehtävänä on huolehtia lapsen osallisuuden toteutumisesta siten, että jokainen lapsi tulee nähdyksi ja kuulluksi ja että häntä arvostetaan juuri sellaisena kuin hän on. Työntekijöiden tulee päivittäin olla läsnä lasten leikeissä ja ottaa lasten mielipiteet ja toiveet huomioon toimintaa suunniteltaessa ja kehitettäessä. Tämä edellyttää heiltä taitoa elää hetkessä ja tarttua lasten ideoihin. Pienryhmätyöskentely ja kokopäiväpedagogiikka edistävät lapsen osallisuutta ryhmässä. Pedagoginen dokumentointi osana toiminnan arviointia ja kehittämistä on yksi keskeinen toimintakulttuurin rakentamisen työkalu.

Sensitiivinen vuorovaikutus on toimintakulttuurin kehittämisen perusedellytys. Lasten ja perheiden kunnioittaminen ja kuunteleminen, lämmin vuorovaikutus, kiireettömyys ja me-henki luovat yhteisen sotkamolaisen esiopetuksen toimintakulttuurin ytimen. Vuorovaikutuksessa ja kaikessa esiopetustoiminnassa huomioidaan sukupuolisensitiivinen kohtaaminen, tasa-arvo ja yhdenvertaisuus. Sotkamon kuntaan on laadittu tasa-arvo- ja yhdenvertaisuussuunnitelma, jota noudattamalla, arvioimalla ja kehittämällä koko henkilökunta sitoutuu kiusaamisen ja syrjinnän ehkäisemiseen.

Paikallisen kokeiluopetussuunnitelman laadinnan tueksi esiopetuskokeiluun osallistuvien lasten huoltajille tehtiin kysely keväällä 2021 (vastauksia 20). Huoltajien mukaan lasten osallisuutta vahvistetaan henkilökohtaisilla keskusteluilla, kyselyillä, haastatteluilla ja yhteisillä suunnitteluluokioilla, joissa lapset ja vanhemmat ovat paikalla.

Kulttuurinen moninaisuus ja kielitietoisuus

Moninaisuudella tarkoitetaan yksilön ominaisuuksia tai sisäistä erilaisuutta, johon vaikuttavat lasten ja perheiden taustaan ja identiteettiin liittyvät tekijät. Moninaisuus liittyy keskeisesti ihmisten yhdenvertaisuuteen eli siihen, että kaikki ihmiset ovat samanarvoisia riippumatta ominaisuuksistaan ja taustoistaan. Erilaiset ominaisuudet ja taustat voivat liittyä esimerkiksi sukupuoleen, seksuaalisuuteen, sosio-ekonomiseen asemaan, ikään, fyysisiin ominaisuuksiin, kyvykkyyteen, ulkonäköön, uskontoon, kieleen, kulttuurieroihin, etnisiin piirteisiin, poliittisiin näkemyksiin tai erilaisiin ideologioihin ja vakaumuksiin. Edellä mainitulla kyvykkyydellä tarkoitetaan esimerkiksi pitkäaikaista ruumiillista, henkistä, älyllistä tai aisteihin liittyvää vammaa tai toimintarajoitteisuutta.

Moninaisuuden huomioiminen tarkoittaa käytännössä sitä, että lasten ja perheiden taustoja ja yksilöllisiä ominaisuuksia kunnioitetaan ja heidät hyväksytään joukkoon juuri sellaisenaan. Yhdenvertaisuudesta ja tasa-arvoon liittyvistä kysymyksistä tulee keskustella työyhteisöissä sekä pohtia, miten esimerkiksi yllä mainitut yksilölliset ominaisuudet ja erilaiset taustat sekä niihin liittyvät asenteet näkyvät puheissa, eleissä, teoissa ja toimintatavoissa.

Hyvinvointi, turvallisuus ja kestävä elämäntapa

Häirinnän ja kiusaamisen ehkäisemiseksi Sotkamossa jokainen tiimi laatii myös häirinnän ja kiusaamisen ehkäisemisen ja puuttumisen suunnitelman. Tässä aikuisen malli ja kiireetön läsnäolo on ensiarvoisen tärkeää. Henkilöstö havainnoi lapsia ja on aktiivisesti läsnä lapsiryhmän toiminnassa. Positiivisella ja kannustavalla huomioimisella lapselle kehittyy terve itsetunto, hän oppii kunnioittamaan toisia ja voi olla itsestään ylpeä. Jos häirintää tai kiusaamista esiintyy, puututaan siihen välittömästi. Asiasta keskustelu lapsen ja huoltajien kanssa auttaa löytämään yhdessä ratkaisuja. Turvallisessa ilmapiirissä lapselle annetaan mahdollisuus ilmaista kaikenlaisia tunteita ja yhdessä lapsen kanssa harjoitellaan niiden sanoittamista. Jokaisessa päiväkodissa on turvallisuussuunnitelma, josta löytyy tietoa mm. väkivalta-, kriisi- ja tapaturmatilanteiden varalle.

3.2. Oppimisympäristöt

Esiopetuksessa tavoitteena on varmistaa kehittävä, oppimista edistävä, terveellinen ja turvallinen sekä esteetön oppimisympäristö[56]. Oppimisympäristön käsite on laaja, sillä oppimista voi tapahtua kaikkialla, erilaisissa olosuhteissa ja vuorovaikutustilanteissa. Oppimisympäristön käsite sisältää muun muassa fyysisen, psyykkisen, sosiaalisen ja kognitiivisen ulottuvuuden. Oppimisympäristöllä tarkoitetaan muun muassa tiloja, paikkoja, yhteisöjä, toimintatapoja, käytäntöjä, teknologiaa ja tarvikkeita, jotka tukevat lasten kehitystä, oppimista ja vuorovaikutusta.

Kaksivuotisessa esiopetuksessa oppimisympäristöjä kehitetään siten, että esiopetukselle asetetut tavoitteet voidaan saavuttaa. Laadukkaat oppimisympäristöt ruokkivat kokeilun ja oppimisen halua ja luovat mahdollisuuksia yhdessä toimimiselle. Ergonomia, ekologisuus, viihtyisyys ja esteettömyys sekä tilojen valaistus ja akustiikka, sisäilman laatu ja siisteys otetaan huomioon fyysisiä oppimisympäristöjä rakennettaessa ja kehitettäessä. Lähiluontoa ja luontoympäristöjä käytetään säännöllisesti eri oppimisenalueiden oppimisympäristöinä.

Oppimisympäristöjä suunnitellaan ja rakennetaan yhdessä lasten kanssa. Niiden tulee tukea lasten luontaista uteliaisuutta ja oppimisen halua sekä ohjata leikkiin, fyysiseen aktiivisuuteen, tutkimiseen sekä taiteelliseen ilmaisuun ja kokemiseen. Lapsilla tulee olla mahdollisuus tutkia maailmaa kaikilla aisteillaan ja koko kehollaan. Oppimisympäristöt tarjoavat lapsille vaihtoehtoja mieluisaan tekemiseen, monipuoliseen ja vauhdikkaaseen liikkumiseen, leikkeihin ja peleihin sekä rauhalliseen oleiluun ja lepoon. Lasten ideat, leikit ja heidän tekemänsä työt näkyvät oppimisympäristöissä.

Oppimisympäristöissä voidaan toteuttaa monenlaista pedagogista toimintaa ja ne muuntuvat tarpeen mukaan. Henkilöstön tulee ottaa huomioon lasten kiinnostuksen kohteet, yksilölliset taidot ja tarpeet sekä esiopetuksen toteuttamisen periaatteet. Esiopetuksen oppimisympäristöissä toimitaan joustavasti erikokoisissa ryhmissä, joissa jokaisella yhteisön jäsenellä on mahdollisuus osallistua toimintaan ja vuorovaikutukseen. Toiminta pedagogisesti tarkoituksenmukaisissa ryhmissä edistää lasten ja henkilöstön keskittymistä sekä lapsilähtöistä toimintaa kaksivuotisessa esiopetuksessa.

Yhteisesti sovitut säännöt ja toimintatavat auttavat luomaan ilmapiiriltään turvallisen, muita kunnioittavan ja yhteisvastuullisen oppimisympäristön. Turvallisessa ilmapiirissä erilaisten tunteiden näyttäminen on sallittua ja henkilöstö auttaa lapsia tunteiden ilmaisussa ja itsesäätelyssä. Lapsia rohkaistaan kysymään, ja lasten kysymyksiin vastataan.

Oppimisympäristöjä suunnitellaan ja kehitetään siten, että ne vahvistavat inklusiivisuutta, yhdenvertaisuutta ja sukupuolten tasa-arvoa. Tämä mahdollistaa vallalla olevien stereotyyppien rikkomisen. Oppimisympäristöissä edistetään lasten kielellistä kehitystä ja kielitietoisuutta sekä tuodaan näkyväksi kulttuurista moninaisuutta.

Luonto sekä pihat, leikkipuistot ja muut rakennetut ympäristöt ovat myös esiopetuksen oppimisympäristöjä. Ne tarjoavat kokemuksia, materiaaleja ja monipuolisia mahdollisuuksia leikkiin ja tutkimiseen. Niitä hyödynnetään liikunta- ja luontoelämysten ja oppimisen paikkoina.

Lasten käytössä tulee olla riittävästi monipuolisia ja turvallisia leikki- ja toimintavälineitä, ja niissä on tarvittaessa huomioitava lasten yksilölliset tuen tarpeet. Tieto- ja viestintäteknologia on osa monipuolista ja lasta osallistavaa oppimisympäristöä. Kaksivuotisessa esiopetuksessa kokeillaan ja kehitetään tieto- ja viestintäteknologian pedagogista käyttöä. Monet digitaaliset ohjelmat tarjoavat lapsille muun muassa kiinnostavia mahdollisuuksia havainnointiin, uusien taitojen kokeiluun ja välittömään palautteeseen. Digitaalisten välineiden käyttö avaa lapsille mahdollisuuksia laajentaa vuorovaikutusta, tehdä yhteistyötä sekä tutustua uusiin asioihin, ihmisiin ja kulttuureihin. Lasten omia digitaalisia laitteita, leluja ja muita välineitä käytetään kokeilukunnan määrittämällä tavalla, ja niiden käytöstä sovitaan huoltajien kanssa.

Yhteistyö muiden toimijoiden kanssa ja vierailut esimerkiksi kirjastoon, museoon, kulttuuriperintökohteisiin, teatteriin ja huoltajien työpaikoille rikastavat lasten oppimisympäristöjä. Oppimisympäristöjen suunnittelu tarjoaa myös luontevan yhteistyömahdollisuuden henkilöstön ja huoltajien välille.

Oppimisympäristöjä muuttamalla ja rikastamalla lapsille tarjotaan uusia oppimisen mahdollisuuksia kaksivuotisen esiopetuksen aikana. Tavoitteena on, että oppimisympäristöt kannustavat aktiiviseen, yhteisölliseen ja itsenäiseen oppimiseen.

[56] Valtioneuvoston asetus 4 § (422/2012)

Esiopetuksen esteettömiin oppimisympäristöihin kuuluvat psyykinen, sosiaalinen ja fyysinen ulottuvuus. Oppimisympäristöt yhdessä tukevat lapsen yksilöllistä tapaa toimia ja oppia, lasta arvostaen. Työntekijät vastaavat oppimisympäristöjen jatkuvasta kehittämisestä ottamalla huomioon lapsiryhmän ja yksittäisen lapsen tarpeet sekä kiinnostuksen kohteet. Kehittämisen tukena käytetään ryhmässä toteutettavaa säännöllistä ja suunnitelmallista pedagogista dokumentointia sekä arviointia, joiden avulla täydennetään toimintavuoden alussa kirjattua ryhmän esiopetussuunnitelmaa sekä lapsen henkilökohtaista oppimissuunnitelmaa.

Työntekijöiden tehtävänä on, yhdessä lapsen ja huoltajien kanssa, auttaa lasta löytämään omat vahvuutensa kannustamalla, tarjoamalla mahdollisuuksia omaan oivaltamiseen, tutkimiseen ja onnistumisen iloon yhdessä tekemisen kautta. Näin lapsi oppii arvostamaan itseään, mikä luo pohjaa terveelle itsetunnolle, tunteiden ilmaisulle ja käsittelylle sekä sosiaalisille taidoille.

Kaikissa oppimisympäristöissä huomioidaan esteettömyys lasten yksilöllisten tarpeiden ja ikätason mukaisesti. Esteettömissä oppimisympäristöissä lapset voivat toimia itseohjautuvasti. Lasten erityistarpeet huomioidaan yksilöllisesti ja ympäristöä muokataan tarpeen mukaan psyykkisesti, sosiaalisesti ja fyysisesti esteettömäksi. **Psyykkisesti esteettömällä** oppimisympäristöllä tarkoitetaan sitä, että jokainen lapsi löytää oman paikkansa ryhmässä. Lapsi kokee olonsa turvalliseksi ja hän tuntee tulevansa kuulluksi sekä ymmärretyksi. Työntekijöiden tehtävä on huolehtia siitä, että he ovat läsnä ja kohtaavat lapset sensitiivisellä tavalla. **Sosiaalisesti esteettömällä** oppimisympäristöllä tarkoitetaan ryhmän arjessa tapahtuvaa suunnitelmallista ja tavoitteellista vuorovaikutusta, jossa jokainen ryhmän lapsi tulee kuulluksi ja pääsee mukaan toimintaan siten, että hänen yksilölliset mielenkiinnon kohteensa sekä tarpeensa tulevat huomioiduiksi. Työntekijöiden tehtävä on huolehtia, että jokaisella lapsella on mahdollisuus kertoa ajatuksistaan sanoin, kuvin, viittomin tai elein. **Fyysisesti esteettömällä** oppimisympäristöllä tarkoitetaan tiloja ja ympäristöä, joissa lapset voivat toimia itseohjautuvasti ikätasoonsa nähden. Työntekijöiden ja johdon tehtävä on huolehtia, että ympäristö on järjestetty ryhmän lasten tarpeet huomioiden esteettömäksi ja turvalliseksi.

3.3. Yhteistyö kaksivuotisen esiopetuksen aikana ja siirtymävaiheissa

Yhteistyön tavoitteena on, että varhaiskasvatus, kaksivuotinen esiopetus ja perusopetus muodostavat johdonmukaisen, lapsen kasvua ja oppimista tukevan jatkumon. Yhteistyöllä varmistetaan esiopetuksen laatua sekä vahvistetaan lasten ja huoltajien osallisuutta. Yhteistyön tulee olla suunnitelmallista. Vastuu yhteistyön toteutumisesta ja suunnitelmallisuudesta on kokeilukunnalla. Yhteistyötä kehitetään ja arvioidaan yhdessä kokeilukunnan johdolla. Kokeilukunta vastaa myös siitä, että yhteistyötä toteutetaan tarvittaessa monialaisesti.

Yhteistyö esiopetuksessa

Oppimisen polun eri vaiheiden tavoitteiden ja käytäntöjen tunteminen on laadukkaan opetuksen perusta. Esiopetuksen, varhaiskasvatuksen ja perusopetuksen henkilöstön yhteisellä keskustelulla ja yhteistyöllä edistetään opetuksen laatua. On tärkeää, että varhaiskasvatuksen, esiopetuksen ja alkuopetuksen henkilöstöllä on myös mahdollisuus tutustua toistensa toimintaan ja oppimisympäristöihin käytännössä. Kaksivuotisen esiopetuksen kokeilun aikana yhteistyötä vahvistetaan erityisesti alkuopetuksen kanssa, jotta lapsen oppimisen polun jatkumoa turvataan ja yhdessä oppimista vahvistetaan. Lasten kasvun ja oppimisen tukemiseksi tulee opetuksen ja tuen käytäntöjen olla yhdenmukaisia.

Esiopetuksen henkilöstö tekee yhteistyötä hyvinvointialueen sosiaali- ja terveystieteiden henkilöstön kanssa lasten hyvinvoinnin, kasvun ja oppimisen tukemiseksi. Lasten kasvun ja oppimisen tuen sekä esiopetuksen opiskeluhuollon käytäntöjä arvioidaan ja kehitetään monialaisessa yhteistyössä. Esiopetuksessa tehdään yhteistyötä esimerkiksi neuvolan ammattilaisten, lastensuojelun sekä muiden terveydenhuollon ja sosiaalipalveluiden toimijoiden kanssa. Yhteistyön merkitys korostuu, kun jollain näistä tahoista herää huoli lapsen kehityksestä tai hyvinvoinnista tai kun lapsen tukea suunnitellaan ja järjestetään.

Esiopetuksen henkilöstön yhteistyöllä lähiympäristön toimijoiden kanssa edistetään oppimisympäristöjen monipuolisuutta. Näin lasten oppimisympäristöt avautuvat ympäröivään yhteisöön ja maailmaan. Esiopetuksen yhteistyötahoilla tarkoitetaan kaikkia niitä alueellisia ja paikallisia toimijoita, joiden kanssa esiopetuksen on luontevaa tehdä yhteistyötä. Yhteistyö esimerkiksi opetuksesta, liikunnasta, kirjastosta ja kulttuurista vastaavien tahojen ja muiden lähiympäristön toimijoiden kanssa lisää oppimisympäristöjen monipuolisuutta ja tukee esiopetuksen tavoitteita. Muita esiopetuksen yhteistyötahoja ovat esimerkiksi järjestöt, seurakunnat, poliisi, pelastuslaitos sekä ravitsemus- ja siivouspalvelut.

Henkilöstön keskinäinen yhteistyö esiopetuksessa on välttämätöntä opetuksen laadun ja esiopetusyhteisön hyvinvoinnin kannalta. Yhteistyö esiopetusyhteisön aikuisten kesken toimii samalla esimerkkinä lapsille. Lasten yhteistyötaitojen vahvistaminen on yksi keskeisistä esiopetuksen tavoitteista. Esiopetuksessa käytetään erilaisia yhteistyömuotoja ja pienryhmätoimintaa. Lapsia kannustetaan ja ohjataan toimimaan ryhmän jäsenenä ja kehittämään omia yhteistyötaitojaan. Lapsia kuullaan toiminnan suunnittelun, toteuttamisen ja arvioinnin yhteydessä heille sopivalla tavalla[57].

Huoltajien kanssa tehtävä yhteistyö

Huoltajien kanssa tehtävällä yhteistyöllä on tärkeä merkitys esiopetuksessa. Yhteistyön tavoitteena on huoltajien ja henkilöstön yhteinen sitoutuminen lasten terveen ja turvallisen kasvun, kehityksen ja oppimisen edistämiseen. Luottamuksen rakentaminen sekä tasavertainen vuorovaikutus ja keskinäinen kunnioitus tukevat kasvatusyhteistyötä. Laadukas palvelunohjaus ennen lapsen esiopetukseen hakemista on osa yhteistyötä. Vastuu huoltajien kanssa tehtävän yhteistyön kehittämisestä on kokeilukunnalla.

Yhteistyö esiopetuksen aikana edellyttää esiopetuksen henkilöstön aloitteellisuutta sekä henkilökohtaista vuorovaikutusta huoltajien kanssa. Yhteistyössä otetaan huomioon perheiden moninaisuus, yksilölliset tarpeet ja huoltajuuteen liittyvät kysymykset. Yhteistyössä hyödynnetään eri viestintävälineitä ja käytetään tarpeen mukaan tulkkia tai kieliavustajaa. Huoltajien kanssa tehtävä yhteistyö tarjoaa myös mahdollisuuksia huoltajien väliselle keskustelulle.

Huoltajien kokemukset lastensa aiemmasta kasvu ympäristöistä, kehityksestä, oppimisesta ja mielenkiinnon kohteista otetaan esiopetuksessa huomioon. Opettaja keskustelee kunkin lapsen huoltajan kanssa perheen ja esiopetuksen arvoista, kasvatuskäytännöistä ja tavoitteista. Lasten ja huoltajien näkemyksiä otetaan huomioon opetuksen toteuttamisessa ja lapsikohtaisen oppimissuunnitelman laatimisessa. Huoltajille tarjotaan mahdollisuuksia tutustua ja osallistua lapsensa esiopetuspäivään sekä osallistua toiminnan tavoitteiden suunnitteluun ja kehittämiseen yhdessä henkilöstön ja lasten kanssa. Huoltajien kieli- ja kulttuuritietoutta sekä muuta asiantuntemusta voidaan hyödyntää esiopetuksen toteuttamisessa. Keskustelulle huoltajien kanssa varataan riittävästi aikaa.

Huoltajien kanssa keskustellaan lasten kasvun ja oppimisen etenemisestä. Kannustavat ja lapsen kehitystä ja oppimista myönteisesti kuvaavat viestit ovat tärkeitä. Huoltajan ja henkilöstön havainnot ja keskustelut lapsen päivästä luovat pohjan lapsen kokonaisvaltaisen hyvinvoinnin turvaamiselle. Erityisen tärkeää yhteistyö huoltajien kanssa on lasten kasvun ja oppimisen tukea suunniteltaessa ja toteutettaessa. Huoltajien tulee saada tietoa kuljetusavustuksista, kuljetuksista sekä opiskeluhuoltopalveluista sekä lapsille esiopetuksen lisäksi tarjolla olevista muista varhaiskasvatuspalveluista. Huoltajien ja lasten palaute otetaan huomioon opetusta, tuen muotoja ja toimintakulttuuria kehitettäessä.

Yhteistyö siirtymävaiheissa

Siirtyminen kotoa tai aiemmasta varhaiskasvatuksesta esiopetukseen ja esiopetuksesta kouluun ovat lapsille tärkeitä elämänvaiheita. Onnistunut siirtyminen edistää lasten turvallisuuden tunnetta ja hyvinvointia sekä heidän kasvu- ja oppimisedellytyksiään. Kaksivuotisen esiopetuksen kokeilussa kehitetään siirtymäkäytäntöjä ja siirtymiin liittyvää ammatillista yhteistyötä suunnitelmallisesti. On tärkeää, että paikallisissa varhaiskasvatusta, esiopetusta ja perusopetusta koskevilla suunnitelmissa on yhtenäinen linja siirtymävaiheisiin liittyvistä käytännöistä. Käytäntöjä arvioidaan ja kehitetään henkilöstön yhteistyössä. Huoltajilta saatu palaute otetaan kehittämisessä huomioon.

Kokeilukunta luo yhteistyön ja tiedon siirron käytänteet, joiden avulla lasten siirtyminen kotoa tai aiemmasta varhaiskasvatuksesta kaksivuotiseen esiopetukseen ja sieltä perusopetukseen tapahtuu mahdollisimman joustavasti lasten kasvua ja oppimista tukevalla tavalla. Kokeilun aikana kehitetään erityisesti yhteistyötä alkuopetuksen kanssa. Tavoitteena on, että opetuksen, oppimisen tuen sekä opiskeluhuollon järjestämisen kannalta keskeinen tieto siirtyy lapsen siirtyessä yksiköstä toiseen tai koulutusasteelta toiselle. Tiedon siirrosta noudatetaan voimassa olevia säännöksiä[58]. Esiopetuksen tai perusopetuksen siirtymävaiheissa ja erityisesti poikkeuksellisesta aloittamisajankohdasta päätettäessä hyödynnetään aikaisempien ja tulevien opettajien asiantuntemusta lapsen kasvun ja oppimisen etenemisestä ja tukemisesta.

Lapsen ja huoltajan kanssa keskustellaan kaksivuotiseen esiopetukseen ja kouluun siirryttäessä alkavan opetuksen tavoitteista, tehtävästä sekä toimintatavoista. Tavoitteena on, että lapset ja huoltajat tutustuvat esi- ja alkuopetuksen oppimisympäristöihin, toimintaan ja henkilöstöön jo ennen opetuksen alkua. Perusopetukseen siirtyville lapsille ja heidän huoltajilleen annetaan tietoa perusopetuksen aamu- ja iltapäivätoiminnasta.

[57] Perusopetuslaki 47 a § (1267/2013)

[58] Perusopetuslaki 40–41 § (642/2010)

Sotkamon kunnassa esiopetuksen yhteistyö huoltajien, varhaiskasvatuksen ja perusopetuksen kanssa on kiinteää. Huoltajien kanssa tehtävän yhteistyön tavoitteena on luoda toimiva yhteys esiopetuksen ja huoltajien välille muun muassa lapsen oppimissuunnitelman avulla. Yhteistyön perustana on molemminpuolinen kunnioitus ja tasa-arvoisuus. Yhteistyökäytänteitä ovat tiedotteet, vanhempainillat sekä erilaiset tapahtumat. Tiedotuskanavina voivat toimia verkkosivut, blogit, sosiaalinen media ja mahdollisuuksien mukaan erilaiset sähköiset palvelut ja sovellukset.

Vuonna 2021 huoltajille tehdyn kyselyn perusteella tärkeimpiä vaikuttamisen kanavia ovat kahdenkeskiset keskustelut ryhmän työntekijän kanssa, Wilma ja sähköposti. Muita vaikuttamisen

kanavia ovat kyselyt huoltajille, perheille suunnatut tapahtumat, vanhempainillat ja sosiaalinen media (Instagram, Facebook). Kyselystä selvisi myös, että huoltajat osallistuvat mieluummin lähitapaamiseen kuin etätapaamiseen. Keväällä 2022 huoltajille tehdyn kyselyn perusteella wilma ja kahdenkeskiset keskustelut opettajan kanssa on koettu toimiviksi.

Moniammatillinen yhteistyö ja verkostotyöskentely kuuluvat esiopetukseen. Kasvatus- ja opetustyössä käytetään erilaisia yhteistyömuotoja ja toimintatapoja, joita kuvataan kunnan omassa opiskeluhoitosuunnitelmassa luvun 6 mukaisesti sekä Kainuun lasten ja nuorten hyvinvointisuunnitelmassa. Lapsen kasvun ja oppimisen tuki kuvataan luvussa 5. Varhaiskasvatus sekä esi- ja perusopetus tekevät yhteistyötä paikallisesti sovittujen käytänteiden mukaisesti.

Sotkamon kunnassa esiopetus osana varhaiskasvatusta sekä esi- ja alkuopetuksen välinen alueryhmäyhteistyö mahdollistavat tutustumisen molempien toimintaan sekä oppimisympäristöihin käytännössä. Esiopetusryhmät ja alakoulut on jaettu alueryhmiin. Jokaisessa alueryhmässä toimiva koulu ja esiopetusryhmä tekevät käytännön yhteistyötä lukuvuoden aikana. Yhteistyön tavoitteena on tehdä siirtymävaihe esiopetuksesta perusopetukseen lapselle sujuvammaksi ja helpommaksi. Alueryhmien vetäjät kokoontuvat vuosittain sopimaan yhteisistä käytänteistä ja alueryhmien välisestä yhteistyöstä.

Yhteistyötä tehdään lisäksi muun muassa neuvolan, lastensuojelun sekä muiden terveydenhuollon ja sosiaalipalveluiden kanssa. Lapsille annetaan mahdollisuuksia toimia yhteistyössä eri yhteisöjen, ryhmien ja henkilöiden kanssa, kuten järjestöt, seurakunta, poliisi, pelastuslaitos sekä ravitsemus- ja siivouspalvelut.

Siirtymävaiheissa yhteistyötä tehdään huoltajien, varhaiskasvatuksen, esiopetuksen ja perusopetuksen kanssa. Esiopetukseen ja perusopetukseen siirtyville lapsille järjestetään tutustumisia tulevassa opetusryhmässä. Huoltajille järjestetään tiedotustilaisuuksia tai vanhempainiltoja, joissa kerrotaan tulevasta esiopetusvuodesta, sen tavoitteista ja toiminnasta sekä kolmiportaisesta tuesta ja opiskeluhollosta. Varhaiskasvatuksen erityisopettaja ja koulukuraattori kutsutaan syksyn vanhempainiltaan kertomaan heidän kanssaan tehtävästä yhteistyöstä. Siirtymävaiheiden tiedonsiirtoon pyydetään huoltajan lupa ja tiedonsiirto koskee vain kasvun ja opetuksen kannalta välttämättömiä tietoja. Tiedonsiirroissa ovat läsnä vain ne, jotka ovat vastuussa tiedon siirtämisestä ja vastaanottamisesta kuntakohtaisten käytäntöjen mukaisesti. Tiedonsiirron tarkemmat kuntakohtaiset käytännöt on kuvattu luvuissa 5 ja 6.

	KUNNAN SISÄISET YHTEISTYÖTAHOT
Yhteistyötaho	Kuvaus yhteistyöstä
Ateria- ja puhtaanapito	<ul style="list-style-type: none"> • Ruoka päiväkoteihin tulee keskuskeittiöltä • Jokaisessa päiväkodissa työskentelee ruokapalveluntyöntekijä • Päiväkotien puhtaanapidosta vastaavat siistijät
Tekninen toimi	<ul style="list-style-type: none"> • Tekninen puoli huoltaa päiväkotien tiloja sekä huolehtii piha-alueiden kunnossapidosta • Liikuntatoimi mahdollistaa muun muassa lasten uimakoulut, jäähallin käytön sekä eri liikunta-alueiden hyödyntämisen varhaiskasvatuksessa ja esiopetuksessa • Puistopuoli huolehtii päiväkotien piha-alueiden ja liikunta-alueiden siisteydestä ja turvallisuudesta
Sivistystoimi	<ul style="list-style-type: none"> • Kirjasto, kirjastoauto käy päiväkodeissa säännöllisesti toimintakauden aikana ja ryhmät voivat vierailla myös kirjastossa • Kulttuuritoimi • Peruskoulu (rehtori, opettaja, koulukuraattori, erityisopettaja) • Kansalaisopisto • Nuorisotoimi
Hallinto	<ul style="list-style-type: none"> • Työsuojelu • Työterveyshuolto • Työhyvinvointi • Työilmapiirikyselyt

Taulukko 2. Varhaiskasvatuksen ja esiopetuksen kunnan sisäiset yhteistyötahot ja kuvaus yhteistyöstä.

	SOSIAALI- JA TERVEYSHUOLLON YHTEISTYÖTAHOT
Yhteistyötaho	Kuvaus yhteistyöstä
Neuvola	<ul style="list-style-type: none"> • Tiedonsiirto lapsen kehityksestä tehdään neuvolan vuositarkastuksen yhteydessä. Tiedonsiirtolomake käydään läpi huoltajan kanssa ja laitetaan huoltajien mukana neuvolaan. Huoltajat palauttavat tiedonsiirtolomakkeen neuvolan jälkeen päiväkotiin. • 3-vuotiaiden kettutesti tehdään päiväkodeissa ennen 3-vuotisneuvolaa. • Neuvolan edustajat käyvät vuosittain päivittämässä yhteistyökäytäntöjä päiväkotien henkilöstön kanssa. • Neuvolassa on päiväkotikohtaisesti nimetyt vastuuterveydenhoitajat. • Nepsy-tiimi
Puhe- ja toimintaterapeutti	<ul style="list-style-type: none"> • Lapsi ohjautuu puhe- ja toimintaterapeutille yleensä neuvolan kautta. • Varhaiskasvatuksen erityisopettaja (VEO) voi ottaa yhteyttä suoraan puhelimitse puhe- ja toimintaterapeuttiin tai suositella vanhempia ottamaan yhteyttä. VEO voi tehdä lähetteen suoraan. • Puhe- ja toimintaterapialle järjestetään tarvittaessa tilat lapsen päiväkodista.
Lastensuojelu	<ul style="list-style-type: none"> • Yhteydenottopyyntö sosiaalihuoltoon alle 18-vuotiaan tuen tarpeen arvioimiseksi – yhteydenottopyyntö tehdään yhdessä perheen kanssa. Yhteydenottopyyntölomake on tarkoitettu käytettäväksi, kun huoli lapsen tilanteesta on herännyt. Tavoitteena on riittävän varhainen puuttuminen ja erilaisten tukiverkoston mukaan saaminen. • Lastensuojelulaki velvoittaa tekemään lastensuojeluilmoituksen, kun henkilökunnalla herää huoli lapsesta tai perheestä. Lastensuojelun työntekijöitä voi konsultoida nimettömästi puhelimesta. Huolet otetaan aina ensin puheeksi huoltajan kanssa.
Perhetyö	<ul style="list-style-type: none"> • Varhaiskasvatus ja esiopetus voivat perhetyön yhteistyötahona ottaa yhteyttä perhetyöhön, jos perhe tarvitsee apua ja tukea arjessa. Asiasta keskustellaan perheen kanssa ennen yhteydenottoa.

	<ul style="list-style-type: none"> • Perhetyön edustaja käy päivittämässä yhteistyökäytäntöjä päiväkotien henkilöstön kanssa.
Perusterveyden-huolto / Erikoissairaanhoito	<ul style="list-style-type: none"> • Huoltajat toimittavat päiväkotiin tarvittavat lääkärinlausunnot ja hoitopalautteet lapsen tilanteesta. • Kuntoutusohjaaja (esim. lääkehoidon käytönohjauskoulutukset, hoitoneuvottelut) • Yhteistyö ensihoidon kanssa
Perheneuvola	<ul style="list-style-type: none"> • VEO ohjaa perheitä ottamaan yhteyttä perheneuvolaan hankalissa tukea tarvitsevilla elämäntilanteissa.
Lapsiperheiden kotipalvelu	<ul style="list-style-type: none"> • Varhaiskasvatus ja esiopetus ohjaavat perheitä tarvittaessa ottamaan yhteyttä lapsiperheiden kotipalveluun.
Koulu- ja nuorisopsykologit	<ul style="list-style-type: none"> • VEO ohjaa perheitä hakeutumaan psykologin palveluihin • Koulukuraattori vanhempainillalla mukana esittäytymässä. Huoltajille koulukuraattorin yhteystiedot jakoon.

Taulukko 3. Varhaiskasvatuksen ja esiopetuksen sosiaali- ja terveyshuollon yhteistyötahot ja kuvaus yhteistyöstä

	MUITA YHTEISTYÖTAHOJA
Yhteistyötaho	Kuvaus yhteistyöstä
Seurakunnat	<ul style="list-style-type: none"> Yhteistyössä seurakuntien kanssa tulee huomioida eri uskonnot, katsomukset ja uskonottomuus. Varhaiskasvatuksella ja esiopetuksella on ev.lut. seurakunnan kanssa joka syksy ja kevät yhteinen palaveri, jossa suunnitellaan muun muassa hartaushetket, perinteiset jouluja pääsisäisvaellukset sekä joulu- ja kevätkirkot.
Urheiluseurat	<ul style="list-style-type: none"> Varhaiskasvatuksessa ja esiopetuksessa tutustutaan eri urheiluseuroihin järjestämällä yhteistä toimintaa sekä välittämällä tietoa seurojen toiminnasta perheille.
Poliisi ja Kainuun pelastuslaitos	<ul style="list-style-type: none"> Poliisi ja pelastuslaitos käyvät päiväkodeissa kertomassa toiminnastaan ja esittelemässä hälytysajoneuvoja. Varhaiskasvatuksen ja esiopetuksen henkilöstölle pidetään säännöllisin väliajoin alkusammutus- ja ensiapukoulutuksia.
Järjestöt, yhdistykset	<ul style="list-style-type: none"> Varhaiskasvatuksessa ja esiopetuksessa hyödynnetään eri järjestöjen ja yhdistysten osaamista sekä välitetään tietoa perheille eri järjestöjen ja yhdistysten tapahtumista.

Taulukko 4. Varhaiskasvatuksen ja esiopetuksen muita yhteistyötahoja ja kuvaus yhteistyöstä.

Esiopetuksella on mahdollisuus edistää huoltajien keskinäistä yhteistyötä ja verkostoitumista. Perheet voivat tutustua toisiinsa vanhempainilloissa, kausijuhlissa ja muissa tapahtumissa esim. yhteisissä makkaranpaistoilloissa. Päiväkodit tarjoavat omia tilojaan perheiden keskinäiseen verkostoitumiseen, jota huoltajat itse toteuttavat. Sotkamossa toimii aktiivisia päiväkotikohtaisia vanhempainneuvostoja/ -yhdistyksiä, joiden kokoonpanossa on mukana myös päiväkodin edustaja. Vanhempainneuvosto- ja yhdistystoiminta ovat hyviä kanavia päästä tutustumaan toisiin huoltajiin, keskustella ajankohtaisista esiopetukseen liittyvistä asioista sekä osallistua esiopetuksen kehittämiseen ja toteuttamiseen. Esiopetus tiedottaa vanhempainneuvostojen/ -yhdistysten toiminnasta huoltajille. Esiopetustoiminta on huoltajille avointa. Huoltajat ovat tervetulleita seuraamaan lapsen päivää päiväkodille. Huoltajia ja muita lapsille läheisiä aikuisia kannustetaan mukaan toimintaan myös niin, että he voisivat tulla jakamaan oppejaan omalta erityisosaamisalueeltaan.

Varhaiskasvatuksen erityisopettajat arvioivat ja kehittävät toimintaa yhdessä neuvolan terveydenhoitajien, lapsiperheiden sosiaalipalveluiden työntekijöiden, koulukuraattoreiden sekä muiden yhteistyötahojen kanssa ja toimivat linkkinä esiopetuksen ja verkostojen välillä. Arviointi ja kehittäminen tapahtuu vähintään kerran toimintakaudessa pidettävillä yhteisillä palavereilla. Palavereiden järjestämisen vastuuhenkilönä on varhaiskasvatuksen erityisopetuksen tiimivastaava.

Perusopetuksen ja esiopetuksen alueryhmäyhteistyötä arvioidaan alueryhmittäin kerran vuodessa ja toimintaa kehitetään arviointien pohjalta. Ateria- ja puhtaanapitopalvelun sekä seurakunnan kanssa tehtävää yhteistyötä arvioidaan vuosittaisissa palavereissa.

3.4. Toimintakulttuuri, oppimisympäristöt ja yhteistyö paikallisessa kokeiluopetussuunnitelmassa

Paikallisessa kokeiluopetussuunnitelmassa tulee olla luku, jossa käsitellään kaksivuotisen esiopetuksen toimintakulttuuria, oppimisympäristöjä ja yhteistyöstä. Tekstissä voi käyttää perusteiden luvun 3 (Kasvua ja oppimista tukeva toimintakulttuuri) tekstiä, mutta sitä on tarkoituksenmukaista muokata paikalliseksi, opettajan ja muun esiopetuksen henkilöstön toimintaa tukevaksi.

Paikallisessa kokeiluopetussuunnitelmassa kuvataan:

1. Esiopetuksen toimintakulttuurin paikallisen kehittämisen tavoitteet. Kuvauksessa noudatetaan perusteiden luvun 3.1 (Toimintakulttuurin kehittäminen ja sitä ohjaavat periaatteet) määräyksiä toimintakulttuurin kehittämisestä ja sitä ohjaavista periaatteista:

- oppiva yhteisö toimintakulttuurin ytimenä
- oppimisen, oivalluksen ja leikin ilo
- osallisuus, yhdenvertaisuus ja tasa-arvo
- kulttuurinen moninaisuus ja kielitietoisuus
- hyvinvointi, turvallisuus ja kestävä elämäntapa

2. Esiopetuksen oppimisympäristöt perusteiden luvun 3.2 (Oppimisympäristöt) määräysten mukaisesti

3. Yhteistyö esiopetuksen aikana ja siirtymävaiheissa perusteiden luvun 3.3 (Yhteistyö kaksivuotisen esiopetuksen aikana ja siirtymävaiheissa) määräysten mukaisesti

- yhteistyö esiopetuksessa
- huoltajien kanssa tehtävä yhteistyö
- yhteistyö siirtymävaiheissa

4. Opetuksen tavoitteet ja pedagoginen toteuttaminen kaksivuotisessa esiopetuksessa

Esiopetuksen pedagogisena tavoitteena on edistää lasten oppimista ja hyvinvointia sekä heidän laaja-alaista osaamistaan. Esiopetus on luonteeltaan eheytettyä opetusta, joka muodostuu eri laajuisista ja eri tavoin toteutetuista oppimiskokonaisuuksista. Oppimiskokonaisuuksien suunnittelussa ja toteuttamisessa lähtökohtina ovat lasten kiinnostuksen kohteet ja näissä perusteissa opetukselle asetetut tavoitteet. Monipuolisiin työtapoihin, pedagogiseen dokumentointiin, opetuksen arviointiin ja oppimisen alueisiin liittyvät tavoitteet ovat opetuksen tavoitteita. Lisäksi esiopetuksen toteuttamisessa otetaan huomioon aiemmissa luvuissa kuvatut kaksivuotisen esiopetuksen yleiset tavoitteet sekä toimintakulttuurille ja lasten laaja-alaisen osaamisen edistämiseksi asetetut tavoitteet.

Esiopetuksessa käytetään varhaiskasvatukseen soveltuvaa pedagogiikkaa, jossa lasten oppimisen mahdollisuuksista ja hyvinvoinnista pidetään huolta koko päivän ajan. Esiopetuksen opettajalla on vastuu esiopetuksen suunnittelusta, toteutuksesta, arvioinnista ja kehittämisestä paikallisen kokeiluopetussuunnitelman mukaisesti. On tärkeää, että esiopetuksen koko henkilöstö tuntee opetussuunnitelman tavoitteet ja toimii yhdessä niiden saavuttamiseksi.

Kaksivuotisen esiopetuksen kokeiluun osallistuvien lasten ikäero vaihtelee alle viisivuotiaista seitsemänvuotiaisiin. Lasten ikäerot sekä henkilökohtaisen kehittymisen erot otetaan huomioon kaikessa toiminnassa. Lisäksi otetaan huomioon se, että lasten kokemusten kesto varhaiskasvatukselle tyypillisestä oppimisesta ja toiminnasta vaihtelevat. Lasten mielenkiinnon kohteet, osaaminen ja kehittyvät taidot sekä tarve tarjota kullekin lapselle sopivasti haasteita ovat opetuksen suunnittelun lähtökohtia. Eri ikäiset lapset voivat osallistua kokeiluun yhteisissä ryhmissä.

Useimmat kaksivuotiseen esiopetukseen osallistuvista lapsista saavat esiopetuksen lisäksi varhaiskasvatusta. Jotta lasten päivät olisivat pedagogisesti laadukkaita ja eheitä, on tärkeää, että esiopetuksen ja varhaiskasvatuksen henkilöstö sopivat arjen käytännöistä sekä suunnittelevat ja arvioivat toimintaa yhdessä.

4.1. Monipuoliset työtavat

Ohjattu ja lasten omaehtoinen leikki sekä havainnolliset, lasten aktiivisuutta ja luovuutta edistävät työtavat ovat olennainen osa kaksivuotisen esiopetuksen toimintaa. Työtapojen valintaa ja käyttöä ohjaavat esiopetukselle asetetut tehtävät ja tavoitteet sekä lasten tarpeet, edellytykset ja kiinnostuksen kohteet. Monipuolisilla työtavoilla tuetaan lasten kasvua ja oppimista, heidän laaja-alaisen osaamisensa (luku 2.6 Laaja-alainen osaaminen) kehittymistä sekä vahvistetaan heidän sosiaalisia taitojaan.

Esiopetuksessa työtavat ovat sekä oppimisen väline että opetteluun kohde. Ne ovat osa vähitellen kehittyviä oppimisen taitoja, jota lapset tarvitsevat oppimisen polulla. Tämän vuoksi on tärkeää, että opettaja ohjaa lapsia kokeilemaan ja käyttämään erilaisia työtapoja ryhmissä, työpareina ja itsenäisesti. Leikkiin perustuvat sekä kokemukselliset ja toiminnalliset työtavat tarjoavat elämyksiä ja vahvistavat lasten oppimismotivaatiota. Tavoitteena on, että lapset käyttävät kaikkia aistejaan, liikkuvat, kehittävät muistiaan ja mielikuvitustaan sekä nauttivat oivaltamisesta. Yhdessä työskenneltäessä lapsia rohkaistaan kyselemään, ihmettelemään, tutkimaan, päättelämään ja ratkaisemaan ongelmia sekä toimimaan tavoitteellisesti yhteisen päämäärän suuntaisesti. Lapsille järjestetään myös mahdollisuuksia kokeilla ja toimia itsenäisesti.

Lapset osallistuvat toiminnan suunnitteluun, työtapojen valintaan ja tekevät erilaisia työtehtäviä. Tämä on arjen osallisuutta, jonka tavoitteena on tukea lasten aloitteellisuuden kehittymistä ja omaa vastuunottoa. Oppimista edistää se, että lapset ovat mukana miettimässä työskentelyn

tavoitteita ja he tietävät, mitä heiltä odotetaan. Tehtyjen valintojen ja työskentelyn onnistumista arvioidaan yhdessä.

Esiopetuksessa olevien lasten työskentelytaidot ovat kuitenkin vasta kehittymässä, joten opettaja vastaa siitä, että lapset saavat kokemuksia ja ohjausta eri tiedon ja taidon aloille sopivista työtavoista. Leikkiä, havainnointia, tutkimista ja fyysistä aktiivisuutta sisältävät työtavat ovat keskeisiä. Erilaiset työtavat tuovat myös vaihtelua lasten päiviin ja viikkoihin. Muun muassa riehakkaan leikin jälkeen lapset tarvitsevat mahdollisuuksia rauhoittua ja keskittyä työskentelemään jollain muulla tavalla.

Leikki on lapsille ominainen tapa toimia ja hahmottaa maailmaa. Erilaiset leikit edistävät lasten kehitystä, hyvinvointia ja tarjoavat lapsille monipuolisia mahdollisuuksia keksiä, harjoitella ja opetella uusia asioita. Leikkien mielikuvitusmaailmojen rakentaminen, erilaisten roolien ottaminen ja esimerkiksi sääntöjen määrittelemisen tekevät leikeistä tärkeitä oppimisympäristöjä lapsille. Tämän vuoksi leikki eri muodoissaan on keskeinen työtapasi esiopetuksessa.

Opettajan ja muun henkilöstön tehtävä on turvata leikin edellytykset, osallistua, ohjata ja rikastaa leikkejä pedagogisesti ja sukupuolisensitiivisesti. On tärkeää huolehtia siitä, että jokaisella lapsella on mahdollisuus olla osallisena yhteisissä leikeissä. Lapsia kannustetaan tekemään leikeissä aloitteita ja ohjataan ottamaan toiset huomioon. Lasten leikkitaitojen kehittymistä tuetaan. Lasten omaehtoisten leikkien lisäksi yhdessä rakennetut pitkäkestoiset leikit luovat hyvän mahdollisuuden toteuttaa erilaisia oppimiskokonaisuuksia. Leikin juonen kehittämisessä ja leikkimaailmojen rakentamisessa voidaan luontevasti yhdistää erilaisia työtapoja, kuten draamaa, liikuntaleikkejä sekä leikillistä lukemista ja kirjottamista. Leikin aiheet voivat vaihdella lasten mielenkiinnon kohteiden mukaan vakavista teemoista hassutteluun ja ajankohtaisiin aiheisiin.

Leikin ohella tutkiva oppiminen on keskeinen työtapasi kaksivuotisessa esiopetuksessa. Yhteisen tutkimisen kohteeksi pyritään valitsemaan ilmiö, joka nousee esille lasten leikeistä, keskustelusta tai kysymyksistä. Lapsia rohkaistaan tekemään kysymyksiä, päätelmiä sekä keksimään ratkaisuja arjen ongelmiin ja kokeilemaan niitä. Tutkivaan toimintaan ja oppimiseen kuuluu havainnointia, kysymysten muotoilua, tiedon hankintaa, kokeilua, päättelyä, ratkaisujen keksimistä sekä dokumentointia ja tulosten esittämistä. Dokumentit ja tulosten esittäminen tuovat näkyväksi lasten ajattelua ja tiedon kehittymistä sekä vahvistavat lasten osallisuuden kokemusta.

Monipuolisten työtapojen käyttö edellyttää, että oppimisympäristöissä on riittävästi erilaisia leikkiin ja opetteluun soveltuvia materiaaleja, havainto- ja työvälineitä sekä mahdollisuuksia käyttää tieto- ja viestintäteknologiaa. Digitaalisten välineiden ja ohjelmien suunnitelmallinen hyödyntäminen rikastaa oppimista ja leikkiä. Monipuolisia tarjouksia sisältävät oppimisympäristöt luovat tilaisuuksia eriyttää lasten oppimista, sitoutua pitkäkestoiseen leikkiin ja kerrata opeteltua. Onnistumisen kokemuksilla ja työtapoihin liittyvällä kannustavalla palautteella tuetaan lasten myönteisen itsetunnon kehittymistä. Tavoitteena on, että lasten halu kokeilla ja opetella vahvistuu ja heille syntyy luottamus siihen, että he pystyvät oppimaan uutta.

Työtapoja kehitetään yhteisesti henkilöstön itsearvioinnin sekä lapsilta ja huoltajilta saadun palautteen perusteella.

4.2. Pedagoginen dokumentointi

Pedagoginen dokumentointi on keskeinen osa kaksivuotisen esiopetuksen suunnittelua, toteuttamista sekä toiminnan arvioimista ja kehittämistä. Se on jatkuva prosessi, jossa havainnoinnin, dokumenttien kokoamisen ja näiden tulkinnan avulla tarkastellaan ja arvioidaan pedagogista toimintaa. Dokumentit voivat olla muistiinpanoja, valokuvia, lasten töitä tai vaikkapa videoita yhteisestä tekemisestä. Dokumentoinnin tavoitteena on tuottaa tietoa esiopetusryhmän toiminnasta sekä kunkin lapsen kehityksestä ja oppimisesta sekä ajattelusta ja mielenkiinnon kohteista. Dokumenttien avulla opettaja voi tehdä kunkin lapsen oppimista ja kehittymistä näkyväksi ja samalla motivoida lasta oppimaan.

Pedagoginen dokumentointi on osa opettajan ja muun henkilöstön työtä ja osa dokumentoinnista voi olla vain henkilöstön ammatilliseen käyttöön tarkoitettua. Lapset osallistuvat dokumentointiin taitojensa mukaan ja heitä ohjataan kokemaan dokumentteja itselleen merkityksellisistä asioista.

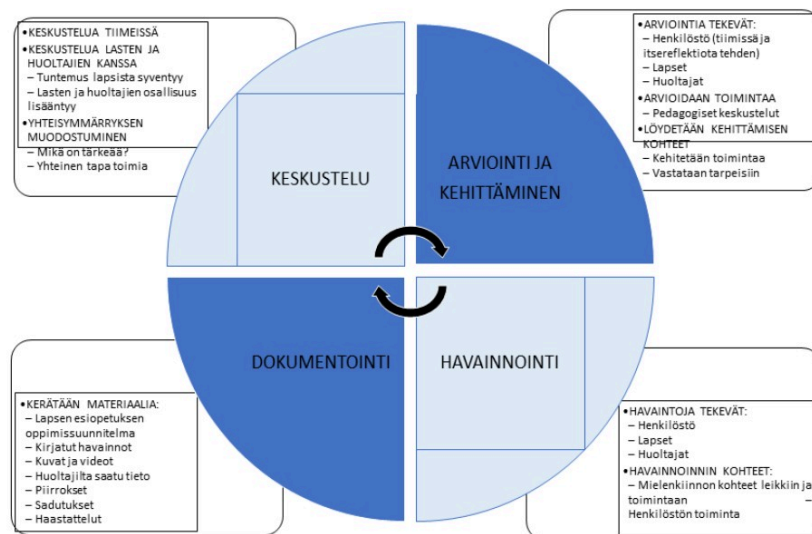
Esiopetusryhmän yhdessä valitsemien ja lasten henkilökohtaisesti valitsemien dokumenttien avulla voidaan havainnollisesti kertoa esiopetuksen toiminnasta huoltajille. Näin myös huoltajat pääsevät osallistumaan toiminnan arviointiin, ideointiin ja kehittämiseen.

Suunnitelmallisen dokumentoinnin avulla opettaja ja muu henkilöstö oppivat tuntemaan yksittäisiä lapsia, ymmärtämään heidän vuorovaikutussuhteitaan sekä lapsiryhmän ja henkilöstön vuorovaikutuksen luonnetta. Pedagogisen dokumentoinnin tarkoitus on auttaa toteuttamaan esiopetusta lapsilähtöisesti. Suunnitelmallista pedagogista dokumentointia tarvitaan myös lapsen kasvun ja oppimisen tuen (luku 5 Lapsen kasvun ja oppimisen tuki) sekä oppilashuollon (luku 6 Oppilashuolto) toteuttamisessa. Lapsen oppimissuunnitelma, tehostetun tuen oppimissuunnitelma sekä erityisen tuen piirissä olevien lasten henkilökohtaisen opetuksen järjestämistä koskeva suunnitelma ovat osa esiopetuksen pedagogista dokumentointia. Dokumentoinnin avulla saatua tietoa käytetään toimintakulttuurin, oppimisympäristöjen, työtapojen ja arvioinnin käytäntöjen jatkuvassa kehittämisessä esiopetuksen tavoitteiden mukaiseksi.

Sotkamon esiopetuksessa hyödynnetään TVT -laitteita lasten opetuksessa ja kasvatuksessa. Yksi esiopetuksen keskeinen työmenetelmä on pedagoginen dokumentointi. Pedagoginen dokumentointi on prosessi, jota varten kerätään suunnitelmallisesti erilaista materiaalia esimerkiksi TVT-laitteilla tuotettua, kirjallisia havaintoja tai lasten tekemiä tuotoksia. Pedagoginen dokumentointi on esiopetuksen suunnittelun, toteuttamisen, arvioimisen ja kehittämisen väline. Pedagogisen dokumentoinnin toteuttamista varten ryhmissä tulee olla tarpeeksi TVT-laitteita saatavilla.

Pedagogisen dokumentoinnin avulla saadaan tietoa lasten elämästä, kehityksestä, kiinnostuksen kohteista, ajattelusta, oppimisesta ja tarpeista sekä lapsiryhmän toiminnasta konkreettisella ja monipuolisella tavalla. Tiimeissä tehdään suunnitelma pedagogisen dokumentoinnin toteuttamisesta ja kerätään sen mukaisesti dokumentteja. Kerätyistä dokumenteista keskustellaan ja niitä arvioidaan yhdessä tiimissä, lasten sekä huoltajien kanssa, jotta opitaan tuntemaan lapset ja kehittämään toimintaa. Kasvua ja kehitystä tuetaan lapsen vahvuuksien ja positiivisuuden avulla.

Digitaalisen materiaali tallennetaan Google Drive -toimintaympäristöön, joka on Sotkamon kunnan hallinnoimassa suojatussa pilvipalvelussa. Lasta henkilökohtaisesti koskevat materiaalit tallennetaan lapsen omaan kansioon. Jokaisella ryhmällä on ryhmäkohtaiset tunnukset oman lapsiryhmän Google -tiliin.

Kuva 1. Pedagogisen dokumentoinnin osat ja prosessin eteneminen

4.3. Arviointi opetuksen ja oppimisen tukena

Arviointi on kiinteä osa esiopetusta[59]. Arvioinnilla on esiopetuksessa kaksi tehtävää: sen avulla suunnitellaan ja kehitetään opetusta sekä tuetaan kunkin lapsen hyvinvointia, kasvua ja oppimista. Arviointi on havainnoinnin, dokumentoinnin, arviointipäätelmien ja palautteen muodostama kokonaisuus, johon osallistuvat opettajien lisäksi muu esiopetuksen henkilöstö sekä lapset ja huoltajat.

Esiopetuksen tehtävänä on edistää yhteistyössä huoltajien kanssa lasten kehitys- ja oppimisedellytyksiä[60]. Tavoitteellisen ja lasten kehitystä tukevan opetuksen edellytyksenä on, että opettaja saa tietoa lasten aiemmista kasvuympäristöistä, kehittymisestä ja oppimisesta sekä mielenkiinnon kohteista. Näitä tietoja voivat antaa lapsen huoltaja, aiemman varhaiskasvatuksen henkilöstö sekä lapsi itse. On tärkeää, että opettaja saa myös tietoa lapsen mahdollisesta tuesta ja tuen tarpeista esiopetusta edeltävästä varhaiskasvatuksesta. Esiopetuksen opettaja hyödyntää tietoja lapsen henkilökohtaisten tavoitteiden suunnittelussa yhteistyössä huoltajan ja lapsen kanssa. Suunnittelun apuna voidaan käyttää lapsikohtaista oppimissuunnitelmaa. Suunnittelussa, toteutuksessa ja arvioinnissa otetaan huomioon, että opetussuunnitelman tavoitteet ovat opetukselle asetettuja tavoitteita, eikä esiopetuksessa ole yleisiä lapsille asetettuja osaamistavoitteita.

Opettaja ja lasta ohjaava muu henkilöstö seuraavat kunkin lapsen kehittymistä ja oppimista esiopetuksen aikana. Seuraamisen kohteena ovat lasten työskentely, käyttäytyminen ja heidän oppimisensa edistyminen eri tiedon- ja taidonaloilla[61]. Seuraaminen perustuu jatkuvaan havainnointiin sekä monipuoliseen dokumentointiin. Lasten tekemät työt ja kertomat kokemukset ovat osa havainnointia ja dokumentointia. Myös huoltajan havainnot lapsensa oppimisesta ja hyvinvoinnista ovat arvokkaita. Kootun seurantatiedon ja sen perustalta tehtyjen arviointipäätelmien pohjalta opettaja kehittää opetusta ja oppimisympäristöjä sekä lasten mahdollisesti saamaa tukea.

Opettaja ja lasta ohjaava muu henkilöstö antavat lapsille päivittäin rohkaisevaa ja kannustavaa palautetta lasten vahvuuksista ja kehittämisalueista. Koottua dokumentaatiota käytetään niin, että kukin lapsi voi havaita edistymistään. Tämä rakentaa lasten myönteistä käsitystä itsestään oppijana. On tärkeää, että huoltajat saavat usein palautetta lapsensa työskentelystä, käyttäytymisestä ja oppimisen edistymisestä, jotta he voivat osaltaan tukea lastaan[62].

Esiopetuksessa kehitetään lasten edellytyksiä itsearviointiin[63]. Lapsia rohkaistaan kuvaamaan, mistä he esiopetuksessa pitävät, missä he ovat omasta mielestään onnistuneet ja mitä he haluaisivat opetella jatkossa. Opettaja ohjaa lapsia myös pohtimaan yhteisen toiminnan onnistumista. Lasten oppimisen polun aikana vähitellen kehittyvä itsearviointitaito on osa oppimisen taitoja.

On tärkeää, että tarpeelliset tiedot kunkin lapsen esiopetuksen aikaisesta työskentelystä sekä kasvun ja oppimisen etenemisestä ovat perusopetuksen opettajan käytettävissä lapsen siirtyessä ensimmäiselle luokalle. Tämä varmistetaan esiopetuksen ja koulun henkilöstön sekä huoltajien ja lasten yhteistyöllä. Tietojen siirtämisessä voidaan hyödyntää esiopetuksen aikana koottuja kunkin lapsen etenemistä kuvaavia dokumentteja sekä lapsikohtaista oppimissuunnitelmaa tai HOJKSia. Kokeilukunta vastaa toimivien siirtymävaiheen käytäntöjen luomisesta (tarkemmin luvussa 3.3 Yhteistyö kaksivuotisen esiopetuksen aikana ja siirtymävaiheissa). Tietojen siirrossa noudatetaan voimassa olevia säännöksiä.

Opettajat käyttävät lasten kasvun ja oppimisen seurannasta saamaansa arviointitietoa ja dokumentaatiota pedagogisessa suunnittelussa ja opetuksen uudelleen suuntaamisessa. Lapsilta ja huoltajilta saatu palaute otetaan huomioon toiminnan kehittämisessä.

Lapsille voidaan antaa molempien lukuvuosien päätteeksi kaksivuotisen esiopetuksen osallistumistodistus[64]. Todistus annetaan huoltajan sitä pyytäessä. Todistukseen merkitään todistuksen, kokeilukunnan, koulun/päiväkodin ja lapsen nimet sekä lapsen henkilötunnus ja todistuksen antamispäivä. Lisäksi todistukseen merkitään, että todistus on Opetushallituksen 5.2.2021 hyväksymien kaksivuotisen esiopetuksen kokeiluopetussuunnitelman perusteiden mukainen. Todistus voi sisältää yleiskuvauksen toteutuneesta esiopetuksesta. Todistukseen ei merkitä lapsen persoonaan, oppimisen etenemiseen tai lapsen toimintaan liittyviä kuvauksia.

Toiminnan arviointi ja kehittäminen kokeilun aikana

Kaksivuotisen esiopetuksen kokeilun toteutumista seurataan ja arvioidaan kansallisesti ja paikallisesti. Kokeilukunnan tulee osallistua ulkopuoliseen toimintansa arviointiin kokeilulainsäädännön mukaisesti [65]. Ulkopuolisen seurannan ja tutkimuksen lisäksi kokeilukuntien tulee itse arvioida kaksivuotista esiopetusta[66]. Kaksivuotisen esiopetuksen järjestämisessä on kyse kansallisesti merkityksellisestä kokeilusta, joten oman toiminnan tavoitteellinen arviointi ja kehittäminen on osa kokeilua ja edellyttää suunnittelua ja johtamista heti kokeilun alusta. Kokeilukunta vastaa siitä, millaisia toiminnan arvioinnin ja henkilöstön itsearvioinnin menetelmiä kokeilun aikana käytetään. Arvioinnin tavoitteena on tuottaa tietoa esiopetuksen toteutuneesta laadusta, kokeilun onnistumisesta ja kaksivuotiseen esiopetukseen liittyvistä kehittämisen kohteista.

[59] Perusopetuslaki 22 § 2 mom. (628/1998); Perusopetusasetus 14 § 2 mom. (852/1998)

[60] Valtioneuvoston asetus 5 § (422/2012)

[61] Perusopetuslaki 22 § 1 mom. (628/1998)

[62] Perusopetusasetus 10 § 1 mom. (852/1998)

[63] Perusopetuslaki 22 § 1 mom. (628/1998)

[64] Perusopetuslaki 22 § 2 mom. (628/1998)

[65] Laki kaksivuotisen esiopetuksen kokeilusta 10§ 1 mom. (1046/2020)

[66] Perusopetuslaki 21§ 2 mom. (2013/1296)

Esiopetuksen kokeiluopetussuunnitelman kuntatasoisen arviointi- ja kehittämissuunnitelman laadinnassa huomioidaan Opetushallituksen tavoitteet esiopetuskokeilulle:

- vahvistaa koulutuksellista tasa-arvoa
- kehittää esiopetuksen laatua ja vaikuttavuutta

- selvittää varhaiskasvatuksen sekä esi- ja alkuopetuksen välisiä jatkumia
- selvittää perheiden palveluvalintoja
- saada tietoa kaksivuotisen esiopetuksen vaikutuksista lasten kehitys- ja oppimisedellytyksiin, sosiaalisiin taitoihin ja terveen itsetunnon muodostumiseen

Esiopetuksen järjestäjä (= sivistystoimen lautakunta) seuraa ja arvioi säännöllisesti esiopetus-suunnitelmaa ja sen toteutumista päiväkodeissa. Sivistystoimen lautakunta päättää järjestäjä- ja yksikötason arvioinnissa käytettävistä menettelytavoista. On tärkeää, että paikallisilla päättäjillä, huoltajilla sekä varhaiskasvatuksen henkilöstöllä on ajantasaista tietoa esiopetuksen toteutumisesta ja sen laadusta. Kansallinen koulutuksen arviointikeskus (Karvi) laatii paikallisen toiminnan itsearviointia varten välineitä ja tulee myös kouluttamaan esiopetuksen antajia niiden käyttöön. Arvioinnissa saatuja tietoja hyödynnetään esiopetuspalvelujen johtamisessa ja kehittämisessä.

Arviointi kohdistuu Sotkamossa kolmelle eri tasolle: järjestäjä-, yksikkö- ja yksilötasolle. Järjestäjätason arvioinnissa hyödynnetään kansallisia arviointituloksia sekä koko esiopetusta koskevia palautekyselyjä ja päiväkodeissa nousevia arviointituloksia. Toimintakaudeksi laaditaan arviointisuunnitelma, jossa määritellään koko esiopetusta koskeva kehittämiskohde ja tavoitteet yksikötason arvioinnilla.

Koko esiopetusta ja varhaiskasvatusta koskevaa arviointia ja kehittämistä varten järjestetään VAKA-iltoja, joiden sisällöt ja järjestämistavat määritellään arviointisuunnitelmassa. Järjestäjätason arvioinnin suunnittelusta ja toteutuksesta vastaa varhaiskasvatuksen laaturyhmä. Tärkeimmät arviointitulokset julkaistaan ja esitellään kuntapäättäjille.

Esihenkilöt ovat avainasemassa yhdistäessään esiopetuksen, oman yksikön ja ryhmien sekä jokaisen työntekijän kehittämistavoitteet johdonmukaiseksi kokonaisuudeksi. Kehittäminen perustetaan arviointiin, jonka tulee olla monitasoista: henkilöstön toteuttamaa eritasoista arviointia täydentävät lapset, huoltajat ja yhteistyökumppanit. Yksikötasolla päiväkodeissa arvioinnista vastaa pedagoginen tiimi (= pedatiimi), joka koostuu päiväkodin johtajasta, varhaiskasvatuksen opettajista (tiimivastaavat) ja varhaiskasvatuksen erityisopettajasta. Se jakaa arviointitehtävät ja kokoaa tehtävistä koosteet yksikkö- ja järjestäjätason kehittämisen tueksi. Tiimien kuukauden viimeinen tiimipalaveri on varattu arviointia varten. Arviointi- ja kehittämistyössä hyödynnetään esiopetuksessa toteutettua pedagogista dokumentointia, sillä sen avulla saadaan näkyväksi asioita, joiden esille tuominen olisi muilla keinoilla vaikeaa. Tarkempi aikataulu ja sisällöt on määritelty arviointisuunnitelmassa.

Yksikötasolla ryhmien toiminnan arviointia tehdään tiimisopimukseen ja ryhmän varhaiskasvatus-suunnitelmaan (ryhmävasu) kirjattujen asioiden toteutumisen pohjalta. Tiimi arvioi omaa toimintaansa viikottaisissa tiimipalaverissaan ja esihenkilö käy jokaisen tiimin kanssa toimintakauden keväällä palautekeskustelun, jossa arvioidaan ko. asiakirjoihin kirjattujen asioiden toteutumista. Lisäksi pedagogista keskustelua käydään päiväkodin koko henkilöstölle suunnatuissa iltapalaverissa, pedatiimeissa, tiimipalaverissa sekä esiopettajien verkostopalaverissa.

Yksilötason arviointi tarkoittaa lasten oppimissuunnitelmien toteutumisen arviointia. Lapsen oppimissuunnitelman toteutumista on tärkeää arvioida aina ennen sen päivittämistä tai uuden laatimista. Ennen lapsen oppimissuunnitelman arviointikeskustelua huoltajien kanssa tiimi käy yhteiskeskustelun siitä, miten hyvin toiminnalla ja toimintaympäristön järjestelyillä on pystytty vastaamaan kyseisen lapsen kasvun ja kehityksen tukemiseen. Arvioinnin yhteydessä lapsi, huoltaja ja työntekijät pohtivat omalta osaltaan, miten yhdessä kirjatut toiminnan tavoitteet ja sopimukset on huomioitu ja miten ne ovat toteutuneet esiopetustoiminnassa. Lapsen oppimissuunnitelman arviointi on myös osa lapsen oppimisen ja hyvinvoinnin tukea. Tätä arviointitehtävää kuvataan tarkemmin luvussa 5.

Tiedonsiirrossa toimitaan voimassa olevan lainsäädännön, paikallisten käytäntöjen ja ohjeistuksen mukaan. Kuntakohtaiset tiedonsiirron käytännöt eri nivelvaiheissa on **kuvattu luvuissa 3, 5 ja 6**. Henkilöstön itsearviointi, sekä huoltajilta ja lapsilta saatu palaute ohjaa pedagogista suunnittelua ja tarvittaessa opetuksen uudelleen suuntaamista ja käytänteiden tarkistamista. Palautetta ja itsearviointia hyödynnetään myös henkilöstön täydennyskoulutuksen

sisältöjen suunnittelussa. Toimintaa arvioidaan säännöllisesti yhdessä lasten ja huoltajien kanssa. Saadun palautteen perusteella pohditaan toimintatapoja ja käytänteitä. Toimintatavan muutoksesta sovitaan yhdessä koko henkilöstön tai tiimin kesken. Lasten omaa arviointia harjoitellaan jatkuvasti vuorovaikutuksessa toisten kanssa dokumentoinnin ja omien tuotosten avulla. Arvioinnissa korostetaan myönteistä, kannustavaa ja rohkaisevaa ilmapiiriä. Rohkaiseva ja kannustava palaute lapselle päivittäin on lapsen oikeus. Kokeilu- ja verrokkitoimipaikat osallistuvat esiopetuskokeilun aikana myös ulkopuoliseen arviointiin.

4.4. Oppimisenalueet kaksivuotisessa esiopetuksessa

Oppimisenalueet muodostuvat eri tiedon- ja taidonaloihin liittyvistä, esiopetuksen kannalta oleellisista opetuksen tavoitteista. Vaikka oppimisen alueita muodostettaessa on otettu huomioon laaja-alaisen osaamisen tavoitteet, on tärkeää, että opettaja ottaa ne huomioon opetusta suunnitellessaan. Oppimisen alueiden tavoitteet ovat opettajan työtä ohjaavia tavoitteita. Lasten eheän päivän ja oppimisen jatkumon varmistamiseksi on tärkeää, että koko henkilöstö tuntee oppimisen alueiden tavoitteet ja muut luvussa 4 (Oppimisenalueet kaksivuotisessa esiopetuksessa) määritellyt opetuksen tavoitteet.

Tässä luvussa kuvatut oppimisenalueet on ryhmitelty viideksi kokonaisuudeksi.

- Kielten rikas maailma
- Ilmaisun monet muodot
- Minä ja meidän yhteisömme
- Tutkin ja toimin ympäristössäni
- Kasvan, liikun ja kehityn

Kuhunkin kokonaisuuteen on koottu tavoitteita, joilla on toisiinsa liittyviä opetuksellisia ja kasvatuksellisia tehtäviä. Eheytytyn opetuksen periaatteiden mukaisesti opettaja yhdistelee eri oppimisen alueiden tavoitteita ja sisältöjä pedagogisesti tarkoituksenmukaisella tavalla esiopetuksen oppimiskokonaisuuksia suunnitellessaan.

Oppimisen alueiden rinnalla toinen opetuksen suunnittelun ja toteuttamisen kannalta tärkeä tekijä ovat lasten mielenkiinnon kohteet. Tietoa lasten mielenkiinnon kohteista saa muun muassa havainnoimalla lasten toimintaa sekä keskustelemalla lasten ja heidän huoltajiensa kanssa. Myös lasten aiemman varhaiskasvatuksen henkilöstöllä on tietoa lasten kiinnostuksen aiheista. Opettaja käyttää koottua tietoa lapsiryhmän toiminnan suunnittelussa ja lasten oppimisen yksilöllisessä tukemisessa. Lasten mielenkiinnon kohteet muuttuvat ja vaihtuvat esiopetuksen kuluessa, joten havainnointi ja yhteinen keskustelu ovat tärkeitä koko esiopetuksen ajan.

Lasten mielenkiinnon kohteiden huomioiminen on osa lapsilähtöistä esiopetusta. Kiinnostavien asioiden ja teemojen opettelu motivoi lapsia oppimaan ja iloitsemaan oppimastaan. Samalla lapset saavat kokemuksia siitä, että heidän ajatuksensa ovat tärkeitä. Opettajan tehtävä on myös ohjata lapsia kokeilemaan ja opettelemaan uusia tietoja ja taitoja oppimisen alueiden mukaisesti. Lasten kanssa tutustutaan oppimisen alueiden sisältöön ja jutellaan siitä, mitä ne tarkoittavat.

Esiopetus on eheytettyä opetusta, joka toteutetaan oppimiskokonaisuuksina. Oppimiskokonaisuuksien kesto ja toteutustapa vaihtelevat valitun aihepiirin, tilanteen ja lasten oppimisen etenemisen mukaan. Lapset osallistuvat oppimiskokonaisuuksien suunnitteluun ja toteutumisen arviointiin opettajan ohjauksessa kehittyvien taitojensa puitteissa. On tärkeää, että jokaisella lapsella on mahdollisuus oppia ja työskennellä omaan tahtiinsa sekä kehittää taitojaan vuorovaikutuksessa toisten lasten, opettajan ja muun henkilöstön kanssa monipuolisissa oppimisympäristöissä. Oppimiskokonaisuuksien tehtävä on tarjota lapsille uusia ja innostavia oppimiskokemuksia sekä mahdollisuuksia työskennellä kullekin lapselle sopivia oppimisen haasteita sisältävien tehtävien parissa. Opetuksessa otetaan huomioon lasten erilaiset tuen tarpeet ja annetaan lapsille riittävästi tukea heti tuen tarpeen ilmetessä.

Ei ole olemassa oppimisen aluetta, jossa ei vivahteikasta kieltämme tarvittaisi. Sotkamon murre rikastuttaa kieltämme vielä lisää. Toiminnan suunnittelussa huomioidaan kaikki perustetekstissä kuvatut kielellisen identiteetin osa-alueet.

Esiopetuksen yksi tärkeimmistä tavoitteista on **vuorovaikutustaidot**. Työntekijän sensitiivinen ja läsnä oleva työote sekä pedagoginen dokumentointi ovat avainasemassa, jotta toiminta ja toimintaympäristö saadaan muokattua lasten vuorovaikutustaitoja tukeväksi. Lasten **kielen ymmärtämisen** ja **puheen tuottamisen** taitoja tuetaan vastaamalla sanattomiin, non-verbaaleihin viesteihin, sanoittamalla lapsen eleitä, ilmeitä ja tunteita muistaen, että kielen ymmärtäminen ja puheen tuottaminen eivät kulje käsi kädessä. Työntekijät ovat tietoisia myös siitä, että lapsi tunnistaa aikuisen äänensävyyn ja äänenpainon herkemmin kuin aikuisen sanoman sisällön. Sensitiivinen, läsnä oleva, kohtaaminen vaatii lapsen tasolle laskeutumista. Sensitiivinen aikuinen kiinnittää huomiota omiin äänensävyihin ja äänenpainoihin sekä katsekontaktin luomiseen. Keskeistä kielellisten taitojen kehittämisessä on vuorovaikutus toisten lasten ja henkilöstön kanssa.

Kielen käyttötaitojen, kielellisen muistin ja sanavarannon, sekä kielitietoisuuden kehittämisen tueksi lapsille luetaan paljon erilaisia tekstejä. Kirja on loistava väline läheisyyteen. Lukuhetki voi olla kahdenkeskinen tai pienryhmän yhdistävä lukukokemus tai sitten koko ryhmälle yhteisiä uusia merkityksiä luova lukutilanne. Lukeminen ja kirjojen tutkiskelu luo lasten ja aikuisten välistä yhteisöllisyyttä ja yhteenkuuluvuutta. Työntekijän eläytyvällä lukemisella ja tilannehumorilla on tärkeä merkitys lapsen mielenkiinnon synnyttämisen ja ylläpitämisen kannalta. Tunnerikkaasta humorilla höystetystä lukuelämyksestä jää lapselle tunneälä, joka luo pohjaa sanalliselle kehitykselle. Suomen kielen monimerkityksiset sanat, synonyymit, murresanat ja yleiskielen eroavuudet avautuvat lapselle pikkuhiljaa.

Lapsen **kielenkäyttötaitojen** kehittämistä edistetään esimerkiksi saduttamalla mm. TVT-laitteita ja eri sovelluksia hyödyntäen.

Kielellisten taitojen tukemiseksi Sotkamossa on käytössä hyvät kirjastopalvelut. Kirjastoauto vierailee säännöllisesti varhaiskasvatyüksiköissä ja kouluilla. Kirjasto tarjoaa myös loru- ja tarinatuokioita ryhmille.

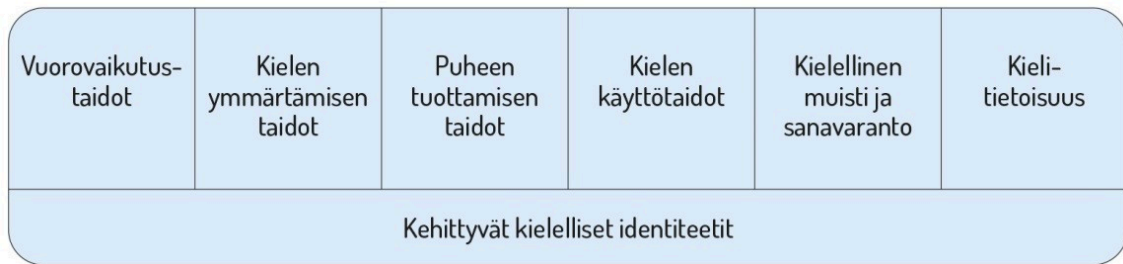
4.4.1. Kielten rikas maailma

Esiopetusiässä kielestä tulee yhä vahvemmin lasten ajattelun, ilmaisun ja vuorovaikutuksen sekä oppimisen että tiedonhankinnan väline, jonka avulla he jäsentävät arkeaan ja rakentavat maailmankuvaansa. Kieli antaa lapsille uusia vaikuttamisen keinoja, mahdollisuuksia osallisuuteen ja aktiiviseen toimijuuteen.

Kaksivuotisessa esiopetuksessa olevien lasten kielelliset taidot ja valmiudet vaihtelevat paljon. Opetusta eriyttämällä tarjotaan jokaiselle lapselle sopivia haasteita ja uuden oppimisen iloa. Esiopetuksessa vahvistetaan lasten uteliaisuutta ja kiinnostusta kieliin sekä tekstien tuottamiseen ja tulkitsemiseen. Kielen kehityksen tukeminen kytkeytyy lapsen monilukutaidon kehittämiseen (luku 2.6 Laaja-alainen osaaminen). Lisäksi se on yhteydessä seuraaviin laaja-alaisen osaamisen alueisiin: ajattelu ja oppiminen, kulttuurinen osaaminen, vuorovaikutus ja ilmaisu sekä tieto- ja viestintäteknologinen osaaminen. Esiopetuksessa lapsille annetaan kannustavaa ja johdonmukaista palautetta heidän kielenkäyttö- ja vuorovaikutustaidoistaan. Myönteinen palaute on tärkeää oppimisen ja motivaation kannalta.

Esiopetuksessa tuetaan jokaisen lapsen opetuskielen taitojen kehittämistä. Opetuksessa otetaan huomioon, että lapset kasvavat erilaisissa kielellisissä ympäristöissä ja että he voivat samaan aikaan omaksua useita eri kieliä. Kotien tavat käyttää kieltä ja olla vuorovaikutuksessa vaihtelevat, ja kodeissa voidaan puhua useita kieliä. Kielellistä ja kulttuurista moninaisuutta tehdään esiopetuksessa näkyväksi yhteistyössä huoltajien kanssa. Tämä osaltaan tukee lasten kielellisten identiteettien kehittämistä. Kielelliseen ja kulttuuriseen moninaisuuteen liittyviä tarkentavia näkökulmia esiopetuksessa käsitellään luvussa 4.5 (Kielelliseen ja kulttuuriseen moninaisuuteen liittyviä tarkentavia näkökulmia).

Kielen oppimisen kannalta on tärkeää tiedostaa, että saman ikäiset lapset voivat olla eri vaiheissa kielen kehityksen eri osa-alueilla. **Lasten kielelliset identiteetit** (kuvio 1) kehittyvät, kun heitä ohjataan ja tuetaan kielellisten taitojen ja valmiuksien keskeisillä osa-alueilla.

Kuvio 1. Lasten kielen kehityksen keskeiset osa-alueet esiopetuksessa.

Kokonaisuuteen liittyvät opetuksen yleiset tavoitteet

Esiopetuksen tehtävä on vahvistaa jokaisen lapsen **kielellisten taitojen ja valmiuksien** sekä **kielellisten identiteettien** kehittymistä.

Lasten kielellistä kehitystä tukee monipuolinen kieli- ja tekstiympäristö. Lapsille tulee olla tarjolla monipuolista kuunneltavaa, luettavaa ja katseltavaa. Opetuksessa käytetään erilaisia tekstejä kuten lastenkirjallisuutta, lasten tietokirjoja, lehtiä, verkkotekstejä ja äänikirjoja. Lapsille luetaan ja kerrotaan tarinoita, ja heitä kannustetaan itse keksimään niitä. Lasten kertomuksia, loruja ja sanallisia viestejä dokumentoidaan. Monilukutaidon kehittymistä tukee se, että esiopetuksessa laajan tekstikäsitteilyksen mukaisesti puheen rinnalla käytetään muun muassa visuaalisia, audiitiivisia ja audiovisuaalisia viestejä sekä tekstejä. Oppimisympäristöt suunnitellaan niin, että niissä on lapsille runsaasti mahdollisuuksia havainnoida ja tutkia kieltä; lukea, puhua ja kirjoittaa sekä laajentaa sanavarantoaan. Lapsia ohjataan tarkoituksenmukaiseen kynäotteeseen ja näppäintaitoihin.

Yksityiskohtaisemmat tavoitteet

Vuorovaikutustaitoja vahvistavat lasten kokemukset kuulluksi tulemisesta ja se, että heidän aloitteisiinsa vastataan. Vuorovaikutustaitojen kehittymistä tuetaan rohkaisemalla lapsia vuorovaikutukseen toisten lasten ja henkilöstön kanssa. Lasten kanssa harjoitellaan kysymistä, pyytämistä, neuvottelemista ja toimimista erilaisissa tilanteissa. Opetuksessa voidaan käyttää erilaisia toiminnallisia menetelmiä kuten draamaa.

Lasten **kielen ymmärtämisen taitoja** tuetaan runsaan kielellisen mallintamisen avulla. Johdonmukainen toiminnan sanallistaminen, keskusteleminen ja erityyppisten tekstien käsittely tukevat lasten sanavarannon kehittymistä. Erilaisissa esiopetuksen tilanteissa käytetään kuvailevaa ja tarkkaa kieltä. Tarvittaessa käytetään kuvia, esineitä ja tukiviittomia.

Puheen tuottamisen taitoja vahvistetaan ohjaamalla kertovaan puheeseen ja keskusteluun eri tilanteissa. Yhteisissä keskusteluissa lapset kehittävät taitojaan kysyä, päätellä ja arvioida kuulemaansa. Opetuksessa voidaan harjoitella keskittyneitä kuuntelua ja vuorottelua sekä intonaatiota, puheen sujuvuutta ja ymmärrettävyyttä.

Lasten **kielen käyttötaitoja** vahvistetaan tarkastelemalla kielen käyttämistä eri tilanteissa. Erilaisiin teksteihin tutustumalla tuetaan kielen käyttötaitojen kehittymistä sekä puhutun ja kirjoitetun kielen erojen havaitsemista. Lapsia ohjataan kertomaan, kuvailemaan ja selittämään sekä ilmaisemaan mielipiteensä ja eläytymään erilaisiin teksteihin.

Lasten **kielellisen muistin ja sanavarannon** kehitystä tuetaan esimerkiksi loruilla ja laululeikeillä, kielellä leikkelyllä, nimeämisellä sekä käyttämällä erilaisia kuvaavia sanoja ja uusia käsitteitä. Erilaisten tekstien lukeminen, tarinoiden kerronta ja yhteinen keskustelu luetun pohjalta auttavat lapsia ymmärtämään lukemisen merkitystä mikä edistää oppimismotivaatiota. Opettajan mallintamisen ja erilaisten harjoitusten avulla lapset saavat kokemuksia siitä, miten puheen voi muuttaa kirjoitetuksi kieleksi ja kirjoitetun kielen puheeksi.

Lähiympäristön eri kielten ja lapsen oman kielenkäytön havainnointi tukee **kielitietoisuuden kehittymistä**. Opettajan tehtävänä on lisätä lasten kiinnostusta suullista ja kirjoitettua kieltä sekä myös lukemista ja kirjoittamista kohtaan. Lasten huomiota suunnataan sanojen merkityksistä kielen muotoihin ja rakenteisiin, kuten äänneisiin, kirjaimiin, tavuihin ja sanoihin. Lapsia ohjataan kirjoittamaan ja lukemaan leikkillisesti. Lapsia innostetaan yhdessä ja omatoimisesti tunnistamaan ja tuottamaan eri tavoin kirjaimia, sanoja ja tekstejä taitojensa ja mielenkiintonsa mukaisesti heille mielekkäissä asiayhteyksissä. Heitä kannustetaan ilmaisemaan itseään ja tuomaan ajatteluaan näkyväksi tuottamalla omia puhuttuja, kirjoitettuja ja audiovisuaalisia tekstejä. Tekstien tuottamisessa hyödynnetään käsin kirjoittamisen lisäksi digitaalista tekstinkäsittelyä. Opetuksessa voidaan käyttää esimerkiksi erikielisiä lauluja, leikkejä ja viittomia.

Ei ole olemassa oppimisen aluetta, jossa ei vivahteikasta kieltämme tarvittaisi. Sotkamon murre rikastuttaa kieltämme vielä lisää. Toiminnan suunnittelussa huomioidaan kaikki perustetekstissä kuvatut kielellisen identiteetin osa-alueet.

Esiopetuksen yksi tärkeimmistä tavoitteista on **vuorovaikutustaidot**. Työntekijän sensitiivinen ja läsnä oleva työote sekä pedagoginen dokumentointi ovat avainasemassa, jotta toiminta ja toimintaympäristö saadaan muokattua lasten vuorovaikutustaitoja tukeväksi. Lasten **kielen ymmärtämisen** ja **puheen tuottamisen** taitoja tuetaan vastaamalla sanattomiin, non-verbaaleihin viesteihin, sanoittamalla lapsen eleitä, ilmeitä ja tunteita muistaen, että kielen ymmärtäminen ja puheen tuottaminen eivät kulje käsi kädessä. Työntekijät ovat tietoisia myös siitä, että lapsi tunnistaa aikuisen äänensävyyn ja äänenpainon herkemmin kuin aikuisen sanoman sisällön. Sensitiivinen, läsnä oleva, kohtaaminen vaatii lapsen tasolle laskeutumista. Sensitiivinen aikuinen kiinnittää huomiota omiin äänensävyihin ja äänenpainoihin sekä katsekontaktin luomiseen. Keskeistä kielellisten taitojen kehittämisessä on vuorovaikutus toisten lasten ja henkilöstön kanssa.

Kielen käyttötaitojen, kielellisen muistin ja sanavarannon, sekä kielitietoisuuden kehittämisen tueksi lapsille luetaan paljon erilaisia tekstejä. Kirja on loistava väline läheisyyteen. Lukuhetki voi olla kahdenkeskinen tai pienryhmän yhdistävä lukukokemus tai sitten koko ryhmälle yhteisiä uusia merkityksiä luova lukutilanne. Lukeminen ja kirjojen tutkiskelu luo lasten ja aikuisten välistä yhteisöllisyyttä ja yhteenkuuluvuutta. Työntekijän eläytyvällä lukemisella ja tilannehumorilla on tärkeä merkitys lapsen mielenkiinnon synnyttämisen ja ylläpitämisen kannalta. Tunnerikkaasta humorilla höystetystä lukelämyksestä jää lapselle tunneälä, joka luo pohjaa sanalliselle kehitykselle. Suomen kielen monimerkityksiset sanat, synonyymit, murre sanojen ja yleiskielen eroavuudet avautuvat lapselle pikkuhiljaa.

Lapsen **kielenkäyttötaitojen** kehittämistä edistetään esimerkiksi saduttamalla mm. TVT-laitteita ja eri sovelluksia hyödyntäen.

Kielellisten taitojen tukemiseksi Sotkamossa on käytössä hyvät kirjastopalvelut. Kirjastoauto vierailee säännöllisesti varhaiskasvatyüksiköissä ja kouluilla. Kirjasto tarjoaa myös loru- ja tarinatuokioita ryhmille.

4.4.2. Ilmaisun monet muodot

Lasten oppimisedellytykset, sosiaaliset- ja vuorovaikutustaidot ja myönteinen minäkuva vahvistuvat, kun he saavat valmiuksia ympäröivän maailman jäsentämiseen. Nämä valmiudet kehittyvät, kun lapset tutkivat, tulkitsevat ja ilmaisevat itseään ja maailmaa erilaisia ilmaisun taitoja harjoittelemalla. Eri ilmaisutavoissa toteutuvat hahmottamisen, tekemisen ja tulkinnan vaiheet.

Esiopetuksessa jokaisella lapsella tulee olla mahdollisuus taiteellisiin elämyksiin, kokemuksiin ja omaan ilmaisuun. Ilmaisun eri muodot tuovat näkyväksi lapsen ajattelua, tunteita sekä tapaa nähdä ja kokea maailmaa. Harjoittelu tukee hyvinvointia sekä lasten keskittymiskyvyn, vuorovaikutus-, ongelmanratkaisu- ja itsesäätelytaitojen kehittämistä. Ilmaisun eri muotojen harjoittelu vahvistavaa lasten kuuntelemisen, tavoitteellisen toiminnan ja vertaispalautteen taitoja. Eriyistä huomiota kiinnitetään pienimpien lasten ilmaisutaitojen vahvistamiseen. Samalla heidän mahdollisuutensa osallistua ja tulla kuulluksi vahvistuvat.

*Esiopetuksen tehtävä on kehittää lasten ilmaisua **musiikillisen, kuvataiteellisen, käsitöiden sekä suullisen ja kehollisen ilmaisun** perustaitoja harjoittelemalla. Kulttuurin ja ilmaisun eri muotoihin tutustuminen vahvistaa lasten osallistumisen ja vaikuttamisen taitoja sekä monilukutaidon kehittämistä. Eri ilmaisumuotojen käyttö esiopetuksen arjessa ja juhlissa tarjoaa mahdollisuuksia tuoda esille kulttuurista moninaisuutta ja iloita siitä.*

Kokonaisuuteen liittyvät opetuksen yleiset tavoitteet

Esiopetuksessa lapsia rohkaistaan ja ohjataan käyttämään ilmaisun eri muotoja. Opetus suunnitellaan niin, että lapset saavat elämyksiä taiteesta sekä kokemuksia luovasta prosessista ja siihen kuuluvasta suunnittelun, toteutuksen ja arvioinnin kokonaisuudesta. Toiminnan lähtökohtana ovat lasten aistimukset, havainnot ja kokemukset. Lapsia kannustetaan kertomaan ideoistaan, työskentelystään ja niihin liittyvistä erilaisista kokemuksista. Toiminnan tuotoksia tarkastellaan yhdessä, ja yhteinen tekeminen näkyy oppimisympäristöissä. Lasten ilmaisussa ja työskentelyn dokumentoinnissa käytetään monipuolisesti erilaisia materiaaleja ja välineitä. Opetuksessa hyödynnetään monipuolisesti eri oppimisympäristöjä ja lähiseudun kulttuuritarjontaa. Taiteen, kulttuurin ja eri ilmaisun muotojen harjoittelu ja kokeilut edellyttävät esiopetuksen toimintakulttuurin systemaattista kehittämistä.

Yksityiskohtaisemmat tavoitteet

Esiopetuksen **musiikillinen toiminta** on monipuolista ja moniaistista, ja sen tavoitteena on vahvistaa lasten kiinnostusta ja omakohtaista suhdetta musiikkiin. Lapsille tarjotaan kokemuksia laulun, tanssin, liikkeen, soiton ja oman musiikin luomisen avulla. Heidän kanssaan opetellaan lauluja ja tutustutaan monipuolisesti eri musiikkityyleihin ja soittimiin. Musiikilla leikitään, kokeillaan ja improvisoidaan. Lasten kanssa havainnoidaan äänen tasoa, kestoja, voimaa ja sointivärejä musiikillisessa toiminnassa. Lapset saavat kokemuksia perussykkeestä, sanarytmeistä ja kehoittamisesta. Opetus tarjoaa lapsille kokemuksia erilaisista tavoista tehdä musiikkia yhdessä sekä pienimuotoisten musiikkiesitysten harjoitteluprosesseista ja esiintymistilanteista.

Esiopetuksessa harjoitellaan monimateriaalisten **käsitöiden tekemistä** ja erilaisten työvälineiden käyttöä. Lapsia innostetaan käsitöiden tekemiseen, jolla vahvistetaan heidän suhdettaan käsityökulttuuriin ja myönteisiä osallisuuden kokemuksiaan. Lasten kanssa kokeillaan sekä kovien (esim. kivi, puu, metalli) että pehmeiden (esim. villa, sammal, kangas) materiaalien käyttöä ja opetellaan niiden käsittelyssä tarvittavia tekniikoita ja perustaitoja. Lapsia rohkaistaan suunnittelemaan ja toteuttamaan erilaisia käsitöitä mielikuvituksensa, kiinnostuksen kohteidensa ja omien taitojensa puitteissa yhdessä toisten kanssa. Lapset suunnittelevat ja valmistavat aikuisten tuen avulla loogisesti eteneviä, pienten lasten osaamistasolle suhteutettuja, pitempikestoisia käsityöprosesseja. Työskentelyssä hyödynnetään paikallisia tai lapsiryhmän taustoihin liittyviä käsityöperinteitä sekä kierrätysmateriaaleja.

Kuvallisen ilmaisun tavoitteena on kehittää lasten suhdetta kuvataiteeseen, muuhun visuaaliseen kulttuuriin ja kulttuuriperintöön. Lapsilla on mahdollisuus nauttia kuvien tekemisestä sekä saada esteettisiä elämyksiä ja kokemuksia taiteen äärellä. Esiopetuksessa tuetaan lasten **kuvallisen ajattelun ja kuvailmaisun** kehittymistä tekemällä, tulkitsemalla ja arvioimalla erilaisia kuvia. Opeteltava asia suunnitellaan lasten kokemusmaailmasta ja kiinnostuksen kohteista lähtien. Lapsia rohkaistaan kokeilemaan erilaisia kuvan tekemisen tapoja, välineitä ja materiaaleja. Kuvan tekemisen taitoja harjoitellaan moniaistisesti esimerkiksi maalaamalla, rakentamalla ja mediaesityksiä tekemällä. Lasten kanssa havainnoidaan heidän itse tuottamiensa kuvien lisäksi taideteoksia, median kuvia, esineiden muotoilua sekä rakennetun ja luonnon ympäristön kohteita. Lapsia ohjataan tulkitsemaan ja kertomaan ajatuksiaan kuvallisista viesteistä. Kuvia tarkasteltaessa kiinnitetään huomiota esimerkiksi väreihin, muotoihin, materiaaleihin, tekijään, esitysyhteyteen ja kuvien herättämiin tunteisiin.

Lapsia rohkaistaan **suulliseen ja keholliseen ilmaisuun** monipuolisten harjoitusten ja leikin avulla. Tavoitteena on, että lapset saavat kokemuksia siitä, miten kielellä, äänellä ja keholla voidaan leikkiä ja kehittää vuorovaikutus- ja ilmaisun taitoja monipuolisesti. Lasten mielikuvituksesta nousevia tai heidän kokemiaan ja havaitsemiaan asioita työstetään yhdessä ilmaisun ja vuorovaikutuksen keinoin. Opetuksessa hyödynnetään esimerkiksi toimintaan sopivia loruja, runoja, satuja, kertomuksia, näytelmiä sekä muuta kirjallisuutta. Lapset saavat kokemuksia sekä spontaanista ilmaisusta että yhdessä suunnitellusta prosessista ja yhteisestä esittämisestä. Ilmaisumuotoina voidaan käyttää esimerkiksi draamatoimintaa, sanataidetta, tanssia ja sirkusta.

Sotkamon esiopetuksessa luodaan oppimisympäristö, jossa lapsella on tilaa itseilmaisulle, kokeilulle, yrittämiselle ja erehtymiselle ja jossa lapset saavat onnistumisen kokemuksia. Kaikessa toiminnassa huomioidaan lapsilähtöisyys, lasten mielenkiinnon kohteet, sensitiivisyys sekä edetään yksilöllisesti kullekin lapselle sopivalla tavalla.

Sotkamossa lapsen omaan digitaaliseen kasvunkansioon kuvataan ja kirjataan lapsen havaintoja eri ilmaisun muodoista sekä hänen omia tuotoksiaan. Myös lapsen oman digitaalisen kasvunkansion tekeminen yhdessä lapsen kanssa kehittää kielen käyttötaitoja.

Musiikillinen toiminta

Sotkamon esiopetuksessa musiikillisen ilmaisun tavoitteena on edistää lapsen oppimisedellytyksiä, tarjota elämyksiä sekä tukea lapsen itseilmaisua sekä kuuntelutaitoa. Oppimisympäristöä muokataan toiminnan mukaan. Lapsella on saatavilla tarvittavia välineitä musiikintuottamiseen ja kuuntelemiseen.

Esiopetuksessa musiikki kuuluu luontevana osana päivän toimintaa ja opetusta sekä itsenäisenä osa-alueena että eheyttynä kokonaisuutena. Esiopetuksessa on käytössä myös päiväkodeissa kiertävä Soila-soitinarkku, mikä sisältää erilaisia musiikkivälineitä. Toisena esiopetusvuotena lapset osallistuvat Kuhmon musiikkiopiston kanssa yhteistyössä sotkamolaisten ja kuhmolaisten esiopetusryhmien MoMo- konserttiin. Kokeilun ensimmäisenä vuotena esiintymistä harjoitellaan esiintymällä oman päiväkodin varhaiskasvatusryhmille. Lisäksi käytetään yhtenä työmenetelmänä laulupiirtämistä Minna Lappalaisen “Laulava kynä” koulutuksen mukaan.

Käsityöt

Sotkamossa lapset elävät lähellä luontoa ja käsillä tekemisen perinteet ovat vanhoja ja vahvoja. Lapsille mielekästä toimintaa on luonnon materiaalien käyttö rakentelussa, nikkaroinnissa ja askartelussa. Lapsille annetaan ensimmäisiä elämyksiä ompelu-, kudonta- tai punontatöistä. Sen lisäksi, että lapset voivat leikkiä luonnossa, he voivat tehdä siellä havainnointia ja tutkimuksia. Esimerkiksi Makasiinimuseo sekä Tervajärven talomuseo antavat mahdollisuuden tutustua vanhan ajan työvälineisiin myös Sotkamon kansalaisopistossa vaalitaan vanhoja käsityöperinteitä.

Kuvallinen ilmaisu

Esiopetuksessa lapsille mahdollistetaan tutustuminen eri työvälineeseen sekä työmenetelmiin. Lasten tekemiä teoksia laitetaan esille omaan ryhmätilaan, päiväkodin yhteisiin tiloihin, kuten pihalle ja myös hyödynnetään TVT-laitteilla kuvataiteellisia tuotoksia jaettavaksi nähtäväksi esimerkiksi huoltajille. Lapsen kokemus omasta kuvataiteellisesta – ja kädentaitojen ilmaisusta vahvistuu. Lapsia opetetaan esittelemään omat tuotoksensa muulle ryhmälle. Esiopetuksessa hyödynnetään lähiympäristöä ja luontoa myös paikkana kokemuksille ja elämyksille.

Suullinen ja kehollinen ilmaisu

Suullista ja kehollista ilmaisua harjoitellaan niin että lapset saavat iloa ja onnistumisen kokemuksia sekä mahdollisuuden tutkia ja kokea maailmaa kaikilla aisteillaan ja koko kehollaan.

Spontaanin ja suunnitellun toiminnan avulla pyritään kehittämään lasten yhteistyö- ja vuorovaikutustaitoja, joita tarvitaan ristiriitojen ja tunteiden käsittelyssä. Kokemukset, jotka herättävät lapsessa tunteita, uteliaisuutta ja kiinnostusta, virittävät leikkiin ja rohkaisevat käyttämään kieltä monipuolisesti ja harjoittelemaan itsensä ilmaisemisen taitoja. Sotkamon esiopetusryhmille tarjotaan erilaisia kulttuuri sisältöjä/ esityksiä paikallisen suunnitelman mukaisesti.

4.4.3. Minä ja meidän yhteisömme

Lasten elinpiiri laajenee heidän kasvaessaan. Kodin arvojen, katsomusten, perinteiden ja toimintamallien lisäksi lapset kohtaavat toisenlaisia tapoja ajatella ja toimia. Esiopetuksen

tehtävä on vahvistaa lasten valmiuksia toimia yhteiskunnassa ja ymmärtää moninaisuutta. Aihetta lähestytään **historiallisesta** ja **yhteiskunnallisesta** sekä **etiikan** ja **katsomusten** näkökulmista. Lähiyhteisön menneisyyttä sekä ajankohtaisia asioita pohtimalla suunnataan lasten mielenkiintoa yhteiskunnallisiin asioihin. Arjen eettisten valintojen pohdinta sekä omien tunnetaitojen kehittäminen ja rakentavan vuoropuhelun harjoittelu vahvistavat lasten vuorovaikutustaitoja. Tutustuminen lähiyhteisön tapoihin sekä uskontoihin ja muihin katsomuksiin yhdessä kokonaisuuden muiden tavoitteiden kanssa tukee lasten kulttuurisen osaamisen, vuorovaikutuksen ja ilmaisun kehittymistä sekä ajatteluun ja oppimiseen liittyvää laaja-alaista osaamista. Opetuksessa toimitaan yhteistyössä huoltajien kanssa kunkin perheen taustaa, katsomuksia ja arvoja kuullen ja kunnioittaen. Asioita on tärkeä käsitellä niin, että lapset voivat tuntea olonsa hyväksytyksi ja turvalliseksi.

Kokonaisuuteen liittyvät opetuksen yleiset tavoitteet

Tavoitteena on edistää lasten mielenkiintoa yhteiskunnan, erityisesti lähiyhteisön toimintaan ja vahvistaa heidän osallisuuttaan toimintaympäristössään. Lapsia ohjataan havainnoimaan nykyisyyden ilmiöitä ja heille luodaan mahdollisuuksia eläytyä menneisyyden tapahtumiin ja tilanteisiin sekä pohtia tulevaisuutta. Opetetaan valmiuksia lähde- ja mediakriittisyyteen sekä digiturvataitoja. Opetuksessa tuetaan lasten eettisen ajattelun ja toiminnan taitoja sekä tunnetaitojen kehittymistä. Lapset tutustuvat opettajan johdolla niin omaan kuin muihinkin lapsiryhmässä tai lähiyhteisössä edustettuina oleviin uskontoihin ja katsomuksiin sekä niihin liittyviin tapoihin ja perinteisiin. Lapsia rohkaistaan kysymään ja heidän pohdinnoilleen ja ihmettelylle annetaan tilaa. Kokonaisuuden työtapoina korostuvat keskustelut sekä erilaiset eläytymisen mahdollistavat menetelmät.

Yksityiskohtaisemmat tavoitteet

Lasten kanssa tutustutaan johonkin lähiympäristön henkilöön tai kohteeseen **historiallisesta** näkökulmasta. Aiheita lähestytään havainnollisesti ja moniaistisesti eri ilmaisutapoja hyödyntäen. Lisäksi opetuksessa voidaan käsitellä lapsia kiinnostavia muita historiallisia tapahtumia, henkilöitä, kulttuureja ja kulttuuriperintöä. Tiedon lähteenä voidaan käyttää lähiyhteisön jäseniä, esineistöä ja ympäristöä sekä hyödyntää lasten huoltajien ja isovanhempien asiantuntemusta omasta kulttuuriperinnöstään. Opetuksessa voidaan tutustua myös erilaisiin juhlaperinteisiin, kansanperinteen tarinoihin, perinneleikkeihin ja vanhoihin lauluihin.

Lasten kiinnostusta **yhteiskunnallisiin** asioihin herätetään keskustelemalla heitä kiinnostavista lähiyhteisön ja yhteiskunnan ajankohtaisista asioista. Lasten kanssa tutustutaan mediaan ja kokeillaan median tuottamista leikinomaisesti turvallisissa ympäristöissä. Mediatarjonnan sisältöä ja todenmukaisuutta pohditaan yhdessä lasten kanssa. Opetuksessa tutustutaan lasten oikeuksiin hyödyntäen YK:n yleissopimusta lapsen oikeuksista. Lasten kanssa laaditaan ja kehitetään esiopetusryhmän sääntöjä. Samalla autetaan lapsia ymmärtämään, että yhteisön säännöt ovat ihmisten luomia sopimuksia. Lapsille tarjotaan osallistumisen ja vaikuttamisen kokemuksia lähiympäristössään.

Esiopetukseen sisältyy koko ryhmälle yhteistä **eettistä kasvatusta**. Kasvatus liitetään lasten kokemuksiin ja erilaisiin arjen tilanteisiin, joihin liittyy tunteita ja eettisiä valintoja. Lapsia ohjataan tunnistamaan tunteitaan, toimimaan ystävällisesti ja vastuullisesti sekä ratkaisemaan rakentavasti lasten keskinäisiä ristiriitatilanteita. Lasten kanssa pohditaan ystävyyttä ja toisten kunnioittamista, ilon ja pelon aiheita, sukupuoleen liittyviä oletuksia sekä oikean ja väärän erottamista. Tarkastelun kohteena ovat muun muassa ihmisten, sukupuolten ja perheiden moninaisuus. Yhteisten keskustelujen lisäksi luontevia tapoja eettiseen kasvatukseen antavat esimerkiksi roolileikit sekä sadut ja median sisällöt. Opetuksessa voidaan hyödyntää sosiaalisia taitoja ja tunnetaitoja kehittäviä opetusohjelmia ja materiaaleja.

Esiopetuksen **katsomuskasvatuksessa** yhteisen tutustumisen kohteena ovat lapsiryhmässä ja lähiympäristössä läsnä olevat uskonnot ja katsomukset. Uskonnotuutta tarkastellaan esiopetuksessa muiden katsomusten rinnalla. Katsomuskasvatus liitetään tapakulttuuriin sekä vuodenkiertoon ja elämänkaareen liittyviin juhliin, joilla on uskonnollista tai katsomuksellista merkitystä. Tavoitteena on auttaa lapsia ymmärtämään ja kunnioittamaan sekä omia että toisten lasten ja perheiden erilaisia katsomuksellisia perinteitä sekä niihin liittyviä tapoja ja käsityksiä. Lapsia rohkaistaan erilaisten elämänkysymysten pohdintaan yhdessä toisten kanssa ja heille tarjotaan mahdollisuuksia ihmetellä elämänkysymyksiä esimerkiksi leikkien, keskustellen ja luovasti itseään ilmaisten. Katsomuskasvatus antaa lapsille välineitä ymmärtää uskontoihin ja katsomuksiin liittyviä käsitteitä ja kysymyksiä sekä valmiuksia rakentaa omaa kulttuurista ja katsomuksellista identiteettiään. Opetuksessa hyödynnetään esimerkiksi vierailuja ja lähiympäristön tapahtumia.

Esiopetuksessa lasten kanssa tarkastellaan sotkamolaisia juuria, kulttuuriperintöä, nykypäivää ja tulevaisuutta sekä eettistä- ja katsomuskasvatusta. Sotkamolla on pitkä historia ja kulttuuriperintöä on tallennettu mm. Tervajärven talomuseoon ja Makasiinimuseoon. Sotkamon maisemat mm.

vaarajonot, hiekkaharjut ja kirkasvetiset lammet ovat jääkauden muovaamia ja tarjoavat mahtavia historiallisia retkikohteita. Sotkamossa on asunut useita historiallisia merkkihenkilöitä, mm. kirjailija Veikko Huovinen, joiden elämään ja tuotantoon voidaan tutustua. Aatoksessa on tarjolla valokuva-, taide- tai käsityönäyttelyitä. Lasten huoltajien ja isovanhempien kulttuuritietämystä voidaan hyödyntää kansanperinteen siirtämisessä esim. tietoa elämästä ennen vanhaan, perinneleikit, tarinat, sadut, perinneruuat, vanhat kädentaidot sekä käsityöt ja vanhat esineet.

Ajankohtaiset sotkamolaiset urheilu- yms. tapahtumat ja lapsia kiinnostavat kunnalliset sekä yhteiskunnalliset asiat nostetaan keskusteluihin. Esiopetuksessa tartutaan lapsia kiinnostaviin ajankohtaisiin uutisiin ja ilmiöihin. Mediakasvatuksessa tutustutaan eri viestintätapoihin sekä opetellaan itse tuottamaan mediasisältöjä. Median luotettavuutta harjoitellaan tarkastelemaan kriittisesti. Sotkamossa mediaa tuottavat mm. elokuvateatteri, paikallislehti ja kirjasto. Lapsia ohjataan ymmärtämään ja kunnioittamaan ihmisten moninaisuutta, sekä erilaisia tapoja ajatella ja elää. Oikean ja väärän sekä syy-seuraussuhteiden pohtiminen liitetään erilaisiin arjen tilanteisiin lasten omiin kokemuksiin. Sotkamon esiopetuksessa käytetään monipuolisia materiaaleja tunne- ja vuorovaikutustaitojen opetteluun.

4.4.4. Tutkin ja toimin ympäristössäni

Lasten toimintaympäristö - lähiluonto ja rakennettu ympäristö sekä muut esiopetuksen oppimisympäristöt - tarjoavat runsaasti aineksia lasten oppimiselle. Matemaattisten taitojen tukemisessa sekä teknologia- ja ympäristökasvatuksessa on keskeistä lasten omien havaintojen ja toiminnan sekä esiopetuksessa syntyvien tilanteiden hyödyntäminen ohjauksessa. Matemaattinen toiminta kehittää lapsen taitoja monipuolisesti. Lasten ympäristöä koskevien ja matemaattisten havaintojen arvostaminen sekä niiden edelleen rikastaminen ja jäsentäminen tukevat lapsia kehittymään ajattelijoina ja oppijoina. Kehittyvä taito havainnoida ympäristön ilmiöitä sekä ymmärtää ja käyttää erilaisia käsitteitä tukee matemaattista ajattelua ja edistää myös muiden taitojen oppimista. Esiopetuksen tehtävänä on tukea lasten matemaattisen ajattelun kehittymistä ja kiinnostusta matematiikkaan. Tehtävänä on myös vahvistaa lasten luonnontuntemusta ja luontosuhdetta sekä tutustua arjen teknologiaan. Esiopetuksessa tutustutaan tutkivaan oppimiseen havainnoimalla ja tutkimalla ympäristöä sekä kokeilemalla ja päättelöllä.

Kokonaisuuteen liittyvät opetuksen yleiset tavoitteet

Esiopetuksessa tuetaan lasten matemaattisen ajattelun kehittymistä. Lapsia ohjataan kiinnittämään huomiota ympäristössä ilmeneviin matemaattisiin piirteisiin ja tehdään arjen matemaattista ajattelua näkyväksi. Opetus ja toiminta luo mahdollisuuksia luvun, muutoksen, geometristen käsitteiden sekä avaruudellisen hahmottamisen ja mittaamistaitojen kehittymiselle. Opetuksen tavoitteena on tarjota oivaltamisen ja oppimisen iloa sekä tukea kaikkien lasten matemaattisia valmiuksia.

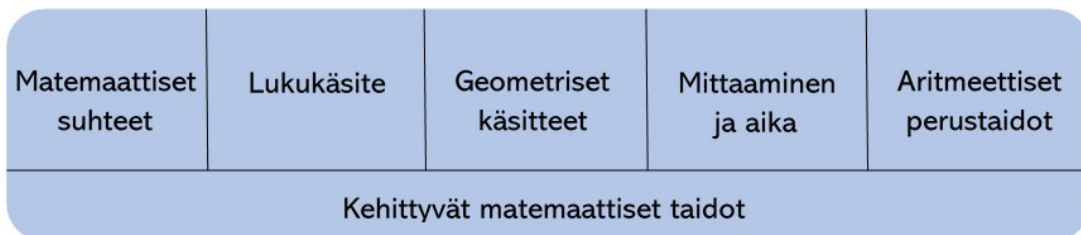
Opetuksessa havainnoidaan luontoa. Lasten ympäristöherkkyyden ja luontosuhteen kehittymistä tuetaan tarjoamalla lapsille kokemuksia luonnossa liikkumisesta sekä sen tutkimisesta. Lapsia ohjataan myös havainnoimaan ympäristön teknologiaa sekä kokeilemaan ja keksimään ja perustelevaan omia ratkaisuja.

Tutkiva toiminta ja oppiminen ovat keskeisessä roolissa matemaattisten taitojen opettelussa sekä ympäristö- ja teknologiakasvatuksessa. Lapset opettelevat vertailemaan, luokittelemaan sekä järjestämään havaintojen tai mittausten pohjalta saatuja tietoja. Heitä rohkaistaan tekemään päätelmiä ja keksimään ratkaisuja arjen ongelmiin sekä kokeilemaan ratkaisuja. Opetuksessa harjoitellaan dokumentointia eri välinein sekä esittämään tuloksia eri tavoin.

Yksityiskohtaisemmat tavoitteet

Matemaattisten taitojen perusta rakentuu jo ennen kouluikää. Lapsen matemaattinen ajattelu kehittyy, kun lapsi oppii tarkastelemaan ympäristöään ja toimintaa matemaattisista näkökulmista. Lapsia kannustetaan kehittämään **matemaattisia taitojaan ja matemaattista ajatteluaan** toiminnallisesti, leikkien erilaisissa oppimisympäristöissä ja arjen tilanteissa. Opetuksessa tutustutaan matematiikkaan ja sen osa-alueisiin ja peruskäsitteisiin havainnollisesti ja yhdessä toimien.

Lapsia innostetaan pohtimaan ja kuvailemaan matemaattisia havaintojaan erilaisissa arjen tilanteissa opettajan mallintamisen ja kielellistämisen avulla. Lapsia innostetaan jakamaan toisilleen havaintojaan ja syventämään sitä kautta yhteistä ajattelua, ongelmanratkaisutaitoja ja toimintaa. Toiminta suunnitellaan niin, että se tarjoaa lapselle mahdollisuuksia opetella ja käyttää matemaattisia käsitteitä, luokitella, vertailla, asettaa järjestykseen asioita ja esineitä sekä löytää ja tuottaa säännönmukaisuuksia. Opetukseen kuuluu muistia ja loogista ajattelua kehittäviä leikkejä ja tehtäviä. Opetus on leikillistä ja siinä hyödynnetään leikkejä, pelejä ja tarinoita sekä tieto- ja viestintäteknologiaa.

Kuvio 2. Lasten matemaattisen kehityksen keskeiset osa-alueet esiopetuksessa

Lasten matemaattiseen kehitykseen liittyvät osa-alueet eivät ole erillisinä opeteltavia toimintoja vaan matemaattisten taitojen oppiminen tapahtuu usein samanaikaisesti.

Matemaattiset suhteet

Matemaattinen ajattelu lähtee liikkeelle havainnoista, niiden sanallistamisesta ja käsitteellistämistä. Lasten omaehtoisia ja yhteisiä havaintoja käsitteellistetään, niiden ominaisuuksia nimetään ja tunnustetaan ja havaintoihin liittyviä käsitteitä pyritään opetuksessa luokittelemaan. Matemaattis-loogisen ajattelun ja ongelmanratkaisutaitojen kehittymisen kannalta on kuitenkin oleellista, että lapsilla on paljon mahdollisuuksia harjoitella vertailla, luokitella, asettaa järjestykseen asioita ja esineitä sekä löytää ja tuottaa säännönmukaisuuksia. Samalla harjoitellaan näihin liittyvien sijainti- ja suhderekäsitteiden käyttöä ja päätelmien tekemistä. Lasten avaruudellista hahmottamiskykyä tuetaan arjen tilanteissa ja leikissä. Sijainti- ja suhderekäsitteitä ja niiden sanallistamista on erityisen tärkeä harjoitella ja tukea niiden lasten

kanssa, joille esiopetusryhmässä käytettävä opetuskieli ei ole ensisijainen. Muistia kehittävät pelit, leikit ja tehtävät tukevat lasten oppimista.

Lukukäsite

Lukukäsitteen muodostuminen alkaa jo varhaislapsuudessa. Lasten lukukäsitteen kehittymistä tuetaan esiopetuksessa harjoittelemalla monipuolisesti lukujonotaitoja ja laskemalla pieniä lukumääriä. Lukujen luettelemisen taitoa vahvistetaan esimerkiksi sormien käytön, laulujen tai leikkien avulla. Lasten kanssa harjoitellaan lukumäärien laskemista erilaisista esineistä tai kuvista tai havainnoista muodostuvista joukoista osana arjen toimintaa. Joukon osia yhdistellään, erotetaan ja hajotetaan sekä lasketaan lukumääriä uudelleen. Erilaisia joukkoja ja niiden lukumääriä vertaillaan keskenään ja asetetaan järjestykseen. Toiminta vahvistaa lasten ymmärrystä lukusanojen ja lukumäärien yhteydestä sekä luo perustan ymmärtää lukujonon lukumäärien jonona. Esiopetuksessa harjoitellaan myös lukusanan ja lukumäärän yhdistämistä numeromerkkeihin sekä niiden järjestämistä lukujonoksi. Lukukäsitteelle syntyy vahva pohja, kun lapset saavat harjoitella lukujonoon liittyviä taitoja riittävän kauan toiminnallisesti ja yhteisesti puheen tukemana.

Geometriset käsitteet

Geometriassa tutustutaan kuvioihin, kappaleisiin ja niiden ominaisuuksiin. Erilaisilla harjoituksilla tuetaan tason ja tilan hahmottamista. Lapsia kannustetaan tutkimaan ja kokeilemaan eri esineiden 2- ja 3-ulotteisuutta sekä opettelemaan näihin liittyviä sijainti- ja suhdekäsitteitä, kuten edessä, ylhäällä, vasemmalla ja oikealla ja joka toinen. Lasten geometrisen ajattelun vahvistamiseksi heille järjestetään mahdollisuuksia rakenteluun, askarteluun ja muovailuun. Geometrian sisältöjä ja muotokieltä tutkitaan myös liikkuen ja visuaalisen toiminnan sekä luovuuden kautta. Opettajan ohjauksessa lapset tutustuvat ympäristössä oleviin muotoihin ja harjoittelevat tunnistamaan ja nimeämään niitä.

Mittaaminen ja aika

Mittaamisen peruserä vakiintuu lapsilla jatkuvien harjoitusten ja leikin avulla. Mittaamiseen liittyviä tavoitteita tarkastellaan sekä pituuden ja koon, että tilavuuksien ja määrän suhteen. Esiopetuksessa kokeillaan mittaamista keholla ja eri välineillä. Standardisoitujen mitta-asteikkojen sijasta hyödynnetään omaa kehoa sekä pedagogista välineistöä. Mittaaminen yhdistyy vertailun ja järjestykseen asettamiseen liittyviin toimintoihin ja opettaja tukee lapsia konkreettisesti ja kehollisesti mittaamisessa. Opetuksessa harjoitellaan ajankäsitteitä, kuten joskus, eilen ja aamulla. Aikajärjestyksestä pohditaan yhdessä esimerkiksi vuorokaudenaikoja havainnoimalla sekä päivärytmiä visualisoimalla. Aikakäsityksen ja mittaamisen yhdistämistä esimerkiksi nopeuden arvioimisessa ja nopean ja hitaan vauhdin tuottamisessa hyödynnetään leikin kautta.

Aritmeettiset perustaidot

Esiopetuksessa aloitellaan yhteen- ja vähennyslaskujen muodostamista ja ratkaisemista. Harjoittelu aloitetaan pienillä lukumäärillä hyödyntäen leikkiä. Yhteen- ja vähennyslaskuja harjoitellaan havainnollisesti erilaisilla esineiden, kuvien tai havaintojen muodostamilla joukoilla samalla kielellistään. Lapsia ohjataan ymmärtämään lisäämisen ja vähentämisen käsitteitä kuten yksi vähemmän/yhden suurempi. Tavoitteena on, että lapsi oppii liittämään yhteen- ja vähennyslaskun arkielämän tilanteisiin.

Esiopetuksen **ympäristökasvatus** tarjoaa lapsille luontokokemuksia sekä mahdollisuuden tutkia ja tutustua kasveihin, eläimiin ja luonnon ilmiöihin. Lasten luontosuhdetta ja myönteisiä luontokokemuksia tuetaan. Opetuksessa luodaan pohjaa kestäväälle elämäntavalle. Ympäristöä havainnoidaan eri aistein sekä havaintovälineiden avulla. Opetukseen voi kuulua myös pieniä kokeita. Havainnoista keskustellaan ja havaintotietoa harjoitellaan luokittelemaan. Samalla opetellaan luontoon liittyvien käsitteiden käyttöä ja päätelmien tekemistä sekä pohditaan syy-seuraus-suhteita. Lasten luonnontuntemusta hyödynnetään opetuksessa. Lasten kanssa harjoitellaan tiedon hankintaa hakemalla yhdessä tietoa joistakin lapsia kiinnostavista asioista. Lapsia ohjataan huolehtimaan ympäristöstään ja sen viihtyisyydestä. Lapsia ohjataan kunnioittamaan luontoa, sen kasveja ja eläimiä. Ympäristökasvatuksella

edistetään kestävään elämäntapaan kasvamista, luonnonsuojelua sekä siinä tarvittavien taitojen harjoittelemista. Näitä käytännön taitoja ovat esimerkiksi roskaamaton retkeily, kohtuullisuuden ja säästäväisyyden opettelu, ruokailuun liittyvä vastuullisuus, energian säästäminen sekä jätteiden vähentäminen esimerkiksi kierrätyksen, tavaroiden korjaamisen ja uudelleenkäytön avulla. Samalla lapsia ohjataan kiinnittämään huomiota tekojen vaikutuksiin. On tärkeä huolehtia siitä, että lapset kokevat voivansa omilla teoillaan vaikuttamaan kestävään elämäntapaan ilman että heidän tarvitsee kantaa lapsen kokoa suurempaa vastuuta siitä.

Lasten kanssa havainnoidaan ja pohditaan arjessa esiintyviä **teknologisia ratkaisuja** ja niiden ominaisuuksia ja toimivuutta. Opetuksessa tuodaan esille, että teknologia on ihmisen luovan toiminnan aikaansaamaa. Lapset tutustuvat teknologiaan keksimällä, askartelemalla ja rakentamalla itse erilaisia rakenteita ja ratkaisuja eri materiaaleja hyödyntäen myös kierrätettäviä ja uudelleen käytettäviä materiaaleja. Lapsia kannustetaan kuvailemaan tekemiään ratkaisuja. Opetuksessa voidaan hyödyntää oppimisympäristöjen välineiden lisäksi esimerkiksi lasten omia leikkikaluja ja miettiä niiden toimintaperiaatteita.

Sotkamon kaunis luonto ja metsät mahdollistavat luontokokemusten saamisen, havaintojen tekemisen ja oppimisen. Ulkoillessa ja metsäretkillä lapset voivat havainnoida eläinten elinympäristöä.

Lasten kanssa havainnoidaan ja pohditaan arjessa esiintyviä **teknologisia ratkaisuja** ja niiden ominaisuuksia ja toimivuutta. Opetuksessa tuodaan esille, että teknologia on ihmisen luovan toiminnan aikaansaamaa. Lapset tutustuvat teknologiaan keksimällä, askartelemalla ja rakentamalla itse erilaisia rakenteita ja ratkaisuja eri materiaaleja hyödyntäen myös kierrätettäviä ja uudelleen käytettäviä materiaaleja. Lapsia kannustetaan kuvailemaan tekemiään ratkaisuja. Opetuksessa voidaan hyödyntää oppimisympäristöjen välineiden lisäksi esimerkiksi lasten omia leikkikaluja ja miettiä niiden toimintaperiaatteita.

Lapsen luontainen uteliaisuus eri kojeita ja laitteita kohtaan ja aikuisen kyky havaita lapsen kiinnostuksen kohteita antavat erinomaisen lähtökohdan teknologiakasvatukselle. Lapsen ajattelun kehittymistä tuetaan antamalla hänelle aikaa, etsiä vastauksia kysymyksiin sekä tehdä päätelmiä. Lapsi oppii kokeilemalla erilaisten laitteiden toimintaa ja tekemällä itse havaintoja niiden toimintaperiaatteista. Aikuisen avustuksella tutkitaan yhdessä teknologiaa, sekä korostetaan koneiden ja laitteiden teknisesti turvallista käyttöä. Lisäksi lapsia ohjataan turvallisten tieto- ja viestintäteknologisten taitojen omaksumiseen. Lasten kanssa pohditaan muun muassa sitä, mitä tietoja on turvallista julkaista. Päiväkodeissa mahdollistetaan erilaisten käytöstä poistettujen pienkoneiden purkamisen ja tutkimisen.

4.4.5. Kasvan, liikun ja kehityn

Itsestä huolehtiminen ja siihen liittyvät arjen taidot ovat osa esiopetuksen tavoitteena olevaa laaja-alaista osaamista. Kehittyäkseen tällä osaamisen alueella lapset tarvitsevat kokemuksia, tietoja ja pohdintaa, joiden pohjalta heidän kokemuksensa pätevydestä ja taitonsa voivat vähitellen lisääntyä. Esiopetuksessa tehtävää lähestytään **liikunnan, ruuan, kuluttajuuden, terveyden sekä turvallisuuden** näkökulmista. Esiopetuksen tehtävänä on luoda pohjaa terveyttä ja hyvinvointia arvostavalle ja liikunnalliselle elämäntavalle sekä kehittää lasten terveysosaamista ja turvataitoja. Lisäksi tehtävänä on edistää kestävään elämäntapaan kuuluvia ruoka-, kulutus- ja puhtaustottumuksia.

Kokonaisuuteen liittyvät opetuksen yleiset tavoitteet

Lapset saavat monipuolisia kokemuksia liikunnasta ja alkavat ymmärtää fyysisen aktiivisuuden yhteyttä hyvinvointiin ja terveyteen. Opetus tarjoaa mahdollisuuksia lasten motoristen ja sosiaalisten taitojen kehittymiselle. Erityisesti kiinnitetään huomiota lasten yleisten oppimisedellytysten kannalta tärkeiden havaintomotoristen taitojen kehittymiseen fyysisesti aktiivisten leikkien kautta. Lasten kanssa tutustutaan terveelliseen ruokaan ja pohditaan sen merkitystä osana arkea. Lapsia ohjataan kohtuulliseen kulutukseen ja luonnosta huolehtimiseen. Opetuksessa pohditaan terveyteen liittyviä tekijöitä sekä tuetaan lasten valmiuksia pitää huolta terveydestään. Oppimisympäristöjä muokkaamalla voidaan edistää monin eri tavoin lasten fyysistä aktiivisuutta sekä motorisia taitoja.

Esiopetuksessa vahvistetaan lasten hyvinvointiin ja turvallisuuteen liittyviä taitoja. Lapsia ohjataan kunnioittamaan ja suojelemaan omaa ja toisten kehoa. Lasten sosioemotionaalisia taitoja tuetaan ja kehitetään sekä edistetään myönteisten vertaissuhteiden ja ryhmässä toimimisen taitoja. Sosioemotionaalisilla taidoilla ja niiden ohjaamisella sekä ryhmän ilmapiirillä on merkitystä muun muassa kiusaamisen yleisyyteen ja erilaisten ristiriitatilanteiden ratkaisemiseen. Esiopetuksessa kiinnitetään huomiota siihen, että jokaisella lapsella ja aikuisella on mahdollisuus tulla kuulluksi, kuulua ryhmään, olla aidosti osa kasvatusyhteisöä.

Esiopetuksessa lapset saavat tietoja turvallisesta liikkumisesta lähiympäristössä sekä oppimisympäristöissä.

Yksityiskohtaisemmat tavoitteet

Esiopetuksen tavoitteena on innostaa lapsia **liikkumaan** monipuolisesti ja kokemaan liikunnan iloa kaikkina vuodenaikoina. Liikkumisen ja leikkien avulla lasten yhdessä toimimisen taidot kehittyvät. Liikunnalliset pelit ja leikit kehittävät lasten matemaattisia ja kielellisiä valmiuksia. Samalla heidän kehonhallintansa vahvistuu sekä heidän taitonsa hahmottaa omaan kehoaan ja sen eri osia suhteessa ympäröivään tilaan, käytettävään aikaan ja voimaan kehittyä. Ohjatun liikunnan lisäksi huolehditaan siitä, että lapsilla on mahdollisuuksia päivittäiseen omaehtoiseen liikkumiseen sekä sisällä että ulkona. Yhteistyössä huoltajien kanssa lapsia rohkaistaan liikkumaan myös vapaa-ajalla erilaisissa tiloissa ja ulkona erilaisissa olosuhteissa.

Esiopetuksessa harjoitellaan monipuolisesti ja säännöllisesti arkeen liittyviä motorisia perustaitoja eri ympäristöissä. Näitä ovat tasapaino-, liikkumis- ja välineenkäsittelytaidot. Tasapainoa harjoitellaan esimerkiksi pysähtymisiä ja harhauttamisia sisältävien leikkien avulla tai taitoradalla leikitellen. Liikkumistaitoja edistetään kierimistä, kiipeämistä, juoksua ja hyppelyä sisältävillä harjoituksilla. Välineenkäsittelytaitoja harjoitellaan työntämällä ja vetämällä sekä käyttämällä monipuolisesti eri välineitä ja palloja. Lisäksi lapsia innostetaan harjaannuttamaan hienomotorisia taitojaan sorminäppäryyttä ja tarkkuutta kehittävien pelien ja leikkien avulla. Tavoitteena on, että toiminta antaa kaikille lapsille mahdollisuuksia osallistumiseen ja onnistumiseen sekä tukee lasten hyvinvointia ja toimintakykyä.

Esiopetuksessa päivittäistä toimintaa rytmittäviä ruokailutilanteita käytetään hyvinvointia ja terveyttä edistävän syömisen, sekä **ruokaan ja ruokailuun liittyvän osaamisen** oppimisympäristönä. Ruokailutilanteista luodaan lasten kanssa viihtyisiä, lapsia ohjataan hyviin tapoihin ja kestävään elämäntapaan. Suomalaisen ruoka- ja tapakulttuurin lisäksi opetuksessa tutustutaan johonkin muuhun ruoka- ja tapakulttuuriin kotien asiantuntemusta hyödyntäen.

Lasten kanssa tarkastellaan lapsiin kohdistuvaa mainontaa sekä pohditaan **kohtuullisen kuluttamisen** merkityksestä. Esimerkiksi lasten leikeissä ja piirroksissa ilmenevät tulkinnat kulutuksesta ja mainonnasta voivat toimia esiopetuksen kuluttajakasvatuksen pohjana. Esiopetuksessa rakennetaan osaamis pohjaa luonnonvarojen kestäväälle käytölle perustuvalla kiertotaloudelle, esimerkiksi pohtimalla yhdessä lasten kanssa miten roskasta tulee raaka-ainetta tai keskustelemalla teemoista omistamisesta yhteiskäyttöön ja kertakäyttöisyydestä korjattavuuteen.

Lapsia ohjataan ymmärtämään päivittäisen fyysisen aktiivisuuden, riittävän levon ja hyvien ihmissuhteiden merkitystä **hyvinvoinnille ja terveydelle**. Lasten kanssa pohditaan terveyttä ja sairauksia ja niiden syitä sekä ihmisen mahdollisuuksia vaikuttaa omaan fyysiseen terveyteensä

ja mielen hyvinvointiin. Hyvistä ihmissuhteista ja niiden merkityksestä mielen hyvinvoinnille keskustellaan. Kaveruutta ja toisten huomioon ottamista sekä tunteiden tunnistamista ja hallintaa harjoitellaan arjen tilanteissa ja leikeissä. Lasten kanssa havainnoidaan nukkumisen ja liikkumisen määrää sekä mietitään niiden yhteyttä päivittäiseen virkeyteen ja hyvään oloon. Opetuksessa haetaan tietoa hygieniasta ja harjoitellaan siihen liittyviä perustaitoja osana esiopetuksen arkea. Esiopetuksessa ohjataan myönteiseen kehoitsetuntoon ja kehonkuvaan. Lasten ikätasoista uteliaisuutta seksuaalisuuteen ja kehoon ohjataan kunnioittavasti.

Lapset saavat esiopetuksessa tietoa oikeudestaan **turvalliseen** elämään, arvostavaan kohteluun ja fyysiseen koskemattomuuteen. Lasten kanssa havainnoidaan ja pohditaan arjen toimintaympäristöihin ja esiopetuksen oppimisympäristöihin liittyviä yleisimpiä fyysisiä ja psyykkisiä vaaratilanteita. Tavoitteena on tukea lasten fyysistä, psyykkistä ja sosiaalista turvallisuuden tunnetta, antaa heille valmiuksia pyytää ja hankkia apua sekä toimia turvallisesti tavallisimmissa arjen tilanteissa. Lapsia rohkaistaan hakemaan aikuisen apua esiopetuksen ongelmatilanteissa ja kiusaamista kohdatessaan sekä kertomaan huolistaan. Opetuksessa harjoitellaan lähiliikenteessä liikkumisen sääntöjä sekä turvallista toimintaa tieto- ja viestintäteknologisissa ympäristöissä ikäkaudelle sopivalla tavalla.

Esiopetuksessa lapsen perustarpeista huolehtiminen (uni, ravinto, hygienia) ja perusturvallisuuden luominen ovat tasapainoisen kasvun ja kehityksen lähtökohdat. Aidosti läsnä olevat ja lasten maailmasta kiinnostuneet työntekijät ovat toiminnan ytimessä. Lapsen viesteihin ja tarpeisiin vastaava sensitiivinen aikuinen tuo lapselle kokemuksen turvallisuudesta ja osallisuudesta. Lapsi huomaa, että hänen viesteillään on merkitystä sekä hänen omalle hyvinvoinnilleen että ympäristössä tapahtuviin asioihin. Lapsi kokee tulleen huomatuksi ja tuntee itsensä kuulluksi, hyväksytyksi ja arvostetuksi omana itsenään.

Kokopäiväpedagogiikan mukaisesti kaikkien arjen tilanteiden merkitys korostuu toiminnassa. Lasten yksilölliset tarpeet huomioonottava ja hyvin organisoitu, mutta joustava päiväjärjestys, luovat lapsille rutiinit ja tuovat omalta osaltaan ennakoitavuutta ja turvallisuutta esiopetuksen arkeen. Toisaalta esiopetuksessa lapset harjoittelevat myös joustavuutta ja yllättäviin tilanteisiin reagoimista. Pedagogisen dokumentoinnin avulla lasten kehitys ja kiinnostuksen kohteet tulevat esille ja ne ovat toiminnan suunnittelun perusta.

Sotkamon esiopetuksessa liikuntakasvatuksen tavoitteena on myönteisen suhteen luominen omaan kehoon ja myönteisen käsityksen muodostuminen itsestä liikkujana.

Liikkumista tapahtuu arjen monissa eri ympäristöissä ja tilanteissa, koska lapsille liikkuminen on luontainen tapa toimia. Lasten liikkuminen esiopetuksessa on tavoitteellista, päivittäistä ja monipuolista. Lapset liikkuvat arjessa sekä omatoimisesti että ohjattuna. Kokopäiväpedagogiikan näkökulmasta kaikkien arjen tilanteiden näkeminen liikuntataitojen harjoittamisen kannalta on tärkeää. Liikkumiseen hyödynnetään erilaisia tiloja ja ympäristöjä sekä sisällä että ulkona (esimerkiksi lähiliikunta- alueet). Ohjatun liikunnan lisäksi korostetaan fyysistä aktiivisuutta arjen eri tilanteissa.

Sotkamossa on erinomaiset mahdollisuudet harrastaa monipuolisesti liikuntaa eri vuodenaikoina. Monien urheiluseurojen tarjonta ja niiden kanssa tehtävä yhteistyö edesauttaa ja monipuolistaa liikunnan harrastamista. Kunnan liikuntatoimi tekee yhteistyötä esiopetuksen kanssa järjestämällä esim. uimakouluja ja mahdollistamalla Vuokatti Areenan käytön. Sotkamossa päiväkodit ovat mukana Liikkuvan varhaiskasvatuksen ohjelmassa.

Ravintokasvatus

Ravintokasvatusta toteutetaan tukien itsenäistä ruokailua, terveellisiä ruokatottumuksia sekä hyviä ruokailutapoja. Työntekijöillä on aktiivinen ja läsnä oleva rooli. Lapsia ohjataan kunnioittamaan ruokaa, ruokailutilannetta sekä rauhallista, myönteistä ja keskustelemaa ilmapiiriä ruokailutilanteen yhteydessä.

Lapsen ravitsemuksessa keskeisimpiä asioita ovat monipuolinen ruokavalio ja säännöllinen ruokarytmi. On tärkeää huolehtia, että lapsen energian ja ravinnon tarve täyttyy. Työntekijät

kannustavat lapsia maistamaan uusia makuja. huomioiden lapsen yksilöllisyyden ja temperamentin. Lapsi tutustuu ruokaan kaikilla aisteillaan: maistellen, haistellen, tunnustellen ja kuunnellen. Esiopetuksessa lähestytään ruokakasvatusta esim. Sapere-menetelmän avulla.

Ravintokasvatusta toteutetaan ruokailun lisäksi myös pienten työtehtävien ja siisteyskasvatuksen yhteydessä. Arjessa lapselle annetaan mahdollisuuksia pieniin työtehtäviin, joita voivat olla muun muassa kattaminen ja kasvien, juuresten sekä hedelmien pilkkominen. Ruokakasvatuksessa huomioidaan esimerkiksi yrttien kasvattaminen ja luonnonantimien hyödyntäminen.

Lapset saavat esiopetuksessa kokemuksen yhdessä leipomisesta ja pääsevät osallisiksi ruoan valmistamisen riemusta. Toiminnan yhteydessä työntekijät syventävät lasten käsitystä siitä, mistä ruoka-aineet tulevat ja miten leivonta- tai ruoanlaittoprosessi etenee. Ruokakasvatuksen merkitys syvenee yhdessä tekemisen ilon myötä, samalla edistetään lähiruoan periaatetta.

4.5. Kielelliseen ja kulttuuriseen moninaisuuteen liittyviä tarkentavia näkökulmia

Esiopetussuunnitelman perusteissa kieleen ja kulttuuriin liittyvät näkökohdat koskevat jokaista esiopetukseen osallistuvaa lasta. Lasten kielelliset ja kulttuuriset taustat ja valmiudet nähdään yhteisön moninaisuutta laajentavana. Kieli- ja kulttuuritietoisessa esiopetuksessa kielet, kulttuurit ja katsomukset nivoutuvat osaksi esiopetuksen kokonaisuutta.

Perusopetuslain mukaan esiopetuksessa käytettävä kieli on suomi tai ruotsi. Opetuskielenä voi olla myös saame, romani tai viittomakieli. Opetuskielenä voidaan käyttää myös muita kieliä, kun se ei vaaranna opetussuunnitelman perusteissa asetettujen tavoitteiden saavuttamista. Tällöin tulee huolehtia myös lasten äidinkielenä olevan suomen/ruotsin kielen taidon kehittymisen tukemisesta. Erillisessä ryhmässä esiopetus voidaan antaa pääosin tai kokonaan muulla kielellä[67]. Huoltajille tarkoitettu tiedotus ja keskeiset asiakirjat tulee olla saatavana perusopetuslain mukaisella esiopetuksen opetuskielellä.

Opettajan, huoltajien ja eri kulttuuriyhteisöjen keskinäisellä yhteistyöllä edistetään lasten ja perheiden kulttuuriperinteen jatkumista ja tuetaan lasten mahdollisuutta ilmentää omia kulttuuritaustojaan. Kaksi- ja monikielissä ympäristöissä lapsia ohjataan vuorovaikutukseen.

Saamelaislasten esiopetuksen erityisenä tavoitteena on vahvistaa lasten saamelaista identiteettiä ja tietoisuutta omasta kulttuuristaan sekä antaa lapsille mahdollisuus opetella saamelaisia perinnetietoja ja -taitoja. Saamelaiset ovat alkuperäiskansa, jonka oikeuksista omaan kieleen ja kulttuuriin on säädetty perustuslaissa[68]. Opetuksessa hyödynnetään lähiympäristöä sekä yhteistyötä huoltajien ja saamelaisyhteisön kanssa. Esiopetusta voidaan järjestää saamenkielisenä tai kaksikielisenä kielikylpyopetuksena. Kun esiopetus järjestetään jollakin kolmesta saamen kielestä, sen erityisenä tavoitteena on vahvistaa kielen ymmärtämistä ja kielen käyttötaitoja. Tavoitteena on lisätä lasten valmiuksia toimia saamenkielisessä ympäristössä, oppia saamen kieltä ja saamen kielellä. Opettaja vahvistaa saamen kieli- ja kulttuuriperinnön säilymistä yhteistyössä huoltajien kanssa.

Romanilasten esiopetuksen erityisenä tavoitteena on vahvistaa lasten myönteistä identiteettikehitystä ja tietoisuutta omasta historiastaan ja kulttuuristaan sekä lisätä lasten osallisuutta yhteiskunnassa. Lisäksi tuetaan lasten kielellistä kehitystä ja vahvistetaan romanien kieli- ja kulttuuriperinnön säilymistä yhteistyössä lasten huoltajien ja romaniryhteisön kanssa. Romaneilla on perustuslain mukaan oikeus kehittää omaan kielensä ja kulttuuriaan[69]. Lapsille annetaan romanikielen opetusta mahdollisuuksien mukaan. Romanikielen opetuksessa tutustutetaan lapsia romanikielen ja -kulttuuriin, laajennetaan sana- ja ilmaisuvarantoa sekä rohkaistaan käyttämään kieltä erilaisissa kielenkäyttötilanteissa.

Viittomakieltä käyttävien lasten esiopetus toteutetaan ensisijaisesti viittomakielisessä ryhmässä tai ryhmässä, joka koostuu viittomakielisistä ja puhuttua kieltä käyttävistä lapsista. Viittomakieli voi olla lapsen äidinkieli, ensikieli tai toinen kieli. Viittomakieltä käyttävät lapset voivat olla kuuroja, huonokuuloisia tai kuulevia. Viittomakielisen esiopetuksen tavoitteena on tukea ja vahvistaa lasten kielellistä ja kulttuurista identiteettiä antamalla heille mahdollisuus omaksua suomalaista

tai suomenruotsalaista viittomakieltä yhteistyössä huoltajien kanssa. Tavoitteena on myös lisätä lasten valmiuksia toimia erilaisissa kieliympäristöissä sekä vahvistaa ja rohkaista käyttämään lasten suomalaista tai suomenruotsalaista viittomakielistä ilmaisua ja viittomavarantoa.

*Esiopetuksessa tuetaan **monikielisten**, mukaan lukien kotikielenä suomea ja ruotsia puhuvien lasten kielitaidon sekä kieli- ja kulttuuri-identiteettien ja itsetunnon kehittymistä. Lasten opetuskielenä olevan suomen/ruotsin kielen taidon kehittymistä edistetään kielitaidon eri osa-alueilla lasten tarpeet ja edellytykset huomioiden. Lapsille tarjotaan mahdollisuuksia käyttää ja omaksua opetuskieltä monipuolisissa vuorovaikutustilanteissa ja oppimisympäristöissä. Kielen omaksumisen lähtökohtana on arkielämän konkreettinen kieli ja sen ilmaisuvaranto. Kielen ymmärtämis- ja tuottamistaitojen kehittyminen nivoutuvat toisiinsa.*

*Osa **maahanmuuttotaustaisista** lapsista tutustuu suomalaiseen kulttuuriin ja suomen/ruotsin kieleen vasta tullessaan esiopetukseen. Esiopetus tukee lapsen kotoutumista suomalaiseen yhteiskuntaan. Huoltajille kerrotaan suomalaisen esiopetuksen tavoitteista, sisällöistä ja menetelmistä. Huoltajien kanssa keskustellaan perheen kielellisestä ympäristöstä, kielivalinnoista, monikielisten ja -kulttuuristen identiteettien muodostumisesta sekä äidinkielen tai -kielten kehityksen vaiheista ja merkityksestä.*

Kokeilutoimipaikoissa olevien maahanmuuttotaustaisten lasten opetuskielen oppimista voidaan tukea järjestämällä heille suomi tai ruotsi toisena kielenä opetusta. Opetus on tavoitteellisesti etenevää ja pedagogisesti suunniteltua ohjattua toimintaa, joka perustuu lapsen tarpeisiin. Opetusta toteutetaan kaksivuotisen esiopetuksen päivittäisissä vuorovaikutustilanteissa ja eri oppimisen alueiden sisältöjen kautta.

*Lapsille järjestetään mahdollisuuksien mukaan tilaisuuksia käyttää ja kehittää myös **omaa äidinkieltään tai omia äidinkieliään**. Oma äidinkieli sekä suomen/ruotsin oppiminen rakentavat pohjaa lasten toiminnalliselle kaksi- ja monikielisyydelle. Vastuu lasten oman äidinkielen tai omien äidinkielen ja kulttuurin säilyttämisestä ja kehittämisestä on ensisijaisesti perheellä.*

Tarvittaessa huoltajien kanssa käytävissä keskusteluissa käytetään tulkkia, jolla varmistetaan molemminpuolinen ymmärrys.

Kaksikielisessä esiopetuksessa noudatetaan vuoden 2014 Esiopetuksen opetussuunnitelman perusteissa, luvussa 4.4 kuvattuja määräyksiä.

[67] Perusopetuslaki 10 § 1 mom. (1288/1999)

[68] Suomen perustuslaki (731/1999) 17 § 3 mom.

[69] Suomen perustuslaki (731/1999) 17 § 3 mom.

Valtakunnalliset, maakunnalliset ja paikalliset varhaiskasvatuksen ja esiopetuksen ohjeistukset linjaavat kunnissa tarjottavia palveluja. Eri kieli- ja kulttuuritaustaisen lapsen kotoutumista, omaa äidinkieltä ja kulttuuria sekä suomen kielen oppimista tuetaan esiopetuksessa yhteistyössä perheiden kanssa.

Huoltajille on tärkeää painottaa lapsen oman äidinkielen ja kulttuurin merkitystä. Oman äidinkielen osaaminen luo pohjaa muiden kielten oppimiselle ja toiminnalliselle kaksikielisyydelle. Eri kieli- ja kulttuuritaustaisille esiopetusikäisille lapsille voidaan järjestää mahdollisuuksien ja käytettävissä olevien resurssien mukaan oman äidinkielen opetusta esim. perusopetuksen oman äidinkielen ryhmissä. Huoltajat tutustutetaan esiopetuksen opetussuunnitelmaan. Lapsella on mahdollisuus kasvaa kahteen kulttuuriin ja hän saa tasa-arvoisen kasvupohjan esiopetuksessa. Tavoitteena ovat sellaiset tiedot ja taidot, että eri kieli- ja kulttuuritaustainen lapsi voi siirtyä luontevasti ja tasavertaisesti varhaiskasvatuksesta perusopetukseen.

Esiopetuksessa huomioidaan lapsen aikaisempi varhaiskasvatus- ja kulttuuritausta sekä kielelliset valmiudet. Esiopetuksessa suomi toisena kielenä opetus eli S2-opetus kirjataan yksikön työsuunnitelmaan ja S2-opetusta toteutetaan arjen vuorovaikutustilanteissa, pienryhmätöinnössä ja sekä yksilöopetuksena. Opetuksessa voidaan hyödyntää suomi toisena kielenä (S2) -tuki-materiaalipakettia varhaiskasvatukseen ja esiopetukseen. Kielen

opiskelun tulee olla tavoitteellista, systemaattista, havainnollista, aktiivista ja toiminnallista. Leikit, pelit, draama, sadut, keskustelut ja arjen vuorovaikutustilanteet ovat tärkeimmät menetelmät ja lähtökohtana on lapsen osallisuus. Esiopettaja vastaa S2-opetuksen suunnittelusta ja tavoitteiden toteutumisesta varhaiskasvatuksen erityisopettajan tukemana. Kaikki esiopetusryhmän työntekijät osallistuvat opetuksen toteuttamiseen. Esiopettaja havainnoi monikielisen lapsen kielenkehityksen tasoa ja arvioi lapsen kielentaitoa säännöllisesti.

Toiminnan suunnittelussa ja toteutuksessa huomioidaan lasten yksilölliset tarpeet, vahvuudet, luontaiset tavat oppia ja toimia. Tavoitteena on lapsen kokonaisvaltaisen kasvun tukeminen sekä oman kieli- ja kulttuuri-identiteetin vahvistaminen. Toimintaympäristössä huomioidaan lasten kulttuuritaustat ja erilaiset oppimistyyli. Toiminnan toteutuksessa edellytetään hyvää kulttuurista ymmärrystä ja tietoa eri kulttuureista. Opetuksen suunnittelussa ja toteutuksessa voidaan hyödyntää internetissä olevia S2-materiaaleja ja tieto- ja viestintäteknologisia laitteita.

Lapsen aloittaessa esiopetuksen järjestetään lapsen esiopetuksen oppimissuunnitelma (Leops) -keskustelu, jossa huoltajat perehdytetään esiopetuksen käytänteisiin ja lapsen oppimissuunnitelmaan. Oppimissuunnitelmaan kirjataan suunnitelma lapsen kielen ja kulttuurin tukemisesta sekä lapsen kotoutumista koskevat asiat. Samalla täytetään *Kysymyksiä monikielisen lapsen kielen kehityksen kartoittamiseksi* -lomake (S2-lomake), jolla kartoitetaan lapsen kielellistä kehitystä. Lomake liitetään lapsen oppimissuunnitelman liitteeksi. Tarvittaessa keskustelussa voidaan käyttää tulkkausta. Lapsen aloittaessa toisen esiopetusvuoden lapsen oppimissuunnitelma päivitetään esiopettajan ja huoltajan välisessä keskustelussa.

Tarvitaan kulttuurienvälistä vuoropuhelua siten, että eri kulttuureista tulevat ihmiset voivat toimia yhteisymmärryksessä keskenään. Tavoitteena on edistää lasten valmiuksia toimia monimuotoistuvassa maailmassa sekä auttaa eri kieli- ja kulttuuritaustaisten lasten kotoutumista. Työntekijöiden myönteinen asenne, vuorovaikutustaidot ja käyttäytymismallit vahvistavat suvaitsevaisuutta.

Esiopetuksessa voidaan hyödyntää Kajaanin kaupungin varhaiskasvatuksen kotouttamisohjelmaan 2015 koottuja maahanmuuttajatyössä käytössä olevia toimintamalleja ja materiaaleja. Kainuun kuntien yhteisessä kotouttamisohjelmassa 2020 - 2021 linjataan paikallisella tasolla myös varhaiskasvatuksen kotoutumiseen liittyvät tavoitteet, haasteet, kehittämistoimenpiteet ja resurssit.

Erilaiset kieli- ja kulttuuritaustat mm. saamelaiset, romanit tai viittomakieltä käyttävät lapset huomioidaan esiopetuksessa valtakunnallisten kaksivuotisen esiopetuksen kokeilun perusteiden ja paikallisen esiopetussuunnitelman tavoitteiden mukaisesti. Esiopetuksessa vahvistetaan lasten kieli- ja kulttuuri-identiteettiä. Lapsia kannustetaan ylläpitämään omaa kulttuuriaan, lisäämään tietoisuutta omasta historiastaan sekä kunnioittamaan ja arvostamaan omaa kieltään, erilaisia perinteitä ja tapoja.

4.6. Opetuksen tavoitteet ja toteuttaminen paikallisessa kokeiluopetussuunnitelmassa

Paikallisessa opetussuunnitelmassa tulee olla luku, jossa käsitellään opetuksen tavoitteita ja toteutumista kaksivuotisessa esiopetuksessa.

Paikallisessa kokeiluopetussuunnitelmassa kuvataan:

1. Esiopetuksen työtavat ja pedagoginen dokumentointi. Kuvauksessa noudatetaan perusteiden lukujen 4.1 (Monipuoliset työtavat) ja 4.2 (Pedagoginen dokumentointi) määräyksiä. Lukuja laadittaessa voi hyödyntää perusteiden luvun 4 (Opetuksen tavoitteet ja pedagoginen toteuttaminen kaksivuotisessa esiopetuksessa) tekstiä.

Paikalliseen kokeiluopetussuunnitelmaan liitetään:

2. Perusteiden luku 4.3 Arviointi opetuksen ja oppimisen tukena. Perustetekstin lisäksi luvussa voi olla tarkentavia tietoja esimerkiksi käytettävissä olevista teknisistä järjestelmistä tai lapsi-huoltaja-opettaja –keskustelujen käytännöistä.

3. Perusteiden luku 4.4 Oppimisenalueet kaksivuotisessa esiopetuksessa kokonaisuudessaan. Perustetekstin lisäksi luvussa voi olla paikallisen pedagogisen kehittämisen tuloksena syntyneitä lisäyksiä.

4. Perusteiden luku 4.5 Kielelliseen ja kulttuuriseen moninaisuuteen liittyviä tarkentavia näkökulmia. Tarvittaessa lukuun voi tehdä paikallisia lisäyksiä. Jos kokeiluun osallistuvissa yksiköissä järjestetään kaksikielistä esiopetusta, liitetään paikalliseen opetussuunnitelmaan vuoden 2014 Esiopetuksen opetussuunnitelman perusteiden luvun 4.4 mukainen kuvaus kaksikielisestä esiopetuksesta.

Mahdollisia paikallisia lisäyksiä tehtäessä otetaan huomioon erityisesti kokeiluun osallistuvat pienimmät lapset.

5. Lapsen kasvun ja oppimisen tuki

Kaksivuotisen esiopetuksen kokeilussa noudatetaan perusopetuslain mukaisia vuoden 2014 Esiopetuksen opetussuunnitelman perusteissa kuvattuja määräyksiä lasten kasvun ja oppimisen tuesta. Tarkemmat ohjeet kokeilukunnille on koottu alalukuun Kasvun ja oppimisen tuki paikallisessa kokeiluopetussuunnitelmassa.

Esiopetuksen opetussuunnitelman perusteissa käytetään perusopetuslain mukaisesta oppimisen ja koulunkäynnin tuesta esiopetukseen paremmin sopivaa nimitystä kasvun ja oppimisen tuki. Kasvun ja oppimisen tuki ja lukuun 6 sisältyvä opiskeluhoito muodostavat kokonaisuuden. Tässä luvussa määrätään perusopetuslain mukaisesta oppimisen ja koulunkäynnin tuesta.

5.1. Tuen järjestämistä ohjaavat periaatteet

Esiopetukseen osallistuvat lapset kuuluvat perusopetuslain mukaisen kasvun ja oppimisen tuen piiriin. Lain mukaan lapsilla on oikeus saada riittävää tukea heti tuen tarpeen ilmetessä [70]. Lapsen kasvun ja oppimisen tuen kolme tasoa ovat yleinen, tehostettu ja erityinen tuki. Perusopetuslaissa säädettyjä tukimuotoja ovat esimerkiksi osa-aikainen erityisopetus, tulkitsemis- ja avustajapalvelut sekä erityiset apuvälineet. Tukimuotoja voi käyttää kaikilla tuen tasoilla sekä yksittäin että samanaikaisesti toisiaan täydentävinä. Lapsen saaman tuen tulee olla joustavaa, pitkäjänteisesti suunniteltua ja tuen tarpeen mukaan muuttuvaa. Tukea annetaan niin kauan sekä sen tasoisena ja muotoisena kuin se on tarpeellista. Varhaisen tunnistamisen sekä kasvun ja oppimisen tuen tehtävänä on ehkäistä oppimisvaikeuksia sekä ongelmien monimuotoistumista ja syvenemistä.

Kasvun ja oppimisen tuen järjestämisen lähtökohtana ovat kunkin lapsen ja lapsiryhmän vahvuudet sekä oppimis- ja kehitystarpeet. Esiopetuksessa huolehditaan siitä, että kaikki lapset saavat onnistumisen kokemuksia oppimisessa ja ryhmän jäsenenä toimimisessa. Näin tuetaan lasten myönteistä käsitystä itsestään. Monipuolista palautetta ja oppimisesta koottua tietoa käytetään suunnitelmallisesti lasten kannustamiseen ja ohjaamiseen. Tällä tehdään oppimisen edistyminen lapsille näkyväksi.

Kasvun ja oppimisen tukeminen merkitsee yhteisöllisiä ja oppimisympäristöihin liittyviä ratkaisuja sekä lasten yksilöllisiin tarpeisiin vastaamista. Huomiota kiinnitetään erityisesti esteettömyyteen, oppimisvaikeuksien ennaltaehkäisyyn ja varhaiseen tunnistamiseen. Opettajien, erityisopettajien, esiopetuksen muun henkilöstön sekä muiden tuen ammattihenkilöiden monialainen yhteistyö lasten tuen tarpeen havaitsemisessa sekä tuen suunnittelussa ja toteuttamisessa on tärkeää. Yhteistyöhön kulloinkin osallistuvat ammattihenkilöt harkitaan tapauskohtaisesti.

Periaatteena on, että tuen tarve arvioidaan, ja sitä koskevat ratkaisut ja perusopetuslain mukaiset päätökset tehdään mahdollisimman pian esiopetuksen alettua. Usein lapsen tuen tarve on havaittu jo ennen esiopetuksen alkamista. Esiopetuksen, lapsen aiemman varhaiskasvatuksen, neuvolan ja huoltajien yhteistyöllä turvataan lapsen hyvinvoinnin ja oppimisen jatkumoa. Tietoa lapsen mahdollisesti ennen esiopetusta saamista tukitoimista hyödynnetään esiopetuksessa.

Tuen tarvetta arvioitaessa ensimmäiseksi tarkastellaan käytettyjä toimintatapoja, opetusjärjestelyjä ja oppimisympäristöjä sekä niiden soveltuvuutta lapselle. Tarkastelun pohjalta arvioidaan, voidaanko näitä muuttamalla toteuttaa lapselle paremmin sopivia pedagogisia ratkaisuja.

Tuki annetaan lapselle ensisijaisesti omassa esiopetusryhmässä erilaisin joustavin järjestelyin, ellei lapsen etu välttämättä edellytä lapsen siirtämistä toiseen ryhmään tai yksikköön. Mikäli lapsi käyttää esiopetuksen lisäksi muita varhaiskasvatuspalveluja, esiopetuksen ja muun varhaiskasvatuksen henkilöstö tekee yhteistyötä lapsen kasvun ja oppimisen tukeen liittyvissä asioissa.

On tärkeää, että tieto lapsen tuen tarpeesta ja esiopetuksen aikana saamasta tuesta siirtyy myös perusopetukseen. Opetuksen järjestäjät vastaavat sujuvista tiedon siirron käytäntöjen luomisesta ja kehittämisestä.

[70] Perusopetuslaki 30 § 1 mom. (642/2010)

5.2. Yhteistyö huoltajan kanssa tuen aikana

Opetus ja kasvatustulee järjestää yhteistyössä huoltajien kanssa siten, että jokainen lapsi saa oman kehitystasonsa ja tarpeidensa mukaista opetusta, ohjausta ja tukea[71]. Kun lapsella on tuen tarvetta, huoltajan kanssa tehtävän yhteistyön merkitys korostuu. Esiopetuksen henkilöstön tulee tuntee säädökset ja määräykset, jotka liittyvät huoltajan kanssa tehtävään yhteistyöhön lapsen tukeen liittyvissä asioissa. Kaikille huoltajille on hyvä kertoa tuen mahdollisuudesta ja sen keskeisistä periaatteista. Lapset osallistuvat yhteistyöhön tarkoituksenmukaisella, heille sopivalla tavalla.

Esiopetuksen henkilöstön on tärkeää olla yhteydessä huoltajaan heti, kun lapsella ilmenee kehityksen tai oppimisen ongelmia tai hänen hyvinvointinsa on vaarantumassa. Huoltajalle annetaan riittävästi tietoa esimerkiksi lasta koskevien asioiden käsittelystä, tietojen saannista ja niiden luovuttamisesta sekä salassapidosta. Huoltajaa kannustetaan tukemaan osaltaan lastaan tavoitteiden saavuttamisessa. Tavoitteena on toimia yhteisymmärryksessä lapsen ja huoltajan kanssa. Huoltajien on hyvä tietää, että he tai lapsi eivät voi kieltäytyä kasvun ja oppimisen tuen vastaanottamisesta, eikä heidän suostumustaan tarvita tuen tarpeen arviointiin ja tuen suunnitteluun. Lapsi voi tarvita myös yksilökohtaisen opiskeluhuollon tukea. Tämä perustuu vapaaehtoisuuteen ja edellyttää huoltajan suostumusta (katso luku 6 Opiskeluhoito).

[71] Valtioneuvoston asetus (422/2012)

5.3. Yleinen tuki

Laadukas esiopetus on perusta lapsen kasvulle, oppimiselle ja hyvinvoinnille. Vaikeuksia ehkäistään ennakolta esimerkiksi erilaisilla työtavoilla ja pedagogisilla menetelmillä, ryhmiä joustavasti muuntelemalla sekä opettajien keskinäisellä ja muun henkilöstön yhteistyöllä. Opetuksessa otetaan huomioon sekä ryhmän että yksittäisen lapsen tarpeet.

Yleinen tuki on ensimmäinen keino vastata lapsen tuen tarpeeseen. Tämä tarkoittaa yleensä yksittäisiä tukitoimia, joilla tilanteeseen vaikutetaan mahdollisimman varhaisessa vaiheessa. Yleistä tukea annetaan heti tuen tarpeen ilmetessä, eikä tuen aloittaminen edellytä erityisiä tutkimuksia tai päätöksiä.

Tuen tarpeiden arviointi ja tarvittavan tuen antaminen kuuluvat kaikkiin kasvatustulee ja opetustilanteisiin. Tuki järjestetään esiopetuksen opettajien ja muun henkilöstön yhteistyönä. Huoltajan ja lapsen kanssa tehdään tiivistä yhteistyötä. Yleisen tuen aikana lapsen tuen tarpeisiin vastataan käyttämällä esimerkiksi hänen yksilöllisiin tarpeisiinsa soveltuvia materiaaleja ja välineitä, esiopetukseen soveltuvia opetusohjelmia ja osa-aikaista erityisopetusta. Oppimissuunnitelmaa voidaan käyttää yleisen tuen aikana.

5.4. Tehostettu tuki

Lapselle, joka tarvitsee säännöllistä tukea tai samanaikaisesti useita tukimuotoja, on pedagogiseen arvioon perustuen annettava tehostettua tukea hänelle laaditun oppimissuunnitelman mukaisesti[72]. Tehostettua tukea annetaan silloin, kun yleinen tuki ei riitä, niin kauan kuin lapsi sitä tarvitsee. Lapsen tehostettu tuki suunnitellaan kokonaisuutena. Se on luonteeltaan vahvempaa ja pitkäjänteisempää kuin yleinen tuki. Lapsi tarvitsee yleensä myös useampia tukimuotoja. Tehostetun tuen aikana voidaan käyttää kaikkia esiopetuksen tukimuotoja lukuun ottamatta erityisen tuen päätöksen perusteella annettavaa erityisopetusta.

Tuki järjestetään opettajien ja muun henkilöstön yhteistyönä. Opettaja antaa palautetta lapselle ja huoltajalle lapsen edistymisestä sekä kuuntelee ja ottaa huomioon heidän näkemyksensä asiasta. Opettaja seuraa lapsen oppimista ja hyvinvointia säännöllisesti yhteistyössä huoltajan kanssa tehostetun tuen aikana. Mikäli arvioinnin perusteella todetaan tuen tarpeen muuttuneen tai annettu tuki ei hyödytä lasta, päivitetään oppimissuunnitelma vastaamaan uutta tilannetta.

Tehostettua tukea annetaan pääsääntöisesti esiopetuksen loppuun saakka. Koska tuen vaikutuksia ei voida yleensä todeta lyhyessä ajassa, erityisen tuen päätöksen tekeminen esiopetuksen aikana tehostettua tukea saavalle lapselle on harvoin tarpeen.

Pedagoginen arvio

Tehostetun tuen aloittaminen perustuu pedagogiseen arvioon. Kirjallisessa pedagogisessa arviossa kuvataan

- lapsen kasvun ja oppimisen kokonaistilanne esiopetuksen henkilöstön, huoltajan ja lapsen näkökulmista
- lapsen saama yleinen tuki ja arvio eri tukimuotojen vaikutuksista
- lapsen kiinnostuksen kohteet, kasvuun ja oppimiseen liittyvät vahvuudet, oppimisvalmiudet ja erityistarpeet
- arvio siitä, millaisilla pedagogisilla, oppimisympäristöön liittyvillä, ohjauksellisilla, oppilashuollollisilla tai muilla tukijärjestelyillä lasta voidaan tukea
- arvio tehostetun tuen tarpeesta.

Yhteistyö lapsen ja huoltajan kanssa on tärkeää sekä lapsen tarpeiden selvittämisen että tuen suunnittelun ja onnistuneen toteuttamisen kannalta. Opettaja tai opettajat laativat yhdessä kirjallisen pedagogisen arvion. Tarvittaessa arvion laatimisessa käytetään muita asiantuntijoita. Mikäli lapsella on varhaiskasvatussuunnitelma, kuntoutussuunnitelma tai muita lapsen esiopetuksen toteuttamista tukevia suunnitelmia, hyödynnetään niitä huoltajan luvalla.

Tehostetun tuen aloittaminen, järjestäminen ja tarvittaessa palaaminen takaisin yleisen tuen piiriin, käsitellään pedagogiseen arvioon perustuen moniammatillisesti yhteistyössä opiskeluhuollon ammattihenkilöiden kanssa[73]. Tähän käsittelyyn ei tarvita huoltajan suostumusta. Käsittelyä koskevat tiedot kirjataan opetuksen järjestäjän päättämällä tavalla, esimerkiksi kirjallisesti laadittuun pedagogiseen arvioon.

Oppimissuunnitelma tehostetun tuen aikana

Tehostetun tuen aikana lapselle järjestettävä tuki kirjataan lapsen oppimissuunnitelmaan[74]. Oppimissuunnitelma on hyväksyttyyn opetussuunnitelmaan perustuva suunnitelma lapsen kasvun ja oppimisen tavoitteista, tarvittavista opetusjärjestelyistä sekä lapsen tarvitsemasta tuesta ja ohjauksesta.

Tavoitteena on turvata lapsen edellytykset saavuttaa hänelle asetetut tavoitteet. Tehostettua tukea varten tehtävä oppimissuunnitelma perustuu pedagogisessa arviossa tuotettuun tietoon. Oppimissuunnitelma on laadittava, ellei siihen ole ilmeistä estettä, yhteistyössä lapsen ja huoltajan kanssa[75]. Laatimiseen osallistuvat tarvittaessa myös muut asiantuntijat. Mikäli lapsella on varhaiskasvatussuunnitelma, kuntoutussuunnitelma tai muita lapsen esiopetuksen toteuttamista tukevia suunnitelmia, hyödynnetään niitä huoltajan luvalla. Oppimissuunnitelman laatimisen yhteydessä sovitaan tavoitteiden toteutumisen seurannasta ja suunnitelman tarkistamisen aikataulusta. Lisäksi oppimissuunnitelma tarkistetaan vastaamaan tuen tarvetta aina lapsen tilanteen muuttuessa.

Tehostettua tukea varten laadittavan oppimissuunnitelman tulee sisältää seuraavat tiedot sen mukaan kuin lapsen esiopetuksen ja tuen järjestäminen edellyttää:

Lapsen hyvinvointiin, kasvuun ja oppimisen liittyvät tavoitteet

- lapsen näkemys tavoitteistaan ja kiinnostuksen kohteistaan
- lapsen kasvuun ja oppimiseen liittyvät vahvuudet, oppimisvalmiudet ja erityistarpeet
- lapsen oppimiseen, työskentely- ja vuorovaikutustaitoihin liittyvät tavoitteet

Pedagogiset ratkaisut

- oppimisympäristöihin liittyvät ratkaisut
- lapsen tukeen liittyvät ratkaisut, kuten joustavat ryhmittelyt, samanaikaisopetus, opetusmenetelmät, työskentelytavat ja kommunikointitavat
- lapselle tarjottava osa-aikainen erityisopetus
- lapsen ohjaukseen liittyvät tavoitteet ja toimenpiteet

Tuen edellyttämä yhteistyö ja palvelut

- opiskeluhuollon ja muiden asiantuntijoiden antama tuki ja eri toimijoiden vastuunjako
- esiopetukseen osallistumisen edellyttämät perusopetuslain mukaiset tulkitsemis- ja avustajapalvelut, muut opetuspalvelut, erityiset apuvälineet sekä eri toimijoiden vastuunjako
- yhteistyön toteuttaminen lapsen ja huoltajan kanssa, huoltajan tarjoama tuki
- lapsen mahdollinen osallistuminen muuhun varhaiskasvatukseen ja kuvaus yhteistyöstä toiminnan järjestäjän kanssa

Tuen seuranta ja arviointi

- oppimissuunnitelman tavoitteiden toteutumisen seuranta, toimenpiteiden vaikuttavuuden arviointi sekä arviointiajankohdat
- oppimissuunnitelman tarkistaminen ja sen ajankohta
- suunnitelman laatimiseen osallistuneet henkilöt

Oppimissuunnitelmassa ei kuvata lapsen henkilökohtaisia ominaisuuksia.

[72] Perusopetuslaki 16 a § 1 mom. (642/2010)

[73] Laki perusopetuslain muuttamisesta 1288/2013, 16 a §

[74] Laki perusopetuslain muuttamisesta 1288/2013, 16 a §

[75] Perusopetuslaki 16 a § 1 mom. (642/2010)

5.5. Erityinen tuki

Erityistä tukea annetaan niille lapsille, joiden kasvun, kehityksen tai oppimisen tavoitteiden saavuttaminen ei toteudu riittävästi muuten. Lapsen edellytykset ovat voineet heikentyä esimerkiksi vamman tai vakavan sairauden vuoksi. Erityisen tuen tehtävänä on antaa lapselle kokonaisvaltaista ja suunnitelmallista kasvun ja oppimisen tukea sekä edistää hänen oppimisedellytyksiään. Myös erityistä tukea saavan lapsen on saatava kokea onnistumisen ja oppimisen iloa. Näin vahvistetaan hänen itsetuntoaan ja oppimismotivaatiotaan.

Lapsen erityisestä tuesta voidaan päättää joko esiopetuksen aikana tai ennen esi- tai perusopetuksen alkamista. Erityisen tuen päätös voidaan tehdä ilman sitä edeltävää pedagogista selvitystä ja oppimisen tehostetun tuen antamista, jos psykologisen tai lääketieteellisen arvion perusteella ilmenee, että lapsen opetusta ei vamman, sairauden, kehityksessä viivästymisen tai tunne-elämän häiriön taikka muun vastaavan erityisen syyn vuoksi voida antaa muuten.

Erityinen tuki muodostuu erityisopetuksesta ja muusta lapsen tarvitsemasta, perusopetuslain mukaan annettavasta tuesta[76]. Erityisopetus ja lapsen saama muu tuki muodostavat järjestelmällisen kokonaisuuden. Käytettävissä ovat kaikki perusopetuslain mukaiset tukimuodot. Opetuksen järjestäjä huolehtii, että erityisen tuen toteuttamisessa on käytettävissä erityispedagogista osaamista.

Sellaiselle lapselle, jolle on tehty erityisen tuen päätös, annetaan erityisopetusta hänelle laaditun henkilökohtaisen opetuksen järjestämistä koskevan suunnitelman mukaisesti. Erityisopetukseen sisältyvillä pedagogisilla ratkaisuilla pyritään ensisijaisesti turvaamaan lapsen oppiminen. Pedagogiset ratkaisut voivat liittyä esimerkiksi opetukseen ja työtapoihin tai valittaviin materiaaleihin ja välineisiin.

Oppimista tukevien erityisopetuksen pedagogisten ratkaisujen lisäksi erityistä tukea saavalla lapsella on oikeus myös muuhun esiopetuksen tukeen. Tällaista muuta tukea ovat esimerkiksi yksilökohtainen opiskeluhoito, tulkitsemis- ja avustajapalvelut sekä erityiset apuvälineet.

Pedagoginen selvitys

Ennen erityistä tukea koskevan päätöksen tekemistä esiopetuksen järjestäjän on tehtävä lapsesta pedagoginen selvitys[77]. Opetuksen järjestäjän päättämä toimielin, viranhaltija tai työntekijä hankkii

- lapsen esiopetuksesta vastaavilta opettajilta kirjallisen selvityksen lapsen oppimisen etenemisestä
- opiskeluhoillon ammattihenkilöiden kanssa moniammatillisena yhteistyönä tehdyn kirjallisen selvityksen lapsen saamasta tehostetusta tuesta ja lapsen kokonaistilanteesta.

Näiden kahden selvityksen perusteella esiopetuksen järjestäjä tekee arvion lapsen erityisen tuen tarpeesta. Selvitysten ja niiden pohjalta laaditun arvion muodostamaa kokonaisuutta kutsutaan pedagogiseksi selvitykseksi.[78]

Kirjallisessa pedagogisessa selvityksessä kuvataan

- lapsen oppimisen eteneminen
- lapsen kasvun ja oppimisen kokonaistilannetta esiopetuksen henkilöstön, huoltajan ja lapsen näkökulmista
- lapsen saama tehostettu tuki ja arvio eri tukimuotojen vaikutuksista
- lapsen vahvuudet ja kiinnostuksen kohteet, oppimisvalmiudet sekä lapsen kehitykseen ja oppimiseen liittyvät erityistarpeet
- arvio siitä, millaisilla pedagogisilla, oppimisympäristöön liittyvillä, ohjauksellisilla, opiskeluhoollollisilla tai muilla tukijärjestelyillä lasta voidaan tukea
- arvio erityisen tuen tarpeesta.

Pedagogisen selvityksen laatimisessa hyödynnetään lapsesta mahdollisesti aiemmin laadittua pedagogista arviota ja lapsen oppimissuunnitelmaa. Yhteistyö lapsen ja huoltajan kanssa on tärkeää sekä lapsen tarpeiden selvittämisen että tuen suunnittelun ja onnistuneen toteuttamisen kannalta.

Pedagogisen selvityksen lisäksi erityisen tuen päätöksen valmistelemiseksi tulee tarvittaessa hankkia muita lausuntoja, kuten psykologinen tai lääketieteellinen lausunto tai vastaava sosiaalinen selvitys. Mikäli lapsella on varhaiskasvatussuunnitelma, kuntoutussuunnitelma tai muita lapsen esiopetuksen toteuttamista tukevia suunnitelmia, hyödynnetään niitä huoltajan luvalla.

Erityisen tuen päätös

Erityisen tuen antamiseksi esiopetuksen järjestäjän tulee tehdä kirjallinen päätös[79]. Ennen erityistä tukea koskevan päätöksen tekemistä opetuksen järjestäjän on kuultava lasta ja huoltajaa[80]. Päätös tehdään hallintolain mukaisesti[81]. Erityisen tuen päätöksessä tulee päättää lapsen pääsääntöinen opetusryhmä, mahdolliset tulkitsemis- ja avustajapalvelut, muut tarvittavat palvelut sekä tarvittaessa lapsen esiopetuksen poikkeava järjestäminen[82]. Päätökseen on liitettävä valitusosoitus, koska huoltajat voivat hakea siihen muutosta valittamalla[83]. Päätös on aina perusteltava[84]. Päätöksen perustelut sisältyvät yleensä pedagogiseen selvitykseen ja mahdollisiin lausuntoihin.

Erityisen tuen päätös voidaan tehdä ennen esi- tai perusopetuksen alkamista tai esi- tai perusopetuksen aikana ilman sitä edeltävää pedagogista selvitystä ja oppimisen tehostetun tuen antamista, jos psykologisen tai lääketieteellisen arvion perusteella ilmenee, että lapsen opetusta ei vamma, sairauden, kehityksessä viivästyminen tai tunne-elämän häiriön tai muun vastaavan erityisen syyn vuoksi voida antaa muuten[85]. Yleensä erityisen tuen päätös tehdään aikaisintaan esiopetuksen alkaessa. Ainoastaan pidennettyä oppivelvollisuutta tarvitsevalle lapselle se tulee tehdä viisivuotiaana. Jos erityisen tuen päätös tehdään esiopetuksen aikana ilman tehostetun tuen antamista, tulee sen perustua lapsen tilanteen uudelleen arviointiin esimerkiksi onnettomuuden tai vakavan sairauden seurauksena.

Perusopetuslain mukaan erityisen tuen tarpeellisuus tarkistetaan aina lapsen tuen tarpeen muuttuessa sellaisissa asioissa, joista päätetään erityisen tuen päätöksessä. Tarkistaminen esiopetuksen aikana tarkoittaa yleensä jonkin erityisen tuen päätöksessä määrätyn asian muuttamista. Tällaisia ovat esimerkiksi muutos avustajapalvelussa tai erityisissä apuvälineissä. Tarkistamista varten lapsesta tehdään uusi pedagoginen selvitys. Mikäli lapsi ei enää tarvitse erityistä tukea, tulee tuen lopettamisesta tehdä päätös. Tällöin lapselle ryhdytään antamaan tehostettua tukea. Koska tuen vaikutuksia ei voida yleensä todeta lyhyessä ajassa, erityisen tuen lopettaminen esiopetuksen aikana on harvinaista.

Henkilökohtainen opetuksen järjestämistä koskeva suunnitelma

Erityistä tukea koskevan päätöksen toimeenpanemiseksi lapselle on laadittava henkilökohtainen opetuksen järjestämistä koskeva suunnitelma (HOJKS). Suunnitelmasta tulee ilmetä lapsen erityistä tukea koskevan päätöksen mukaisen opetuksen ja muun tuen antaminen.[86] Se on kirjallinen suunnitelma lapsen esiopetuksen ja oppimisen tavoitteista, sisällöistä, käytettävistä pedagogisista menetelmistä ja lapsen tarvitsemasta tuesta.

Erityistä tukea varten tehtävä HOJKS perustuu pedagogisessa selvityksessä tuotettuun tietoon. Henkilökohtaisen opetuksen järjestämistä koskevan suunnitelman laatimisessa hyödynnetään lapselle mahdollisesti aiemmin laadittua oppimissuunnitelmaa. Mikäli lapsella on varhaiskasvatussuunnitelma, kuntoutussuunnitelma tai muita lapsen esiopetuksen toteuttamista tukevia suunnitelmia, hyödynnetään niitä huoltajan luvalla. Lapsen opettajat laativat suunnitelman yhteistyössä lapsen ja huoltajan kanssa, ellei siihen ole ilmeistä estettä. Laatimiseen osallistuvat tarvittaessa myös muut asiantuntijat.

Erityistä tukea varten laadittavan HOJKSin tulee sisältää seuraavat tiedot sen mukaan kuin lapsen esiopetuksen ja tuen järjestäminen edellyttää:

Lapsen hyvinvointiin, kasvuun ja oppimisen liittyvät tavoitteet

- lapsen näkemys tavoitteistaan ja kiinnostuksen kohteistaan
- lapsen kasvuun ja oppimiseen liittyvät vahvuudet, oppimisvalmiudet ja erityistarpeet
- lapsen oppimiseen, työskentelytaitoihin sekä kehitykseen liittyvät tavoitteet, kuten tiedolliset, sosiaaliset, motoriset, kielelliset ja emotionaaliset tavoitteet

Pedagogiset ratkaisut

- oppimisympäristöihin liittyvät ratkaisut
- lapsen tukeen liittyvät ratkaisut, kuten joustavat ryhmittelyt, samanaikaisopetus, opetusmenetelmät, työskentelytavat ja kommunikointitavat
- lapselle tarjottava erityisopetus
- lapsen ohjaukseen liittyvät tavoitteet ja toimenpiteet

Tuen edellyttämä yhteistyö ja palvelut

- opiskeluhuollon ja muiden asiantuntijoiden antama tuki ja eri toimijoiden vastuunjako
- erityistä tukea koskevan päätöksen mukaiset tulkitsemis- ja avustajapalvelut, muut opetuspalvelut, erityiset apuvälineet sekä eri toimijoiden vastuunjako
- yhteistyön toteuttaminen lapsen ja huoltajan kanssa, huoltajan tarjoama tuki
- lapsen mahdollinen osallistuminen muuhun varhaiskasvatukseen ja kuvaus yhteistyöstä toiminnan järjestäjän kanssa
- kuvaus lapsen esiopetuksen kuljetusten järjestelyistä ja vastuista sekä kuljetusta odottavan lapsen ohjauksesta toiminnasta ja valvonnasta

Tuen seuranta ja arviointi

- lapsen ja huoltajan kanssa yhdessä tehtävä arvio lapsen hyvinvoinnin ja oppimisen kokonaistilanteesta
- HOJKSin tavoitteiden toteutumisen seuranta ja toimenpiteiden vaikuttavuuden arviointi sekä arviointiajankohdat
- HOJKSin tarkistaminen ja sen ajankohta

- suunnitelman laatimiseen osallistuneet henkilöt

Henkilökohtaisessa opetuksen järjestämistä koskevassa suunnitelmassa ei kuvata lapsen henkilökohtaisia ominaisuuksia. HOJKSiin voidaan liittää huoltajan antamat yksilöidyt tiedonsiirtoluvat.

HOJKS tulee tarkistaa tarvittaessa, kuitenkin vähintään kerran lukuvuodessa, lapsen tarpeiden mukaiseksi[87]. Sitä muutetaan aina lapsen tuen tarpeen tai opetuksen tavoitteiden muuttuessa. Jos erityisen tuen antaminen päätetään lopettaa, lapselle laaditaan oppimissuunnitelma tehostetun tuen antamiseksi.

Pidennetty oppivelvollisuus

Jos perusopetukselle säädettyjä tavoitteita ei lapsen vammaisuuden tai sairauden vuoksi ilmeisesti ole mahdollista saavuttaa yhdeksässä vuodessa, alkaa oppivelvollisuus vuotta perusopetuslaissa säädettyä aikaisemmin[88]. Oppivelvollisuus päättyy, kun perusopetuksen oppimäärä on suoritettu tai kun pidennetyn oppivelvollisuuden piirissä olevan oppilaan oppivelvollisuuden alkamisesta on kulunut 11 vuotta. Esiopetus voi pidennetyn oppivelvollisuuden piirissä olevalle lapselle annettavassa esiopetuksessa kestää yhden tai kaksi vuotta. [89] Tarkoitus on vahvistaa lapsen valmiuksia niin, että hän selviytyisi opiskelustaan perusopetuksessa mahdollisimman hyvin.

Pidennetyn oppivelvollisuuden piiriin kuuluvat vaikeasti vammaiset lapset. Myös vaikea sairaus voi olla syynä pidennettyyn oppivelvollisuuteen.[90] Päätös pidennetystä oppivelvollisuudesta tehdään pääsääntöisesti ennen oppivelvollisuuden alkamista. Lapselle tehdään tällöin myös päätös erityisestä tuesta. Lapselle laaditaan HOJKS esiopetuksen alkaessa. Lapsella on oppivelvollisuuden alkamista edeltävänä vuonna oikeus saada esiopetusta. [91] Pidennetyn oppivelvollisuuden piirissä olevalla lapsella tämä oikeus esiopetukseen alkaa sen vuoden syyslukukauden alussa, jolloin lapsi täyttää viisi vuotta. Päätös oppivelvollisuuden pidentämisestä tarvitaan ennen esiopetuksen alkua, jotta oikeus siihen voi toteutua.

Lapsen ohjautuminen riittävän varhain tuen piiriin edellyttää yhteistyötä eri hallintokuntien välillä. Lapsen huoltajalle tulee antaa ajoissa tietoa pidennetyn oppivelvollisuuden eri vaihtoehtoista ja valinnan vaikutuksista. Huoltaja päättää, osallistuuko lapsi oppivelvollisuutta edeltävään esiopetukseen. Esiopetuksen kesto ja perusopetuksen aloittaminen tulee suunnitella lapsen edistymisen, tuen tarpeen ja kokonaistilanteen perusteella.

Pidennetyn oppivelvollisuuden piirissä olevien lasten esiopetus voidaan järjestää vaihtoehtoisesti kolmella eri tavalla:

- Lapsi aloittaa oppivelvollisuutta edeltävässä esiopetuksessa sinä vuonna, kun hän täyttää viisi vuotta, jatkaa toisen vuoden oppivelvollisuuden suorittamiseen kuuluvassa esiopetuksessa ja aloittaa tämän jälkeen perusopetuksen.
- Lapsi aloittaa pidennettyyn oppivelvollisuuteen kuuluvan esiopetuksen sinä vuonna, kun hän täyttää kuusi vuotta ja opiskelee esiopetuksessa yhden vuoden, minkä jälkeen hän aloittaa perusopetuksen.
- Lapsi aloittaa pidennettyyn oppivelvollisuuteen kuuluvan esiopetuksen sinä vuonna, kun hän täyttää kuusi vuotta ja opiskelee esiopetuksessa kaksi vuotta. Tällöin lapsi aloittaa perusopetuksen vuotta säädettyä myöhemmin[92] eli sinä vuonna, kun hän täyttää 8 vuotta. Perusopetuksen myöhemmästä aloittamisesta on tehtävä erillinen hallintopäätös.

[76] Perusopetuslaki 17 § 1 mom. (642/2010)

[77] Perusopetuslaki 17§ 3 mom. (642/2010) ja hallintolaki 34, 35 ja 36 § (434/2003)

[78] Perusopetuslaki 17§ 3 mom. (642/2010)

[79] Perusopetuslaki 17 § 2 mom. (642 /2010)

[80] Perusopetuslaki 17 § 3 mom. (642/2010)

[81] Hallintolaki (434/2003)

- [82] Perusopetuslaki 17 § 2 mom. (642/2010)
- [83] Perusopetuslaki 42 § 2 mom. (642/2010)
- [84] Hallintolaki 45§ 1mom. (434/2003)
- [85] Perusopetuslaki 17 § 4 mom. (642/2010)
- [86] Perusopetuslaki 17 a § (642/2010)
- [87] Perusopetuslaki 17 a § (642/2010)
- [88] Perusopetuslaki 25 § 2 mom. (628/1998)
- [89] Perusopetuslaki 9 § 2 mom. (628/1998)
- [90] Hallituksen esitys Eduskunnalle koulutusta koskeväksi lainsäädännöksi (HE 86/1997)
- [91] Perusopetuslaki 17 § 4 mom. (642/2010) ja 26 a § 2-3 mom. (1040/2014)
- [92] Perusopetuslaki (628/1998) 27 §

5.6. Perusopetuslaissa säädetyt tukimuodot

Osa-aikainen erityisopetus

Lapsella, jolla on vaikeuksia oppimisessaan tai koulunkäynnissään, on oikeus saada osa-aikaista erityisopetusta muun esiopetuksen ohessa[93]. Osa-aikaista erityisopetusta annetaan lapsille, joilla on esimerkiksi kielellisiin, matemaattisiin tai motorisiin taitoihin liittyviä vaikeuksia, vaikeuksia oman toiminnan ohjauksessa, tarkkaavaisuudessa tai vuorovaikutustaidoissa. Osa-aikaisen erityisopetuksen tavoitteena on vahvistaa lapsen oppimisedellytyksiä ja ehkäistä kehityksen ja oppimisen vaikeuksia. Osa-aikaista erityisopetusta annetaan kaikilla tuen tasoilla.

Osa-aikaista erityisopetusta annetaan joustavin järjestelyin samanaikaisopetuksena, pienryhmässä tai yksilöopetuksena. Osa-aikaisen erityisopetuksen toteuttamistavoista esiopetuksessa tiedotetaan kaikille huoltajille. Sen toteuttamista suunnitellaan ja sen tarvetta ja vaikutuksia arvioidaan opettajien keskinäisenä yhteistyönä sekä yhdessä lapsen ja huoltajan kanssa. Osa-aikaisen erityisopetuksen tavoitteet ja sisällöt nivelletään lapsen saamaan muuhun opetukseen.

Opetukseen osallistumisen edellyttämät palvelut ja erityiset apuvälineet

Lapsella on oikeus saada maksutta opetukseen osallistumisen edellyttämät tulkitsemis- ja avustajapalvelut, muut opetuspalvelut ja erityiset apuvälineet kaikilla tuen tasoilla[94]. Tarkoituksena on turvata lapselle kasvun ja oppimisen perusedellytykset, esteettömyys ja mahdollisuus vuorovaikutukseen kaikissa oppimisympäristöissä.

Lapselle järjestetään tarvittaessa tulkitsemisestä esimerkiksi kuulovamman tai kielellisen erityisvaikeuden takia. Hän voi tarvita myös puhetta tukevia ja korvaavia kommunikaatiokeinoja, kuten erilaisia symbolijärjestelmiä. Viittomakieltä käyttävien lasten kommunikaation tukena voidaan tarvittaessa käyttää viittomakielen tulkkiä tai viittomakielentaitoista avustajaa. Eriasteisesti kuulovammaisten lasten kohdalla tulkkauksen menetelmä saattaa olla myös jokin muu kuin viittomakielen tulkkaus. Lapsen kielellisen erityisvaikeuden takia käytetään puhevamman tulkkiä tai puhetta tukevia ja korvaavia menetelmiä hallitsevaa avustajaa. Myös opettaja voi tukea lasta kommunikoinnissa viittomien tai muiden symbolien avulla.

Avustajan antama tuki edistää lapsen itsenäistä selviytymistä ja omatoimisuutta sekä myönteisen itsetunnon kehittymistä. Avustajan antama tuki voidaan suunnata yksittäiselle lapselle tai opetusryhmälle. Opettajan tehtävänä on suunnitella, opettaa, antaa tukea sekä arvioida lapsen ja koko ryhmän oppimista ja työskentelyä. Avustaja ohjaa ja tukee lasta päivittäisissä tilanteissa ja tehtävien suorittamisessa opettajan tai muiden tuen ammattihenkilöiden ohjeiden mukaisesti. Opettajat ja avustajat suunnittelevat ja arvioivat työtään yhdessä sekä tarvittaessa esiopetuksen muun henkilöstön kanssa.

Erityisten apuvälineiden tarve voi liittyä näkemiseen, kuulemiseen, liikkumiseen tai muuhun fyysiseen tarpeeseen. Se voi liittyä myös oppimisen erityistarpeisiin. Tällöin käytetään esimerkiksi erilaisia tietoteknisiä sovelluksia, äänikirjoja, matematiikan havainnollistamisen välineitä tai keskittymistä tukevia apuvälineitä. Lapsen kanssa työskentelevät perehtyvät riittävästi opetukseen osallistumisen edellyttämien apuvälineiden käyttöön sekä ohjaavat lasta ja huoltajaa näiden käytössä yhteistyössä tuen muiden ammattihenkilöiden kanssa. Apuvälineitä käytetään suunnitelmallisesti, niiden käyttöä ja tarvetta arvioidaan säännöllisesti.

Lapsen kanssa työskentelevät suunnittelevat yhdessä opetukseen osallistumisen edellyttämien palvelujen ja apuvälineiden käytön eri oppimistilanteissa hyödyntäen tarvittaessa muita asiantuntijoita. Lapsen tukeminen voi edellyttää erityisosaamista, jota esiopetusyksikön omalla henkilöstöllä ei ole riittävästi. Tällöin hyödynnetään esimerkiksi oppimis- ja ohjauskeskusten lapsille tarjoamia palveluja ja henkilöstölle suunnattua koulutusta ja konsultaatiota.

Opetuksen järjestäjä päättää tulkitsemis- ja avustajapalveluista sekä muista opetuspalveluista ja erityisistä apuvälineistä. Lapsen palveluiden ja apuvälineiden tarve ja määrä arvioidaan lapsen opettajien ja opiskeluhoitopalvelujen henkilöstön yhteistyönä hyödyntäen lapsen ja huoltajan antamia tietoja sekä mahdollisten esiopetuksen ulkopuolisten asiantuntijoiden lausuntoja. Tehostettua tukea saavan lapsen palveluiden ja apuvälineiden tarve arvioidaan pedagogisessa arvioissa. Erityistä tukea saavan lapsen palveluiden ja erityisten apuvälineiden tarve arvioidaan pedagogisessa selvityksessä ja niistä päätetään erityisen tuen päätöksessä. Yleistä ja tehostettua tukea saavalle lapselle tehdään lapsen tarvitsemista palveluista ja erityisistä apuvälineistä hallintopäätös. Palveluiden ja apuvälineiden käyttö kuvataan oppimissuunnitelmassa tai HOJKSissa.

[93] Perusopetuslaki 16 § 2 mom. (642/2010)

[94] Perusopetuslaki 31 § 1 mom. (477/2003)

5.7. Kasvun ja oppimisen tuki paikallisessa kokeiluopetussuunnitelmassa

Kasvun ja oppimisen tukeen liittyvät paikallisesti päätettävät asiat on kuvattu vuoden 2014 Esiopetuksen perusteissa luvussa 5.7.

Paikalliseen kaksivuotisen esiopetuksen kokeiluopetussuunnitelmaan liitetään vuoden 2014 Esiopetuksen perusteiden mukaan laadittu, paikalliseen esiopetuksen opetussuunnitelmaan sisältyvä Kasvun ja oppimisen tukea käsittelevä luku. Mikäli luvussa havaitaan puutteita, voi niitä korjata.

Lapset, joille on tehty päätös pidennetystä oppivelvollisuudesta[95] voivat saada perusopetuslain mukaisen esiopetuksensa osallistumalla kaksivuotisen esiopetuksen kokeiluun[96]. Tarvittaessa päätös voidaan tehdä kaksivuotisen esiopetuksen aikana. Pidennetyn oppivelvollisuuden piirissä oleville lapsille laaditaan henkilökohtaisen opetuksen järjestämistä koskeva suunnitelma (HOJKS) luvun 5.5 (Erityinen tuki) mukaisesti.

Opetuksen järjestäjä pitää huolta siitä, että kokeiluun osallistuva opetushenkilöstö tuntee perusopetuslain tukea koskevat säädökset sekä osaa toimia Esiopetuksen perusteet 2014 mukaisten tuen määräysten ja paikallisesti sovittujen käytäntöjen mukaisesti.

[95] Perusopetuslaki 25 § 2 mom. ja 26 § 1 mom. (477/2003)

[96] Laki kaksivuotisen esiopetuksen kokeilusta 2§ 3 mom. (2020/1046)

Sotkamossa lapsen kokonaisvaltaisesta hyvinvoinnista huolehtii ammattitaitoinen henkilökunta yhdessä huoltajien kanssa. Ennaltaehkäisevän työn toimintamallina on tarpeellisen tiedon siirtäminen varhaiskasvatuksesta ja neuvolasta esiopetukseen. Lapsen kehityksen seuranta

ja arviointi sekä yhdessä huoltajien kanssa esiopetusvuoden alussa laadittu esiopetuksen oppimissuunnitelma myös todentaa lapsen vahvuudet ja mahdolliset tuen tarpeet.

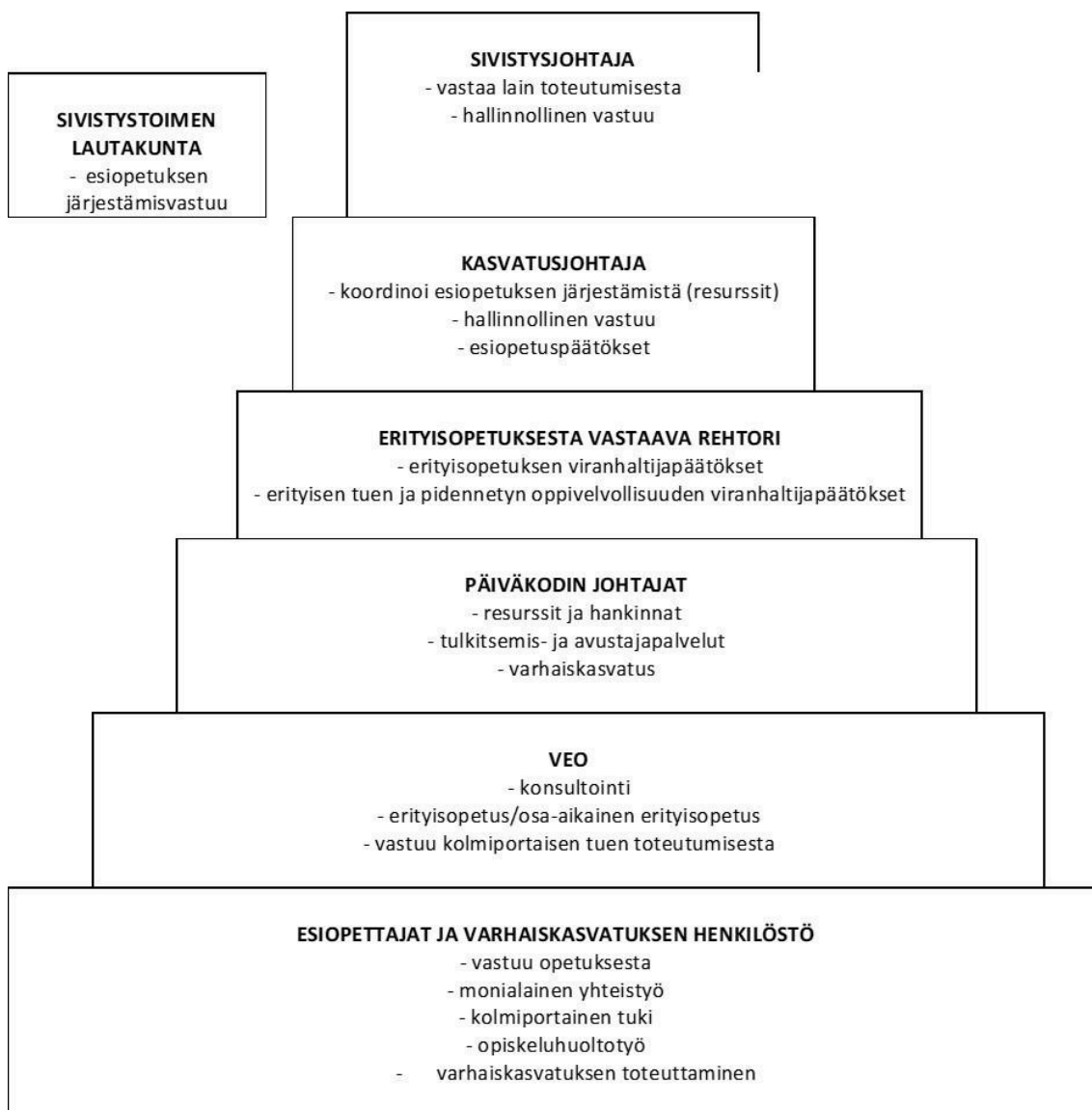
Tuen tarpeen arvioinnin lähtökohtana on huomion kiinnittäminen ryhmässä käytettäviin toimintatapoihin, opetusjärjestelyihin ja oppimisympäristöön sekä niiden soveltuvuuteen lapselle. Kasvattajayhteisöllä tulee olla valmiudet tunnistaa lapsen terveyttä ja hyvinvointia uhkaavat tekijät ja tarvittaessa puuttua niihin ennaltaehkäisevin keinoin. Tunnistamisen keinoja ovat mm. lapsen ja leikin havainnointi. Ennaltaehkäiseviä keinoja ovat esimerkiksi lapsen esiopetuksen oppimissuunnitelmakeskustelu (LEOPS) huoltajien kanssa.

Lapsen kasvun ja oppimisen edistymistä, sekä mahdollista tuen tarvetta seurataan säännöllisesti. Kielellisiä ja matemaattisia valmiuksia, sekä motorisia taitoja arvioidaan esiopetusvuosien aikana kunnan esiopetusryhmissä käytössä olevin arviointimenetelmin. Leikki- ja tunnetaitojen kehittymistä arvioidaan havainnoimalla lasta.

Varhaiskasvatuksen erityisopettaja toteuttaa äänneopetusta puheterapeutin konsultoimana toisen esiopetusvuoden aikana. Lisäksi yhteistyökumppaneita ovat neuvola tai kouluterveydenhuolto, perheneuvolan psykologi ja terapeutit, lapsiperheiden sosiaalipalvelut ja nuorisotyö sekä koulukuraattori ja koulupsykologi, joiden palveluiden tarvetta pohditaan yhdessä huoltajien kanssa. Tuki suunnitellaan ja toteutetaan monialaisessa yhteistyössä huoltajan kanssa. Huoltajan suostumuksella tukea voidaan suunnitella myös monialaisessa opiskeluhuollon asiantuntijaryhmässä.

Tuki annetaan lapselle ensisijaisesti omassa esiopetusryhmässä erilaisin joustavin järjestelyin, ellei lapsen etu edellytä tuen tarjoamista toisessa ryhmässä tai päiväkodissa. Yksilöllisempi esiopetus mahdollistuu Tiilikankaan integroiduissa pienryhmissä. Integroidulla pienryhmällä tarkoitetaan ryhmää, jossa mahdollistuu vaativan erityisen tuen antaminen ja jossa toisena opettajana työskentelee varhaiskasvatuksen erityisopettaja. Pidennetyn oppivelvollisuuden piiriin kuuluvan lapsen esiopetusta on mahdollista toteuttaa kaikissa päiväkodeissa.

5.7.1. Kasvun ja oppimisen tukeen liittyvät toimivaltuudet

Kuvio 4. Yhteistyöt, vastuut ja työnjaot esiopetuksesta vastaavan hallinnon sisällä.

KUVIO 1 Yhteistyöt, vastuut ja työnjaot esiopetuksesta vastaavan hallinnon sisällä

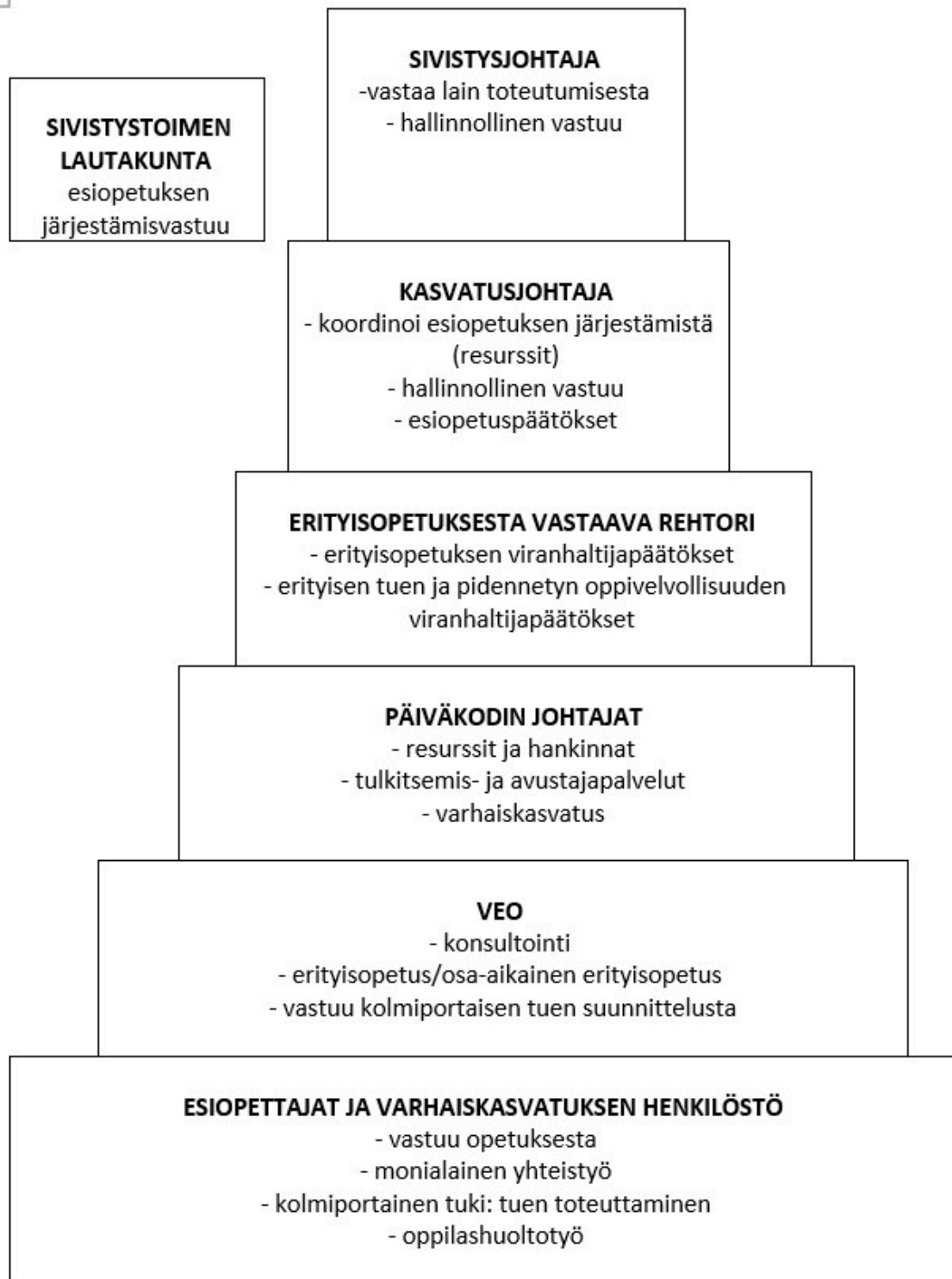
Kuvassa 2 kuvataan esiopetuksesta vastaavan hallinnon sisällä olevat yhteistyöt, vastuut ja työnjaot. Hallinnollisesti esiopetus kuuluu sivistystoimen alaiseen varhaiskasvatukseen. Sotkamon kunnan hallintosäännössä määritellään sivistystoimen lautakunnan, sivistysjohtajan ja kasvatusjohtajan toimivaltuudet ja tehtävät.

Erityisen tuen antamiseksi esiopetuksen järjestäjän tulee tehdä hallintolain mukainen kirjallinen päätös. Sotkamossa päätöksen tekee erityisopetuksesta vastaava Salmelan koulun rehtori. Pidennetyn oppivelvollisuuden ja/ tai erityisen tuen päätöksen saanut lapsi kirjataan Salmelan koulun oppilaaksi, vaikka esiopetuspaikka on päiväkodissa.

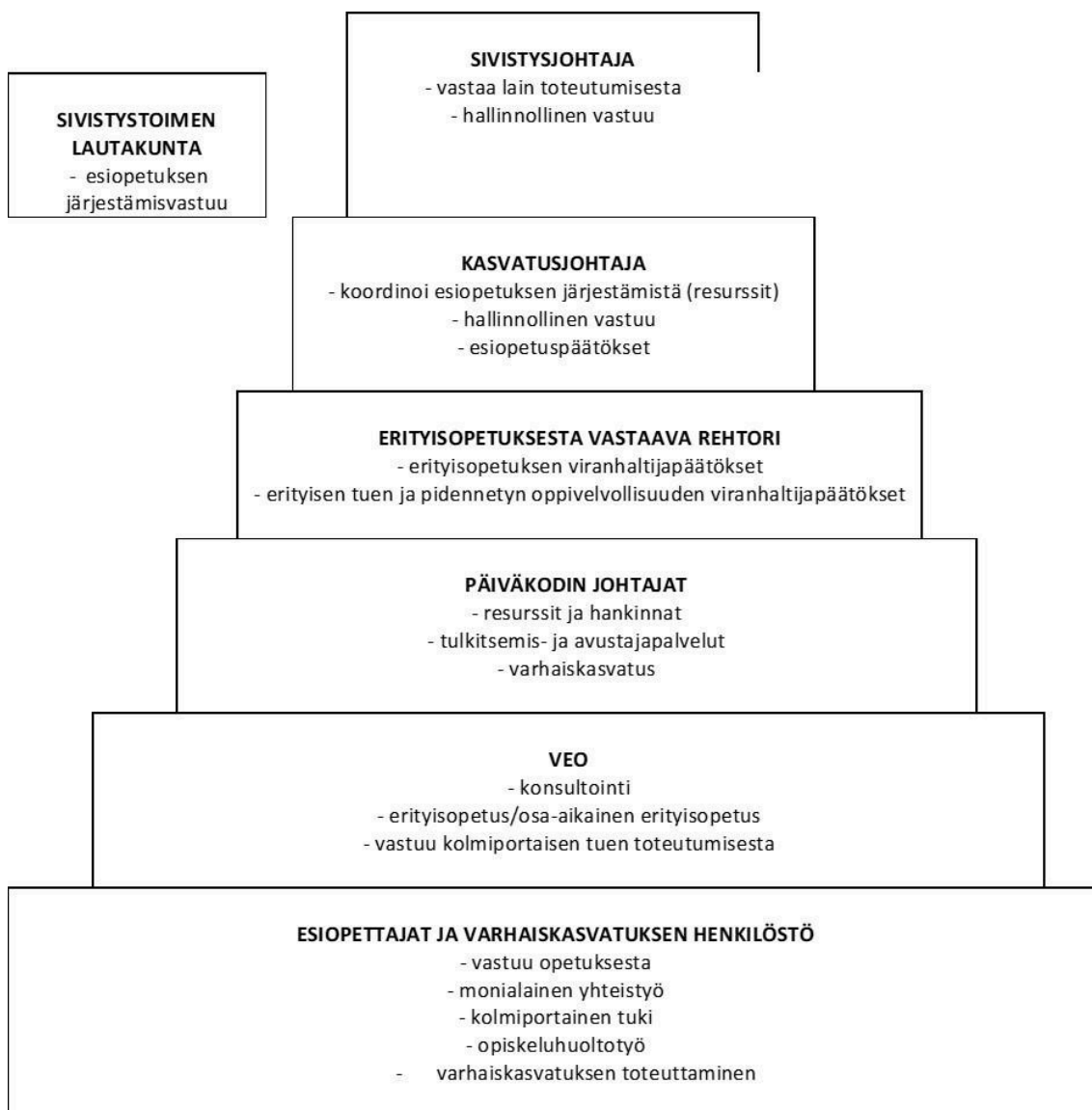
Päiväkodin johtaja sijoittaa lapset esiopetusryhmiin.

Tukea tarvitsevien lasten sijoitukset tehdään yhdessä asiantuntijoiden kanssa. Lisäksi johtaja osallistuu tarvittaessa kasvun ja oppimisen tukeen liittyviin palavereihin. Varhaiskasvatuksen erityisopettajat (VEO) toimivat asiantuntijatehtävissä. He suunnittelevat, toteuttavat ja arvioivat tukitoimia ja konsultoivat muuta henkilöstöä.

Sotkamossa esiopetusta järjestetään varhaiskasvatusyksiköiden ryhmissä. Esiopettajat sekä varhaiskasvatuksen henkilöstö vastaavat käytännön työstä. Esiopettajalla on vastuu opetuksesta ja kasvun sekä oppimisen tuen toteuttamisesta.

Kuva 2. Yhteistyöt, vastuut ja työnjaot esiopetuksesta vastaavan hallinnon sisällä.

Kuvio 4. Yhteistyöt, vastuut ja työnjaot esiopetuksesta vastaavan hallinnon sisällä.

KUVIO 1 Yhteistyöt, vastuut ja työnjaot esiopetuksesta vastaavan hallinnon sisällä

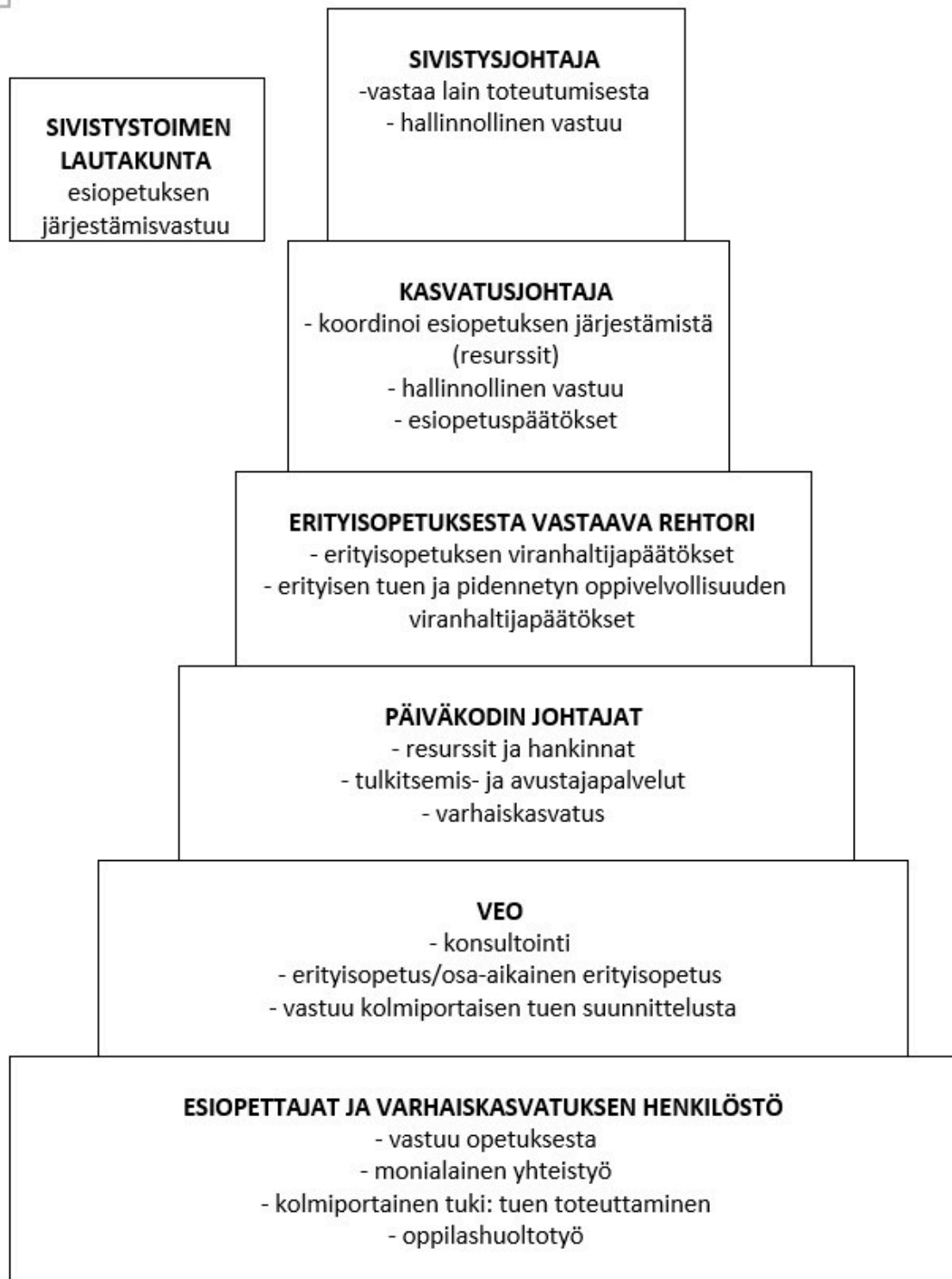
Kuvassa 2 kuvataan esiopetuksesta vastaavan hallinnon sisällä olevat yhteistyöt, vastuut ja työnjaot. Hallinnollisesti esiopetus kuuluu sivistystoimen alaiseen varhaiskasvatukseen. Sotkamon kunnan hallintosäännössä määritellään sivistystoimen lautakunnan, sivistysjohtajan ja kasvatusjohtajan toimivaltuudet ja tehtävät.

Erityisen tuen antamiseksi esiopetuksen järjestäjän tulee tehdä hallintolain mukainen kirjallinen päätös. Sotkamossa päätöksen tekee erityisopetuksesta vastaava Salmelan koulun rehtori. Pidennetyn oppivelvollisuuden ja/ tai erityisen tuen päätöksen saanut lapsi kirjataan Salmelan koulun oppilaaksi, vaikka esiopetuspaikka on päiväkodissa.

Päiväkodin johtaja sijoittaa lapset esiopetusryhmiin.

Tukea tarvitsevien lasten sijoitukset tehdään yhdessä asiantuntijoiden kanssa. Lisäksi johtaja osallistuu tarvittaessa kasvun ja oppimisen tukeen liittyviin palavereihin. Varhaiskasvatuksen erityisopettajat (VEO) toimivat asiantuntijatehtävissä. He suunnittelevat, toteuttavat ja arvioivat tukitoimia ja konsultoivat muuta henkilöstöä.

Sotkamossa esiopetusta järjestetään varhaiskasvatusyksiköiden ryhmissä. Esiopettajat sekä varhaiskasvatuksen henkilöstö vastaavat käytännön työstä. Esiopettajalla on vastuu opetuksesta ja kasvun sekä oppimisen tuen toteuttamisesta.

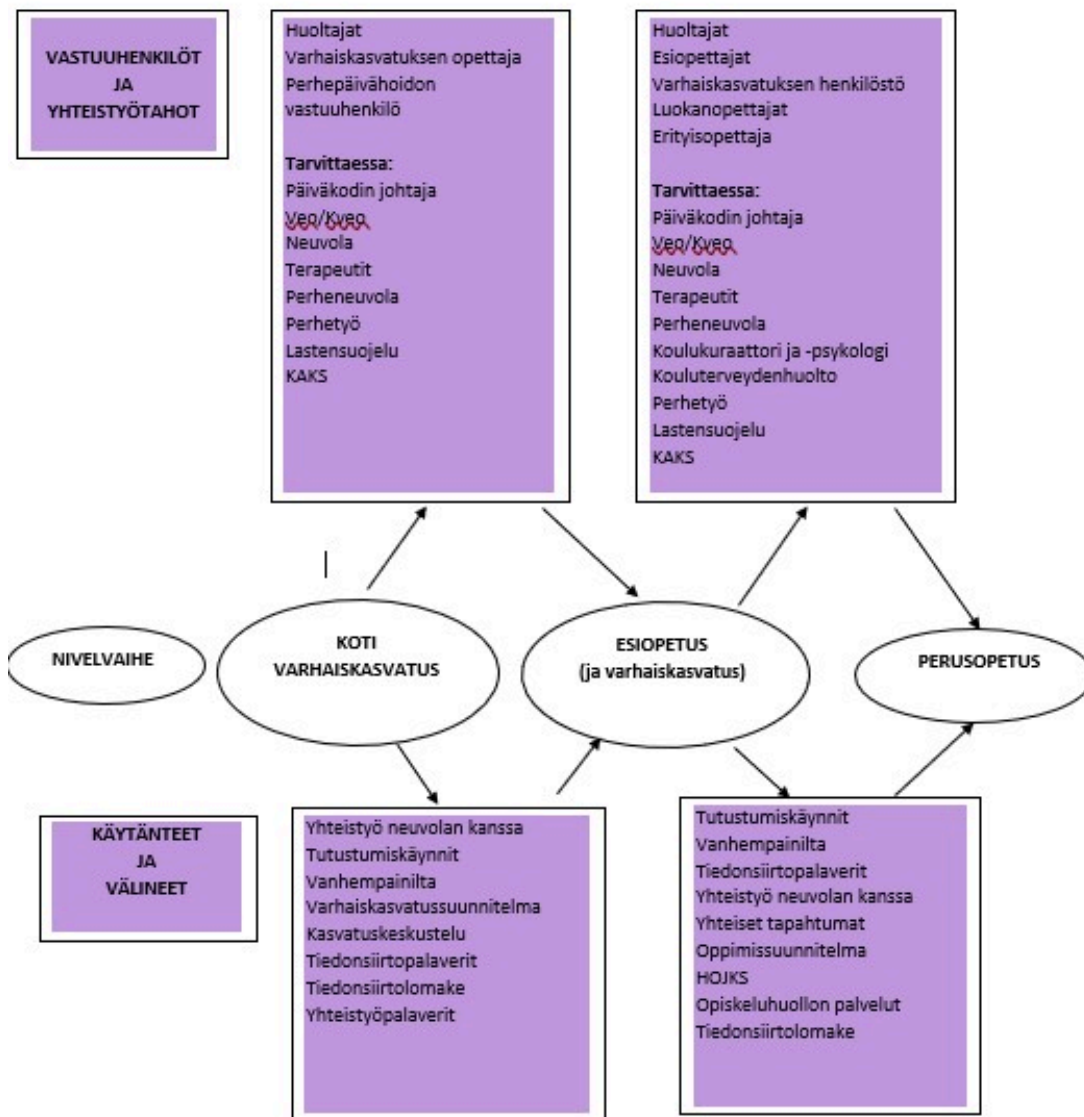
Kuva 2. Yhteistyöt, vastuut ja työnjaot esiopetuksesta vastaavan hallinnon sisällä.

5.7.2. Yhteistyö nivelvaiheissa

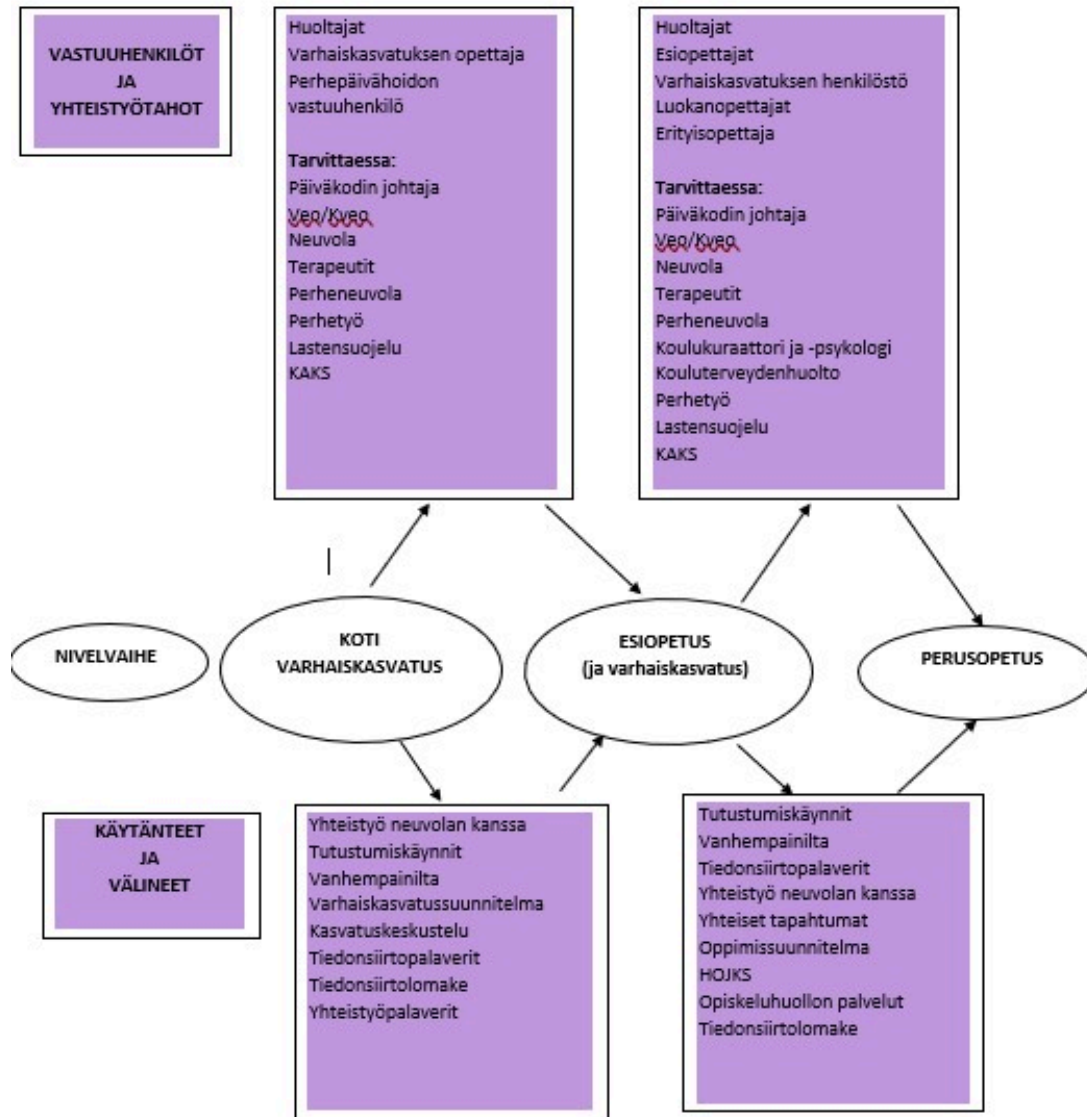
Lapsen siirtyessä varhaiskasvatuksesta kaksivuotiseen esiopetukseen, siirtää varhaiskasvatuksen opettaja/perhepäivähoitaja Lapsen varhaiskasvatussuunnitelman huoltajien luvalla tulevalle esiopettajalle. Tuleville esioppilaille järjestetään eskariin tutustumispäivä. Lapsen tukipalaveriin voidaan kutsua tuleva esiopettaja, jossa tiedonsiirto tapahtuu huoltajien läsnä ollessa.

Jos esioppilas vaihtaa kesken kaksivuotisen esiopetuksen päiväkodin ryhmästä toiseen tai toiseen päiväkotiin, niin täytetään Tietoja tulevasta esioppilaasta -lomake.

Esiopetuksesta perusopetukseen siirryttäessä voivat käytänteet vaihdella yksikkökohtaisesti. Esiopetusryhmä käy tutustumassa tulevaan kouluun, sen tiloihin sekä luokanopettajaan. Tulevat opettajat vierailevat myös esiopetusryhmissä. Kevätlukukaudella järjestetään koulutulokkaiden huoltajille vanhempainilta, jossa tuleva opettaja esittäytyy ja selventää koulun aloittamiseen liittyviä käytäntöjä. Esiopettaja täyttää Tietoja koulutulokkaasta- lomakkeen ja siirtää tiedot tiedonsiirtopalaverissa, jossa mukana on luokanopettaja sekä tarvittaessa erityisopettaja. Tuen tarpeessa olevien lasten kohdalla tiedonsiirto tapahtuu kolmiportaisen tuen tai henkilökohtaisen opetuksen järjestämistä koskevan suunnitelman (HOJKS) arviointipalaverissa. Palaveriin kutsutaan huoltajien ja muiden asiantuntijoiden lisäksi tuleva opettaja. Kuvassa 3 on kuvattu nivelvaiheisiin liittyvät vastuuhenkilöt ja yhteistyötahot sekä käytännön toimintatavat ja -välineet.

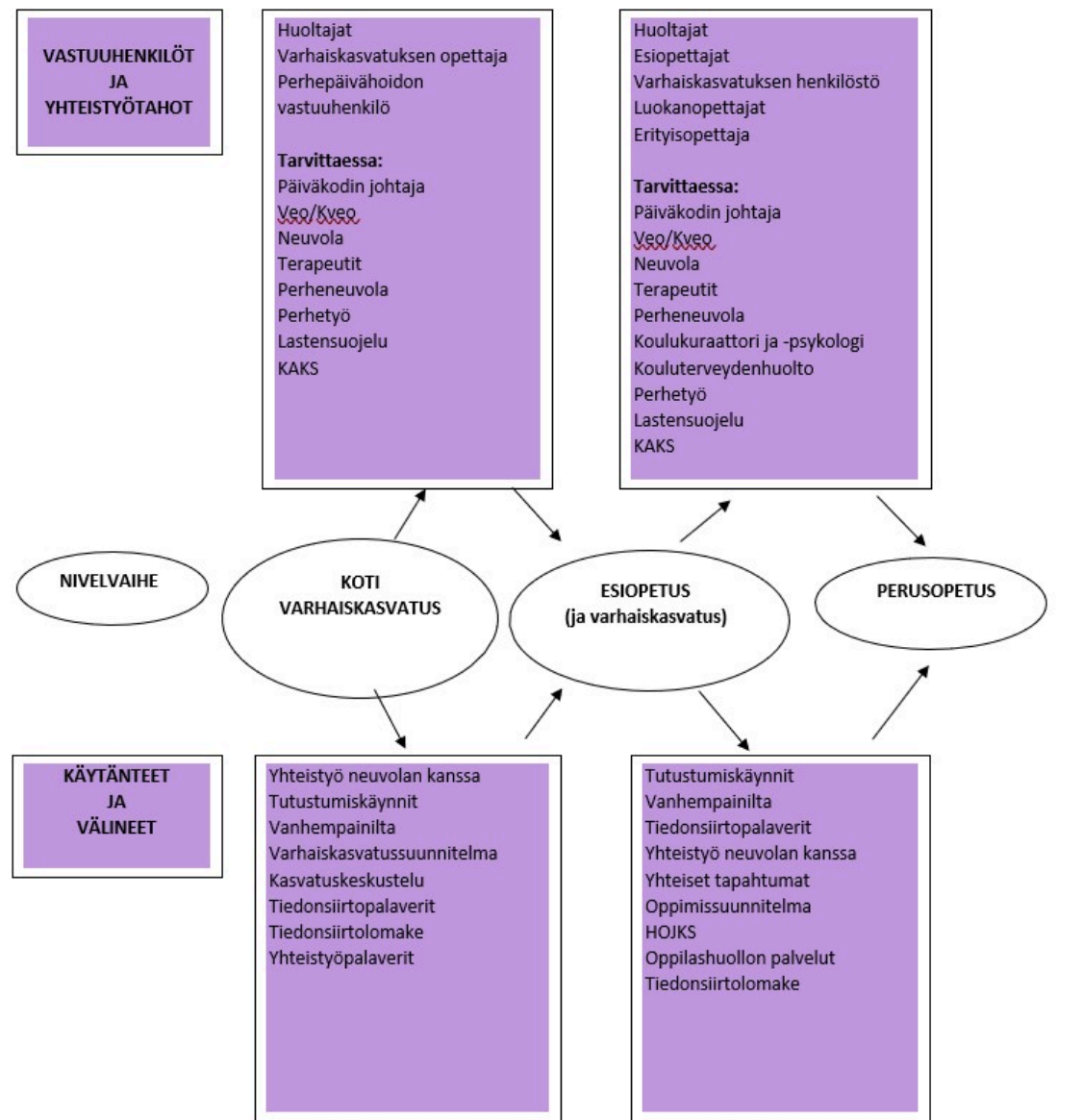

Kuvio 5 Toiminta nivelvaiheissa ja tiedonsiirtoon liittyvät käytänteet

Kuvio 2 Toiminta nivelvaiheissa ja tiedonsiirtoon liittyvät käytänteet

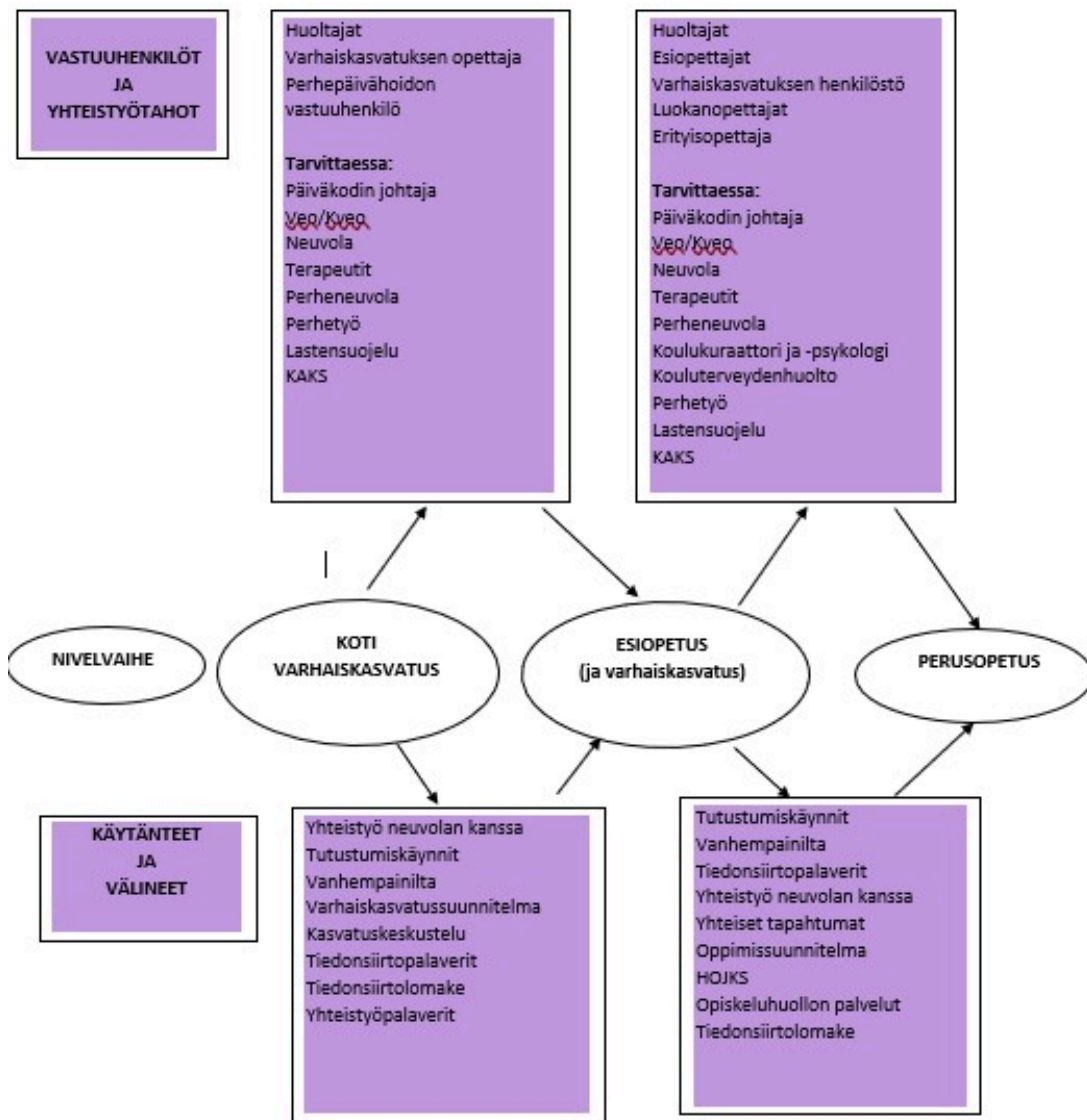
Kuva 3. Toiminta nivelvaiheissa ja tiedonsiirtoon liittyvät käytänteet

Lapsen siirtyessä varhaiskasvatuksesta kaksivuotiseen esiopetukseen, siirtää varhaiskasvatuksen opettaja/perhepäivähoitaja *Lapsen varhaiskasvatussuunnitelman* huoltajien luvalla tulevalle esiopettajalle. Tuleville esioppilaille järjestetään eskariin tutustumispäivä. Lapsen tukipalaveriin voidaan kutsua tuleva esiopettaja, jossa tiedonsiirto tapahtuu huoltajien läsnä ollessa.

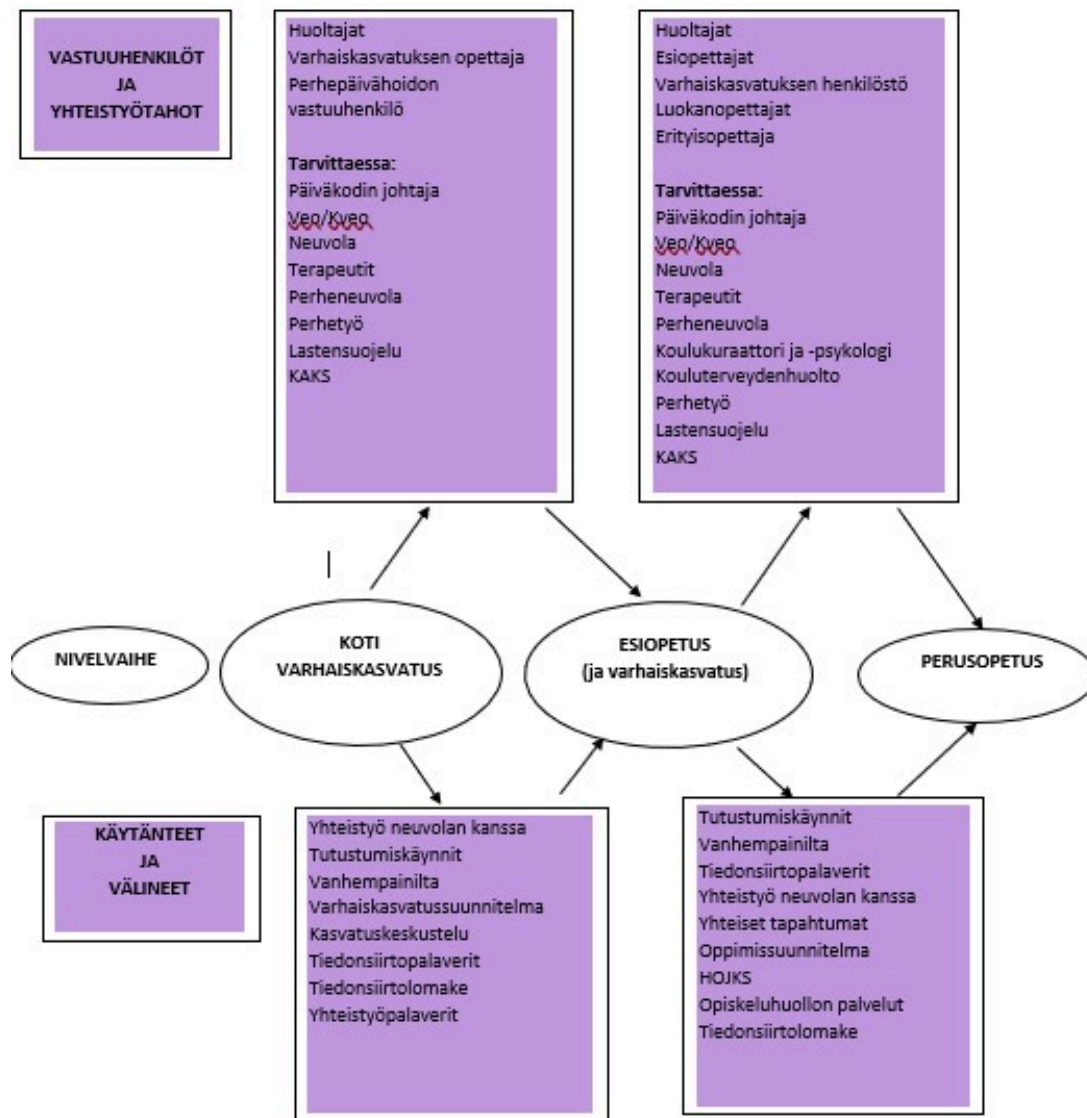
Jos esioppilas vaihtaa kesken kaksivuotisen esiopetuksen päiväkodin ryhmästä toiseen tai toiseen päiväkotiin, niin täytetään *Tietoja tulevasta esioppilaasta* -lomake.

Esiopetuksesta perusopetukseen siirryttäessä voivat käytänteet vaihdella yksikkökohtaisesti. Esiopetusryhmä käy tutustumassa tulevaan kouluun, sen tiloihin sekä luokanopettajaan. Tulevat opettajat vierailevat myös esiopetusryhmissä. Kevätlukukaudella järjestetään koulutulokkaiden huoltajille vanhempainilta, jossa tuleva opettaja esittäytyy ja selventää koulun aloittamiseen liittyviä käytäntöjä. Esiopettaja täyttää *Tietoja koulutulokkaasta*-lomakkeen ja siirtää tiedot tiedonsiirtopalaverissa, jossa mukana on luokanopettaja sekä tarvittaessa erityisopettaja. Tuen tarpeessa olevien lasten kohdalla tiedonsiirto tapahtuu kolmiportaisen tuen tai henkilökohtaisen opetuksen järjestämistä koskevan suunnitelman (HOJKS) arviointipalaverissa. Palaveriin

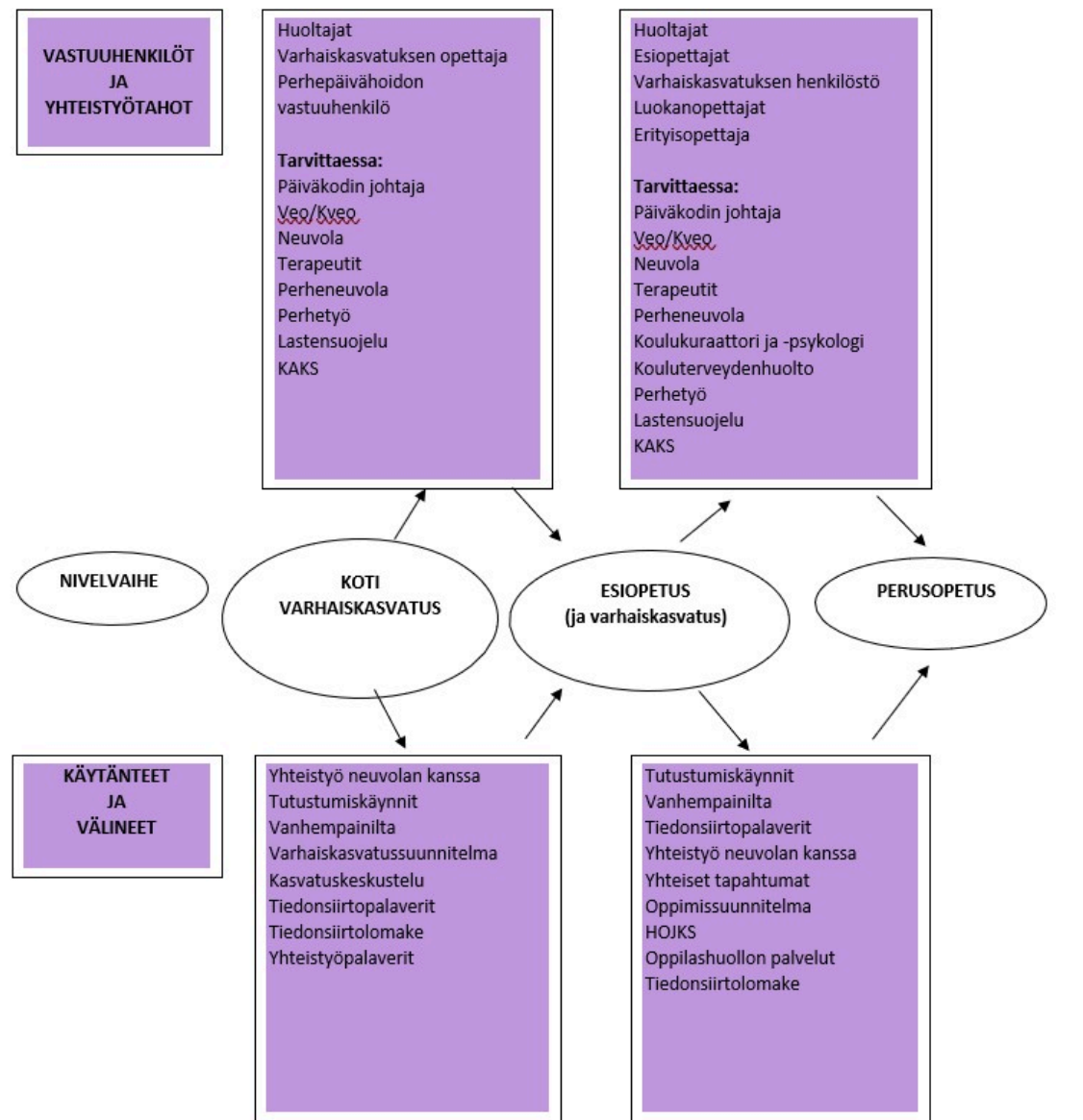
kutsutaan huoltajien ja muiden asiantuntijoiden lisäksi tuleva opettaja. Kuvassa 3 on kuvattu nivelvaiheisiin liittyvät vastuuhenkilöt ja yhteistyötahot sekä käytännön toimintatavat ja -välineet.

Kuvio 5 Toiminta nivelvaiheissa ja tiedonsiirtoon liittyvät käytänteet

Kuvio 2 Toiminta nivelvaiheissa ja tiedonsiirtoon liittyvät käytänteet

Kuva 3. Toiminta nivelvaiheissa ja tiedonsiirtoon liittyvät käytänteet

5.7.3. Yhteistyö huoltajan kanssa tuen aikana

Yhteistyö huoltajien kanssa on keskeisessä osassa opetuksen ja kasvatuksen järjestämisessä, jotta jokainen lapsi saa oman kehitystasonsa ja tarpeidensa mukaista opetusta, ohjausta ja tukea. Huoltajalla on ensisijainen vastuu lapsensa kasvatuksesta ja esiopetuksen henkilöstö tukee kodin kasvatustehtävää yhteistyössä varhaiskasvatuksen erityisopettajan (VEO), opiskeluhuollon toimijoiden, lastenneuvolan ja lapsiperheiden sosiaalipalveluiden (perhe-, sosiaalityö, perheneuvola, terapeutit, psykologi) toimijoiden kanssa.

Vastuu kodin kanssa tehtävästä yhteistyöstä on esiopetuksen työntekijöillä. Esiopetusvuoden alussa esiopettajat ja VEO kertovat vanhempainilloissa kolmiportaisesta tuesta (kuva 4) ja sen keskeisistä periaatteista. Huoltajaa kannustetaan tukemaan osaltaan lastaan tavoitteiden saavuttamisessa. Tavoitteena on toimia yhteisymmärryksessä lapsen ja huoltajan kanssa. Huoltajien on hyvä tietää, että he tai lapsi eivät voi kieltäytyä kasvun ja oppimisen tuen vastaanottamisesta. Heidän suostumustaan ei myöskään tarvita tuen tarpeen arviointiin ja suunnitteluun. Sen sijaan yksilökohtainen opiskeluhuollon tuki perustuu vapaaehtoisuuteen ja edellyttää huoltajan suostumusta.

Lapselle laaditaan ensimmäisen esiopetusvuoden alussa yhdessä huoltajan kanssa Lapsen esiopetuksen oppimissuunnitelma (LEOPS), joka tarkistetaan keväällä. Oppimissuunnitelma tehostettua tukea varten tai HOJKS (henkilökohtainen oppimisen järjestämistä koskeva suunnitelma) laaditaan tarvittaessa. Toisen esiopetusvuoden keväällä täytetään Tietoja koulutulokkaasta -lomake kouluun siirtymistä varten. Tarvittaessa suunnitelmia tarkistetaan toimintakauden aikana. Lapsen tuen tarpeen ilmetessä tulee esiopetuksen henkilöstön ilmaista huolensa huoltajille heti. Tuen tarve voi liittyä lapsen kasvuun, kehitykseen, oppimiseen tai hänen hyvinvointinsa voi olla vaarantumassa.

YLEINEN TUKI	TEHOSTETTU TUKI	ERITYINEN TUKI
Kodin ja esiopetuksen yhteistyö	Kodin ja esiopetuksen yhteistyö	Kodin ja esiopetuksen yhteistyö
LAPSEN ESIOPETUS-SUUNNITELMA	ESIOPETUKSEN OPPIMISSUUNNITELMA TEHOSTETTUA TUKEA VARTEN	ERITYISEN TUEN PÄÄTÖS HENKILÖKOHTAINEN OPETUKSEN JÄRJESTÄMISTÄ KOSKEVA SUUNNITELMA
Tukimuodot: * Esiopetussuunnitelma * Pienryhmätoiminta * Opetusmenetelmät * Osa-aikainen erityisopetus * apuvälineet * avustajapalvelut * ohjaus- ja tukipalvelut * joustavat opetusryhmittelyt * muu varhaiskasvatus * opiskeluhuollon tuki	Tukimuodot: * Oppimissuunnitelma tehostettua tukea varten * Pienryhmätoiminta * Opetusmenetelmät * Osa-aikainen erityisopetus * apuvälineet * avustajapalvelut * ohjaus- ja tukipalvelut * joustavat opetusryhmittelyt * muu varhaiskasvatus * opiskeluhuollon tuki	Tukimuodot: * HOJKS * Opetuksen eriyttäminen * Opetusmenetelmät * Osa-aikainen erityisopetus * apuvälineet * avustajapalvelut * ohjaus- ja tukipalvelut * joustavat opetusryhmittelyt * muu varhaiskasvatus * opiskeluhuollon tuki
→ Pedagoginen arvio		→ Pedagoginen selvitys
Vastuu: Esiopettaja yhteistyössä VEO:n ja/tai muiden asiantuntijoiden kanssa	Vastuu: Esiopettaja yhteistyössä opiskeluhuollon ammattihenkilöiden, VEO:n ja/tai muiden asiantuntijoiden kanssa	Vastuu: Esiopettaja yhteistyössä opiskeluhuollon ammattihenkilöiden, VEO:n ja/tai muiden asiantuntijoiden kanssa

Kuva 4 Kolmiportainen tuki Sotkamossa

KOLMIPORTAINEN TUKI SOTKAMOSSA

Yleinen tuki	Tehostettu tuki	Erityinen tuki
KODIN JA ESIOPETUKSEN YHTEISTYÖ	KODIN JA ESIOPETUKSEN YHTEISTYÖ	KODIN JA ESIOPETUKSEN YHTEISTYÖ
ESIOPETUSSUUNNITELMA	ESIOPETUKSEN OPPIMISSUUNNITELMA TEHOSTETTUA TUKEA VARTEN	ERITYISEN TUEN PÄÄTÖS JA HENKILÖKOHTAINEN OPETUKSEN JÄRJESTÄMISTÄ KOSKEVA SUUNNITELMA
Tukimuodot <ul style="list-style-type: none"> • esiovetussuunnitelma • pienryhmätoiminta • opetusmenetelmät • osa-aikainen erityisopetus • apuvälineet • avustajapalvelut • ohjaus- ja tukipalvelut • joustavat opetusryhmittelyt • muu varhaiskasvatus • oppilashuollon tuki 	Tukimuodot <ul style="list-style-type: none"> • oppimissuunnitelma tehostettua tukea varten • pienryhmätoiminta • opetusmenetelmät • osa-aikainen erityisopetus • apuvälineet • avustajapalvelut • ohjaus- ja tukipalvelut • joustavat opetusryhmittelyt • muu varhaiskasvatus • oppilashuollon tuki 	Tukimuodot <ul style="list-style-type: none"> • HOJKS • opetuksen eriyttäminen • opetusmenetelmät • osa-aikainen erityisopetus • apuvälineet • avustajapalvelut • ohjaus- ja tukipalvelut • joustavat opetusryhmittelyt • muu varhaiskasvatus • oppilashuollon tuki
→ pedagoginen arvio		→ pedagoginen selvitys
Vastuu: Esiopettaja yhteistyössä VEO:n ja/tai muiden asiantuntijoiden kanssa	Vastuu: Esiopettaja yhteistyössä oppilashuollon ammattihenkilöiden, VEO:n ja/tai muiden asiantuntijoiden kanssa	Vastuu: Esiopettaja yhteistyössä oppilashuollon ammattihenkilöiden, VEO:n ja/tai muiden asiantuntijoiden kanssa

Kuva 4. Kolmiportainen tuki Sotkamossa

Yhteistyö huoltajien kanssa on keskeisessä osassa opetuksen ja kasvatuksen järjestämisessä, jotta jokainen lapsi saa oman kehitystasonsa ja tarpeidensa mukaista opetusta, ohjausta ja tukea. Huoltajalla on ensisijainen vastuu lapsensa kasvatuksesta ja esiopetuksen henkilöstö tukee kodin kasvatustehtävää yhteistyössä varhaiskasvatuksen erityisopettajan (VEO), opiskeluhuollon toimijoiden, lastenneuvolan ja lapsiperheiden sosiaalipalveluiden (perhe-, sosiaalityö, perheneuvola, terapeutit, psykologi) toimijoiden kanssa.

Vastuu kodin kanssa tehtävästä yhteistyöstä on esiopetuksen työntekijöillä. Esiopetusvuoden alussa esiopettajat ja VEO kertovat vanhempainilloissa kolmiportaisesta tuesta (kuva 4) ja sen keskeisistä periaatteista. Huoltajaa kannustetaan tukemaan osaltaan lastaan tavoitteiden saavuttamisessa. Tavoitteena on toimia yhteisymmärryksessä lapsen ja huoltajan kanssa. Huoltajien on hyvä tietää, että he tai lapsi eivät voi kieltäytyä kasvun ja oppimisen tuen vastaanottamisesta. Heidän suostumustaan ei myöskään tarvita tuen tarpeen arviointiin ja

suunnitteluun. Sen sijaan yksilökohtainen opiskeluhoollon tuki perustuu vapaaehtoisuuteen ja edellyttää huoltajan suostumusta.

Lapselle laaditaan ensimmäisen esiopetusvuoden alussa yhdessä huoltajan kanssa *Lapsen esiopetuksen oppimissuunnitelma* (LEOPS), joka tarkistetaan keväällä. *Oppimissuunnitelma tehostettua tukea varten* tai HOJKS (henkilökohtainen oppimisen järjestämistä koskeva suunnitelma) laaditaan tarvittaessa. Toisen esiopetusvuoden keväällä täytetään *Tietoja koulutulokkaasta* -lomake kouluun siirtymistä varten. Tarvittaessa suunnitelmia tarkistetaan toimintakauden aikana. Lapsen tuen tarpeen ilmetessä tulee esiopetuksen henkilöstön ilmaista huolensa huoltajille heti. Tuen tarve voi liittyä lapsen kasvuun, kehitykseen, oppimiseen tai hänen hyvinvointinsa voi olla vaarantumassa.

YLEINEN TUKI	TEHOSTETTU TUKI	ERITYINEN TUKI
Kodin ja esiopetuksen yhteistyö	Kodin ja esiopetuksen yhteistyö	Kodin ja esiopetuksen yhteistyö
LAPSEN ESIOPETUS-SUUNNITELMA	ESIOPETUKSEN OPPIMISSUUNNITELMA TEHOSTETTUA TUKEA VARTEN	ERITYISEN TUEN PÄÄTÖS HENKILÖKOHTAINEN OPETUKSEN JÄRJESTÄMISTÄ KOSKEVA SUUNNITELMA
Tukimuodot: * Esiopetussuunnitelma * Pienryhmätoiminta * Opetusmenetelmät * Osa-aikainen erityisopetus * apuvälineet * avustajapalvelut * ohjaus- ja tukipalvelut * joustavat opetusryhmittelyt * muu varhaiskasvatus * opiskeluhoollon tuki	Tukimuodot: * Oppimissuunnitelma tehostettua tukea varten * Pienryhmätoiminta * Opetusmenetelmät * Osa-aikainen erityisopetus * apuvälineet * avustajapalvelut * ohjaus- ja tukipalvelut * joustavat opetusryhmittelyt * muu varhaiskasvatus * opiskeluhoollon tuki	Tukimuodot: * HOJKS * Opetuksen eriyttäminen * Opetusmenetelmät * Osa-aikainen erityisopetus * apuvälineet * avustajapalvelut * ohjaus- ja tukipalvelut * joustavat opetusryhmittelyt * muu varhaiskasvatus * opiskeluhoollon tuki
→ Pedagoginen arvio		→ Pedagoginen selvitys
Vastuu: Esiopettaja yhteistyössä VEO:n ja/tai muiden asiantuntijoiden kanssa	Vastuu: Esiopettaja yhteistyössä opiskeluhoollon ammattihenkilöiden, VEO:n ja/tai muiden asiantuntijoiden kanssa	Vastuu: Esiopettaja yhteistyössä opiskeluhoollon ammattihenkilöiden, VEO:n ja/tai muiden asiantuntijoiden kanssa

Kuva 4 Kolmiportainen tuki Sotkamossa

KOLMIPORTAINEN TUKI SOTKAMOSSA

Yleinen tuki	Tehostettu tuki	Erityinen tuki
KODIN JA ESIOPETUKSEN YHTEISTYÖ	KODIN JA ESIOPETUKSEN YHTEISTYÖ	KODIN JA ESIOPETUKSEN YHTEISTYÖ
ESIOPETUSSUUNNITELMA	ESIOPETUKSEN OPPIMISSUUNNITELMA TEHOSTETTUA TUKEA VARTEN	ERITYISEN TUEN PÄÄTÖS JA HENKILÖKOHTAINEN OPETUKSEN JÄRJESTÄMISTÄ KOSKEVA SUUNNITELMA
Tukimuodot <ul style="list-style-type: none"> • esiopetussuunnitelma • pienryhmätoiminta • opetusmenetelmät • osa-aikainen erityisopetus • apuvälineet • avustajapalvelut • ohjaus- ja tukipalvelut • joustavat opetusryhmittelyt • muu varhaiskasvatus • oppilashuollon tuki 	Tukimuodot <ul style="list-style-type: none"> • oppimissuunnitelma tehostettua tukea varten • pienryhmätoiminta • opetusmenetelmät • osa-aikainen erityisopetus • apuvälineet • avustajapalvelut • ohjaus- ja tukipalvelut • joustavat opetusryhmittelyt • muu varhaiskasvatus • oppilashuollon tuki 	Tukimuodot <ul style="list-style-type: none"> • HOJKS • opetuksen eriyttäminen • opetusmenetelmät • osa-aikainen erityisopetus • apuvälineet • avustajapalvelut • ohjaus- ja tukipalvelut • joustavat opetusryhmittelyt • muu varhaiskasvatus • oppilashuollon tuki
→ pedagoginen arvio		→ pedagoginen selvitys
Vastuu: Esiopettaja yhteistyössä VEO:n ja/tai muiden asiantuntijoiden kanssa	Vastuu: Esiopettaja yhteistyössä oppilashuollon ammattihenkilöiden, VEO:n ja/tai muiden asiantuntijoiden kanssa	Vastuu: Esiopettaja yhteistyössä oppilashuollon ammattihenkilöiden, VEO:n ja/tai muiden asiantuntijoiden kanssa

Kuva 4. Kolmiportainen tuki Sotkamossa

5.7.4. Yleisen tuen järjestelyt

Yleinen tuki on ensimmäinen keino vastata lapsen tuen tarpeeseen. Tällä tarkoitetaan yksittäisiä tukitoimia, joilla pyritään vaikuttamaan tilanteeseen mahdollisimman varhain. Tuen antaminen ei edellytä erityisiä tutkimuksia tai päätöksiä. Yleinen tuki rakennetaan esiopettajien, ryhmän muiden työntekijöiden, huoltajan ja tarvittaessa muiden asiantuntijoiden kanssa. Tuki järjestetään lapsen omassa esiopetusryhmässä esiopettajien ja muiden työntekijöiden yhteistyöllä ja muuntelemalla joustavasti opetusryhmiä. Tuen suunnittelussa lapsen osallisuus huomioidaan yksilöllisesti, esimerkiksi havainnoimalla lapsen vahvuuksia ja mielenkiinnon kohteita. Yleinen tuki kirjataan lapsen esiopetussuunnitelman kohtaan: Mahdolliset muut kehityksen ja oppimisen tukeen liittyvät tarpeet sekä tuen toteutumiseen liittyvät tavoitteet ja sovitut järjestelyt.

Yleinen tuki on ensimmäinen keino vastata lapsen tuen tarpeeseen. Tällä tarkoitetaan yksittäisiä tukitoimia, joilla pyritään vaikuttamaan tilanteeseen mahdollisimman varhain. Tuen antaminen ei

edellyttä erityisiä tutkimuksia tai päätöksiä. Yleinen tuki rakennetaan esiopettajien, ryhmän muiden työntekijöiden, huoltajan ja tarvittaessa muiden asiantuntijoiden kanssa. Tuki järjestetään lapsen omassa esiopetusryhmässä esiopettajien ja muiden työntekijöiden yhteistyöllä ja muuntelemalla joustavasti opetusryhmiä. Tuen suunnittelussa lapsen osallisuus huomioidaan yksilöllisesti, esimerkiksi havainnoimalla lapsen vahvuuksia ja mielenkiinnon kohteita. Yleinen tuki kirjataan lapsen esiopetus suunnitelman kohtaan: *Mahdolliset muut kehityksen ja oppimisen tukeen liittyvät tarpeet sekä tuen toteutumiseen liittyvät tavoitteet ja sovitut järjestelyt.*

5.7.5. Tehostetun tuen järjestelyt

Mikäli yleinen tuki ei ole riittävää, lapsi on oikeutettu tehostettuun tukeen hänelle tehdyn oppimissuunnitelman mukaisesti omassa esiopetusryhmässä. Tehostettu tuki on luonteeltaan vahvempaa ja pitkäjänteisempää kuin yleinen tuki ja sitä annetaan pääsääntöisesti esiopetusvuoden loppuun saakka. Tuen aloittaminen perustuu pedagogiseen arvioon, jonka esiopettajat laativat hyödyntäen varhaiskasvatuksen esiopetus suunnitelmaa sekä huoltajan kanssa mahdollisesti aiemmin laadittua varhaiskasvatus suunnitelmaa.

Yhteistyö huoltajan ja lapsen kanssa on koko prosessin aikana tärkeää onnistuneen lopputuloksen saavuttamiseksi. Lapsi tarvitsee yleensä myös useampia tukimuotoja. Tehostetussa tuessa korostuu oppimissuunnitelmaan kirjatut yksilölliset tavoitteet ja osa-aikainen erityisopetus.

Tehostettu tuki aloitetaan mahdollisimman varhaisessa vaiheessa. Tehostettua tukea annetaan esiopettajien ja muun henkilöstön yhteistyönä. Huoltajan ja lapsen näkemykset huomioidaan. Palautteen antaminen huoltajalle ja lapselle on edistymisen ja arvioinnin kannalta oleellista. Tuen tarvetta arvioidaan ja tarkistetaan esiopetusvuoden keväällä. Tehostettu tuki voidaan tarvittaessa päättää ja pedagogiseen arvioon perustuen palata yleiseen tukeen. Esiopettaja kutsuu tuen suunnittelupalaveriin yhteistyötahot. Tuen suunnittelupalaverissa varhaiskasvatuksen erityisopettaja toimii puheenjohtajana ja ryhmän esiopettaja kirjaa asiat Oppimissuunnitelma tehostettua tukea varten -lomakkeeseen.

Pedagoginen arvio

Tuen tarpeen ilmetessä esiopettaja konsultoi varhaiskasvatuksen erityisopettajaa (VEO). VEO tulee ryhmään havainnoimaan lapsen toimintaa ja tarvittaessa pyytää esiopettajia laatimaan lapsen kasvun ja oppimisen tilanteesta pedagogisen arvion.

Tehostetun tuen aloittaminen perustuu pedagogisessa arviossa todennettuun lapsen kasvun ja oppimisen kokonaistilanteeseen. Arviossa kuvataan lapsen saama yleinen tuki, oppimisvalmiudet sekä kasvuun ja oppimiseen liittyvät erityistarpeet. Lisäksi arviossa tuodaan ilmi lapsen kiinnostuksen kohteet sekä vahvuudet. Arviossa kuvataan myös sitä, millaisilla pedagogisilla, oppimisympäristöön liittyvillä ohjauksellisilla, opiskeluhuollollisilla tai muilla tukijärjestelyillä lasta voidaan tukea. Arvion laatimisessa käytetään tarvittaessa myös muita asiantuntijoita, kuten VEO:a, terapeutteja, perheneuvolaa, neuvolaa, lääkäriä ja sosiaalityöntekijää.

Esiopettaja kutsuu koolle tarvittavat yhteistyötahot, huoltajat sekä lapsen (tilanteen salliessa). Tuen suunnittelupalaverissa käsitellään lapsen kokonaistilanne ja todetaan tuen tarve. Mikäli päädytään aloittamaan tehostettu tuki, laaditaan sitä varten oppimissuunnitelma.

Esiopetuksen oppimissuunnitelma tehostettua tukea varten

Oppimissuunnitelmaan kirjataan tehostetun tuen aikana järjestettävä tuki. Oppimissuunnitelman kirjaa esiopettaja huomioiden huoltajan ja lapsen näkökulmat. Esiopetuksen oppimissuunnitelma tehostettua tukea varten - lomakkeesta käy ilmi, mitä oppimissuunnitelman tulee sisältää. Oppimissuunnitelman laatimisen yhteydessä sovitaan tavoitteiden toteutumisen seurannasta ja suunnitelman tarkistamisen aikataulusta. Lisäksi oppimissuunnitelma tarkistetaan vastaamaan tuen tarvetta aina lapsen tilanteen muuttuessa tai viimeistään esiopetusvuoden keväällä. Oppimissuunnitelmassa ei kuvata lapsen henkilökohtaisia ominaisuuksia.

Mikäli yleinen tuki ei ole riittävää, lapsi on oikeutettu tehostettuun tukeen hänelle tehdyn oppimissuunnitelman mukaisesti omassa esiopetusryhmässä. Tehostettu tuki on luonteeltaan

vahvempaa ja pitkäjänteisempää kuin yleinen tuki ja sitä annetaan pääsääntöisesti esiopetusvuoden loppuun saakka. Tuen aloittaminen perustuu pedagogiseen arvioon, jonka esiopettajat laativat hyödyntäen varhaiskasvatuksen esiopetussuunnitelmaa sekä huoltajan kanssa mahdollisesti aiemmin laadittua varhaiskasvatussuunnitelmaa.

Yhteistyö huoltajan ja lapsen kanssa on koko prosessin aikana tärkeää onnistuneen lopputuloksen saavuttamiseksi. Lapsi tarvitsee yleensä myös useampia tukimuotoja. Tehostetussa tuessa korostuu oppimissuunnitelmaan kirjatut yksilölliset tavoitteet ja osa-aikainen erityisopetus.

Tehostettu tuki aloitetaan mahdollisimman varhaisessa vaiheessa. Tehostettua tukea annetaan esiopettajien ja muun henkilöstön yhteistyönä. Huoltajan ja lapsen näkemykset huomioidaan. Palautteen antaminen huoltajalle ja lapselle on edistymisen ja arvioinnin kannalta oleellista. Tuen tarvetta arvioidaan ja tarkistetaan esiopetusvuoden keväällä. Tehostettu tuki voidaan tarvittaessa päättää ja pedagogiseen arvioon perustuen palata yleiseen tukeen. Esiopettaja kutsuu tuen suunnittelupalaveriin yhteistyötahot. Tuen suunnittelupalaverissa varhaiskasvatuksen erityisopettaja toimii puheenjohtajana ja ryhmän esiopettaja kirjaa asiat *Oppimissuunnitelma tehostettua tukea varten* -lomakkeeseen.

Pedagoginen arvio

Tuen tarpeen ilmetessä esiopettaja konsultoi varhaiskasvatuksen erityisopettajaa (VEO). VEO tulee ryhmään havainnoimaan lapsen toimintaa ja tarvittaessa pyytää esiopettajia laatimaan lapsen kasvun ja oppimisen tilanteesta pedagogisen arvion.

Tehostetun tuen aloittaminen perustuu pedagogisessa arviossa todennettuun lapsen kasvun ja oppimisen kokonaistilanteeseen. Arviossa kuvataan lapsen saama yleinen tuki, oppimisvalmiudet sekä kasvuun ja oppimiseen liittyvät erityistarpeet. Lisäksi arviossa tuodaan ilmi lapsen kiinnostuksen kohteet sekä vahvuudet. Arviossa kuvataan myös sitä, millaisilla pedagogisilla, oppimisympäristöön liittyvillä ohjauksellisilla, opiskeluhuollollisilla tai muilla tukijärjestelyillä lasta voidaan tukea. Arvion laatimisessa käytetään tarvittaessa myös muita asiantuntijoita, kuten VEO:a, terapeutteja, perheneuvolaa, neuvolaa, lääkäreitä ja sosiaalityöntekijää.

Esiopettaja kutsuu koolle tarvittavat yhteistyötahot, huoltajat sekä lapsen (tilanteen salliessa). Tuen suunnittelupalaverissa käsitellään lapsen kokonaistilanne ja todetaan tuen tarve. Mikäli päädytään aloittamaan tehostettu tuki, laaditaan sitä varten oppimissuunnitelma.

Esiopetuksen oppimissuunnitelma tehostettua tukea varten

Oppimissuunnitelmaan kirjataan tehostetun tuen aikana järjestettävä tuki. Oppimissuunnitelman kirjaa esiopettaja huomioiden huoltajan ja lapsen näkökulmat. *Esiopetuksen oppimissuunnitelma tehostettua tukea varten* -lomakkeesta käy ilmi, mitä oppimissuunnitelman tulee sisältää. Oppimissuunnitelman laatimisen yhteydessä sovitaan tavoitteiden toteutumisen seurannasta ja suunnitelman tarkistamisen aikataulusta. Lisäksi oppimissuunnitelma tarkistetaan vastaamaan tuen tarvetta aina lapsen tilanteen muuttuessa tai viimeistään esiopetusvuoden keväällä. Oppimissuunnitelmassa ei kuvata lapsen henkilökohtaisia ominaisuuksia.

5.7.6. Erityisen tuen järjestelyt

Erityistä tukea annetaan lapsille, joiden kasvu, kehitys ja oppimisen edellytykset ovat heikentyneet esimerkiksi vamman tai vakavan sairauden vuoksi. Erityisen tuen tehtävänä on kokonaisvaltainen ja suunnitelmallinen lapsen kasvun ja oppimisen tukeminen. Erityisen tuen suunnittelussa pohjana toimii pedagoginen selvitys. Erityisen tuen päätös voidaan tehdä myös ilman pedagogista selvitystä ja oppimisen tehostetun tuen antamista, jos psykologisen tai lääketieteellisen arvion perusteella ilmenee, että lapsen opetusta ei muuten voida järjestää.

Erityistä tukea voidaan toteuttaa lähiesiopetus- tai integroidussa pienesiopetusryhmässä. Esiopettaja toimii yhteistyössä varhaiskasvatuksen erityisopettajan (VEO) sekä lapsen kanssa työskentelevien asiantuntijoiden kanssa. VEO antaa erityisopetusta. Erityinen tuki muodostuu erityisopetuksesta ja muusta lapsen tarvitsemasta perusopetuslain mukaan annettavasta tuesta. Erityisopetus ja lapsen saama muu tuki muodostavat suunnitelmallisen kokonaisuuden. Käytettävissä on kaikki perusopetuslain mukaiset tukimuodot (kuva 4).

Erityisen tuen sisältö sekä vastualueet kirjataan Lapsen henkilökohtaisen opetuksen järjestämistä koskeva suunnitelma- lomakkeeseen (HOJKS).

Pedagoginen selvitys

Ennen erityistä tukea koskevan päätöksen tekemistä esiopetuksen järjestäjän on kuultava lasta ja huoltajaa sekä tehtävä lapsesta pedagoginen selvitys. Varhaiskasvatuksen erityisopettaja ohjaa esiopettajia kirjaamaan Pedagoginen selvitys -lomakkeeseen kuvauksen lapsen saamasta tehostetusta tuesta ja sen vaikutuksesta. Monialainen asiantuntijaryhmä yhdessä huoltajien kanssa tekee päätöksen lapsen siirtämisestä erityiseen tukeen.

Pedagogisen selvityksen kirjaamisessa hyödynnetään lapsesta aiemmin laadittua pedagogista arvioita, tehostetun tuen oppimissuunnitelmaa, esiopetussuunnitelmaa ja huoltajan luvalla kuntoutussuunnitelmaa tai muita lausuntoja (esim. psykologinen, lääketieteellinen ja sosiaalinen selvitys).

Erityisen tuen päätös

Erityisopetuksesta vastaava rehtori tekee kirjallisen päätöksen erityisen tuen antamisesta. Ennen erityistä tukea koskevan päätöksen tekemistä opetuksen järjestäjän on kuultava lasta ja huoltajaa. Erityisen tuen päätökseen tulee kirjata lapsen pääsääntöinen opetusryhmä, mahdolliset tulkittamis- ja avustajapalvelut, muut tarvittavat palvelut sekä tarvittaessa lapsen esiopetuksen poikkeava järjestäminen. Huoltajat voivat hakea päätökseen muutosta valittamalla.

Erityisen tuen päätös voidaan tehdä ennen esi- tai perusopetuksen alkamista tai esi- tai perusopetuksen aikana ilman sitä edeltävää pedagogista selvitystä ja oppimisen tehostetun tuen antamista. Perusteena on tällöin psykologinen tai lääketieteellinen arvio, josta ilmenee, että lapsen opetusta ei vammaan, sairauden, kehityksessä viivästymisen tai tunne-elämän häiriön tai muun vastaavan erityisen syyn vuoksi voida antaa muuten. Erityisen tuen päätös tehdään esiopetuksen alkaessa.

Erityisen tuen tarpeellisuus tarkistetaan aina lapsen tuen tarpeen muuttuessa. Tarkistamista varten lapsesta tehdään uusi pedagoginen selvitys. Mikäli lapsi ei enää tarvitse erityistä tukea, tulee tuen lopettamisesta tehdä päätös. Tällöin lapselle ryhdytään antamaan tehostettua tukea.

Henkilökohtainen opetuksen järjestämistä koskeva suunnitelma (HOJKS)

HOJKS laaditaan, mikäli lapselle on tehty pedagogiseen selvitykseen perustuva erityisen tuen päätös tai myönnetty pidennetty oppivelvollisuus. HOJKS:n laativat lapsen esiopettajat yhdessä huoltajien, varhaiskasvatuksen erityisopettajan ja terapeuttien sekä muiden asiantuntijoiden kanssa hyödyntäen tehtyä pedagogista selvitystä. Suunnitelmaan kirjataan lapsen erityistä tukea koskevan päätöksen mukainen opetus ja muun tuen antaminen. Suunnitelma tarkistetaan vähintään kerran toimintavuodessa.

Pidennetty oppivelvollisuus

Jos perusopetukselle säädettyjä tavoitteita ei lapsen vammaisuuden tai sairauden vuoksi ole mahdollista saavuttaa yhdeksässä vuodessa, voi pidennetty oppivelvollisuus alkaa jo kaksivuotisen esiopetuskokeilun alkaessa. Oppivelvollisuus päättyy, kun oppivelvollinen täyttää 18 vuotta tai kun oppivelvollinen on tätä ennen hyväksytysti suorittanut ylioppilastutkinnosta annetussa laissa (502/2019) tai ammatillisesta koulutuksesta annetussa laissa (531/2017) tarkoitetun tutkinnon.

Pidennetyn oppivelvollisuuden eri vaihtoehtoista ja eri valinnan vaikutuksista annetaan huoltajalle tietoa varhaiskasvatuksen tuen suunnittelupalaverissa ja erikoissairaanhoidossa.

Varhaiskasvatuksen erityisopettaja toimittaa psykologin tai lääketieteellisen lausunnon ja erityisen tuen hakemuksen erityisopetuksesta vastaavalle rehtorille, joka tekee erityisen tuen ja pidennetyn oppivelvollisuuden hallintopäätöksen.

Pidennetyn oppivelvollisuuden piirissä olevan lapsen esiopetus järjestetään pääsääntöisesti integroidussa erityisryhmässä, jossa on mahdollisuus kokoaikaiseen erityisopetukseen. Jos lapsi ei ole integroidussa erityisryhmässä, varhaiskasvatuksen erityisopettaja antaa konsultaatioapua

henkilöstölle ja antaa lapselle osa-aikaista erityisopetusta, jolloin lapsi saa tarvitsemansa tuen ja opetuksen. Lapselle laaditaan HOJKS esiopetuksen alkaessa ja se tarkistetaan vähintään kerran toimintavuoden keväällä.

KOLME TAPAA JÄRJESTÄÄ PIDENNETTY OPPIVELVOLLISUUS

17v 16v		Perusopetus
8v	Perusopetus	Perusopetus
7v		Esiopetus
6v	Esiopetus	Esiopetus
Kaksivuotinen esiopetuskokeilu 5v		
Lapsi aloittaa kaksivuotisessa esiopetuskokeilussa sinä vuonna, jona hän täyttää viisi vuotta, jatkaa toisen ja mahdollisen kolmannen vuoden oppivelvollisuuden suorittamiseen kuuluvassa esiopetuksessa ja aloittaa tämän jälkeen perusopetuksen.	Lapsi aloittaa pidennettyyn oppivelvollisuuteen kuuluvan esiopetuksen sinä vuonna, jona hän täyttää kuusi vuotta ja opiskelee esiopetuksessa yhden vuoden, minkä jälkeen hän aloittaa perusopetuksen.	Lapsi aloittaa pidennettyyn oppivelvollisuuteen kuuluvan esiopetuksen sinä vuonna, jona hän täyttää kuusi vuotta ja opiskelee esiopetuksessa kaksi vuotta. Tällöin lapsi aloittaa perusopetuksen vuotta säädettyä myöhemmin eli sinä vuonna, jona hän täyttää 8 vuotta. Perusopetuksen myöhemmästä aloittamisesta on tehtävä erillinen hallintopäätös.

Kuva 5. Pidennetty oppivelvollisuus

Erityistä tukea annetaan lapsille, joiden kasvu, kehitys ja oppimisen edellytykset ovat heikentyneet esimerkiksi vamman tai vakavan sairauden vuoksi. Erityisen tuen tehtävänä on kokonaisvaltainen ja suunnitelmallinen lapsen kasvun ja oppimisen tukeminen. Erityisen tuen suunnittelussa pohjana toimii pedagoginen selvitys. Erityisen tuen päätös voidaan tehdä myös ilman pedagogista selvitystä ja oppimisen tehostetun tuen antamista, jos psykologisen tai lääketieteellisen arvion perusteella ilmenee, että lapsen opetusta ei muuten voida järjestää.

Erityistä tukea voidaan toteuttaa lähiesiopetus- tai integroidussa pienesiopetusryhmässä. Esiopettaja toimii yhteistyössä varhaiskasvatuksen erityisopettajan (VEO) sekä lapsen kanssa työskentelevien asiantuntijoiden kanssa. VEO antaa erityisopetusta. Erityinen tuki muodostuu erityisopetuksesta ja muusta lapsen tarvitsemasta perusopetuslain mukaan annettavasta tuesta. Erityisopetus ja lapsen saama muu tuki muodostavat suunnitelmallisen kokonaisuuden. Käytettävissä on kaikki perusopetuslain mukaiset tukimuodot (kuva 4).

Erityisen tuen sisältö sekä vastualueet kirjataan *Lapsen henkilökohtaisen opetuksen järjestämistä koskeva suunnitelma*-lomakkeeseen (HOJKS).

Pedagoginen selvitys

Ennen erityistä tukea koskevan päätöksen tekemistä esiopetuksen järjestäjän on kuultava lasta ja huoltajaa sekä tehtävä lapsesta pedagoginen selvitys. Varhaiskasvatuksen erityisopettaja ohjaa esiopettajia kirjaamaan *Pedagoginen selvitys* -lomakkeeseen kuvauksen lapsen saamasta tehostetusta tuesta ja sen vaikutuksesta. Monialainen asiantuntijaryhmä yhdessä huoltajien kanssa tekee päätöksen lapsen siirtämisestä erityiseen tukeen.

Pedagogisen selvityksen kirjaamisessa hyödynnetään lapsesta aiemmin laadittua pedagogista arvioita, tehostetun tuen oppimissuunnitelmaa, esiopetussuunnitelmaa ja huoltajan luvalla kuntoutussuunnitelmaa tai muita lausuntoja (esim. psykologinen, lääketieteellinen ja sosiaalinen selvitys).

Erityisen tuen päätös

Erityisopetuksesta vastaava rehtori tekee kirjallisen päätöksen erityisen tuen antamisesta. Ennen erityistä tukea koskevan päätöksen tekemistä opetuksen järjestäjän on kuultava lasta ja huoltajaa. Erityisen tuen päätökseen tulee kirjata lapsen pääsääntöinen opetusryhmä, mahdolliset tulkittamis- ja avustajapalvelut, muut tarvittavat palvelut sekä tarvittaessa lapsen esiopetuksen poikkeava järjestäminen. Huoltajat voivat hakea päätökseen muutosta valittamalla.

Erityisen tuen päätös voidaan tehdä ennen esi- tai perusopetuksen alkamista tai esi- tai perusopetuksen aikana ilman sitä edeltävää pedagogista selvitystä ja oppimisen tehostetun tuen antamista. Perusteena on tällöin psykologinen tai lääketieteellinen arvio, josta ilmenee, että lapsen opetusta ei vammaan, sairauteen, kehityksessä viivästyminen tai tunne-elämän häiriön tai muun vastaavan erityisen syyn vuoksi voida antaa muuten. Erityisen tuen päätös tehdään esiopetuksen alkaessa.

Erityisen tuen tarpeellisuus tarkistetaan aina lapsen tuen tarpeen muuttuessa. Tarkistamista varten lapsesta tehdään uusi pedagoginen selvitys. Mikäli lapsi ei enää tarvitse erityistä tukea, tulee tuen lopettamisesta tehdä päätös. Tällöin lapselle ryhdytään antamaan tehostettua tukea.

Henkilökohtainen opetuksen järjestämistä koskeva suunnitelma (HOJKS)

HOJKS laaditaan, mikäli lapselle on tehty pedagogiseen selvitykseen perustuva erityisen tuen päätös tai myönnetty pidennetty oppivelvollisuus. HOJKS:n laativat lapsen esiopettajat yhdessä huoltajien, varhaiskasvatuksen erityisopettajan ja terapeuttien sekä muiden asiantuntijoiden kanssa hyödyntäen tehtyä pedagogista selvitystä. Suunnitelmaan kirjataan lapsen erityistä tukea koskevan päätöksen mukainen opetus ja muun tuen antaminen. Suunnitelma tarkistetaan vähintään kerran toimintavuodessa.

Pidennetty oppivelvollisuus

Jos perusopetukselle säädettyjä tavoitteita ei lapsen vammaisuuden tai sairauden vuoksi ole mahdollista saavuttaa yhdeksässä vuodessa, voi pidennetty oppivelvollisuus alkaa jo kaksivuotisen esiopetuskokeilun alkaessa. Oppivelvollisuus päättyy, kun oppivelvollinen täyttää 18 vuotta tai kun oppivelvollinen on tätä ennen hyväksytysti suorittanut ylioppilastutkinnosta annetussa laissa (502/2019) tai ammatillisesta koulutuksesta annetussa laissa (531/2017) tarkoitetun tutkinnon.

Pidennetyt oppivelvollisuuden eri vaihtoehdoista ja eri valinnan vaikutuksista annetaan huoltajalle tietoa varhaiskasvatuksen tuen suunnittelupalavereissa ja erikoissairaanhoidossa.

Varhaiskasvatuksen erityisopettaja toimittaa psykologin tai lääketieteellisen lausunnon ja erityisen tuen hakemuksen erityisopetuksesta vastaavalle rehtorille, joka tekee erityisen tuen ja pidennetyt oppivelvollisuuden hallintopäätöksen.

Pidennetyt oppivelvollisuuden piirissä olevan lapsen esiopetus järjestetään pääsääntöisesti integroidussa erityisryhmässä, jossa on mahdollisuus kokoaikaiseen erityisopetukseen. Jos lapsi ei ole integroidussa erityisryhmässä, varhaiskasvatuksen erityisopettaja antaa konsultaatioapua

henkilöstölle ja antaa lapselle osa-aikaista erityisopetusta, jolloin lapsi saa tarvitsemansa tuen ja opetuksen. Lapselle laaditaan HOJKS esiopetuksen alkaessa ja se tarkistetaan vähintään kerran toimintavuoden keväällä.

KOLME TAPAA JÄRJESTÄÄ PIDENNETTY OPPIVELVOLLISUUS

17v 16v		Perusopetus
8v	Perusopetus	Perusopetus
7v		Esiopetus
6v	Esiopetus	Esiopetus
Kaksivuotinen esiopetuskokeilu 5v		
Lapsi aloittaa kaksivuotisessa esiopetuskokeilussa sinä vuonna, jona hän täyttää viisi vuotta, jatkaa toisen ja mahdollisen kolmannen vuoden oppivelvollisuuden suorittamiseen kuuluvassa esiopetuksessa ja aloittaa tämän jälkeen perusopetuksen.	Lapsi aloittaa pidennettyyn oppivelvollisuuteen kuuluvan esiopetuksen sinä vuonna, jona hän täyttää kuusi vuotta ja opiskelee esiopetuksessa yhden vuoden, minkä jälkeen hän aloittaa perusopetuksen.	Lapsi aloittaa pidennettyyn oppivelvollisuuteen kuuluvan esiopetuksen sinä vuonna, jona hän täyttää kuusi vuotta ja opiskelee esiopetuksessa kaksi vuotta. Tällöin lapsi aloittaa perusopetuksen vuotta säädettyä myöhemmin eli sinä vuonna, jona hän täyttää 8 vuotta. Perusopetuksen myöhemmästä aloittamisesta on tehtävä erillinen hallintopäätös.

Kuva 5. Pidennetty oppivelvollisuus

5.7.7. Perusopetuslaissa säädetty tukimuodot

Osa-aikainen erityisopetus

Osa-aikaista erityisopetusta annetaan lapselle, jolla on vaikeuksia oppimisessaan kuten esimerkiksi kielellisiin, matemaattisiin tai motorisiin taitoihin liittyviä vaikeuksia, vaikeuksia oman toiminnan ohjauksessa, tarkkaavaisuudessa tai vuorovaikutustaidoissa. Osa-aikaista erityisopetusta annetaan joustavin järjestelyin muun esiopetuksen ohella lapsen omassa esiopetusryhmässä. Sen toteuttamista suunnitellaan sekä sen tarvetta ja vaikutusta arvioidaan opettajien keskeisenä yhteistyönä yhdessä lapsen ja huoltajan kanssa. Tarve ja toteutus kirjataan lapsen oppimissuunnitelmaan. Osa-aikaisella erityisopetuksella vahvistetaan lapsen oppimisedellytyksiä ja ehkäistään kehityksen ja oppimisen vaikeuksia. Sitä annetaan kaikilla tuen tasoilla painottuen tehostettuun ja erityiseen tukeen. Erityisopetusta antaa varhaiskasvatuksen erityisopettaja.

Opetukseen osallistumisen edellyttämät palvelut ja erityiset apuvälineet

Palvelujen ja apuvälineiden tarkoituksena on turvata lapselle kasvun ja oppimisen perusedellytykset, esteettömyys ja mahdollisuus vuorovaikutukseen kaikissa oppimisympäristöissä kaikilla tuen tasoilla. Avustajien tarpeesta päättää kasvatusjohtaja varhaiskasvatuksen erityisopettajien tiimin esityksestä. Tulkitsemis- ja avustamispalveluiden tarve ja riittävyys arvioidaan yksittäisen lapsen kohdalla ennen tehostetun tuen alkamista osana pedagogista arviota ja ne kirjataan oppimissuunnitelmaan. Palvelujen tarpeen muuttuessa muutokset kirjataan suunnitelmaan. Lapsen tulkitsemis- ja avustamispalvelut kirjataan erityisen tuen päätökseen ja henkilökohtaisen opetuksen järjestämistä koskevaan suunnitelmaan (HOJKS). Palvelutarpeiden muuttuessa muutokset kirjataan HOJKS:n.

Osa-aikainen erityisopetus

Osa-aikaista erityisopetusta annetaan lapselle, jolla on vaikeuksia oppimisessaan kuten esimerkiksi kielellisiin, matemaattisiin tai motorisiin taitoihin liittyviä vaikeuksia, vaikeuksia oman toiminnan ohjauksessa, tarkkaavaisuudessa tai vuorovaikutustaidoissa. Osa-aikaista erityisopetusta annetaan joustavin järjestelyin muun esiopetuksen ohella lapsen omassa esiopetusryhmässä. Sen toteuttamista suunnitellaan sekä sen tarvetta ja vaikutusta arvioidaan opettajien keskeisenä yhteistyönä yhdessä lapsen ja huoltajan kanssa. Tarve ja toteutus kirjataan lapsen oppimissuunnitelmaan. Osa-aikaisella erityisopetuksella vahvistetaan lapsen oppimisedellytyksiä ja ehkäistään kehityksen ja oppimisen vaikeuksia. Sitä annetaan kaikilla tuen tasoilla painottuen tehostettuun ja erityiseen tukeen. Erityisopetusta antaa varhaiskasvatuksen erityisopettaja.

Opetukseen osallistumisen edellyttämät palvelut ja erityiset apuvälineet

Palvelujen ja apuvälineiden tarkoituksena on turvata lapselle kasvun ja oppimisen perusedellytykset, esteettömyys ja mahdollisuus vuorovaikutukseen kaikissa oppimisympäristöissä kaikilla tuen tasoilla. Avustajien tarpeesta päättää kasvatusjohtaja varhaiskasvatuksen erityisopettajien tiimin esityksestä. Tulkitsemis- ja avustamispalveluiden tarve ja riittävyys arvioidaan yksittäisen lapsen kohdalla ennen tehostetun tuen alkamista osana pedagogista arviota ja ne kirjataan oppimissuunnitelmaan. Palvelujen tarpeen muuttuessa muutokset kirjataan suunnitelmaan. Lapsen tulkitsemis- ja avustamispalvelut kirjataan erityisen tuen päätökseen ja henkilökohtaisen opetuksen järjestämistä koskevaan suunnitelmaan (HOJKS). Palvelutarpeiden muuttuessa muutokset kirjataan HOJKS:n.

6. Opiskeluhoolto

Kaksivuotisen esiopetuksen kokeilussa noudatetaan oppilas- ja opiskelijahuoltolain ja sen muutoksen mukaisia opiskeluhooltoon liittyviä määräyksiä [97]. Tarkemmat ohjeet kokeilukunnille on koottu alalukuun Opiskeluhoolto paikallisessa kokeiluopetussuunnitelmassa ja opetuksen järjestäjän opiskeluhooltosuunnitelma.

Näissä perusteissa käytetään oppilas- ja opiskelijahuoltolain käsitteistön sijasta opiskelijasta käsitettä lapsi ja oppilaitoksesta nimitystä esiopetus tai esiopetusyksikkö. Koulutuksen järjestäjään viitataan käsitteellä opetuksen järjestäjä. Perusopetuslain mukaisesta käsitteestä oppilashuolto käytetään ilmaisua opiskeluhoolto. Mitä jäljempänä todetaan hyvinvointialueesta, koskee myös Helsingin kaupunkia [98].

Opiskeluhoollolla tarkoitetaan lapsen hyvän oppimisen, hyvän psyykkisen ja fyysisen terveyden sekä sosiaalisen hyvinvoinnin edistämistä ja ylläpitämistä sekä niiden edellytyksiä lisäävää toimintaa esiopetuksessa [99]. Lapsella on oikeus saada maksutta opiskeluhoolto, jota opetukseen osallistuminen edellyttää [100]. Opiskeluhooltotyössä otetaan huomioon lapsen edun ensisijaisuus [101].

Opiskeluhoolto toteutetaan opetustoimen ja hyvinvointialueen suunnitelmallisena yhteistyönä lasten ja heidän huoltajiensa sekä tarvittaessa muiden yhteistyötahojen kanssa [102]. Opiskeluhoolto on sekä yhteisöllistä että yksilökohtaista työtä. Yhteisöllinen opiskeluhoolto on ennalta ehkäisevää ja ensisijainen tapa toteuttaa opiskeluhoolto esiopetuksessa. Se on kaikkien esiopetuksessa työskentelevien ammattilaisten yhteinen tehtävä. Lisäksi lapsilla on oikeus opiskeluhooltopalveluihin, joita ovat ikäryhmälle tarkoitetut neuvolapalvelut sekä kuraattori- ja psykologipalvelut [102a]. Opiskeluhooltopalvelut järjestetään lähipalveluna, jolle opetuksen järjestäjän tulee tarjota asianmukaiset tilat [102b].

[97] Oppilas- ja opiskelijahuoltolaki (2013/1287) ja (377/2022)

[98] Oppilas- ja opiskelijahuoltolaki 1 § (377/2022)

[99] Oppilas- ja opiskelijahuoltolaki (1287/2013) 3 §

[100] Oppilas- ja opiskelijahuoltolaki 9 §

[101] YK:n Yleissopimus lapsen oikeuksista 1989

[102] Oppilas- ja opiskelijahuoltolaki 3 § (377/2022)

[102a] Oppilas- ja opiskelijahuoltolaki 3 § ja 4 §

[102b] Terveystieteidenhuoltolaki 15 a § (378/2022) ja oppilas- ja opiskelijahuoltolaki 9 § (377/2022)

Sotkamon kunnassa on yhteneväinen opiskeluhooltosuunnitelma. Sitä noudatetaan esiopetuksesta peruskoulun päättymiseen asti.

Opiskeluhoolto suunnitelma www.sotkamo.fi

https://www.sotkamo.fi/wp-content/uploads/2023/05/sotkamon-kunnan-opiskeluhooltosuunnitelma_luonnos.pdf

6.1. Opiskeluhoolto paikallisessa kokeiluopetussuunnitelmassa ja opetuksen järjestäjän opiskeluhooltosuunnitelma

Esiopetuksen perusteiden luvussa Paikallisesti päätettävät asiat ja opetuksen järjestäjän opiskeluhooltosuunnitelma määrätään paikallisesti päätettävistä opiskeluhooltoon liittyvistä

asioista ja lakisääteisen opetuksen järjestäjän opiskeluhoitosuunnitelman laadinnasta. Luku on uudistettu vastaamaan oppilas- ja opiskelijahuoltolain muutosta [134].

Opetuksen järjestäjällä tulee olla opetuksen järjestäjän opiskeluhoitosuunnitelma [134a]. Opetuksen järjestäjän opiskeluhoitosuunnitelma korvaa opiskeluhoiton osalta paikallisen opetussuunnitelman.

Opetuksen järjestäjän opiskeluhoitosuunnitelmasta määrätään yksityiskohtaisesti vuonna 2022 uudistetuissa esiopetuksen opetussuunnitelman perusteissa (Määräys 102/011/2014). Kokeiluopetussuunnitelmaan kirjataan, millä nimellä ja mistä opetuksen järjestäjän opiskeluhoitosuunnitelma on luettavissa. Opetuksen järjestäjän opiskeluhoito- ja opetussuunnitelman voi myös lisätä kokeiluopetussuunnitelmaan liitteeksi.

On todennäköistä, että osa kaksivuotisen esiopetuksen kokeiluun osallistuvasta henkilöstöstä ei tunne oppilas- ja opiskelijahuoltolakia ja sen mukaisia paikallisia toimintatapoja. Tästä syystä on tärkeää, että esiopetuksen järjestäjä pitää huolta siitä, että esiopetuskokeilussa toimiva opetushenkilöstö tuntee opiskeluhoiton lainsäädännön sekä perusteiden mukaiset paikalliset toimintatavat.

[134] Oppilas- ja opiskelijahuoltolaki (377/2022)

[134a] Oppilas- ja opiskelijahuoltolaki 13 § (377/2022)

6.2. Esiopetuksen opiskeluhoito Sotkamossa ja yksikkökohtaisen opiskeluhoitosuunnitelman laadinta

Sotkamon kunnan opiskeluhoitosuunnitelma asiakirjan linkkinä.

https://www.sotkamo.fi/wp-content/uploads/2023/05/sotkamon-kunnan-opiskeluhoitosuunnitelma_luonnos.pdf

Opetussuunnitelmassa kuvataan esiopetuksen opiskeluhoiton paikallisen toteuttamisen tavoitteet ja toimintatavat. Siinä määritellään opetussuunnitelman yhteys lasten ja nuorten hyvinvointisuunnitelmaan sekä yksikkökohtaisten opiskeluhoitosuunnitelmien laadintaa ohjaavat linjaukset. Opiskeluhoitosuunnitelmien laadintaa ohjaaviin linjauksiin on tarkoituksenmukaista sisällyttää suunnitelmien perusrakenne ja osa suunnitelmiin sisältyvistä asioista, jolloin turvataan suunnitelmien riittävä yhdenmukaisuus kaikissa yksiköissä. Yhteisiä osuuksia täsmennetään ja täydennetään yksikkökohtaisesti.

Sotkamon kunnan opiskeluhoitosuunnitelma asiakirjan linkkinä.

https://www.sotkamo.fi/wp-content/uploads/2023/05/sotkamon-kunnan-opiskeluhoitosuunnitelma_luonnos.pdf

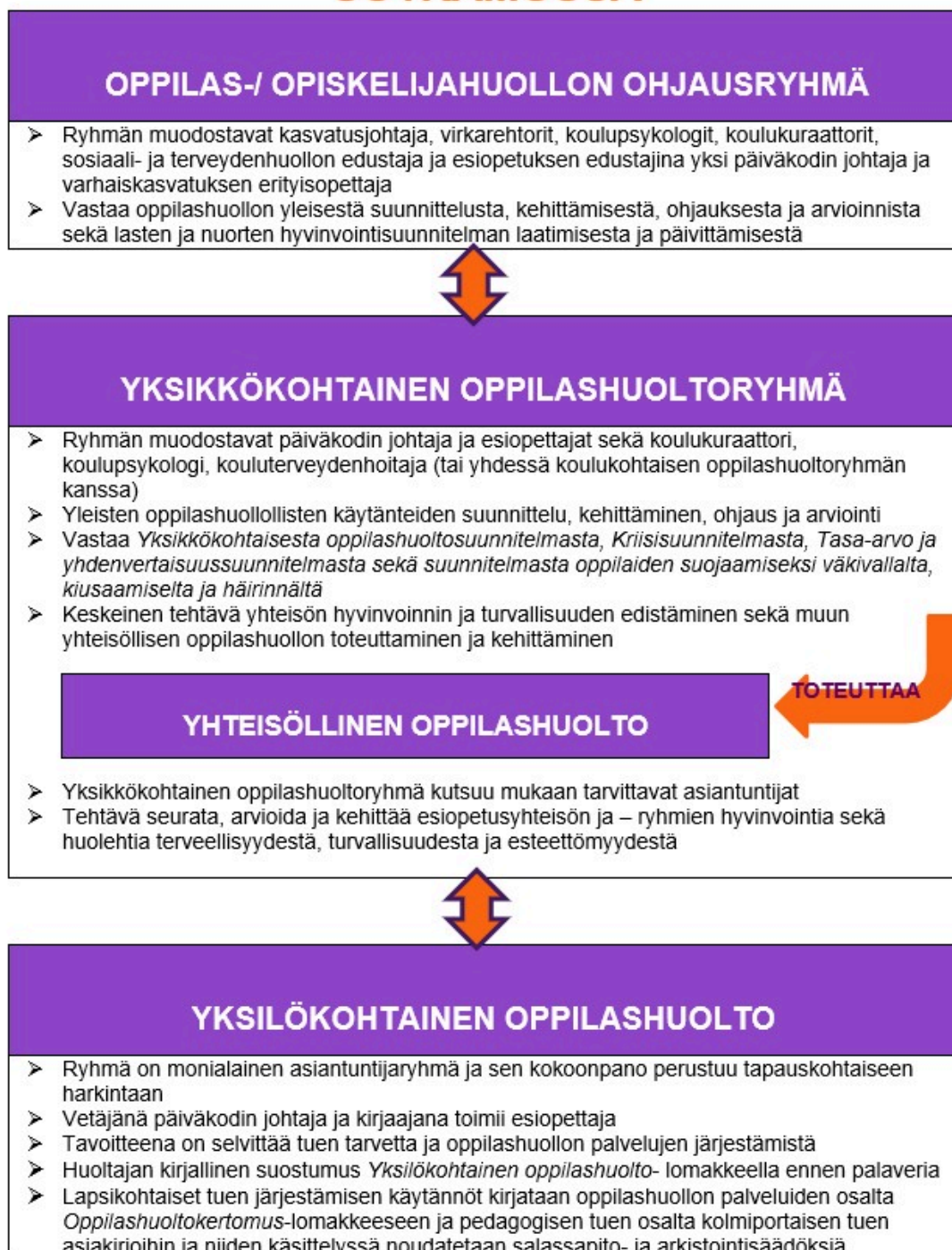
Opetussuunnitelmassa kuvataan esiopetuksen opiskeluhoiton paikallisen toteuttamisen tavoitteet ja toimintatavat. Siinä määritellään opetussuunnitelman yhteys lasten ja nuorten hyvinvointisuunnitelmaan sekä yksikkökohtaisten opiskeluhoitosuunnitelmien laadintaa ohjaavat linjaukset. Opiskeluhoitosuunnitelmien laadintaa ohjaaviin linjauksiin on tarkoituksenmukaista sisällyttää suunnitelmien perusrakenne ja osa suunnitelmiin sisältyvistä asioista, jolloin turvataan suunnitelmien riittävä yhdenmukaisuus kaikissa yksiköissä. Yhteisiä osuuksia täsmennetään ja täydennetään yksikkökohtaisesti.

6.2.1. Kuvaus opiskeluhuollosta ja käytettävissä olevat opiskeluhoitopalvelut

Sotkamon esiopetuksen opiskeluhuollon suunnitelma on Kainuun kuntien yhteisen esiopetuksen opetussuunnitelman 2016 ja Sotkamon hyvinvointikertomuksen 2022 mukainen. Opetussuunnitelman laadintaa on valtakunnallisten perusteiden lisäksi ohjannut Kainuun lasten ja nuorten hyvinvointisuunnitelma (voimassa vuoteen 2022 saakka), joka on laadittu yhteistyössä Kainuun sosiaali- ja terveydenhuollon kuntayhtymän perhepalvelujen, Kainuun kuntien sivistyspalvelujen sekä Mannerheimin Lastensuojeluliiton Kainuun piiri ry:n kanssa.

Esiopetuksessa opiskeluhuollon tavoitteena on lapsen hyvän oppimisen, psyykkisen ja fyysisen terveyden sekä sosiaalisen hyvinvoinnin edistäminen ja ylläpitäminen sekä niiden edellytyksiä lisäävä toiminta. Opiskeluhoitoa toteutetaan ensisijaisesti ennaltaehkäisevänä esiopetusyhteisöä tukevana yhteisöllisenä opiskeluhoitona. Opiskeluhoito jakaantuu kolmeen eri tasoon: opiskeluhuollon ohjausryhmään, yksikkökohtaiseen opiskeluhoitotyöhön (johon sisältyy yhteisöllinen opiskeluhoitotyö) sekä yksilökohtaiseen opiskeluhoitotyöhön (kuva 6).

ESIOPETUKSEN OPPILASHUOLTO SOTKAMOSSA

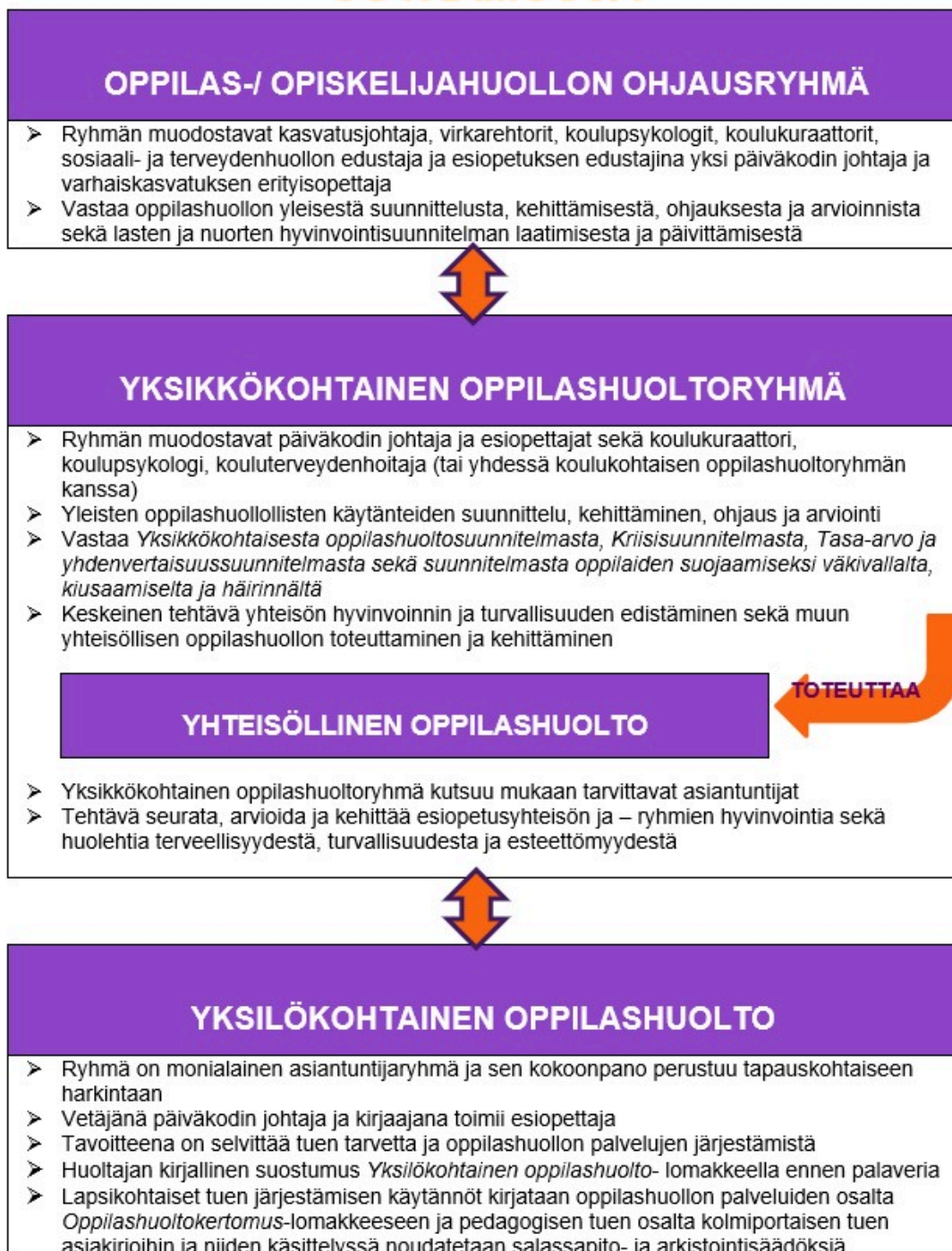

Kuva 6. Esiopetuksen opiskeluhoito Sotkamossa

Sotkamon esiopetuksen opiskeluhoito suunnitelma on Kainuun kuntien yhteisen esiopetuksen opetussuunnitelman 2016 ja Sotkamon hyvinvointikertomuksen 2022 mukainen. Opetussuunnitelman laadintaa on valtakunnallisten perusteiden lisäksi ohjannut Kainuun lasten ja nuorten hyvinvointisuunnitelma (voimassa vuoteen 2022 saakka), joka on laadittu yhteistyössä Kainuun sosiaali- ja terveydenhuollon kuntayhtymän perhepalvelujen, Kainuun kuntien sivistyspalvelujen sekä Mannerheimin Lastensuojeluliiton Kainuun piiri ry:n kanssa.

Esiopetuksessa opiskeluhoollon tavoitteena on lapsen hyvän oppimisen, psyykkisen ja fyysisen terveyden sekä sosiaalisen hyvinvoinnin edistäminen ja ylläpitäminen sekä niiden edellytyksiä lisäävä toiminta. Opiskeluhoollon toteutetaan ensisijaisesti ennaltaehkäisevänä esiopetusyhteisöä tukevana yhteisöllisenä opiskeluhoollona. Opiskeluhoollon jakaantuu kolmeen eri tasoon: opiskeluhoollon ohjausryhmään, yksikkökohtaiseen opiskeluhoollotyöhön (johon sisältyy yhteisöllinen opiskeluhoollotyö) sekä yksilökohtaiseen opiskeluhoollotyöhön (kuva 6).

ESIOPETUKSEN OPPILASHUOLTO SOTKAMOSSA

Kuva 6. Esiopetuksen opiskeluhoollon Sotkamossa

6.2.2. Opiskeluhuollon ohjausryhmä

Sotkamon kunnassa on esi- ja perusopetuksen sekä Sotkamon lukion yhteinen opiskeluhuollon ohjausryhmä. Ohjausryhmän muodostavat kasvatusjohtaja, virkarehtorit, koulupsykologit, koulukuraattorit ja sosiaali- ja terveydenhuollon edustaja sekä esiopetuksen edustajana yksi päiväkodin johtaja. Ohjausryhmä vastaa opiskeluhuollon yleisestä suunnittelusta, kehittämisestä, ohjauksesta ja arvioinnista. Ohjausryhmä kokoontuu tarvittaessa, vähintään kerran lukukaudessa. Ryhmän kutsuu koolle kasvatusjohtaja.

Sotkamon kunnassa on esi- ja perusopetuksen sekä Sotkamon lukion yhteinen opiskeluhuollon ohjausryhmä. Ohjausryhmän muodostavat kasvatusjohtaja, virkarehtorit, koulupsykologit, koulukuraattorit ja sosiaali- ja terveydenhuollon edustaja sekä esiopetuksen edustajana yksi päiväkodin johtaja. Ohjausryhmä vastaa opiskeluhuollon yleisestä suunnittelusta, kehittämisestä, ohjauksesta ja arvioinnista. Ohjausryhmä kokoontuu tarvittaessa, vähintään kerran lukukaudessa. Ryhmän kutsuu koolle kasvatusjohtaja.

6.2.3. Yksikkökohtainen opiskeluhoitoryhmä

Opetuksen järjestäjä vastaa siitä, että opiskeluhuollon toteuttamista, arviointia ja kehittämistä varten laaditaan opiskeluhoitosuunnitelma. Suunnitelma on laadittava yhteistyössä esiopetuksen työntekijöiden, huoltajien ja lasten kanssa. Opiskeluhoito- suunnitelma voi olla myös kahden tai useamman esiopetusyksikön yhteinen.

Opiskeluhoitosuunnitelmaa laadittaessa sovitaan menettelytavoista, joilla esiopetuksen työntekijät, lapset ja huoltajat sekä tarvittavilta osin yhteistyötahot perehdytetään suunnitelmaan. Samalla sovitaan suunnitelmasta tiedottamisesta edellä mainituille.

Yksikkökohtaisen opiskeluhoitoryhmän vastuulla on esiopetuksen opiskeluhuollon suunnittelu, kehittäminen, ohjaus ja arviointi. Ryhmä vastaa esiopetuksen ja perusopetuksen nivelvaiheen sujuvuudesta yhteistyössä koulun kanssa sekä turvallisuuteen ja hyvinvointiin liittyvistä asioista. Opiskeluhoitoryhmä koostuu päiväkodin johtajasta ja esiopettajasta sekä lisäksi esiopetuksen yhteisöllisessä opiskeluhoitotyössä voi olla mukana eri asiantuntijoita esimerkiksi varhaiskasvatuksen erityisopettaja, terveydenhoitaja, aamu- ja iltapäivätoiminnan johtava ohjaaja, lapsiperheiden sosiaalipalveluiden toimijat, koulukuraattori ym.

Sotkamossa esiopetuksessa toimivat opiskeluhoitoryhmät keskittyvät yhteisölliseen opiskeluhoitotyöhön. Yhteisöllisen opiskeluhoitotyön tehtävänä on seurata, arvioida ja kehittää esiopetusyhteisön ja -ryhmien hyvinvointia. Lisäksi se huolehtii esiopetusympäristön terveellisyydestä, turvallisuudesta ja esteettömyydestä.

Yksikkökohtaisen opiskeluhoitoryhmän puheenjohtajana toimii päiväkodin johtaja, joka kutsuu ryhmän koolle aina tarvittaessa. Ryhmä täyttää Yksikkökohtainen opiskeluhoitosuunnitelma-lomakkeen syksyllä esiopetusvuoden alussa. Suunnitelmaan kirjataan arvio esiopetusyksikön opiskeluhuollon kokonaistarpeesta ja käytettävistä opiskeluhoitopalveluista. Yksikkökohtainen opiskeluhoitosuunnitelma lähetetään koulupsykologin ja –kuraattorin kommentoitavaksi.

Lisäksi suunnitelmassa kuvataan:

- Yksikkökohtaisen opiskeluhoitoryhmän kokoonpano ja toimintatavat
- Yhteistyö varhaiskasvatuksen ja perusopetuksen kanssa sekä esiopetuksen siirtymävaiheissa
- Yhteistyö esiopetuksen ulkopuolisten lasten ja nuorten hyvinvointia edistävien tahojen kanssa yhteisöllisen opiskeluhuollon kehittämisessä
- Tapaturmien ehkäiseminen ja ensiavun järjestäminen ja hoitoonohjaus
- Esiopetuksen kuljetusten odotusaikoja ja turvallisuutta koskevat ohjeet
- Suunnitelma lasten suojaamiseksi väkivallalta, kiusaamiselta ja häirinnältä (kts.

päiväkotikohtainen turvallisuussuunnitelma)

- *Toiminta äkillisissä kriiseissä sekä uhka- ja vaaratilanteissa*

Opetuksen järjestäjä vastaa siitä, että opiskeluhuollon toteuttamista, arviointia ja kehittämistä varten laaditaan opiskeluhoitosuunnitelma. Suunnitelma on laadittava yhteistyössä esiopetuksen työntekijöiden, huoltajien ja lasten kanssa. Opiskeluhoito- suunnitelma voi olla myös kahden tai useamman esiopetusyksikön yhteinen.

Opiskeluhoitosuunnitelmaa laadittaessa sovitaan menettelytavoista, joilla esiopetuksen työntekijät, lapset ja huoltajat sekä tarvittavilta osin yhteistyötahot perehdytetään suunnitelmaan. Samalla sovitaan suunnitelmasta tiedottamisesta edellä mainituille.

Yksikkökohtaisen opiskeluhoitoryhmän vastuulla on esiopetuksen opiskeluhuollon suunnittelu, kehittäminen, ohjaus ja arviointi. Ryhmä vastaa esiopetuksen ja perusopetuksen nivelvaiheen sujuvuudesta yhteistyössä koulun kanssa sekä turvallisuuteen ja hyvinvointiin liittyvistä asioista. Opiskeluhoitoryhmä koostuu päiväkodin johtajasta ja esiopettajasta sekä lisäksi esiopetuksen yhteisöllisessä opiskeluhoitotyössä voi olla mukana eri asiantuntijoita esimerkiksi varhaiskasvatuksen erityisopettaja, terveydenhoitaja, aamu- ja iltapäivätoiminnan johtava ohjaaja, lapsiperheiden sosiaalipalveluiden toimijat, koulukuraattori ym.

Sotkamossa esiopetuksessa toimivat opiskeluhoitoryhmät keskittyvät yhteisölliseen opiskeluhoitotyöhön. Yhteisöllisen opiskeluhoitotyön tehtävänä on seurata, arvioida ja kehittää esiopetusyhteisön ja -ryhmien hyvinvointia. Lisäksi se huolehtii esiopetusympäristön terveellisyydestä, turvallisuudesta ja esteettömyydestä.

Yksikkökohtaisen opiskeluhoitoryhmän puheenjohtajana toimii päiväkodin johtaja, joka kutsuu ryhmän koolle aina tarvittaessa. Ryhmä täyttää *Yksikkökohtainen opiskeluhoitosuunnitelma*-lomakkeen syksyllä esiopetusvuoden alussa. Suunnitelmaan kirjataan arvio esiopetusyksikön opiskeluhuollon kokonaistarpeesta ja käytettävistä opiskeluhoitopalveluista. Yksikkökohtainen opiskeluhoitosuunnitelma lähetetään koulupsykologin ja –kuraattorin kommentoitavaksi.

Lisäksi suunnitelmassa kuvataan:

- Yksikkökohtaisen opiskeluhoitoryhmän kokoonpano ja toimintatavat
- Yhteistyö varhaiskasvatuksen ja perusopetuksen kanssa sekä esiopetuksen siirtymävaiheissa
- Yhteistyö esiopetuksen ulkopuolisten lasten ja nuorten hyvinvointia edistävien tahojen kanssa yhteisöllisen opiskeluhuollon kehittämisessä
- Tapaturmien ehkäiseminen ja ensiavun järjestäminen ja hoitoonohjaus
- Esiopetuksen kuljetusten odotusaikoja ja turvallisuutta koskevat ohjeet
- Suunnitelma lasten suojaamiseksi väkivallalta, kiusaamiselta ja häirinnältä (kts. päiväkotikohtainen turvallisuussuunnitelma)
- Toiminta äkillisissä kriiseissä sekä uhka- ja vaaratilanteissa

6.2.4. Yhteisöllinen opiskeluhoito ja sen toimintatavat

Opiskeluhoitosuunnitelmassa kuvataan yhteisöllisen opiskeluhuollon kokonaisuus, josta ilmenee yhteisöllisen opiskeluhuollon järjestäminen ja sen toimintatavat esiopetusyhteisön ja -ympäristön terveellisyden, turvallisuuden ja hyvinvoinnin edistämiseksi.

Päiväkodin johtaja tiedottaa opiskeluhuollosta syksyisin vanhempainillassa ja lisäksi esiopettajat tarvittaessa esiopetuksen aikana.

Yhteistyö varhaiskasvatuksen ja perusopetuksen kanssa sekä esiopetuksen siirtymävaiheissa

Sotkamossa esiopetusta järjestetään päiväkotien esiopetusryhmissä. Esiopetuspäivän jälkeen lapsen varhaiskasvatus jatkuu samassa ryhmässä. Yhteistyö varhaiskasvatuksen kanssa on luontevaa ja tiivistä. Tarvittaessa järjestetään lapsikohtaisia palavereita yhteistyössä esiopetuksen, huoltajien, lapsen, vastaanottavan koulun ja mahdollisesti muiden asiantuntijoiden kanssa.

Varhaiskasvatuksesta esiopetukseen siirtymävaiheessa esiopettaja osallistuu tarvittaessa lapsikohtaisiin siirtopalaveriin, joissa huoltajan suostumuksella lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaan ja mahdollisiin muihin asiakirjoihin kirjatut asiat voidaan siirtää esiopettajalle. Esiopetusvuonna yhteistyö varhaiskasvatuksen kanssa on tiivistä. Esiopettaja vastaa tarvittavista tiedonsiirroista ja huolehtii sitä kautta omalta osaltaan, että lapsen tuki järjestetään riittävänä myös osana varhaiskasvatusta.

Esiopetuksesta kouluun siirtymävaiheessa koulujen erityisopettajat vierailevat tarvittaessa keväisin esiopetusryhmissä. Myös koulukuraattorin vierailut esiopetusryhmissä sekä koulukuraattorien ja veojen yhteistyöpalaverit ovat hyvä tuki nivelvaiheen sujuvoittamiseksi.

Esiopettaja täyttää tiedonsiirtolomakkeen ja käy sen läpi yhdessä huoltajien kanssa. Siirtopalaverissa on mukana tuleva alkuopettaja, erityisopettaja sekä iltapäiväkerhon ohjaaja. Lomake esitellään huoltajalle esiopetusvuoden aikana. Lomakkeen tiedot ovat tärkeitä koululle lapsen yksilöllisen oppimispolun turvaamiseksi ja tarkoituksenmukaisen tuen järjestämiseksi mahdollisimman varhaisesta vaiheesta lähtien. Tarvittaessa järjestetään lapsikohtaisia palaveria yhteistyössä esiopetuksen, huoltajien, vastaanottavan koulun ja mahdollisesti muiden asiantuntijoiden kanssa. Lapsikohtaisissa palaverissa arvioidaan mahdolliset lapsen esiopetuksen oppimissuunnitelmaan, esiopetuksen tehostettuun oppimissuunnitelmaan tai HOJKS:aan kirjattujen tukimuotojen jatkamisen tarve ja lisäksi käsitellään myös lapsen aamu- ja iltapäivätoiminnan järjestäminen. Esiopettaja kutsuu koolle tarvittavat asiantuntijat.

Tapaturmien ehkäiseminen ja ensiavun järjestäminen ja hoitoonohjaus, suunnitelma lasten suojaamiseksi väkivallalta sekä toiminta äkillisissä kriiseissä, uhka- ja vaaratilanteissa sekä suunnitelma lasten suojaamiseksi väkivallalta, kiusaamiselta ja häirinnältä

Jokaiseen esiopetusta tarjoavaan yksikköön on laadittu Turvallisuus- ja kriisisuunnitelmat sekä Tasa-arvo ja yhdenvertaisuussuunnitelmat. Suunnitelmat tarkistetaan vuosittain. Lisäksi jokainen esiopetusyksikkö laatii esiopetusvuoden alussa Kiusaamisen ehkäisy -suunnitelman.

Esiopetuksen kuljetusten odotusaikojen ja turvallisuutta koskevat ohjeet löytyvät esi- ja perusopetuksen koululaiskuljetusoppaasta Sotkamon kunnan Internet-sivuilta.

Opiskeluhoitosuunnitelmassa kuvataan yhteisöllisen opiskeluhoillon kokonaisuus, josta ilmenee yhteisöllisen opiskeluhoillon järjestäminen ja sen toimintatavat esiopetusyhteisön ja -ympäristön terveellisyden, turvallisuuden ja hyvinvoinnin edistämiseksi.

Päiväkodin johtaja tiedottaa opiskeluhoillosta syksyisin vanhempainillassa ja lisäksi esiopettajat tarvittaessa esiopetuksen aikana.

Yhteistyö varhaiskasvatuksen ja perusopetuksen kanssa sekä esiopetuksen siirtymävaiheissa

Sotkamossa esiopetusta järjestetään päiväkotien esiopetusryhmissä. Esiopetuspäivän jälkeen lapsen varhaiskasvatus jatkuu samassa ryhmässä. Yhteistyö varhaiskasvatuksen kanssa on luontevaa ja tiivistä. Tarvittaessa järjestetään lapsikohtaisia palaveria yhteistyössä esiopetuksen, huoltajien, lapsen, vastaanottavan koulun ja mahdollisesti muiden asiantuntijoiden kanssa.

Varhaiskasvatuksesta esiopetukseen siirtymävaiheessa esiopettaja osallistuu tarvittaessa lapsikohtaisiin siirtopalaveriin, joissa huoltajan suostumuksella lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaan ja mahdollisiin muihin asiakirjoihin kirjatut asiat voidaan siirtää esiopettajalle. Esiopetusvuonna yhteistyö varhaiskasvatuksen kanssa on tiivistä. Esiopettaja vastaa tarvittavista tiedonsiirroista ja huolehtii sitä kautta omalta osaltaan, että lapsen tuki järjestetään riittävänä myös osana varhaiskasvatusta.

Esiopetuksesta kouluun siirtymävaiheessa koulujen erityisopettajat vierailevat tarvittaessa keväisin esiopetusryhmissä. Myös koulukuraattorin vierailut esiopetusryhmissä sekä koulukuraattorien ja veojen yhteistyöpalaverit ovat hyvä tuki nivelvaiheen sujuvoittamiseksi.

Esiopettaja täyttää tiedonsiirtolomakkeen ja käy sen läpi yhdessä huoltajien kanssa. Siirtopalaverissa on mukana tuleva alkuopettaja, erityisopettaja sekä iltapäiväkerhon ohjaaja. Lomake esitellään huoltajalle esiopetusvuoden aikana. Lomakkeen tiedot ovat tärkeitä koululle lapsen yksilöllisen oppimispolun turvaamiseksi ja tarkoituksenmukaisen tuen järjestämiseksi mahdollisimman varhaisesta vaiheesta lähtien. Tarvittaessa järjestetään lapsikohtaisia palavereja yhteistyössä esiopetuksen, huoltajien, vastaanottavan koulun ja mahdollisesti muiden asiantuntijoiden kanssa. Lapsikohtaisissa palavereissa arvioidaan mahdolliset lapsen esiopetuksen oppimissuunnitelmaan, esiopetuksen tehostettuun oppimissuunnitelmaan tai HOJKS:aan kirjattujen tukimuotojen jatkamisen tarve ja lisäksi käsitellään myös lapsen aamu- ja iltapäivätoiminnan järjestäminen. Esiopettaja kutsuu koolle tarvittavat asiantuntijat.

Tapaturmien ehkäiseminen ja ensiavun järjestäminen ja hoitoonohjaus, suunnitelma lasten suojaamiseksi väkivallalta sekä toiminta äkillisissä kriiseissä, uhka- ja vaaratilanteissa sekä suunnitelma lasten suojaamiseksi väkivallalta, kiusaamiselta ja häirinnältä

Jokaiseen esiopetusta tarjoavaan yksikköön on laadittu *Turvallisuus- ja kriisisuunnitelmat* sekä *Tasa-arvo ja yhdenvertaisuussuunnitelmat*. Suunnitelmat tarkistetaan vuosittain. Lisäksi jokainen esiopetusyksikkö laatii esiopetusvuoden alussa *Kiusaamisen ehkäisy* -suunnitelman.

Esiopetuksen kuljetusten odotusaikojen ja turvallisuutta koskevat ohjeet löytyvät esi- ja perusopetuksen koululaiskuljetusoppaasta Sotkamon kunnan Internet-sivuilta.

6.2.5. Yksilökohtainen opiskeluhoito

Yksilökohtaisen opiskeluhoillon tavoitteena on seurata ja edistää lapsen hyvinvointia ja oppimista sekä kokonaisvaltaista kasvu, kehitystä ja terveyttä. Esiopetuksen opiskeluhoollolla on tärkeä merkitys varhaisen tuen turvaamisessa ja ongelmien ehkäisyssä. Opiskeluhoillon tuen rakentamisessa ja esiopetuksen arjessa otetaan huomioon lasten yksilölliset edellytykset, voimavarat ja tarpeet.

Yksilökohtaiseen opiskeluhooltoon tarvitaan aina huoltajan suostumus. Esiopettaja sopii tarvittaessa huoltajien kanssa yksilökohtaisen opiskeluhooltopalaverin, johon voidaan pyytää yhteistyötahoja ja asiantuntijoita. Ennen palaveria huoltajalta pyydetään kirjallinen suostumus asiantuntijapalaverin järjestämiseen. Yksilökohtaisen opiskeluhooltoryhmän vetäjänä toimii päiväkodin johtaja ja vastuuhenkilö (esiopettaja) kirjaa yksilökohtaisen opiskeluhoillon järjestämiseksi ja toteuttamiseksi välttämättömät tiedot opiskeluhohtokertomukseen. Kertomus laaditaan jatkuvaan muotoon, joka etenee aikajärjestyksessä. Lapsikohtaiset tuen järjestämisen käytännöt kirjataan opiskeluhoillon palveluiden osalta opiskeluhoito-kertomukseen ja pedagogisen tuen osalta kolmiportaisen tuen asiakirjoihin. Yksilökohtainen opiskeluhoito täydentää lapsen saamaa yleistä, tehostettua tai erityistä tukea. Asiakirjat säilytetään päiväkodeilla johtajan huoneessa lukituissa arkistokaapeissa lapsen esiopetuksessa olon ajan. Arkistointi toteutetaan kunnan arkistointisuunnitelman mukaisesti.

Lapsi saattaa tarvita tukea myös erityisissä tilanteissa, kuten sairauden yhteydessä tai vaikeassa elämäntilanteessa. Esiopetusta voidaan järjestää tällöin mm. sairaalaopetuksena, jolloin yhteistyötä tehdään huoltajien, lapsen varsinaisen esiopetusyksikön ja erikoissairaanhoidon kanssa. Lapsikohtaiset tuen järjestämisen käytännöt kirjataan opiskeluhoillon palveluiden osalta opiskeluhohtokertomukseen ja pedagogisen tuen osalta pedagogisiin asiakirjoihin.

Lapsen sairauden vaatiman hoidon, erityisruokavalion tai lääkityksen järjestäminen esiopetuksessa toteutetaan Sotkamon kunnan lääkehoitosuunnitelman mukaisesti. Suunnitelma löytyy jokaisesta esiopetusta tarjoavasta päiväkodista. Yksilökohtainen opiskeluhoito voi tukea lasta tämän vaikeissa elämäntilanteissa kuten esimerkiksi perhe- ja lähisuhdeväkivaltatapauksissa.

Esiopetusta järjestävissä päiväkodeissa on kriisisuunnitelma, josta käy ilmi toimintatavat ja -ohjeet lapsen vaikean elämäntilanteen tukemiseksi. Yhteistyökäytännöt esiopetuksen ulkopuolisten palveluiden ja yhteistyökumppaneiden kanssa päivitetään vuosittain, esimerkiksi lapsiperheiden sosiaalipalveluiden toimijat vierailevat päiväkotien palaverissa.

Yksilökohtaisen opiskeluhuollon tavoitteena on seurata ja edistää lapsen hyvinvointia ja oppimista sekä kokonaisvaltaista kasvua, kehitystä ja terveyttä. Esiopetuksen opiskeluhuollolla on tärkeä merkitys varhaisen tuen turvaamisessa ja ongelmien ehkäisyssä. Opiskeluhuollon tuen rakentamisessa ja esiopetuksen arjessa otetaan huomioon lasten yksilölliset edellytykset, voimavarat ja tarpeet.

Yksilökohtaiseen opiskeluhuoltoon tarvitaan aina huoltajan suostumus. Esiopettaja sopii tarvittaessa huoltajien kanssa yksilökohtaisen opiskeluhuoltopalaverin, johon voidaan pyytää yhteistyötahoja ja asiantuntijoita. Ennen palaveria huoltajalta pyydetään kirjallinen suostumus asiantuntijapalaverin järjestämiseen. Yksilökohtaisen opiskeluhuoltoryhmän vetäjänä toimii päiväkodin johtaja ja vastuuhenkilö (esiopettaja) kirjaa yksilökohtaisen opiskeluhuollon järjestämiseksi ja toteuttamiseksi välttämättömät tiedot opiskeluhuoltokertomukseen. Kertomus laaditaan jatkuvaan muotoon, joka etenee aikajärjestyksessä. Lapsikohtaiset tuen järjestämisen käytännöt kirjataan opiskeluhuollon palveluiden osalta opiskeluhuolto-kertomukseen ja pedagogisen tuen osalta kolmiportaisen tuen asiakirjoihin. Yksilökohtainen opiskeluhuolto täydentää lapsen saamaa yleistä, tehostettua tai erityistä tukea. Asiakirjat säilytetään päiväkodeilla johtajan huoneessa lukituissa arkistokaapeissa lapsen esiopetuksessa olon ajan. Arkistointi toteutetaan kunnan arkistointisuunnitelman mukaisesti.

Lapsi saattaa tarvita tukea myös erityisissä tilanteissa, kuten sairauden yhteydessä tai vaikeassa elämäntilanteessa. Esiopetusta voidaan järjestää tällöin mm. sairaalaopetuksena, jolloin yhteistyötä tehdään huoltajien, lapsen varsinaisen esiopetusyksikön ja erikoissairaanhoidon kanssa. Lapsikohtaiset tuen järjestämisen käytännöt kirjataan opiskeluhuollon palveluiden osalta opiskeluhuoltokertomukseen ja pedagogisen tuen osalta pedagogisiin asiakirjoihin.

Lapsen sairauden vaatiman hoidon, erityisruokavalion tai lääkityksen järjestäminen esiopetuksessa toteutetaan Sotkamon kunnan lääkehoitosuunnitelman mukaisesti. Suunnitelma löytyy jokaisesta esiopetusta tarjoavasta päiväkodista. Yksilökohtainen opiskeluhuolto voi tukea lasta tämän vaikeissa elämäntilanteissa kuten esimerkiksi perhe- ja lähisuhdeväkivaltapauksissa.

Esiopetusta järjestävissä päiväkodeissa on *kriisisuunnitelma*, josta käy ilmi toimintatavat ja -ohjeet lapsen vaikean elämäntilanteen tukemiseksi. Yhteistyökäytännöt esiopetuksen ulkopuolisten palveluiden ja yhteistyökumppaneiden kanssa päivitetään vuosittain, esimerkiksi lapsiperheiden sosiaalipalveluiden toimijat vierailevat päiväkotien palaverissa.

6.2.6. Opiskeluhoitosuunnitelman toteuttaminen ja sen toteutumisen seuranta

*Opetuksen järjestäjä seuraa esiopetuksen opiskeluhoitosuunnitelman toteutumista. **Kainuun Lasten ja nuorten hyvinvointisuunnitelma** sisältää opiskeluhoitoa koskevan luvun, joka kattaa koko opiskeluhuollon toimintakentän sekä kuvauksen perhepalveluiden toiminnasta oppimisen ja koulunkäynnin tukena sekä seuraavat lain edellyttämät seikat:*

- Keskeiset neuvolatoiminnan, **varhaiskasvatuksessa** tapahtuvaa lapsen tukemista sekä opiskeluhoitoa koskevat tavoitteet
- Arvion huollon kokonaistarpeesta sekä käytettävissä olevista palveluista
- Toimet, joilla vahvistetaan yhteisöllistä ja varhaista tukea sekä
- Tiedot suunnitelman toteuttamisesta ja opiskelijahuollon laadun

arvioinnista

Opiskeluhooltosuunnitelman toteuttaminen ja seuranta on osa opetuksen järjestäjän omavalvontaa koskevaa tehtävää. Opetuksen järjestäjä vastaa yhteistyössä **opetustoimen ja sosiaali- ja terveystoimen** opiskeluhoitopalveluista vastuussa olevien viranomaisten kanssa opiskeluhoollon kokonaisuuden omavalvonnan toteutumisesta. Opiskelijahuollon ohjausryhmä linjaa periaatteet, joita noudatetaan opiskeluhoitotyössä esi- ja perusopetuksessa sekä toisella asteella. Kasvatusjohtaja sekä päiväkotien johtajat arvioivat vuosittain opiskeluhoitotyön käytäntöjen toteutumista ja kehittämistarpeita.

Opetuksen järjestäjä seuraa esiopetuksen opiskeluhooltosuunnitelman toteutumista. **Kainuun Lasten ja nuorten hyvinvointisuunnitelma** sisältää opiskeluhoitoa koskevan luvun, joka kattaa koko opiskeluhoollon toimintakentän sekä kuvauksen perhepalveluiden toiminnasta oppimisen ja koulunkäynnin tukena sekä seuraavat lain edellyttämät seikat:

- Keskeiset neuvolatoiminnan, **varhaiskasvatuksessa** tapahtuvaa lapsen tukemista sekä opiskeluhoitoa koskevat tavoitteet
- Arvion huollon kokonaistarpeesta sekä käytettävissä olevista palveluista
- Toimet, joilla vahvistetaan yhteisöllistä ja varhaista tukea sekä
- Tiedot suunnitelman toteuttamisesta ja opiskelijahuollon laadun arvioinnista

Opiskeluhooltosuunnitelman toteuttaminen ja seuranta on osa opetuksen järjestäjän omavalvontaa koskevaa tehtävää. Opetuksen järjestäjä vastaa yhteistyössä **opetustoimen ja sosiaali- ja terveystoimen** opiskeluhoitopalveluista vastuussa olevien viranomaisten kanssa opiskeluhoollon kokonaisuuden omavalvonnan toteutumisesta. Opiskelijahuollon ohjausryhmä linjaa periaatteet, joita noudatetaan opiskeluhoitotyössä esi- ja perusopetuksessa sekä toisella asteella. Kasvatusjohtaja sekä päiväkotien johtajat arvioivat vuosittain opiskeluhoitotyön käytäntöjen toteutumista ja kehittämistarpeita.

7. Perusteiden käyttäjälle

Joulukuussa 2020 valtioneuvosto hyväksyi lain kaksivuotisen esiopetuksen kokeilusta. Kokeilu alkaa elokuussa 2021 ja päättyy toukokuussa 2024. Opetushallitus on laatinut nämä kokeiluopetussuunnitelman perusteet kokeilua varten. Perusteissa määrätään kaksivuotisen esiopetuksen pedagogisesta toteuttamisesta.

Tämä perustemääräys pohjautuu Esiopetuksen opetussuunnitelman perusteisiin (2014), mutta sitä on tarvittavilta osin muokattu kokeiluun sopivaksi. Kasvun ja oppimisen tukea (kolmiportainen tuki) käsittelevä luku on vuoden 2014 Esiopetuksen opetussuunnitelman perusteiden mukainen, sillä siihen ei ole lainsäädännössä tehty muutoksia. Oppilashuoltoa koskeva luku on uudistettu kokonaisuutena oppilas- ja opiskelijahuoltolain muutoksen yhteydessä vuonna 2022. Samalla perusopetuslain mukainen käsite oppilashuolto vaihtuu opetussuunnitelman perusteissa oppilas- ja opiskelijahuoltolain mukaiseen ilmaisuun opiskeluhoito. Perusteita laadittaessa on myös hyödynnetty Varhaiskasvatussuunnitelman perusteita (2018), esiopetusta ja varhaiskasvatusta koskevan tutkimuksen, arvioinnin ja kehittämistyön tuloksia sekä perusteiden valmistelun aikana eri asiantuntijoilta saatua palautetta.

Kaksivuotisen esiopetuksen kokeilu toteutetaan kokeiluun valituissa kunnissa ja siihen osallistuu vain osa 5- ja 6-vuotiaista lapsista. Huoltajat hakevat lapsilleen paikkaa kaksivuotiseen esiopetukseen kokeilukuntien antaman informaation ja ohjeiden mukaisesti. Kaksivuotinen esiopetus ja siihen liittyvä toiminta on kokeiluun osallistuville lapsille maksutonta. Vanhempien on myös mahdollista saada avustusta lasten kuljetukseen tarvittaessa. Kaksivuotiseen esiopetukseen osallistuvilla lapsilla tulee olla mahdollisuus osallistua esiopetuksen lisäksi annettavaan varhaiskasvatukseen.

Kokeiluperusteissa korostetaan lapsilähtöistä, leikkiin ja tutkivaan havainnointiin perustuvaa pedagogiikkaa sekä lasten hyvinvoinnista huolehtimista. Kaksivuotisessa esiopetuksessa kukin lapsi saa edetä oppimisessaan omaan tahtiinsa. Kaksi vuotta antaa aiempaa paremman mahdollisuuden keskittyä pitkäkestoisesti esiopetuksen tavoitteiden mukaiseen toimintaan sekä toiminnan kehittämiseen. Perusteet on laadittu niin, että sen mukainen toiminta ja opetus muodostavat luontevan osan lasten oppimisen polkua varhaiskasvatuksesta perusopetukseen.

Kokeilukunnat laativat oman, paikallisen kokeiluopetussuunnitelman näiden perusteiden mukaisesti. Opiskeluhoollon osalta paikallisen kokeiluopetussuunnitelman sijaan tulee laatia opetuksen järjestäjän opiskeluhoollosuunnitelma. Paikallisessa kokeiluopetussuunnitelmassa tarkennetaan kokeilun perusteiden tavoitteita. Eriyksen tärkeää on ottaa huomioon aiempaa nuoremmat lapset sekä lasten eheän päivän järjestämisen. Merkittävä muutos on myös kasvun ja oppimisen tuen sekä oppilashuollon ulottuminen kokeilussa mukana oleviin 5-vuotiaisiin.

Kokeilun luonteen mukaisesti Opetushallitus kannustaa kokeilukuntia rohkeaan kehittämisoitteeseen kokeilutoimipaikoissa!